

SCD Lyon 1

Carpenter

B

36376

36376

AROMATVM,
 ET
 SIMPLICIVM ALIQVOT
 MEDICAMENTORVM APVD
 INDOS NASCENTIVM
 HISTORIA:

Ante biennium quidem Lusitanica lingua per
 Dialogos conscripta, D. GARCIA AB
 HORTO, Proregis Indiæ Medico, auctore:

Nunc verd primùm Latina facta, & in Epitomen
 contracta à CAROLO CLVSIO Atrebate.

Laur.

DON DE MR
 BRACHET
 1859

Fouber.

De Lamo

ANTVERPIÆ,
 Ex officina Christophori Plantini,
 cIo. Io. LXVII.

CVM PRIVILEGIO.

SVMMA PRIVILEGII.

PHILIPPI Regis Hisp. &c. Ducis Brab. &c.
Privilegio cautum est, nequis ante quadrienniū citra
Christophori Plantini voluntatem Historiam Aro-
matum & Simplicium aliquot Medicamen-
torum apud Indos nascentium &c. imprimat,
aut alibi impressam importet, venalemve habeat, in-
tra omnes ditionis eius fines. qui secus faxit; confi-
scatione librorum, & pœna fisco Regio exsoluenda,
multabitur: vt latius patet in ipso diplomate; dato
Bruxelle, Anno M. D. LXVI. III. Septemb.

Subsig.

I. de VVitte.

MAGNIFICO VIRO
 DOMINO IACOBO A. F.
 FUGGERO, COMITI IN KIRCH-
 PERG ET VVEISSEHORN, CARO-
 LVVS CLVSIVS A.

COMMENDATVR apud Ho-
 merum Vlyffes, generose Ia-
 cobe, ob variarum regionum
 perlustrationem, atque cōsue-
 tudinum morumq; hominum
 ijsdem in regionibus obserua-
 tionem. Nec immeritò sanè, cùm Prudentia
 (qua nihil in vita mortalium melius aut ma-
 ius esse potest) aliud nihil sit, quàm notitia
 quaedam omnes nostras actiones ita insti-
 tuendi, vt communis societas rei que publicæ
 tranquillitas in integro conseruetur. Quam
 quidem cognitionem siue prudentiam longo
 diuersorum rituum & consuetudinum expe-
 rimento atque obseruatione adquiri necesse
 est. Hac in sententia fuerunt etiam plerique
 Philosophi, qui vt prudentiores euaderent,
 rerumque cognitionem adipiscerentur, lon-
 ginquas peregrinationes adgressi sunt.

QVOD cùm non ignoraret Magnificus
 demque prudentissimus parens tuus Anto-
 nius Fuggerus, nullis pepercit sumptibus, vt

te ad eorum exemplum conformaret . Si-
quidem eius voluntate , non modò Germa-
niam , & Bohemiam perlustrasti , sed etiam
Gallias , Italiam , atque Hispanias , hoc est ,
vniuersam ferè Europam . Eas verò sic per-
lustrasti , vt omnium quos adijsti populo-
rum & mores , ritus , consuetudinesque ob-
seruaueris , & linguam exactè didiceris .
Cuius rei testimonium præbere possum , qui
tibi studiorum comes additus , biennium fe-
rè tecum vixi , magnamque Hispaniarum par-
tem peragraui .

IN hac Hispanica peregrinatione nactus
sum libellum , qui Goæ excusus , recens ex
Orientali India allatus erat . Et tametsi Lu-
sitania lingua conscriptus esset ; mirum ta-
men in modum placuit eius inscriptio , quòd
Indicarum plātatum atque aromatum histo-
riam polliceretur . Perlectum libellum haud
mendaci titulo insignitum esse deprehendi .
Etenim multarum plantarum meminit quæ
à veteribus haudquaquam descriptæ sunt ;
atque etiam de ijs aromatibus agit , quæ ve-
teribus quidem descripta , at non satis per-
specta fuere .

MAXIME verò me angebat , quòd ea
lingua conscriptus esset , quæ à paucis intelli-
gatur . Videtur enim Auctor , vir sanè doctis-
simus , Lusitanis duntaxat scribere voluisse ,
atque

atque suas rationes habuisse, cur minùs Latine eum librum scripserit. Expectabam certè aliquem qui nobis eum Latinum faceret, vt qui hactenus paucis vsui fuerat, omnibus utilis redderetur. At cùm viderem neminem id tentare, diutius id desiderium ferre nō potui; & malui hanc, tametsi meis humeris imparem, prouinciam suscipere, quàm committere, vt huius libelli vtilitate foli Lusitani fruerentur.

LATINVM itaque eum feci, atq; in Epitomen contraxi, paulò forsitan commodiore ordine singula componens, quàm antè fuerant; atque nonnulla etiam reijciens quæ non multum ad rem facere videbantur. Nam cùm singulis ferè simplicibus suum dialogum adscripserit, & ordinem alphabeticum sequutus sit, noster auctor; multa illum suo loco haud aptè reponere, & pleraque repetere necesse fuit, vt ferè in Dialogis contingere solet. Hunc verò laborem eo libentiùs suscepi, quòd ab ineunte ferè ætate herbariæ rei studio summopere delectatus sim, tum quòd huius libri lectione excitata præclara ingenia, nostri Auctoris exemplum sequutura arbitrer.

PORRO cùm hanc Epitomen in publicum proferre statuerem, deligendusque esset patronus qui illam à calumniatorum iniurijs

vindicaret, nemo magis idoneus occurrit
quàm tu, præsertim cùm ipsum librum in
communi nostra peregrinatione adeptus sim,
& huius mei laboris rationem tibi reddere
æquum sit: quem vt pro tua singulari huma-
nitate boni consulas, rogo. Deus opt. max.
omnium tuarum peregrinationum amplos
fructus percipere te faciat, & incolumem pa-
triæ restituere dignetur. Brugis Flandrorum,
Idibus Decemb. M. D. LXVI.

BENE-

SCRIPSIT D. Garcias ab Orta Proregis India medicus librum de ijs plantis & aromatibus quæ longa cura & diligenti studio apud Indos (vbi triginta amplius annis medicinam fecit) obseruauit: sed Lusitanica lingua, amicorum efflagitationibus victus, tametsi, vt ipse refert, Latine eum scripsisset. Hunc nos Latinum facientes in Epitomen contraximus ob causas alio loco recitatas. Cùm verò variorum auctorum testimonio vtatur, loca diligenter contulimus atque adscripsimus, in Auicenna postremam editionem, Venetam scilicet anni 1564. sequuti. Addidimus insuper ad singula ferè capita adnotatiunculas, & aliquot icones aromatum, quæ quidem nobis nancisci licuit, ad viuum exprimi curauimus. Cogitabam sanè superioris ætatis initio eam in publicum dare; verùm ob nostras has turbas editionem differre coacti sumus. Quod si qualemcunque hanc nostram opellam rei herbariæ studiosis gratam esse animaduertero; animum mihi adijcient, ad alia non minus forsitan vtilia in eorum gratiam elaboranda.

SVMMA CAPITVM PARTIS
PRIMAE ET ORDO.

1. Ambarum	30. Anacardium
2. Aloë	31. Amomum
3. Altiht.	32. Calamus aromat.
4. Opium	33. Nardus
5. Benjui	34. Iuncus odoratus
6. Thus	35. Costus
7. Myrrha	36. Turbit
8. Lacca	37. Rhabarbarum
9. Caphura	38. Radix Chinæ
10. Lycium	39. Crocus Indicus
11. Manna	40. Galanga
12. Tabaxir	41. Gingiber
13. Tutia	42. Zedoaria
14. Ebur	43. Zerumbet
15. Canella	44. Lignum colubrinum
16. Agallochum	45. Lapis Bezar.
17. Sandalum	46. Lapis malacensis
18. Betre	47. Adamas
19. Folium	48. Smaragdus
20. Macis	49. Rubinus
21. Garyophylli	50. Sapphirus
22. Piper	51. Hyacinthus
23. Cubebe	51. Granatus
24. Cardamomum	52. Iaspis
25. Faufel	53. Alaqueca
26. Nux Indica	54. Oculus Catti
27. Myrobalana	55. Lapis Armenus
28. Tamarindi	56. Magnes
29. Cassia solutius	57. Margarita

SVMMA ET ORDO CAPITVM
SECVNDAE PARTIS.

1. Arbor tristis	15. Carambolas
2. Nimbo	16. Ber
3. Negundo	17. Ambare
4. Iaca	18. Iambolones
5. Iamgomas	19. Brindones
6. Carandas	20. Indicus melo
7. Coru.	21. Mungo
8. Auacari	22. Curcas
9. Mangas	23. Caceras
10. Mufa	24. Datura
11. Doriones	25. Banguè
12. Mangostans	26. Anil
13. Iambos	27. Planta anonyms
14. Cydonia de Bengala.	28. Reges indici.

AROMA

AROMATVM
ET SIMPLICIUM
MEDICAMENTORVM

HISTORIÆ LIBER I.

De Ambaro. CAP. I.

AMBARVM Latinis, *Ambar* Ambar. Arabibus dicitur: quo nomine omnibus, quas sciam, nationibus notum est, aut variato duntaxat paululum vocabulo.

VARIA autē circa huius generationem Scriptorū est opinio. Siquidem alij *Sperma Balenæ* esse asserunt: alij *beluæ* cuiusdam marine excrementum, aut *maris spumam* (quæ sanè opinionibus ratione carent, quòd nullum Ambarum inueniatur vbi frequentissima sunt Balenæ, & vbi fluctuum reciprocatione spuma plurima excitatur;) alij *Biturminis* modo ex maris alueo emanare, quæ opinio melior, & veritati magis consona plerisque visa est.

Ambarū Balenarum sperma non esse.

Ambarū Biturminē videri.

AVICENNA lib. 2. cap. 63. & **SERAPIO** lib. simp. cap. 196. scriptum reliquerunt, fungorum in rupibus & arboribus more Ambarum in mari generari, & tempestatibus vnà cum saxis interdum in litus eijci; quæ sententiā verisimilior est reliquis ab Avicenna productis. Nam multum flantibus Euris, magna eius copia *Sofalam*, & in insulas *Comaro*, *Demgoxa*, *Mosambicam*, totumq; eum tractum eijcitur è *Maldiuis insulis*, quæ ad Orientem spectant. Flantibus

Insulæ de Nalediua.

bus verò Fauonijs, copiosè inuenitur in insulis quæ vulgo de Maldia nuncupantur corrupto vocabulo, cùm de Naledia dicendum sit: etenim Nale lingua Malabarica significat quatuor, & Diua insulâ: Naledia igitur pronuncian- dum erat; quasi dicas, Quatuor insulas, simili plane ratione, qua Angedia vocamus eas insulas quæ à Goa Orientalis India emporio, 12. leucis distant, quòd quinque sint numero conterminæ; Ange enim eorum lingua quinque est. Sed hæc præter institutum: non potui tamen horum non meminisse, cùm in Maldia mentionem incidissem.

Angedia in-
sula.

SCRIBUNT ijdem locis sup. citatis Ambarum deuorari à pisce quodam AZEL nuncupato, sed qui eo deuorato statim extinguitur. Hunc deinde vndis fluctuantem regionis illius incola vncis in siccū trahunt, eoq; exenterato Ambarum colligunt: verum omni improbari, præter id quod spina adhaeserit, id enim pro tēporis diuturnitate purum & legitimū esse. Sed hæc eorum opinio erronea mihi videtur. Nam veluti certum est animalia querere alimentum naturæ suæ cōueniens, & minimè noxium, nisi fortè cibus innoxij mixtum sit, quemadmodum mures fallere solemus: sic etiam haudquaquam verisimile videtur, hunc piscem Ambarum venari, si eo deuorato sit periturus. Imò cùm Ambarum sit ex eorū numero quæ maximè cordis vires resciumt; dixerim hūc piscem præsentaneum esse venenum, quandoquidem tam eximio medicamento deuorato perit.

Azel piscis.

Ambari esu
Azal non in-
terire.

Ambarū cor-
rescitur.

SCRIBIT Auenrois 5. collig. cap. 56. Caphura genus inueniri natum in maris aluco, quod deinde

aquæ

aqueis supernatet: laudatissimum verò id censerì quod Arabibus Ascap dicitur. Quàm verò eius opinio à veritate sit aliena, & tanto viro insigni q̄ Philosopho indigna; clarius est quàm vt multis demonstrari debeat: primùm quòd Caphuram in mari nasci dicat; deinde quòd eandem quæ frigida est & sicca tertio gradu, Ambari genus faciat quod calidum & siccum constituit secundo ordine.

Caphurã Ascap non esse Ambari genus.

SVBIICIEMVS verò nonnulla vocabula quæ apud Serapionem & Auicenam occurrunt. Magnam eius copiã ex regione Zing Serapio lib. simp. cap. 196. adferri asserit. Hæc est Sofala. Nam Zingue, aut Zangue Persis & Arabibus idem significat quod niger Latinis; & quoniam totus ille maritimus Aethiopia tractus à nigris incolitur; Serapio eum Zingue vocat. Sic Auicenna lib. 2. cap. 63. epitheton illi addit Almendeli, quasi de Melinda: item Selachiticum*, à Zeilan fortè laudatissima totius Oriëntis insula, quam falso urbem esse Lacuna commet. in Diosc. lib. 1. cap. 20. existimauit, cū sit insula multis urbibus exculta.

HÆC sunt quæ ab Arabibus traduntur: nullus autem Græcorum, præter Aëtium, huius meminit.

CETERVM hæc mea est opinio. Veluti pro regionum natura terra interdum rubra est, vt bolus armenus; interdum candida, vt creta; nonnunquam nigricans: sic verisimile est, aut insulas, aut terras similis cum Ambaro formæ inueniri, quòd terra sit, aut fungosa, aut alterius generis. Quod verum esse testatur magna eius quæ reperitur quãtitas. Siquidem inuenta sunt interdum fragmenta humane magnitudinis,

Auitoris de Ambaro opinio.

Infula ex Am-
baro.

Promonto-
rium Comor-
um.

Ambari fra-
gmentum 15
libras pen-
dens.

Ambari de-
lectus.

dinis, interdum nonaginta palmorum longitudinis, duodeuiginti verò latitudinis. Affirmarunt nonnulli se insulam ex puro Ambaro vidisse, quam cum postea requirerent, nusquam comparuerit.

ANNO 1555. circa promotorium Comorim, quod è regione insularum de Maldiuu est, fragmentum trium ferè milium pondo repertum est: sed cum is qui inuenerat, picem aut bituminis genus esse existimaret; vili admodum vèdidit. Maximum verò quod vquam viderim fragmentum, quindecim libras pendebat. Sed qui in Aethiopia commercij causa nauigant; multo maiora fragmenta se vidisse affirmant: totus enim ille Aethiopiae tractus à Sofala ad Braua vsque Ambaro abundat.

INVENTVR etiam interdum, sed raro, in Timor, & in Brasil. Et anno 1530. inuentum esse fragmentum audio in Setubal Lusitaniae portu.

REFERTVR verò est plerunque auium rostris, quas in eo nidulari credibile est; interdum conchylijs, testisq; ostreorum permixtum inuenitur qua contactu Ambaro adherent.

PORRO optimum Ambarum censetur, quod à sordibus maximè repurgatum est, quodq; plurimum ad candorem accedit, videlicet quod cinerei sit coloris, aut quod ex venis, nunc cinereis, nunc candicantibus constet, leue, quodq; acu perfossum multum oleacei liquoris resudet. Nigrum improbatur, præterea candidissimum, teste Serapione, loco sup. citato: quod gypso adulteratum esse existimo.

NOTA est Manardi contradictio, qui in Electa-

rio de Gemmis dist. 1. in comp. Mes. Ambarum rem nouam esse affirmat, eamq; non magno aestimat, sed paulo post in Electario Diambra ibidem, quasi sui oblitus, hanc compositionem ob Ambarum multis laudibus effert, eoq; se in mulieribus & senibus sepenumero uti asserit.

MAGNA verò in aestimatione est apud opulentiores Indos, eo enim cibus permixto frequenter vtuntur medicamenti loco. Eius autem precium intenditur pro fragmentorum magnitudine: quanto enim maius est fragmentum; tanto eius intensius est precium, non secus atque in Gemmis. Sed nusquam maiori in precio est quam in Chinaram regione. Cum enim à nostris Lusitanis eius exigua copia eò delata esset; eius precium fuit mille quingenti aurei in singulo Cate, quod apud eos ponderis genus est pendens viginti vncias. Huius lucri cupiditate deinde alij mercatores allecti, tantam Ambari detulerunt eò copiam, vt nunc multo vilioris aestimetur.

Ambarum magna in aestimatione apud Chineses.

Cate ponderis genus.

ADVEHITUR Hispalim totius non dicam Beticæ, sed etiam Hispaniæ celeberrimū emporium, olei quoddam genus ex America, subruffi coloris, cuius mirabiles prædicant effectus in omnibus vteri morbis. Id oleum de Ambra nuncupant, eius sanè odoris ferè, qui Ambrae odorem æmuletur. Id verò ex ea arbore exstillare existimo, quam Mexicana historia describit in hunc modum. Inter arbores Mexicanas memoratur & Ocosotl arbor prægrandis, & venusta, folijs Hederæ similibus. Huius liquor, quem Liquidambar nuncupant, vulnera curat, atq; cum corticis ipsius polline permixtus, elegans odoratumque suffimentum præbet.

Ocosotl.

Liquidambar.

De

De Aloë.

CAP. II.

Aloë.
 ἄλόν.
 Cebat.

QVÆ Aloe Latinis, ἄλόν Græcis, hanc Arabes Persæ & Turci Cebat vocant, (nam quòd Laber à Serapione vocetur, Interpretis errore, aut Librariorū negligentia factum esse existimo, siquidem Arabicum exemplar Cebat habet) Guzarate verò (quos Gedrosios putant) & Decan incolæ Areaa; Canarini, qui maritimum hunc tractum habitant, Catecomer; Hispani, Açibar; Lusitani Azeure appellant.

Areaa.
 Catecomer.
 Acibar.
 Azeure.

Aloës natales.

FIT ex Aloes herba siccata succo, quæ plurima nascitur in Cambaya, Bengalâ, aliisq; multis locis. Ceterum laudatissima est in Socotora, quæ inde ad Arabes, Persas, Turcos, denique per vniuersam Europam desertur, eamq; ob causam Aloen Socotorinâ appellant. Distat autem hæc insula à freto [maris Erythraei] 128. leucis, qua de re nõ minus Arabica quam Aethiopica dici potest, quòd altera parte freti Arabia terminetur, altera Aethiopia.

Aloë socotorina.
 Socotora insula.

NEC verò succus hic extrahitur in quadam duntaxat vrbe, vt ait And. Lacuna Cõm. in Diosc. lib. 3. cap. 23. sed per totam insulam, quæ nullis vrbibus exculta est, sed pagos duntaxat habet cum multis gregibus: neque laterculis ad excipiendum succum subternitur pauimentum, vt idem auctor est, quãdoquidem in tota insula non est tanta polities.

Socotora nullas vrbes habet.

NEC hi audiendi, qui succum ex superiori parte profluentem, eo qui media aut infima parte profluat, præstantiorem faciunt: siquidem omnis succus bonus est, & arena caret, si adhibita diligentia extrahatur.

PRÆTE-

PRÆTEREA non adulteratur, nimia etenim eius est quantitas, sed quod incolæ negligentiores sint in auferendis sordibus quas hic succus secum trahit; alius alio peior videtur. Hanc ob causam minus adhibenda fides est Diosc. lib. 3. cap. 23. & Plinio lib. 27. cap. 4. qui eam gummi & acacia adulterari scribunt, cum exigua sit ijs in regionibus gummi & acacia copia: imò, vt verum dicam, nulla, quemadmodum à viris fide dignis accepi. Illud verò non negauerim, quin, translatum, alijs in regionibus adulterari possit.

PORRO quòd laudatissima sit quæ in Socotora nascitur, non solum vulgari fama, sed à celebribus viris accepi, qui compertū se habere aiebant, Aloen quidem plerisque alijs India locis nasci, quæ cum Socotorina deferretur Adem, & Gida (quam nonnulli corrupto nomine Iudaa vocant) & inde terrestri itinere *Cairum, postea in Alexandriam ad ostia Nili: vel, Ormus, deinde Baçora, postea Cairum & Alexandriam: facillè tamen dignosci eam quæ in Socotora nascitur, ab ea quæ à Cambaya, Bengala, alijsq; locis aduehitur: Socotorinaq; precium quadruplo maius esse, eius quæ aliunde adfertur precio. Inter reliquas autem notas hanc commendabant, quòd Socotorina solida sit & bene compacta; alterius verò partes non possunt perfectè coire, quòd succus ex diuersis plantis collectus sit.

NEC eius plura sunt genera*, vt volunt Arabes, sed vnicum duntaxat, tametsi varia illi indant nomina.

QVOD verò Dioscorides & Plinius scribunt lauda-

Aloën nō adulterati.

Aloë socotorina optima.

Aloës delectus.

Vnicum esse Aloës genus.

laudatissimam ex India adferri: alij verò ex Alexandria aut Arabia, non simpliciter id intelligendum est, sed de ea quæ ex Socotora primum in Indiam delata est. Nam etiam ex Cambaya & Bengala deferretur Ormus, Adem, & Gida. Itaq; minus malè Mesue, qui vnum Aloës genus ex Socotora adferri scribit, aliud è Persia, tertium ex Armenia, quartum ex Arabia. Nam quæ in Lusitaniam deferretur (vtri his oculis vidi) ea ex Socotora allata est. Alexandrinam autem à quibusdam præferri hinc factum est, quòd superioribus annis pleraque aromata Ormus deferrentur, deinde Basora, Adem, Gida, inde Camelis Suez, quæ in extremo maris Erythraei sita est, & Alexandriam ad Nili ostium, vnde Veneti petentes ea reliqua Europe communicabant: non autem quòd in Alexandria fiat Aloë.

Aloë Alexandrina.

Aloën plantã non in maritimis duntaxat nasci.

NASCITVR verò non modo in maritimis, sed etiam desertis Indiæ locis, cum eam vbique viderim ducentis leucis itinere terrestri per eas solitudines confecto. Nullum eius inueniri gummi certum est, sed interdum aqua quædam viscida è folijs stillat, at neglecta & nullius vsus.

HVIUS vsus est non modò apud Arabes Turcosq; medicos (qui Auicennam, Abobali apud eos dictum, & eius libros quinque Canum edidicerunt, legeruntq; Razen quem Benzacaria vocant, item Hali Rodoam & Mesuen illis Menxus appellatum, tametsi non is sit qui apud nos in vsu est, Hippocratis præterea, Galeni, Aristotelis & Platonis omnia opera, minus tamen integra, quam græco sermone conscripta)

Mesue Arabicus, alius à nostro. Menxus.

scripta) sed etiam apud Indos, in purgantibus medicamentis et collyrijs, tum etiam in vulneribus carne explendis: in quem vsum plerumq³ in suis officinis medicamentum habent, cui nomē Mocebar ex aloë & Myrrha paratum, quo etiam plurimum vtuntur in equis curandis, & vulnerum lumbricis enecandis.

Mocebar
medicamentum.

MEDICVM vidi magni Sultani Badur Regis Cambaya, ipsa herba Aloë vtentem pro medicamento familiari, in hunc modum. Folia Aloës concisa cum sale coquebat, eius decocti octo vncias propinabat, quæ aluum sine molestia & nocumento subducebāt quater aut quinquies. In hac vrbe Goa Aloën probè tusam & cum lacte mixtam propinant ijs qui vlcere renum aut vesicæ laborant, vel qui purulentas excernunt vrinas, non sine magno successu & agrorum commodo: nam illico curantur. Eius vsus etiam Aucupibus notus est, qui constricta auium crura ea conglutinant. Hic similiter in India maturandis phlegmonibus idonea.

Aloës plantæ
medicus
vsius.

QVAMOBREM hallucinari mihi videtur Matthiolus, in Diosc. lib. 3. cap. 2. qui Aloën ad spectaculum potius foueri asserit. quàm ad medicum vsum.

Quod verò Antonius Musa in Exam. simpl. neget Aloën herbam amaram esse, magis mirum: nam sepe degustatam admodum amaram inueni, quoq³ vicinior pars erat radici, eo amarior mihi visa est, extrema autem folia amarore carere mihi visa sunt. Tota planta viroso odore prædita est.

Aloë planta
amara.

CETERVM quoniam controuersia est inter nonnullos Auctores, debeántne ea medicamenta quæ Aloën accipiunt, ante cibum sumi, an verò secundum

B

cibum

cibum, & an illico à cibo, pauca visum est hic adijcere, tametsi à doctioribus medicis potius hæc erant petenda. Galenus eius quinque catapotia exhibet, & bene quidem, quoniam hac ratione capitis dolores sedat. Plinius autem lib. 27. cap. 5. efficaciorē esse, si pota ea sumatur cibus, modicus videlicet & boni succi: quæ ratio multum mihi probatur, eamq̄ sequuntur huius regionis medici. Cùm enim Aloë medicamentum sit debile, non euacuabit, nisi statim vires confirmentur modici cibi eiusq̄ boni succi sumptione, vt eo digesto melius euacuare possit. Paulus lib. 7. cap. 4. cōtra, manē sumendam præcipit, eosq̄ reprehendit qui eam à cibo exhibent: corrumpit enim, inquit, cibum. Singuli suis nituntur firmis rationibus & Auctōribus, sed conciliari facile possunt. Cùm verò controuersia sit admodum vulgaris, & à multis agitata, an cibus cum medicamento misceatur, superuacaneum esse iudico de his plura agere.

SED præter institutum facere mihi non videbor, si hic pauca quædam inseram de vulgari ratione quæ Indi medici in exhibendis medicamentis obseruant.

Medicamentum exhibendi apud Indos ratio.

Catapotia & liquidiora medicamenta summo diluendo exhibentur, nostratiū more, abstinēdo deinde quinque horarum spacio à cibo, potu, & somno. Quod si infra hoc tempus non purgentur, roborādo stomacho student ex Auicennæ præcepto, quod sit sumptis duabus mastiches drachmis in stillatio rosarum liquore dissolutis, aluum bubulo felle inungentes, pannumq̄ lineum felle madentem vmbilico imponentes, ad medicamenti operationem iuuandam, expultricemq̄ sacculum.

cultatē excitandam, si opus sit. Sin post has quinq³ horas bene soluetur aliud, propinantur illis tres vnciæ iusculi gallinæ, aliud præterea nihil: deinde hausto rosaceæ aquæ pauxillo, parumper somno indulgent. Hæc medicandi ratio suis rationibus & scriptorum testimonijs niti videtur.

TAMETS I Ruellius lib. 3. cap. 19. magnopere commendet potionē illam Rufi quæ Aloën, ammoniacum, myrrham, & vinum recipit, ibiq³ occasionē nactus, acrius in Arabes inuehatur, qui reiecto ammoniaco & vino, Catapotia ex Aloë, croco, & myrrha concinnent, eamq³ compositionem acceptam Ruso referant: facit pro suo recentiorumq³ scriptorum more, qui in Arabes plerunq³ inuehi solent, vt Græcos tanto magis extollant. Non negauerim certè Rufi medicamentum singulari remedio pollere aduersus pestis contagia: Illud tamen certum est, Catapotia Rasis quibus utimur, efficax esse medicamentum & à multis magno successu expertum. Additur verò Crocum, quoniam cor roborat & aperit, tū ob alias facultates quibus præditum est.

MANARDVS, lib. I. ep. I. aliq³ nonnulli recentiores acerrimè in Mesuen, Serapionem & Auicennam inuehuntur, quod affirmauerint Aloën venarum oscula adeo referare, vt inde postea sanguis facile fluat, eamq³ ob causam hæmorrhoidibus non conuenire, deinde quod scripserint melli admistam minus purgare, minusq³ stomacho noxiam esse, quàm reliqua purgantia medicamenta. Dicunt enim Manardus & huic similes, Aloën non modò non aperire hæmorrhoides, sed

Potio Rufi.

Catapotia Rasis.

Aloë hæmorrhoidibus non conuenit.

Aloë hæmorrhoides obstruit.

eas potius obstruere, neq; rectè scribere Mesuen qui illam stomacho minus noxiam faciat, quandoquidem huic sit admodum utilis, nec nocumentum aliquod adferat, mellisq; admista magis euacuet, reliquis purgantibus medicamentis. Priora confirmant Galeni auctoritate: postremum verò, quod mel, cum sit purgantis facultatis, alteri purganti adiunctum necessario magis debeat purgare. Rectius Antonius Musa, Exam. simpl. qui in nullius Magistri verba iurās, Mesue opinionem confirmat, sæpius expertum se esse affirmans, Aloën Hemorrhoidas aperire. Sic & sæpenumero expertus sum summos dolores cum hemorrhoidum fluxu excitasse, quod facile præstare potest Aloë ob amaritudinem, venarum oscula reserando & expultricem facultatem irritando. Hac ratione purgat fel animantium, vmbilico illitum, teste Serapione, lib. simpl. cap.

Aloës diuersi effectus.

201. *Quod verò oscula venarum obturare asserat, cum Iacobo de partibus respondeo, foris quidem adhibitam adstringere, intro autem sumptam aperire. Quam facultatem obtinent pleraque medicamenta, quæ intro sumpta, diuersas & contrarias vires exerunt, quàm si foris adhibeantur, veluti Scilla quæ comesta enecat, foris illita exulcerat. Ad ea quæ obijciunt de melle, Mesuen videlicet asserere aloën cum melle mixtam minus purgare, sic responsum volo. Quandoquidè vtrumque medicamentum purgatoria facultate præditum est, validioris facultatem, debilioris, mellis scilicet, facultate infringi: Sic etiam stomachum roborat & firmat accidentaliter, euacuando videlicet sine nocumēto, aut eo certe per exiguo, humores qui vëtriculū infestāt.*

Aloë stomachum roborat per accidens.

PLI-

PLINIVM lib.27.cap.4. mirari subit, qui aloën metallicam supra Hierosolymam inueniri tradit. *Ego non modò medicos Iudeos, sed etiam Pharamacopolas qui Hierosolymorum incolas se asserebant, diligenter interrogavi de hoc Plinij loco. Sed illi constanter negabant vnquam fuisse repertam huiusmodi Aloën tota Palestina.

Nulla Aloë fossilis.

* Caïrum, antiquitus Memphis Pyramidum celebrata miraculis, quæ & in hunc vsque diem perdurant. Ibi fuisse Ioseph captiuum ferunt, & adhuc horrea, quibus frumentum condidit, ostendi. Vocatur autem à Mauritanis Mesera: sed quoniam Regina quædam Alcaire nuncupata eius pomeria auxisse creditur, ab eius Reginae appellatione nomen Caïro sortita est. Cœpit verò hæc vrbs populi frequentia paulatim minui, postquam Turcorū Imperator Constantinopoli occupata, illic regiam fixit sedē, confluentibus nimirum eò hominibus.

Caïrum.

Mesera.

* Nullam certe amaritudinē in nostrate reperies, quod ob nimiam illam humoris abundantiam accidere arboror.

SED aliud quibusdam Hispaniæ locis Aloës genus inuenitur, in cuius sanè folijs manifesto amarorem cum acrimonia coniunctum inuenies. Eius cum icone historiā aliquando, Deo annuente, dabimus.

* Galeno adscriptus ad Paternian. cap. 5. tria grana cicoris magnitudine dat post cœnam.

* Aloën post cibum etiam exhibet idem Paulus lib. 3. cap. 43. quam controuersiam Nicolaus Rorarius in suis contradictionum veterum auctorum libris conciliat.

* Non affirmat eo loco Plin. talem inueniri, sed, Fuere, inquit, qui traderent in Iudæa super Hierosolymam metallicam eius naturam.

De Altiht.

CAP. III.

TANTA est in nominibus Altiht, Anjuden, Asa fœtida, Asa dulcis siue odorata, & Laserpicium confusio, vt vix explicare me possim: quandoquidem hæte-

B 3

nus,

nus, neminem inuenire licuerit, qui planta, ex qua hoc gummi profluat, nomen indicare, aut formam describere mihi potuerit.

VOLVNT nonnulli ex Corasone ad Ormuz, & inde in Indiam deferri: alij ex Guzarate, tamen si istic ex regno Deli adferri vulgo asserant regione admodum frigida, qua ad Corasone vsque & regionem Chiruam ex Auicenna lib. 2. cap. 53. testimonio extenditur.

Altiht.
Antit.
Imgu.
Imgata.

ILLVD autem certum est hoc gummi Altiht Arabibus dici, nonnullis Antit; nam cuicumque Arabi gummi Imgu aut Imgara ab Indis vocatum ostenderit, statim id Altiht siue Antit esse pronunciat.

Anjuden.
Angeidan.

PLANTA ex qua hic liquor emanat, incolis Anjuden, quibusdam Angeidan dicitur. Sed quoniam hoc gummi è longinquis adfertur regionibus, veram Plantae descriptionem habere difficile est.

Almharut.

MVLTI ab Auicenna lib. 2. cap. 53. nomini- bus insignitum est hoc medicamentum, veluti est Altiht, Almharut, propter linguarum in regionibus vnde aduehitur varietatem.

Afa.

QVVD autem Interpretem mouerit, cum Afa vertit, ignoro, nisi quod verisimile sit eum non Afa, sed Laser vertisse, idque vocabulum deinde temporis iniuria in Afa deprauatum esse.

PORRO dicet aliquis Altiht non esse nomen planta Laserifera, sed ipsius potius succi concreti & coacti: cuius sententiae esse videtur Gerard. Cremon. Commentarijs in Rasin. cap. de Diminutione Coitus, lib. Diuis. 1. cap. 79. Huic sic responsum volo, Gerardum veram linguam Arabicam ignorasse, cum ex Ba-
tica

tica Hispania oriundus fuerit ; Lingua verò qua Auicenna scripsit, legitima est Arabica, qua videlicet Syri, Mesopotamij, Persæ, & Tartari vtuntur, apud quos Auicenna natus creditur vrbe Basora (quæ nonnullis Babylon fuisse putatur, certò tamen rescium Babylonem eam non esse, sed proximam huic fuisse cuius nulla nunc extant vestigia) in prouincia Vzbeque sita. (Est verò Vzbeque pars Tartaria strenuos producens viros, & peritissimos sagittarios, qui tum pedestres, tum equestres peregrinorum Regum stipendijs militant: fortè autem Parthi sunt Romanis olim adeo infesti & formidabiles) Eam igitur linguam vocant illi Araby, id est, Arabicam, qua videlicet scripta inueniuntur Galeni, reliquorumq; Philosophorum & falsi Prophetæ opera. Nostrorum verò Mauritanorù linguam Magaraby nuncupant, quasi dicas, eorum qui ad Occidentem habitant, siquidem garby Occidentè Arabicè sonat, & ina eorum.

Vzbeque.

CETERVM Altiht nihil aliud est quàm ipsa Altiht. planta Laserifera, veluti plerumque sumitur gummi pro ipsa planta.

VERVM obijciat aliquis. Si Altiht non est Asa Asa dulcis. dulcis, quid est Asa dulcis? Asam dulcem apud nullum probatum Auctorem, siue Arabem, siue Græcum, siue Latinum, legisse memini. Sed cum Arabes liquorem cuz vocent, eum verò qui probè coctus sit & densatus Robalçuz (Rob enim Arabicè densatum sonat, & Robalçuz. Al est articulus genitiui apud Arabes) hinc de promptum esse nomen Asa dulcis verisimile est.

CETERVM Altiht Arabum esse Laserpitium

Diascoridis & Plinij, tametsi nemo legitimorum Arabum (qualis est Rasis & Auenrois) vsquam eius meminerit, satis ostendit Serapio lib. simpl. cap. 251. qui de Altiht agens, ad verbum ea refert quæ Galenus & Diosc. de Lasepitiio scripsere. Cadit ergo eorum opinio qui multis argumentis probare conantur, Asam foetidam à Lasepitiio differre. Nam quod Lasepitiū veterum in cibos admissum esse aiunt, Asam verò foetidam medicamentis solum vtilem, idq; rarò: in cibis verò planè damnari ob tetrum odorem, plurimum à veritate aberrare mihi videntur. Siquidem nullum medicamentum simplex per totam Indiam maiore est in vsu, quàm Asa foetida, cum medico in vsu, tum condiendis cibis. Eam enim pro suarum facultatum modo sibi emunt, cuiusmodi sunt Baneanæ * & omnes gentiles Prouinciæ Cambaia, quos Pythagoras imitatus videtur. Solent illi Asam suis iusculis & oleribus commiscere, confricato primum ex ea lebete, nec alio condimento vtuntur omnibus in cibis. Baiuli & huiusmodi tenuis fortunæ homines, quibus duntaxat panis est & cape, non nisi summa in necessitate ea vtuntur.

COMMENDARVNT mihi multi condimenta istorum Baneanum cum à saporis, tum ab odoris suauitate. Horū oratione persuasus aliquando eiusmodi condimenta degustavi, quæ sanè sic satis palato arridebant, nō tamen adeo vt illi prædicabant, quoniã fortè neq; iusculis neq; condimentis valde delector: odore certè suo non erant molesta, tametsi nullus odor a què mihi infestus sit, atq; Asa foetida.

SVMVNT verò nonnulli Asam, vt deiecti appe-

Asa foetida
eadem cum
Lasepitiio.

Asa foetida
magno in v-
su Indis.

Asa in con-
dimentis.

Asa faculta-
tes.

ritus fastidia tollant; initio enim aliquantulum amara est Aſa, vt sunt oliuæ conditæ, deinde deuorata mirum in modum illis bene ſapit. Solent etiam plerique, ea ſola ad ſtomachi corroboracionē, flatuſq; diſcutiendos medicamenti loco vti. Quamobrem multum hallucinantur, qui Sepuluedā ſequuti nullo eſſe in vſu medico aſſerunt, niſi alijs medicamenti permixtam.

SED non poſſum non mirari Matthæi Syluatici cap. 47. de Anjuden oſcitantiam, qui Galen. citans, venenum eſſe aſſerit. Nam neq; Galenus, neq; Græcorum quiſpiam id vnquam ſcripſit, cū omnes vno ore Laſer magnopere commendent aduerſus venena, peſtis contagia, lumbricos, & ſcorpionum plagas.

SOLENT Indi cauernis dentium indere in dolore, quam facultatem etiam illi tribuit Dioſc. libr. 3. cap. 76. tametſi Plinius lib. 22. cap. 23. id non cēſeat, exemplo cuiuſdam, qui ea de cauſa ſeſe ex alto precipitauit. Sed is forſitan cachexia laborauit, & medicamentum eos humores qui turgebant, nimium commouit.

MAGNI apud Indos eſt precij, quod eius magnus ſit vſus. Sed neq; radicis, neq; foliorum apud eos aliquis eſt vſus (ſunt enim illis incognita) ſed ſolius duntaxat ſucci, quo plurimum in venere proritanda vtuntur.

IS verò quem ſupra dixi Aſa ſola ſapius vti, retulit ſibi narratum eſſe ſuccum hunc ex planta quadam folijs Coryli extrahi concifo caule, deinde in bubula coria conijci, prius illita ſanguine cum tritici farina permixto conſeruacionis gratia: eamq; ob cauſam ſi quid

in Lasere faba lomento simile conspiciatur, non adulterationis, sed puritatis potius esse indicium.

FREQVENS verò est in Mandou, Chitor, & Deli; præterea ex Ormuz aduehitur in Pegu, Malaca, Tanasarim & regiones his vicinas.

PORRO Lasere duo genera ad Indos adferuntur, alterum sincerum & translucens, alterum turbidum & impurum, quod à Baneanibus repurgatur antequàm in cibos admittatur. Sincerum colore est puro, Electro simili, id Guzarate conuehitur ex Chitor vt aiunt, & ex Patane & Dely. Impurũ ex Ormuz adfertur. Maioris precij est sincerum, neq; facile Mercatores impurũ emunt (solet autem id magna ex parte in tenuiorum cibos & medicamenta cedere) nisi in purioris defectu. Sincerum validioris est odoris, quàm sordidũ, vtrumq; tamen mihi foetet, sed id magis quod sincerius esse putatur. Qui verò eius vsui assueuerunt, sincerius, odoratius esse asserunt; quod quadam consuetudine fit. Multis enim malè olent Styrax liquida & Algalia propter validum odorem, cùm tamen maxima ex parte sint odorata. Sic neutrũ Laser mihi Porrum redolet, sed ad nostram Myrrham nonnihil accedere videtur. Hinc factum puto, vt Auicenna Asam diuiserit in foetidam & odoratam, quòd foetidam porraceo odore esse assererent, cùm non ita sit. Siquidem veteribus odoriferum dicebatur, non quòd suauiter oleret, sed quòd validi esset odoris. Sic vocant calamum odoratum, qui multorum iudicio foetidus potius dicendus erat: eadem ratione Myrrha validi est odoris, Aloè validioris, & Spica nardi adhuc validioris. Multos enim

Lasere duo genera.

Styrax liquida.
Algalia.

enim agros purgavi qui à Rhabarbaro abhorrebant,
quòd illi Spicam admiscerem.

MIRARI subit Antonium Musam, Exam.
simpl. qui adeo credulus fuit, vt his fidē adhiberet, qui
Benjuy (quod veteribus fuit ignotum, vt postea osten-
demus) plantam consimilem Silphio esse affirmarunt.
Sed de his plura suo loco.

SIC Ruellius vir eruditus & omni laude dignus
lib. de nat. stirp. 3. cap. 52. scribit in Gallia nasci cras-
sam radicem, magnam, foris nigricantem, intus can-
didam, quæ cum suo liquore & semine mira fragret
iucunditate. Huic ob insignes virtutes, illustria indi-
derunt nomina: namq; modo Imperatoriam, modo An-
gelicam, modo Sancti spiritus radicem appellant Her-
barij, eiq; calfacientem siccatoriamq; vim in tertio si-
gnant abscessu. Vnicè venenis aduersari tradit, pestilen-
tia populatim seuientis arcere contagia: corpora ab
lue pestifera vindicare, si tantum in ore teneatur, per
hyemem ciceris magnitudine cū vino, per æstatem ex
stillatio rosarum liquore sumpta: nec sensurum ea
die contagionem ait, quæ quis deuorarit, nam vrina et
sudore venenum abigit: sic etiam aduersus fascinati-
ones valere, aliosq; præterea morbos, quos breuitatis
causa omitto, Hanc igitur esse Laserpitium Gallicum,
cuius Veterinarij medici meminerunt. Et si quis nares
consulat, inueniri Laser illud, idem quod Benjuinum
officinis appellatum redolere. Nam & doctos in ea esse
opinionem, vt quod ab officinis Benjuinum siue Ben'iu-
daum appellatur, Laseris sit Syriaci genus, dictū quòd
Iudea parens huius mittat ad nos prolem suam.

Imperatoria.
Angelica.
cuiusque fa-
cultates.

Laserpitium
Gallicum.

Benjuinum.
Benjudæum.

SED

SED eius opinionem cap. de Benjuino, multis & solidis argumentis conuellemus. Eiusdē sententiæ fuisse aliquando (vt videlicet Benjuinum Laser esse putaret) ipse Matthiolus Commentarijs suis lib. 3. cap. 78. scribit ; veritate tamen coactus, sententiam mutauit.

Baneanes.

* Quoniam hoc capite totoq; adeo opere de Baneanibus diserit noster Auctōr, quod genus hominum sit, necesse est scire. Eorum igitur Philosophorum quos Baneanes vocant (tamen nunc potius Negociatores appellandi veniāt, quā Philosophi) multa sunt genera, in hoc conuenientium, vt neque occidant rem aliquam animatam, nedum ea vescantur. Hoc præceptum adeo strictè obseruant, vt plerunque aues redimant, deinde eas auolare sinant. Non vescuntur naxis, non allijs, non cepis, non pulmentis rubro colore infectis. Vinum non gustant, non acetum, nō Nimpa, non Orraqua (ea sunt apud eos potiorum genera) non passum. Plurimum ieiunant, noctu paucissima edentes veluti saccharum, super quo aut aquam aut lac bibunt. Nonnulli inter hos superstitioniores viginti interdum diebus omni cibo abstinent.

FORMICIS aquam saccharo dulcoratam bibendam præbent, affirmantes sese eleëmōsynam in pauperes conferre: sed & auibis aquā propinant. Morituri, solent nonnulli certam facultatum portionem testamento legare, viris quibusdam qui per solitudines vagentur & aquam peregrinis & iter facientibus dent. Refert noster hic Auctōr in Cambaiete se vidisse Nosocomium, in quo omnis generis aues curarētur, quæ sanitati restitutæ quolibet euagari dimitterētur. Eodem vestium genere quo Gymnosophistæ vsi fuisse perhibentur, amiciuntur, & animarum transmigrationem in alia atque alia corpora credere rumor est.

Bramenes.

HANC similiter opinionem sequi traduntur Bramenes vocati in Balagate, Cambaya & Malauar, qui nisi loti vniuersum corpus, cibum non attingunt, maioriq; sunt in veneratione quā Baneanes. Ex his etenim deliguntur Regibus Scribæ, Procuratores negotiorum, Quæstores et Legati.

Legati. Hi tamen omnes, quemadmodum & qui in maritimis *Cuncam* appellatis habitant, vescuntur omni genere carniū, excepta vaccina & porcina domestica. Atque omnes animarum transmigrationem credunt, aliasq; plurimas persuasiones ridiculas habent. Atq; hæc ex nostro Auctore desumpti qui varijs capitibus de his agebat.

De Opio CAP. IIII.

QVOD nos Lusitani corrupto nomine *Amfiam* *Amfiam* appellamus, id Mauritanii (quos Indi sequuti sunt) *Ofium* vocant, deducto à Grecorum *Opio* nomine. Pleraq; enim nomina à lingua *Greca* (quam *Ihu-* *Ihumani* linguam, quasi *Ionicam* dicas, appellant) mutuati sunt. *Arabes*, *P in F*, quod sint literæ multum affines, mutato. Sic *Opium* *Ofium* dixerunt, *Paonia* *Faunia*, & multa similiter.

VARIA sunt *Opii* genera pro regionum differentia. Quod è *Cairo* adfertur (*Meçeri* vocant) *albicat*, & magni est precij: existimo id esse quod nos *Thebaicum* dicimus. Quod ex *Adem* aduehitur, alijsq; locis *Erythrao* mari vicinis, *nigrum* & *durum* est: eius precium pro regionum varietate aut intenditur, aut minuitur. Quod in *Cambaia*, *Mandou*, & *Chitor* cogitur, *mollius* est & *magis* *flavescit*. Magno venditur multis locis, quoniam huius esui assuescunt: solet enim quod aliqua in regione frequenti est in vsu, carius semper vendi. Quod dixi ex *Cambaia* adferri maxima ex parte in *Malui* colligitur. Et quoniam id *Thymealeam* aliquantulum olet, putarunt nonnulli *Thymealea* succio adulterari, sed falluntur. nam tota *Cambaia*, imo tota *India* *Thymealeam* provenire non credo. Et certè in

Opii varia genera. *Meçeri*. *Opium Thebaicum*.

Opium Thymealea non adulterari.

Cam-

Caxcax pra-
grande pa-
pauer.

Cambaiete rescivi nihil aliud esse quam gummi, sive
lachrymam Papaveris. Nascitur istic Papauer (Cax-
cax vocant nomine cum Arabibus communi) prae-gran-
di capite, quod interdum sextarium cum dimidio ca-
pere possit (inveniuntur etiam nostris haud maiora,
haec incisa opium exstillant. Non est autem id papa-
uer nigrum; nam tota Cambaia haud inuenias, ta-
met si Auicenna lib. 2. cap. 526. Opium ex Papauere
nigro parari scribat. Sed num alijs in regionibus ex ni-
gro Papauere colligatur, ignoro.

Opij ma-
gnus vsus
Asia & A-
frica.

PLVRIMVS huius vsus est per vniuersam
Mauritaniam, & Asiam *: siquidem eius esui ita as-
sueuerunt, vt eo abstinentes periculum vite incurrat:
quod sanè admiratione non caret, quandoquidem adeo
narcoticum & stupefactiuum est. Sed etiam qui eo vt-
tuntur, dormitabundi plerumq; videntur. Itaq; solent
qui eius facultates intelligunt, exigua quantitate su-
mere. alij verò pleriq; liberalius eo vtuntur, vt lassitu-
dinem ex laboribus, animiq; fastidia tollant, non autē
vt proniores in venerem efficiantur, vt stultè quidam
credunt. Quoniam Opium non modò venerem nō sti-
mulat, sed potius eius stimulos infringit sua frigidita-
te, & vasorum spermaticorum constrictione. Et non-
nullos Lusitanos noui qui huius esu steriles & impo-
tentes effecti sunt.

Opium ve-
nerem non
stimulat.

Eniſpauis.

DOSIS communis apud istos est à viginti ad
quingenta hordei grana. Noui tamen quendam Co-
raſonem natione à Secretis Niſamoſa, qui singulis
diebus tres laminas Opij ederet, quae penderent decem
drachmas & amplius: & licet stupidus & dormita-
bundus

bundus semper videretur, aptissimè tamè & doctè de omnibus disputabat; tantum potest consuetudo.

* Auctor habet Canada: est autem apud Lusitanos poculi genus continens quinque & triginta vncias. Cùm verò Sextariū apud Veteres quatuor & viginti vncias vini acetī & aquæ continuisse inueniamus, Canada Sextariū cum dimidio verti, quòd non haberem aptius vocabulū.

* Bellonius libr. 3. cap. 15. obseruationum auctor est, Opium abundantissimè cogi ex Papauere candido tota Paphlagonia, Cappadocia, & Cilicia, apudque Turcos & Perfas summo esse in vsu: non tamen ab eis sumi supra drachmæ vnius pondus.

De Benjui

CAP. V.

DIXIMVS in Laserpitio Asam odoratam non esse Benjuinum, tametsi nonnulli docti viri in ea fuerint sententia. Nunc illud restat vt nostram sententiã firmis argumentis comprobemus.

NVLLVM vnquã in condimenta recepisse Benjui certum est; Asæ verò fœtidæ frequens est vsus in cõdiendis cibis apud Indos, vt antè diximus, ex quo patet Benjui Asam esse non posse.

MAXIMA pars Laseris ex India vltra Gangem (incole Ganga vocant) aduehitur. Benjui verò quod in Indiam adfertur, quodq; amygdaloides vocant, nascitur in Samatra & Sian, non in Armenia aut Syria, Africæ, aut Cyrene) eiusq; maxima pars huc cõuehitur, deinde in Arabiam, Persiam, & Asiam minorem defertur, atq; etiam (vt ex virorum fide dignorū relatu intellexi) in Palestinam, Syriam, Armeniã & Africam. Antonio Musæ Exam. simpl. imposuerunt igitur ij Lusitani, qui incolas apud quos nascatur Bē-

Benjuinum in condimenta non recipitur.

Benjui non est Laser.

Laser vnde Ganga fl.

Anton. Musæ lapsus.

jui,

jui, veritate coactos, id gummi etiamnum Laserpitium vocare significarunt: quandoquidem ab indigenis Cominham appellatur.

Ruellij lapsus.

AD Ruellij autē lib. de Nat. Stirp. 3. cap. 52. obiectionem, quem, capite de Lasere, Imperatoriam Laser Gallicum atq; officinarum Benjuinum esse, contendere scripsimus: Sic respondeo.

CVM is inter reliquas Imperatoria facultate hanc illi tribuat vt libidines extinguat: in Lasere vix dixerimus Indos eo vti ad venerem excitandam, Imperatoria Laseris genus esse non potest.

Benjui veteribus ignotū.

CETERVM nostrum Benjui veteribus ignotū fuisse omnino puto: siquidē neq; Græcorū quempiam, neq; quenquam Arabum hunc describere memini: Nā quod Auenrois 5. Collig. cap. 56. dicit, Belenīan, aut Belenīan, siue Petroīan exsiccantē & excalfaciētē in secūdo excessu habere facultatē, stomachū humidū & languescentē exsiccare, & roborare, oris odorem cōmendare, partes corporis confirmare, & venerē excitare; ex eius adeo succincta & breui descriptione, persuadere mihi non possum esse Benjui quod describit: quod si quis contra sentiat, per me licet.

Benjui Iudeis veteribus ignotū.

VETERIBVS etiam Iudeis ignotum fuisse ex eo conijcere licet, quod neq; Dauid, neq; Solomon eius meminerunt, tametsi odores & suffimenta summo opere commendarint.

Benjaoy.

FIERI autē potest vt Ruellius (in eo quod Benjui Ben Iudeum vocat) lapsus fuerit nominum affinitate, debueritq; potius nuncupare Benjaoy, id est, filium de Iaoa, vbi plurimum nascitur.

SCRIP

SCRIBIT Mediolanensis quidam nasci Benjui in monte Paropanisso, & prater Macedones quosdam, qui in monte Caucaso odoratissimum, nostrogz multo prestantius se vidisse asserebant, Ludouicum etiam Romanum citat.

EGO vero neqz huic Mediolanensi, neqz illis Macedonibus facile crediderim, quandoquidem videre licet huc commeantes tot Thraces (quos illi Rumes vocant) & tot Turcos, qui Benjui mercium gratia hinc transfuehunt: quos, si apud eos Benjui nasceretur, alias potius merces, quæ maioris essent emolumenti & questus, transportaturos credibile est. Fieri autem potest vt illi Macedones Styracem pro Benjui intellexerint: sed tamen nullibi Styracem nasci scimus praterquam in Aethiopia, vbi etiam Myrrha reperitur.

Styrax in Aethiopia.

DE Ludouico Romano à Lusitanis quibusdam au diui, quibus hic in India cognitus fuit, nunquam eum prateriisse Calecut neqz Cochim: necdum enim eo tempore ea maria nauigabamus quæ nunc nobis aperta sunt. Ego sanè hunc Ludouicum olim veracem esse credidi, sed lectis eius Commentarijs, multa eum pro arbitrio finxisse deprehendi. Exempli gratia, vbi agit de Ormuz, lib. 3. cap. 2. insulam aut vrbe[m] esse potētissimam refert, in qua sint aquæ suauissimæ, cum tamen nullam istic aquam prater salsam inuenias, omnisqz annona & aqua aliunde eò conuehatur, nec ista quidem admodum bona *. Deinde neqz aquam, neqz ligna in Malaca inueniri scribit, lib. 6. cap. 17. cum tamen istic sit & aqua potabilis eiusqz suavis copia, et egregia lignorum materia. Ex quibus videre licet, non mul

Ludouicus Romanus.

tum fidei tribuendum esse huius Auctoris scriptis de rebus Indicis.

Benjui amygdaloides.

PORRO Benjui plura sunt genera. Id autē maximē à Mercatoribus expetitur, quod Amygdaloides * vocant, quodq; vngues seu maculas candidas admixtas habet amygdalarum instar: quo enim pluribus huiusmodi maculis abundat, tantò præstantius habetur.

MUSC LAPSUS. MAXIME id prouenit in Sian et eius cõtermina Martaban *. Eius meminisse puto Antonium Musam, idq; permixta eius radicum scobe adferri asserere: sed falso, quandoquidem vnum idemq; est gummi, aliud videlicet crassiori consistentia, aliud liquidiori, & aliud non plenè dura, quæ deinde à Sole exusta magis albet. Id Benjui sic exsiccatum nonnunquam in farinā resoluitur, quā Musa radicū scobem esse putauit.

Benjui secundum genus.

ALIUD genus nigrius inuenitur in Iaoa & Samatra, quod vilioris est precij. Est & genus nigrum in Samatra è nouellis arboribus profluens, quod ab odore grato Benjui de Boninas vocant: id superiori decuplo carius est. Eius fragmentum superioribus diebus mihi dono missum est, suauissimi odoris, quod manibus confricatum, eas mira odoris fragrantia commendabat.

Benjui de Boninas.

EGO sæpius existimaui illud Benjui de Boninas nihil aliud esse, quàm Benjui cum Styrace liquida, quam Chineses Roçamalha vocant, permixtum, quoniam eius odor aliquantum ad Benjui de Boninas accederet: eamq; ob causam id aliquando experiri volui, mixto Benjui cum Styrace liquida. Sed licet id

Styrax liquida.

Roçamalha.

Ben-

Benjui sic permixtum vulgari odoratius esset, odoris tamen fragrantia & suauitate à Benjui de Boninas superabatur.

CETERVM Benjui è nouellis plantis profluens Amygdaloide odoratius esse, causam esse puto, quòd gummi multum natiuae suae fragrantiae vetustate deperdat, vt fere in reliquis similibus cõtingere solet. Sed quoniam candidum elegantius est, nigrum verò & nouellum odoratius, vtrunq; permiscere solent, vt odoris fragrantiae etiam elegantiam concilient.

Benjui de Boninas cù nouello permiscetur.

BENIVI genera vocantur à Chinesibus Cominham, ab Arabibus Louanjaoy, quasi dicas Thus de Iaoa, quòd hæc regio primum Arabibus innotuerit, siquidem Arabes Thus Louan dicunt, Guzarate & Decan incole, Vdo.

Cominham.

Louanjaoy.

Vdo.

Benjuifera arbor.

EST autem Benjuifera arbor procera, vasta, pulchra, magnam spargens vmbra, ob ramorum frequentiam quos pulcherrimo ordine digestos & in aërem elatos habet. Caudice est crasso, materia prædura & firma. Eius folia partim aceto condita, partim ramis adhuc adherentia accepi: minora sunt ea aliquantum Citri siue Limonerae folijs, non tamen adeo virentia, sed parte auersa candicantia: quæ verò in ipsis maioribus ramis enascuntur ad Salicis folia magis accedere videntur, latiora tamẽ sunt, sed minus longa. Nascitur interdum in siluis Malaca, loco humidior.

VVLNERANTVR arbores vt Gummi (quod est Benjui) maiori quãtitate effluat. Nouella, vt dixi, arbores Benjui de Boninas emittunt, quod est ex prouincia Bayrros, idq; præstantius est eo quod in Sian nascitur,

Benjui præstantis.

tur, natum verò in Sian reliquis generibus præstantius est.

HÆC omnia non sine rei nummaria dispendio dici: siquidem perbelle satisfactum est ei qui mihi & folia & ramos huius arboris attulit, vt æquum erat. Nam præter summam quæ his adeundis est siluis difficultatem, maximum subeundum est periculum, ob Tigris. Reimones-
gridum (quas illi Reimones vocant) in ijs siluis frequentiam.

SI quid verò eis quæ nunc disceptauimus melius intellexero, palinodiam non modò in his, sed & alijs omnibus canere non pudebit.

* Credibile est nostro huic auctori ab aliquo impositum fuisse, qui Ludouico Romano parum æquus erat, aut sanè aliud habuisse exemplar, quàm ea quæ passim Ludouici Romani nomine circumferuntur. Nam lib. 3. cap. 2. de Ormuz agens, Aquarum inquit potu suauium, annonæ que mira caritas: inuehuntur ferè omnia, quemadmodum & noster auctor hoc loco asserit. Et libr. 6. cap. 17. de Malaca agens, Mittit tamen triticum, carnes, per paucâ que ligna. nusquam verò aquæ meminit.

* Hoc Benjui amygdalinum Amatus Lusitanus enarratione 71. cap. de Myrrha, præstantissimum Myrrhæ genus esse censet, quam Dioscorides à loco natali Troglodyticam cognominat.

* Sunt illæ prouinciæ supra regnum Malacæ ad flumen Auæ & Menan in Oceanum Indicum influxum, supra Gangeticum sinum.

De Thure CAP. VI.

CVM Veteres duo Thuris esse genera tradant, alterum Arabicum, alterum Indicum; de eo nobis disserendum existimaui.

PER vniuersam Indiam Thus non nasci certissimum est: cum quicquid Thuris hic consumitur, & bins

Thus in India non nascitur.

binc in Lusitaniã euehitur, ex Arabia deferatur. Nõ
 possum ergo non mirari à quo Dioscorides libr. 1.
 cap. 70. (quem tamen & Auicenna lib. 2. cap. 533.
 sequutus est) Thus in India nasci acceperit. De Ara-
 bibus minus mirum qui nigricantem colorẽ, quo Thus
 Indicum præditum esse vult Dioscorides, Indum ple-
 runq; vocent, vt ex Myrobalano nigro, quem Indum
 appellant, patet.

CETERVM Thus Arabibus, apud quos solum Louan.
 prouenit, Louam vocatur, nomine ex Græco dedu-
 cto: Auicenna lib. 2. cap. 533. Conder, id est Resina
 (çamac enim illis est gummi, veluti çamac Arabi, çamac.
 id est, gummi Arabicũ) Serapioni lib. simpl. cap. 178.
 Ronder corrupto vocabulo. Nam multos Arabes con Ronder.
 ueni, sed omnes Thus à quoquam eo nomine appellari
 negant, paucos verò quosdam Conder vocare, & ple Conder.
 rosq; omnes Louan. Idem à quibusdam Lusitanus qui
 in Arabia diu vixerunt, intellexi. Addebant & illi ar-
 borem quæ Thus producit, ab incolis Louan etiam ap-
 pellari, eiusq; duplex esse genus: alteram montanam, Thus mon-
 alteram in planis nascentem. Montana arbor monti-
 bus confragosis prouenit, optimumq; & laudatissimũ
 Thus profert. In planis verò nascens Thus profert n-
 grum, improbum, quo cum aliarum arborum resinis
 permixto niues picant & oblinunt, vti nos pice sole-
 mus. Eæ arbores illius Prouinciæ Regi cedunt, nec cui-
 quam Thus colligere licitum est, nisi Regis permissu.
 Confluere eò Negociatores ex Adem, Xael, & alijs
 Arabia locis, & cum Rege de Thuris quãritate quam
 aucturi sint, & de precio conuenire solent, modò lau-
 datum

Thus masculinum.
Melato.
Thuris vilisat.

datum sit & legitimum, quod nos masculinum vocamus, ipsi Melato appellant.

LAVDATISSIMI, huc etiam delati, vile est precium: centena enim libra duobus duntaxat Lusitanicis aureis emuntur. Improbum interdum cum optimo miscetur, cui nonnunquam & corticum fragmenta inhaerent, atque huc desertur, sed vilissimi est precij. Thus ergo nullam aliam adulterationem novit. Nam quis quaso id adulterare vellet, cum tam vili ematur?

Thus non adulteratur.

Thuris vsus.

MULTVS est Thuris vsus apud Indicos medicos in vnguentis & suffimentis. Nonnunquam & in corpus assumitur ad varios capitis affectus & alui profluvia. Sed maxima Thuris pars hinc in Chinarum regionem exportatur (quoniam istuc plurimum eo vtuntur) & in regiones Malacae vicinas.

Thuris plata.

PORRO Thuris arbor humilis est, & folia habet Lentisco similia, peculiarisq; est Arabia. Scribunt tamen Hispani in nouo orbe etiam Thus inueniri, sed penes eos sit fides, ego certè de eo nihil pronunciare possum.

De Myrrha CAP. VII.

Myrrha.

Bola.

PLVRIMA adfertur etiam ex Arabia ad nos Myrrha, quae Indis Bola dicitur: tum etiam ex regione Abexim, quae Aethiopia est. Qualis verò sit arbor quae eam profert, aut qua ratione resina eliciatur, nunquam scire potui. Intellexi duntaxat à quodam Mercatore qui in Melinde & Mosambique negociabatur, eum à quodam sacrificio Aethiopiae, Episcopoq; Armenio, genus esse quoddam hominum montanum & syluestre

uestre quos *Bodoins* vocant, linguaq³ pura *Arabica*, Bodoins.
 qua nonnihil ad *Chaldaicam* aut *Syriacam antiquam*
 accedat, vti perhibent. Id inquam hominum genus
Myrrham in *Braua* & *Magadaxo* terrestri iunere
 adfert, & è *Chaldaea* regione sic illis vocata se adfer-
 re asserit.

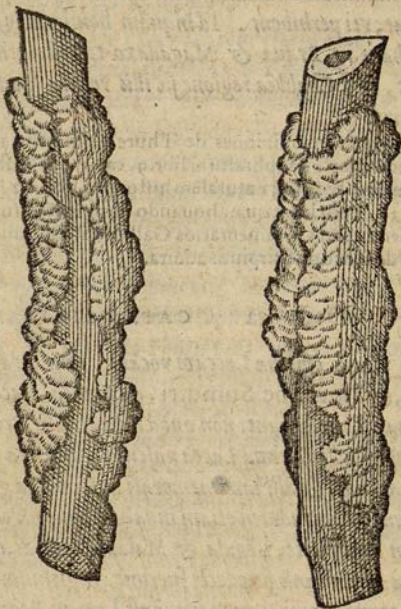
* Qui veterum opiniones de *Thure* & *Myrrha* nosse
 volet, consulat *Theophrastum* libr. 9. cap. 4. de *Historia*
plantarum, & *Plinij* naturalem *historiam* libr. 12. cap.
 14. & 15. Tum legat quæ aliquando commentati sumus
 in appendice ad *Commentarios Gallicos* doctissimi *Do-*
donæi de *Historia Stirpium* addita.

De Lacca CAP. VIII.

QVAM officina *Laccam* vocant, eam *Arabes*, Lacca.
Perse, & *Turci* *Loc Sumutri*, quasi dicas *Laccam* Loc sumutri.
 è *Samatra*, nuncupant: non quòd *Samatra* sit *Prouin-*
cia Pegu, vbi plurima *Lacca* nascitur, finitima, sed
 quòd *Arabes*, & alij iam nemorati in *Samatra* gigni
 putarent. Idem nomen etiam inualuit apud *Prouin-*
ciarum Balaguata, *Bégala*, & *Malabar* incolas, quo-
 niam à *Mauritanis* sic edocti fuerunt. Legitimum ta-
 men earum *Prouinciarum* nomē est *Lac*; in *Pegu* ve- Lac.
 rò & *Martaban*, vbi præstantissima est, *Trec*, atque Trec.
 istuc è *Iamay* adferri tradunt. Non vocatur *aec*, aut
ancufal, vt *Pandectarius* cap. 13. corrupto nomine ap-
 pellauit: neq³ *Sac*, vt apud *Serapionem* lib. *simpl.* cap. Sac.
 181. corruptè legitur.

CETERVM cum ab ipsis incolis, apud quos plu-
 rima nascitur, *Trec* vocetur, mirabitur aliquis, cur
 nomen *Lac*, *Loc*, aut *Luc* inuenerit. Sed hanc fuisse
 C 4 causam

LACCA CVM SVIS BACILLIS.

*causam conijcio : quòd hoc medicamentum in Loc si-
me mellis crassitiem dissolueretur cum ad inficièdum,
tum*

tum vt eius esset vsus in medicina . Præstaret tamen semper natiuum prouinciarum , in quibus medicamenta nascuntur , nomē seruare , quodd hæc immutatio multorum errorum occasionem præbere solet .

PORRO Pegu & Martaban incolæ eam Samsam exportabant , & inde Piper in suam regionem reuehebant .

QVIDNAM esset Lacca , quomodo pararetur , & vbi nam gigneretur , diu dubitavi . Nam adfirmabant nonnulli in Pegu flumina exundare atq; aluuum suum superare solere ; aqua deinde decidente , in lutum quodd remaneret bacillos ab incolis iniici , in quibus prægrandes formicæ nascerentur , et eæ quidem alatæ , quæ multam Laccam accumularent . Percontanti autem an eorum quæ narrassent oculati essent testes , tantum sibi fuisse ocij negabāt , vt hæc adeo diligenter animaduertent , sed samam vulgare eam esse . Conueni tandem virum apprimè honestum & curiosum diligentemq; , qui istic fuerat . Dixit is vastam arborem istic inueniri , folijs quodammodo Pruni , in cuius surculis & minoribus ramis magna formicæ , in terra visceribus alijsq; locis enatæ , hanc Laccam elaborarent (vt apes mel conficiunt) materiam ex ipsa arbore exsurgentes . Hos deinde ramulos ab arbore reuelli atque in umbra sicari , donec deciderent ramuli , Lacca autem ipsa veluti in tubulos concreta maneret : interdum tamen ligni fragmenta inherere . Meliorem tamen censeari , quæ sincera esset , ligniq; fragmentorum expers : eam verò cui inhererent fragmenta , deteriore censeari . Inueniri etiam sordidam & minimè sinceram

Variaz de Lacca sententiaz.

Lacca historia.

C 5 quam

quam postea colliquarent & in pollinem reducerent, eamq³ viliolem censeret, quoniam multam terram admixtam haberet. Deinde negocium dedi quibusdam qui Pegu profecturi erant, vt, an ita se res haberet, diligenter perquirerent; sed ij retulerunt verissima eum dixisse. Idem postea verū esse didici in Balaguete profectus, vbi nonnulla nascitur, & reseruatur, quam deinde in proximos portus exportent. Huc item mihi allatus est ramulus ab arbore Berifera (cuius in secundo Libro mentionem faciemus) reuulsus, cui multa inhaerebat Lacca. Sed quoniam exigua admodum quantitate prouenit, aduersante celi tēperie, negligitur. Multi tamen se vidisse in ijs arboribus affirmarunt. Formicas autem hanc Laccam elaborare inde manifestū est, quod plerunq³ alae formicarum Lacca permista conspiciuntur.

Berifera arbor.

Formicæ
Laccam elaborant.

PRÆMANSA autem hæc Lacca*, pulcherrimo rubro colore inficit (qua est deligendi ratio) & ex ea bacilli illi, quibus in obfignandis epistolis vtimur, conficiuntur, admixtis ijs coloribus quos maximè expetimus. Iisdem et fabri lignarij lineas ducunt. Hac vero Lacca implent etiam cum Aurifabri, tum Argentifabri vasa maiora aurea & argentea.

Laccæ planta
dissimilis
Myrto.

NON est autem ea arbor in qua Lacca elaboratur Myrto similis aut facie aut magnitudine, vt aliqui volunt, sed interdum in Nucis iuglandis magnitudinē excrescit, interdum minor est.

AVICENNA lib. 2. cap. 432. Paulum sequens, Laccam, quā ipse Luc vocat, Myrrha per similem facit, atq³ odoratam esse scribit, debereq³ cum delectis sumi.

sumi, eosq; reprehendit qui eam Carabe similem faciunt: nonnullas tamen facultates Carabe similes habere. Existimo autem Auicennam Laccam non nouisse: siquidem neq; Myrrha similis est, quoniam hæc in extimis ramis elaboretur, Myrrha vero ex ipso arboris trunco extillet: neq; item odorata, veluti Myrrha est, tamen si Auicenna ibid. odoratã esse contendat. Quod Bellunensis Luc verterit, fieri potest eum ita in veteri exemplari inuenisse. Attamen nunc omnibus Arabibus Loc-sumutri dicitur. Errat similiter, quod similes illi cum Carabe facultates tribuat. Carabe enim glutinatoria est & adstrictionis particeps. Lacca verò obstructions aperit.

Lacca neque Myrrhæ similis, neque odorata.

Laccae facultates Carabe dissimiles.

CETERVM erroris ansam Auicennæ præbuisse puto, quod Laccam Cancamum Dioscoridis esse æstimarit, cum tamen planè diuersum sit à Lacca, quæ minime, vt diximus, odorata est: Cācamum verò ad suffimenta vsurpatur, quod grati odoris est indicium. Præterea eius error ex eo manifestus est, quod duo diuersa capita descripserit, in altero ibidem Cancami descriptionem enarrans, in altero de Cheichem agens, quasi diuersa essent simplicia.

Lacca nõ est Cancamum.

Cheichem.

SERAPIO libr. simpl. cap. 181. de sententia Diosc. & Aathabarc, (quem nonnulli Paulum putant) gummi esse ait arboris in Arabia nascentis, Myrrham quadamtenus referens. Deinde ex sententia Rhæsis, in ramos Sorbi quam ipse Guberam vocat è celo delabi dicit. Postremò, Lacca, inquit Isaac, res quedã est rubea, quæ tenuibus lignorum surculis inheret. Coquitur hæc, & ex ea panni rubeo colore inficiuntur, quam

Gubera.

quam infecturam Chermes appellant. Ceterum Lacca ex Armenia defertur. Hac sunt Serapionis verba.

Lacca veteribus fuit igno-
ra.

SED, quod pace tanti viri dictum volo, Serapioni ignota fuit Lacca, quoniam Dioscoridis Cancamū esse putauit. Laccam tamen à Cancamo diuersam esse iam diximus, nulliq³ Græcorum cognitam fuisse asserimus.

LACCAM autem in Arabia non nasci palā est, quoniam in Arabiam ex India deperatur: Similiter nec in Sorbi ramos delabi, neq³ etiam Mespili, vt nonnulli perperam verterunt, cum nulla sint per vniuersam Indiam Sorbi aut Mespili. Sed nec in Armenia nascitur, nec etiam est Chermes Arabum, cum id nihil aliud sit quàm Coccum insectorium Græcorum.

QUANTVM verò hallucinentur Monachi qui in Mesuen scripserunt, dist. i. cap. 48 Sanguinē Draconis vulgo vocatum Cancami loco substituentes, doctissimè Matthiolus multis argumentis ostendit suū in Diosc. commentarijs lib. i. cap. 23.

Benjui non est Cancamum.

EORVM item opinio qui Dioscoridis Cancamū Benjui esse volunt, magis erronea est, quàm vt reselli debeat: siquidem non nascitur in Arabia, vti de eo commentantes diximus.

Dialacca.

VERVM si mihi dicere licet quod sentio, in eadem opinione, vt nos legitimo Cancamo minimè carere putem, & Laccam etiam legitimam nos habere, quam ex India omnes Mauritani petunt, eaq³ etiam in suis compositionibus vtuntur, veluti in Dialacca, quam ipsi Dallacca vocant.

Cancamum quid sit.

ERIT autem Græcorum Cancamum, mea sententia,

sentia, id quod nos *Anime* vocamus *, ad suffimenta *Anime* idoneum, quod in Lusitaniam ex Aethiopia Arabia finitima aduehitur. Si quis verò aliud proferat quod *Cancami* descriptioni conueniat, sententiam mutare † magis paratus sum.

HALLVCINANTVR verò qui *Anime* in Bresliana regione inueniri contendūt, & genus illud picis siue Bituminis Resinæ ue, in Siruan, vt aiunt, nō procul à Maluccis repertum, *Anime* esse credūt. Nam eius picis multa copia huc ex Samatra alijsq; regionibus aduehitur qua picandis nauibus vtuntur. Sed nec odore præditum est *Cancamo* simili, & duntaxat resinam aut quoduis vulgare gummi olet.

* Etiamnum ea Lacca quæ ad nos aduehitur circa ramulos elaborata est; & quamuis prædura & exsucca, præmansa tamen sputum efficit sanguineum; quod probitatis est indicium: imò alutas & coria veruecina ea contusa & vrina veteri macerata rubro colore infici ex altera parte quidam volunt. Itaque verisimile est, eam adhuc recentem eas omnes notas obtinere quas noster Auctor Laccæ tribuit.

* Eiusdē est sententiæ Amatus Lusitanus suis in Dioscoridem Cōmentarijs lib. 1. cap. 23. Est verò *Anime* gummi quoddam Lusitanorum nauigationibus in Europam allatum, cuius tria inueniuntur genera. Primum fuluescit, & pellucidum est, planeque nobilius illud succinū crudum æmulatur. Amatus hoc genus *Cancamum* esse, à Brisoto Gallo edoctus, loco iam dicto contendit. Alterū genus nigricat, & ferè simile est taurino glutini, siue illi resinæ quam officinæ Colophoniā vocant. Id Amatus Myrrham aminneam Dioscor. esse vult. Tertium genus pallidum est & resinaceum retorridumque. Omnia verò iucundum in suffumigijs spirant odorem, idemq; videntur temperamentū sortita. Posteriora tamen duo degustata, magis siccare & amarescere deprehenduntur.

DE *Anime* (quòd nescio cur Anijmum vocet) in hanc *Anime*.
sen-

sententiã Amatus Enarrat. 23. cap. de Cancamo. Est igitur Cancamum gummi quoddam, quod ex Guinea, Africae & insulis illi circumiacentibus Lusitani nostri adferunt Anijmum appellãtes. Decidit enim gummi hoc, ut testantur illi, ex proceris arboribus, folia Myrti habentibus, quodd album reperitur, & aliud subnigrum Myrrha quodammodo perfimile, odoratum, quod Dioscorides illis de causis tanquam improbum commemorat, & Mineam [Diosc. habet Amineam, Galenus tamen Mineam meminit] à terra vnde præcipuè nascitur eam appellat, quanquam Serapio Amineam nominet: Vnde Lusitani nostri corrupta dictione, pro minea vel aminea Anijmum vocent, & eo mulieres maximè pro suffumigijs, & medicis contra dolores à frigiditate ortos præcipuè vtuntur. Hanc verò assertionem primò adstruxit Brisotus Gallus, vir magna eruditione præditus, qui quum apud Lusitanos ageret, vt inde ad Indos cupidus cognoscendi rerum nouarum nauigaret, gummi hoc vidit, quod Cancamum esse dixit. Proinde, quum Cancamo opus fuerit, Lusitanorum anijmo deinceps vtetur.

Myrrha.

ITEM Enarratione 71. cap. de Myrrha. Myrrha verò minea vel aminea dicta, hodie quoque in Lusitania & vniuersa Hispania paucis mutatis literis habetur, vt cap. de Cancamo diximus, gummi scilicet anijmum appellãtes cuius duo genera habentur, album & nigrum. Nam album Cancamum esse ex Brisoto didicimus: nigrum verò minea hæc Dioscoridis Myrrha est, quæ ex proceris arboribus decidit, nullo cogente artifice, aut vulnere in arbore facto. Hæc Lusitanus. Verum non desunt etiam qui Anijmum legitimum Bdellium esse putent, ob multas quas habet notas cum Bdellij historia communes, quã apud Diosc. lib. 1. cap. 69. & Plin. lib. 12. cap. 9. atque alios videre licet quòd lectorem remitto.

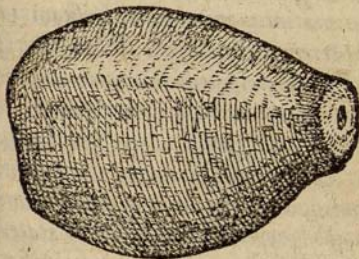
CETERVM cum hanc Epitomen conscriberem, dono accepit à Iacobo Antonio Cortuso Patricio Patauino, clarissimus vir Rembertus Dodoneus medicus Mechliniensis, exoticos nonnullos fructus, inter quos nucẽ Fagel duorum generum, Sycomori & Bdellij fructum, & Fagaram Serapionis, quos mihi pro nostra amicitia liberè liter communicauit. Hanc itaque fructus Bdellij iconem exhibendã tractus, nolui committere quin eam hoc loco

f occasione

adijcerem cum breui quadam descriptione. Cuius sanè,
Fagaræq; de qua postea, & Sycomori cognitionem Cor-
tulo acceptam fero.

BDELLIJ FRUCTVS.

Est verdè Bdellij fructus iuglandis nucis magnitu. Bdelliura.
line, aut etiam amplior, triangulati fere forma, oblon-
giore

gioretamen & ad ficum quodammodo accedente, odoratus colore subcinereo, durissimo putamine, quod prægnans esse & nucleum continere videtur.

BDELLII historia apud Auicennam cap. 115. valde mutila & confusa est. Dioscorides alijsque Græci gummi Bdellij duntaxat meminerunt. Plinius tamen lib. 12. cap. 9. arboris etiam Bdellij meminit in hunc modum. Vicina est Bactriana, in qua Bdelliū nominatissimum. Arbor magna est, magnitudine Oleæ folio roboris, fructu caprifico naturaque.

SERAPIONIS descriptionem prudens omitto. Si quis tamen eam cupit, aut ipsum Serapionem consulat, aut doctissimos Matthioli commentarios.

De Caphura CAP. IX.

NON dubium est quin multum Arabibus debeamus quibusdam in medicamentis: etenim aliquando eorum meminerunt, quæ veteribus Græcis neglecta, aut ignota fuere. Quod si interdum plenam descriptionem non reliquerunt, id eo accidit quòd illis hæc regiones ignotæ essent. Nam & ego qui multo iam tempore in hac regione habitavi, summa cum difficultate veram & genuinam Aromatum notitiam consequi non possum: partim quoniam nostri Lusitani, tametsi magnam partem orbis nauigant, solum solliciti sunt quæ merces quibus ex regionibus maiori cum quæstu sint euecturi, quæ sue inuecturi, vt verò sciant quæ in singulis quas adeunt regionibus, quæque forma arbores nascantur, & num fructiferae sint necne, possintne cū nostratium quibusdam comparari, minime curiosi: tum etiam quòd propter ingrauescentem aetatem singulas regiones mihi adire non licet, nec etiam si velim concedatur ab harum Prouinciarum præfectis & Gubernatori-

natoribus, qui mea, propter senectutem & rerum experientiam, uti malunt, quam aliorum Medicorum opera, tametsi eruditi viri non desint. Quamobrē culpandus non sum, si interdum nonnulla cum dubitatione profero.

CETERVM ut ad institutum reuertamur, Capur & Cafur omnibus Arabibus dicitur, quoniam apud eos literæ f & p, magnam inter se habent affinitatem. Quod si à quibusdam illi alia induntur nomina, aut exemplarium deprauatorum vitio id accidit, aut ipsos auctores deceptos esse credendum est.

EST verò Caphura (nobile medicamentum, cuius nec Galenus, nec quisquam veterum Græcorum meminit præter Aëtium è recentioribus, tametsi Serapionis vulgata exēplaria Dioscoridis auctoritatem citent, falso tamen id illi accessit) duorum generum, Caphura videlicet de Burneo, & quæ ex China aduehitur. Caphura de Burneo nunquam vsq; ad nostras regiones penetrauit, saltem cum istic essem videre nō contigit: nec id mirum, quandoquidem huius libra tantum emitur, quanti centena libra eius quæ ex China adfertur, quæ secundum genus est, eaq; in Europā defertur, in panes orbiculares coacta quinq; digitorum diametri. Et quoniam ita coacta est, compositum medicamentum videtur, non simplex.

EA Caphura de Burneo quæ magnitudine est Mili, aut paulo maior, maxima ex parte vilior est. Consciunt enim Gentiles, Baneanæ, & Arabes qui eam emunt eius genera quatuor, Namq; diuidunt in caput, in pectus, in crura & in pedes. Eius quæ ex capite est

D libra,

Capur, Cafur

Caphuræ duo genera.

Caphura de China.

Caphura de Burneo.

libra, pēdit pardans octoginta. (est verò Pardān* monetæ aurea apud Indos genus quod conficit decem regales castellanos) quæ ex pectore, aureis viginti: quæ ex cruribus, duodecim: quæ ex pedibus, quatuor, aut ad summum quinque. Curiosiores nonnulli quatuor instrumenta cuprea sumunt inæqualibus foraminibus pertusa (qualia qui vniones vendunt habere solē) per quæ Caphuram transmittunt. Ea quæ per instrumentum maiuscula foramina continens transmissa est, certum habet precium: quæ per instrumentum mediocre, aliud: quæ per instrumentum minoribus foraminibus pertusum transmissa est, aliud etiā pendit precium. In ea verò discernenda adeo sunt experti Baneanes isti, vt Caphuram Caphura permixtā dextrè distinguere norint, preciumq; iustum imponere, nemoq; sit, qui eos fallere possit.

Baneanum
Industria.

Caphuræ
historia.

MVLT A nascitur hæc Caphura in Burneo, Bairros, Samatra, & Pacen. Nomina autem locorum in quibus Serapio & Auicenna nasci tradunt, magna ex parte sunt corrupta. Nam quæ Serapio lib. simpl. cap. 344. de Pansor vocat, est de Pacen in Samatra insula. Quam Auicenna lib. 2. cap. 134. Alçuz * appellat, de Sunda esse potest, quæ insula est Malacæ vicina: Quam verò Serapio ex regione Calca aduehi tradit, corruptum est vocabulum, debebatq; è Malaca dici, quandoquidem in Bairros loco Malacæ vicino nascitur.

EST autem Caphura gummi, (non medulla, aut cor, vt Auicenna, loco suprâ citato, & alij quidam putarunt) quod in medullium ligni cadens, deinde extrahitur.

trahitur, aut per rimas exudat. Id vidi in mensa ex Caphura arbore constructa apud Pharmacopolam quendam; deinde in ligno quodam femoris crassitie donato Gubernatori Domino Ioanni de Crasto; denique in tabella palmum lata apud quendam Mercatorem. Non tamen negauerim, quin interdum in arboris concauum decidat. Principio vero exudat admodum candida sine vllis rubentibus aut nigricantibus maculis: non autem organis elicitur, veluti quidam scripserunt, neque ad candorem conciliandum decoquitur, vt falso Auicenna lib. 2. cap. 134. et Serapioni lib. simpl. cap. 344. persuasum est.

PRO certo mihi relatum est, solere aliquem pro-
 dire huius colligenda gratia, qua vbi cucurbitam im-
 pleuerit, si quis eo validior eum cum cucurbita vide-
 rit, ilico eum impune occidit, quoniam id illis (vt aiunt)
 fortuna sit elargita.

Caphuræ col-
 ligendæ ra-
 tio.

QUÆ ex Burneo adfertur plerunque admista
 habet minutissima lapidum fragmenta, aut gummi
 quoddam, Chamderros illis vocatum Succino crudo
 persimile, aut ligni cuiusdam scobem. Sed facile ma-
 lesficium deprehenditur. Nullam præter hanc adulte-
 randi rationem scio. Nam si interdum rubentibus aut
 nigricantibus maculis respersa conspicitur, id vitium ex
 sordidarum & impurarum manuum contrectatione aut
 madefactione contrahi affirmant. Sed facile à Banea-
 nibus id vitium emendatur: Siquidem in panno lineo col-
 ligatam in calidam aquam clam demittunt addito sa-
 pone & Limonum succo, deinde probè elotam in um-
 bra siccant, & multò candidior redditur non multum

Caphuræ a-
 dulterium.

Chamderros
 gummi.

Caphuræ
 expurgandæ
 ratio.

de pondere decedente . Id ab amico quodam Baneane fieri vidi, qui hoc secretum mihi credidit.

VTRIVSQVE generis meminisse videtur Serapio, loco sup. citato; sed obscure admodum, cum ait maiorem quantitatem esse de Hariz, minorem tamen esse quam qua à Sim adfertur . Quod sic intelligendū puto, maiorem quantitatem ex Chinceo adferri, maioriq; forma esse, quam qua ex Burneo aduebitur: quandoquidem eius quantitas drachma maior nō inuenitur, panes verò siue orbiculi ex Chinceo allati, quatuor sunt vnciarum, aut eo ampliores.

Caphuræ arboris historia.

A VIRIS fide dignis mihi relatum est, Arborem esse Nuci iuglandi similem, folijs tamen candicantibus, salignis similibus, fructum aut florem haudquam se vidisse, fieri tamen posse vt vtrumq; ferat. Illud autem certo scio materiam esse cinerei coloris, fagine ferè similem, interdum nigriorem, nec eam quidem leuem aut fungosam, vt retulit Auicenna lib. 2. cap. 134. (nisi forte atate iam caducam & emortuā viderit) sed mediocriter solidam . Addunt pleriq; vastam & præaltam esse arborem latissimè sese fundentem & aspectu perpulchram.

FABVLOSVM est quod ad eius vmbra omne animantium genus confugere aiunt, vt ferociora animalia euitent.

Serapionis aliorumque lapsus.

Samatra insula.

Taprobana.

NEC minus fabulosum est, quod quidam Serapionem lib. sup. cap. 344. sequenti scribunt, huius latioris prouentus augurium esse, cum frequentibus fulgetris cælum coruscat, aut crebro tonitru constrepit. Nam cum insula Samatra (quam nonnulli Taprobanam

nam faciunt) & circumiacentia loca Lineæ æquinoctiali vicina sint, multis tonitribus subiecta sint necesse est, eamq; ob causam singulis diebus imbres aut leues pluias habent. Singulis itaq; annis Caphura abundare debebat. Ex quibus patet, tonitru largioris Caphura prouentus causam aut indicium non esse. Nonnullis Caphura de China cõposita videtur ex eius parte quæ ex Burneo aduehitur. Affirmarunt præterea mihi, panes illos orbiculares qui ex China aduehuntur, compositos esse, quoniam Caphura de Burneo in Chinceo deferatur, ideo eius incolis expetita, vt eam alteri viliori permisceant. Cui opinioni suffragantur Baneanes de Cábaya, qui pro arcano dicunt, deficiente Caphura de Burneo, solere se eius exiguam quantitatem cum multa Chinensi commiscere, eamq; falso de Burneo nuncupare. Addunt itẽ isti Baneanes, Chinensem Caphuram compositum esse medicamentum, quod temporis lapsu euaporet & corrumpatur: Caphura verò de Burneo minimè.

Caphura de
China.

MIHI sanè compositum medicamentum non videtur, tametsi Manardus in Comp. Mes. dist. 8. contra sentire videatur. Sin verò sit, ex duobus Caphuræ generibus conflari necesse est. Nam tametsi euaporet, non est tamen admodum corruptioni obnoxia, quod indicium est minimè compositam aut factitiam esse, quandoquidem composita corruptioni magis obnoxia esse soleant. Itaq; cum Rhabarbarum vix quadrimestre illud, quo in hac regione pluit, ferre possit, multũ sanè est Chinensem Caphuram incorruptam hic in India manere.

Auentois
lapsus.

AVENROIS 5. Colliget. cap. 56. aliud Caphura genus facit longè à superioribus diuersum, scribitq³ Ambarum eius Caphura genus esse. Cùm autem eius opinionem Cap. de Ambaro satis abunde confutauerimus, plura de his agere superuacaneum esse iudico.

Bellunensis
lapsus.

SCRIBIT Andreas Bellunensis in suo Dictionario secundum Arabes, aquam Caphuratam ex arbore Caphura stillare, eamq³ cum arbore calidam esse tertio ordine. De hac aqua à multis cum Medicis, tum Mercatoribus sciscitatus sum, neminem tamen inuenire licuit qui eam se vidisse assereret. Quare facile adducor vt credam Bellunensem cum in hac aqua describenda, tum in eius temperamento lapsum esse.

Caphura
Riachina
Nulla.

SCRIBUNT Ruellius, lib. 1. cap. 21. & hunc per omnia sequutus Matthiolus, in libr. 1. Diosc. cap. 75. vterq³ verò ex Serapione, hanc Caphuram ceteris bonitate prestare quæ à Rege quodam Ribah (qui primus dealbandæ Caphura rationem adinuenit) Riachina sit denominata. Ego verò vt id credam adduci non possum, quandoquidem Indiæ Reges potentiores sunt, quàm vt tali mangonio operam dare opus habeant.

RHASES de re med. lib. 3. cap. 22. eam frigidam & humidam, Auicenna lib. 2. cap. 134. verò, quem pleriq³ sequuntur, frigidam & siccam tertio ordine constituit.

Caphura fri-
gida est.

IN ea aliquando opinione cum multis recentioribus fui, Caphuram calidam esse, ob illum odorem & partium tenuitatē quibus prædita est *. Sed postquam experimento didici in Ophthalmijs & oculorū inflam-

inflammationibus, tum etiam adustis impositam, ni-
uis frigiditatem retulisse, ilico sententiã mutavi. Ad-
de, quod omnes apud quos nascitur, frigidam asserunt.
Neq; verò obest quod odorata sit, quandoquidem ob
partium tenuitatem facile euaporat & exhalat qui in
superficie est odor, contra quàm in Santalo & Rosa,
quæ ob suam adstrictionem odorem in se retinent.

REFERT Auicenna lib. 2. cap. 134. vigiliis ex-
citare Caphuram. Qui fieri autem id potest, quando-
quidem ipsius testimonio frigida est, soleantq; frigida
somnia conciliare? Somnũ quidem inducit foris aut
intus exigua quantitate vsurpata. Si quis verò sæpius
odoretur & naribus adhibeat, cerebrum exsiccatur &
vigiliis creat. Magnus eius vsus est his in regionibus,
multis in rebus, tum etiam in cibis.

Caphura vi-
giliis excitat.

* Perdan moneta aurea Indicae genus Ludouicus Ro-
man. lib. 4. nauig. cap. 4. describit forma angustiore con-
tra tiorẽq; quàm sint Saraphi Babylonici, sed longè cras-
sior: cui ab altera parte pro superscriptione bini sint in-
sculpti demones, ab altera verò nescio quid literis exara-
tum cernitur. Mendosus tamen est codex, & Perday pro
Perdan legit.

Perdan.

* Postremæ æditionis exemplaria nõ meminerunt Al-
fuz, sed Alkanfuri duntaxat, & ariagie, deinde alczeid, &
alefcek.

* Consulendus in hanc rem Mathiol. commentarijs in
Diosc. lib. 1. cap. 75.

De Cate, siue Lycio CAP. X.

QUONIAM ad gingiuarum mollificationem
& relaxationem Indi medicamento ex Betre, Areca,
& Cate composito plurimum vtuntur, de singulis com-
mentandum aliquid erit. Sed quoniam ordo sic postu-

D 4 lat,

lat, de posteriore videlicet Cate, medicamento cum amaritudine adstringente, hoc loco agemus, de duobus prioribus suo ordine acturi.

Lycij natalis.

PLVRIMVM nascitur in Cambaya, praesertim Bacaim, Manora, & Daman, vrbibus Lusitania regi parentibus. Prouenit etiam in continenti Goa, alijsq; plurimis locis, sed non tam abundanter vt supra enumeratis, e quibus mercimonij gratia exportatur magna quantitate in Chinarum regionem: in Arabia vero, Persiam, & Coracone, medicamenti causa, & pauca quantitate. Magna autem copia in Chinarum regionem & Malacam deportatur, quoniam in masticatorijs plurimus eius cum Betre est vsus.

EIVS nomen apud omnes enumeratas nationes est Cate, in Malaca Cato.

QVOD verò hoc nomen Cate, aut paululū immutatum, apud Arabes, Persas, reliquasq; huius Asia nationes obtinuerit; in causa esse puto, quòd maxima pars eius in Malaca regno absimitur, vbi idem nomen obtinet: quemadmodum in Costi vocabulo accidit, quod, licet Vplot ea prouincia, vbi plurimum gignitur, dicatur; ab omnibus tamen ferè Indis Pucho lingua Prouincia Malaca vocatur, quòd istic multus eius sit vsus.

Vplot.

Pucho.

Lycij historia.

CETERVM arbor ex qua hic succus extrahitur, magnitudine est Fraxini, folio minuto Erica vel Tamarici * similimo, perpetuo virente: florere aiunt, sed fructum ferre negant: multis spinis horret: materies ligni robusta, dura, densa, ponderosa, nec, vt aiunt, putredini obnoxia, sine solibus exponatur, sine aquis

immer-

immergatur: quam ob causam ab incolis Lignum sem Lignum sem peruiuum.
 peruiuum nuncupatur. Ex eo propter duritiē & pon-
 dius pistilla fiunt deglumandae ori & idonea in morta-
 rijs ligneis sex palmos in ambitu continentibus. Inco-
 la eam arborem Hacchie vocant: cur autem ipsum Hacchie.
 succum Cate vocent, nulla ratione consequi possum.

PORRO succi extrahendi haec est ratio. Ramos Lycij extra-
hendi ratio.
 huius arboris minutim concisos elixant, deinde con-
 tundunt, postmodum cum farina Nachani * (Nachani
quid sit. se-
 mentis est nigra & minuta sapore Secales conficien-
 dis panibus apta) & cuiusdam nigri ligni, quod istic
 nascitur, scobe (interdum etiam sine eo) pastilli aut ta-
 bella formantur, quas in umbra siccant, ne solis ardo-
 re earum facultas euaporet.

OPTIMUM est medicamentum non modo ad Lycij vires.
 confirmandas gingiuas, & desiccandum & constrin-
 gendum; verum etiam ad alui profluvia curanda, oca-
 lorumq; dolores tollendos, in quibus plerunq; optimo
 cum successu vsus sum.

NUNC superest, fueritne Cate veteribus cogni-
 tum examinemus.

EGO, si mihi dicere licet quod sentio, omnino exi-
 stimo nostrum hoc Cate nihil aliud esse, quam Gra- Cate, quid
sit.
 corum & Latinorum Lycium. Nam eius extrahendi
 ratio ab omnibus eadem describitur, iisdemq; faculta-
 tibus pollere censetur quibus nostrum Cate. Huc ad-
 de quod Indicum Lycium praesertur cum à Diosco-
 ride libr. 1. cap. 114. & Plinio, libr. 24. cap. 14.
 tum à Galeno, libr. 7. simpl. Vocatum autem est
 à Graecis Lycium, quoniam in Lycia primum inter

D 5 Gra-

Hadhadh.

Gracos eius vsus repertus fit, optimumq³ istic nasci eo tempore censerent. Præfertur etiam Indicum Auicenna, lib. 2. cap. 399. & Serapioni, Ser. lib. simpl. cap. 7. qui id Hadhadh appellant, easdemq³ illi facultates tribuunt, quas Græci & Latini. Auicenna vult in eius penuria Arecam & Santalum substitui.

Fausel.

RECENTIORES aliquot è Periclymeni succo succedaneum eius parant. Sed si Lusitani Pharmacopole in conquirendis legitimis medicamentis diligentiores essent, & in adibus Indicis * nuncupatis Olyssipone requirerent, posset eius tum etiam Fausel siue Areca magna copia classe regia in Lusitaniam deferri.

* Dioscoridi Lycium folia buxi habet, & pusilla est arbor. Itaque longè alia censenda est quàm ea quæ nostro Auctori describitur. Tametsi non satis sibi constare videtur Dioscorides in Lycij descriptione, si modò postrema capitis de Lycio pars, Dioscoridis fit.

* Huius sementis etiam meminit is qui naufragiũ Nauis S. Benedicti nomine, quæ paulo suprà promontoriũ bonæ spei ad scopulos allisa est, descripsit, aitque Sinapi similem esse, sed nigriorem cuius farina in panes orbiculares subacta vescuntur tota illa Aethiopiæ ora maritima, præsertim inter fl. S. Christophori, & eum qui à S. Lucia nomen accepit.

* Sunt verò ædes Indicæ, vastæ concamerationes sub Regio Palatio in quibus asseruantur non modò Aromata, sed omnis generis merces quæ ex India Vlyssiponè Liburnicis regijs aduehuntur.

De Manna CAP. XI.

AN Manna Græcis cognita fuerit, à Recentioribus satis disputatum arbitror *. Ego paucula duntaxat hîc subijciam, quæ silentio prætereunda non duxi.

Mannæ etia genera.

EIVS igitur tria agnoscimus hîc genera ex prouincia

quincia V^z beque deportata.

PRIMUM genus vtribus conseruatum, sapore
fauis mellis, xirqueft, aut xircast vocatur, id est Lac
ex arbore Quest nuncupata: nam xir lingua Persica
Lac sonat, nos corrupto nomine Siracost nuncupa-
mus. Est autem ros quidam in eas arbores delabens,
aut gummi ex eis destillans.

I.
Xirqueft,
Xircast.
Siracost.

ALTERVM genus dictum Tiriambiim aut
Trungibim, vt vertit Bellunensis, in Carduis nasci
ferunt, granis quam Coriandrū maioribus, colore in-
ter rufum & rubentem medio, qua ex tribulis decu-
tiuntur. Vulgus Plātæ fructum esse putauit, sed Gum-
mi aut Resinam esse rescitum est. Huius vsus præfer-
tur à Persis, ei qua vtimur; quoniam eam qua vtimur
pueris exhibere non audent, nisi decimū & quartum
annum excefferint. Ego tamen ab eo tempore quo huc
delatus sum, ea vti non destui, & sine molestia pur-
gare semper deprehendi.

II.
Tiriambim.
Trungibim.

TERTIVM genus magnis glebis aduehitur,
admistis plerunq; folijs. Calabruma persimilis est hæc
Manna, plurisq; æstimatur: defertur autem ex Baço-
ra vrbe Persica admodum celebri.

III.

ADVEHITVR interdum Goam in vtribus a-
liud genus ex Ormuz emporio, melli candido depura-
to persimile: sed facile corrūpitur in hac regione, pro-
pterea quòd vitreis lagenis non asseruetur.

Mannæ ge-
nus aliud.

* Consule commentarios Matthioli in lib. 1. caput ve-
rò 73. Dioscoridis. Illic enim tum veterum Græcorum,
Latinorum, & Arabum opiniones recenset, tum etiā Re-
centiorum sententias de Manna refellit. Eius verò, aucto-
risq; nostri, atque adeo omnium qui de hac re hætenus
scripse-

scripserunt opiniones refutat Donatus ab alto mari tractatu de Manna.

De Tabaxir

CAP. XII.

CVM Spodium tam multas Arabum magni nominis & insignis doctrine Auctorum compositiones ingrediatur, quas intro assumere licet: non mirum est si dubitatio orta sit, an illorum Spodium cum Græcorum Spodio quod metallicum est, & minime intro assumi potest, idem sit. Sed, vt verum fateamur, vnicum est in orbe Spodiū, siue Pompholix, ab Arabibus Tutia vocatum, in cuius penuria Græci ἀντίαδος εὐπαράβαντες.

Spodium
vnicum.

HVIC autem dubitationi & errori ansam præbuit Terentianus ille Dauus omnia turbans, videlicet Gerardus Cremonensis, in Rhas. ad Alm. libr. 3. cap. 36. qui Tabaxir Arabum interpretatus est Spodiū, quū non minus inter se differant, quā albus & ater color. Eius errorem omnes Arabum interpretes Latini sequuti sunt, Tabaxir Spodium vertentes.

PERICVLOSÆ autem sunt vocabulorum versiones & immutationes, præsertim in re medica, debentq; medicamentorum nomina potius non interpretata relinqui, quā perperam Latina reddi.

Tabaxir.

CETERVM, vt ad rem redeamus, Tabaxir vocabulum est Persicum, ab Auicenna lib. 2. cap. 617. et alijs Arabibus è lingua Persica desumptum, nihilq; aliud sonat quā lacteus humor, aut succus liquoris alicubi concretus: quo nomine etiam Arabibus & Tarcis hoc medicamentum cognitum est.

Vo-

VOCATUR autem ab indigenis Sacar Mam^{Sacar Mambu} bu, quasi dicas Saccharum de Mambu, quoniam Indi^{bu.} arundines, siue ramos arboris illud proferentes Mam bu vocant. Attamen nunc etiam Tabaxir vocare cœ^{Tabaxir.} perunt, quoniam eo nomine petitur ab Arabibus, Persis et Turcis, qui id mercimonij causa ex India in suas regiones exportant.

MAGNO emitur hoc medicamentum pro pro^{Tabaxir mixta} uentus eius ratione. Eius tamen commune precium in^{caritas.} Arabia est, vt pari argenti pondere ematur.

ARBOR in qua gignitur interdum magna est et^{Tabaxir hi-} instar Populi procera: interdum minor, ramos vt plu-^{storia.} rimum erectos (nisi quod pulcherrimos quosq; interdū incuruant ad pergulas & deambulacra, apud Indos frequentia, consocienda) frequentibus nodis distinctos, palmi tamen longitudine ab inuicem distitos, habens; folium Oleæ longius. Inter singula internodia liquor quidam dulcis generatur, crassus veluti amyllum congestum & simili candore, interdum multus, nonnunquam verò perpaucus. Sed non omnes arundines siue rami eum humorem cōtinent, at ij duntaxat quos Bisnager, Batecala, et pars Prouincie Malauar profert.

HIC autem liquor concretus interdum nigricās & cinereus inuenitur, sed non ideo improbat, quoniam aut ob nimiam humiditatem, aut quòd diutius ligno inclusus permanserit, hunc sibi colorem conciliat: non autem ob arborum incendium hanc nigredinem acquirit, veluti nonnulli putarunt. Nam etiam in multis ramis quos non contigit ignis, niger inuenitur.

MEMINIT huius Rhases, libr. de re med. 3.
cap.

cap. 36. sed omiffa generatione, fofas vires recenfet. Serapionis autē libr. fimpl. cap. 342. exemplar tēporū vitio corruptum effe veriffimile eff, quandoquidem Serapionis pro Tabaxir legat.

Auicennæ
lapius.

AVICENNA lib. 2. cap. 617. vult ex arundinum radicibus crematis fieri: fed eius opinionem falſam effe ex fupradictis manifeftum eff.

arodēs.
Tutia.

CETERVM arodēs, quæ Arabum eff Tutia, aliud, vti diximus, eff medicamentum, cuius hiftoriam ex Græcis petendam cenſeo. Huius penuria antiſpodi fieri cenſent nonnulli ex offibus Elephanti: fed quā falſum fit, ego iudicare poſſum, quippe qui Elephantiſſimorum offa nullius effe vſus, fed ea ab incolis abiici ſciā.

Antiſpoda
ex offibus
Elephanti
nulla.

PORRO, quoniam peruerſa Cremonenſis interpretatio tot errores nobis peperit, in poſterum vti cenſeo Spodo ſiue Tutia in medicamentis à Græcis deſcriptis, quæ nuſquam niſi externis remedijs hoc medicamentum admouent: Tabaxir verò legitimo in Arabum compoſitionibus, quæ vt plurimum intus in corpore ſumuntur.

Tabaxir fa-
cultates.

CETERVM ex Medicorum tum Indorum, tum Arabum, Perſarum & Turcorum teſtimonio Tabaxir internis & externis conuenit ardoribus, tū etiam bilioſis febribus & dyſenterijs.

De Tutia CAP. XIII.

AVICENNA lib. 2. cap. 703. Tutiam in India inueniri ſcribit. Huic etiam ſuffragatus Serapionis lib. ſimpl. cap. 422. Tutie quoddam genus Indicū effe aſſerit.

SED

SED vt verum fatear : Nulla per vniuersam In-
 diam, nobis saltem cognitã, Tutia inuenitur, siue Gre-
 corum $\alpha\omega\delta\delta\epsilon$: aut $\alpha\epsilon$, aliudue aliquod metallũ ex quo
 conflare Tutia possit. Sed ea Tutia qua nos hĩc vtimur, Tutia Lus-
 quamq; in Lusitaniã & Hispanias, reliquasq; occiden-
 tales regiones exportant, è metallicis conflata non est, ^{tanorum.}
 sed ex eorum est genere qua Dioscoridi $\alpha\upsilon\tau\iota\alpha\omega\delta\alpha$ ap-
 pellantur. Mihi enim retulit Mercator, harum, simi-
 lumq; rerum curiosus indagator, se certò accepisse à
 Persicis Negociatoribus, hanc Tutia in Quirmon Per-
 sia regione & Ormuz finitima (vbi etiam laudatissi-
 mum totius Persiæ cuminum nascitur) fieri. atq; con-
 flari è cineribus arboris cuiusdam istic nascentis nomi-
 ne Goan, qua fructum eiusdem nomine profert, cor-
 tice & putamine constantem : corticem verò & nu-
 cleum, qui putamine clauditur, edules esse. Hanc Tu-
 riam Alexandrinam vocari, non quòd in Alexandria ^{variatur de Ale-}
 fiat: sed quòd ex Quirmon Ormuz delata, deinde in ^{xandrina.}
 Alexandria exportetur, ex qua tandem & Italiæ* &
 Gallie communicatur.

* Imò vt Matthiolus suis in Diosc. commentarijs libr.
 5. cap. 46. censet) cadmia potius ex ærarijs Germaniæ for-
 nacibus perita vtuntur, tum Italiæ, tum Germaniæ atque
 Galliæ officinæ. Attamen si paulò diligentiores magisq;
 curiosi essent Pharmacopolæ, facile Pompholygem ex
 iisdem fornacibus accipere possent, & sua antispoda, que
 vt idem auctor est, plerumque ex bouum ossibus concre-
 matis parant, omnino reijcerent.

De Ebore CAP. XIII.

OSSIVM Elephanti non modo in Medicina
 nullus est vsus (tamen si nonnulli falso tradant ex his
 cre-

Dentes Ele-
phantini dú-
taxat expe-
titi.

crematis spodium parari) sed nec instrumētis & ope-
ribus faciendis. Dentium duntaxat materies expeti-
tur. Nam quod Aegineta lib. 7. cap. 3. Elephanti vn-
gulas medicum in vsum vsurpari tradit, falsum esse
puto.

Fil.
Cenalsil.
Ati, Anc.
Açete, Yrēbo

Baro.

APPELLATUR autem Arabibus Elephanti-
Fil: (ipse verò dens Cenalsil, quod dens Elephanti
est) in Guzarate & Decan, Ati: in Malauar, Anc:
in Canara, Açete: Aethiopiibus, Ytembo: nullis ve-
rò nationibus quod sciam Baro, licet Simon Genuen-
sis * id affermet.

Magnus Ebo-
ris apud In-
dos vius.

Superstitio
Indicarum
mulierum.

NULLIVS in medicina vsus sunt ipsi dentes apud
Indos: sed duntaxat ab Arabibus & Turcis vsurpan-
tur ex Auicenna præscripto in iisdem remedijs quibus
nos vtimur. Verum in operibus & instrumētis moni-
libusq; fabricandis tantus eorum est vsus, vt ex ea Ae-
thiopiæ parte quæ est à Sofala, vsq; ad Melinde, singu-
lis annis in Indiam deuehantur millies sexcenta pon-
do, præter eos dentes qui ex plerisque India regionibus
conuehantur. Huius Eboris pars in Chinaram regio-
nem defertur: maxima verò & potissima pars Cam-
baya deuehitur. Est enim certum superstitionis genus
à Demone mulieribus eius regionis institutum, vt è vi-
ta sublato aliquo ex sanguine tinctis, ilico omnia mo-
nilia (quorum viginti ex ebore confecta singula mu-
lieres in brachijs gerunt, fiunt tamen & ea interdum
è testudinum testis) confringant, & posito luctu non
inducant. Ingēs verò est apud eos Eboris precium, præ-
dentiū magnitudine: siquidē minores dentes non adeo
magno aestimantur; magni verò, ingentis sunt precij.

HA-

HABENT autem singuli Elephanti binos dentes in maxilla superiore, sed non deciduos & denuo renascentes, vt putarunt nonnulli. Feminæ verò ijs magnâ ex parte carent; tametsi nonnullæ dentibus vnus palmi longitudine præditæ sint. Mactantur ab Aethiopicis Elephanti, vt eorum cruda carne vescantur: dentes verò ad nos mercimonij gratia transmittunt viminibus, siue laqueis colligatos, quod facit vt putem maiora apud eos Elephantorum armenta inueniri, quam Boum in Europa.

Elephantinæ dentes non sunt decidui.

Elephanti crudis carnibus Aethiopes vescuntur.

PORRO Elephanti natura melancholici sunt admodum, noctu pauent & insomnijs metum incutientibus diuexantur. Sed præsens remedium est, si eorum rectores (Naires lingua vernacula vocantur) illorum tergis infideant, semperq; eos alloquantur, ne dormiant. Alii profluuiò plerumq; laborant; interdum verò adeo in Zelotypiam rapiuntur, vt efferentur, & quodammodo furibundi reddantur, disrumpantq; catenas & vincula. Eius autem mali curatio est, si rectores educant eos in agros, & grauitèr obiurgent.

Naires

CETERVM præter id ministerium quod vehendis oneribus præstant, & tormentis bellicis è loco in locum commutandis, solent bello vtiles esse Elephanti; interdum enim capite & pectore armati equorum more in bellum educuntur. Sed qui his in prælijs vtuntur, id solum emolumentum referunt, quòd aduersariorum acies proturbent: & tamè interdum etiam, veluti intellecti, non sine suorum pernicie retro cedunt. Nonnulli sunt Reges, qui interdum mille huiusmodi Elephantos in prælium educunt, alij plures, pleriq; pauciores.

Elephantorum vtilitas.

E CRV-

Elephantorū
pugna.

CRUDELE est id spectaculū, quando Elephan-
ti veluti monomachia praeliantur: siquidem non modo
dentibus singuli suum aduersarium impetere student,
sed magno interdum impetu capitibus concurrunt, vt
alteruter eorum, capite confracto, in planiciem cadat.

FALSVM est quod quidam de maris & femina
congressu tradiderunt, quandoquidem haud aliter cō-
grediantur quā̄m reliquæ quadrupes.

Taprobana
Zeilan fortē.

MVLTÆ Plinius libr. 8. cap. 1. 2. 3. & seq. de
Elephantis scribit, sed pleraq; parum probanda, & ha-
ctenus non experta. Quod verò in Taprobana insula
maiores, dociliores, bellicosioresq; Elephātos gigni tra-
dit: verum id est si Taprobanam intellexerit eam in-
sulam quæ nunc Zeilan vocatur. Nam, vt postea dice-
mus, huius insule Elephanti reliquis omnibus præcel-
lunt, eorumq; imperia reliquos agnoscere scribunt.
Eius etiam cum Rhinocerote inimicitie meminit idē
Plinius, lib. 8. cap. 20. eorumq; pugnas describit.

Rhinocero-
tis historia.

Gandæ.

EST autem Rhinoceros vastum animal cornu in
nare gerens, quod difficulter domari potest. Multos in
Cambaya Bengala finitima, & Patane inueniri tra-
dūt, & ab incolis Gandas vocari. Mihi hæctenus Rhi-
nocerotem videre non contigit: illud tamen scio Ben-
gala incolas eius cornu aduersus venena vsurpare, vni-
cornu esse existimantes, tametsi non sit, vt ij referunt
qui se probè scire autumant.

Monoceros.

CETERVM de Monocerote tam incerta om-
nia ab Auctoribus referuntur, vt illos eum haudqua-
quam vidisse manifesto appareat. Ego hoc loco referā
quæ à viris fide dignis accepi. Inter promontorium Bo-

nae spei, & aliud Promontorium vulgo de Currentes nuncupatum vidisse se affirmabant terrestre quoddam animalis genus, licet mari etiam delectaretur, quod caput & iubam equi haberet (minimè tamè marinum equum esse) cornu præditum duos palmos oblongo, mobili, quodq; nunc in dextram, nunc in sinistram obuerteret; modò illud attolleret, modò demitteret. Id animal cum Elephante ferociter præliari, eiusq; cornu aduersus venena laudari. Eius experimentum factum, propinato duobus canibus veneno: alterum enim canem cui dupla quantitate propinatum esset venenum, sumpto huius cornu puluere ex aqua, conualuisse: aliū verò cui exigua quantitate venenū esset datum, nec exhibitum hoc cornu, statim mortuum corruisse.

CETERVM non modò vernaculam linguam Elephanti docilitas. intelligunt, sed etiam peregrinas si eas edoceantur. Gloriam sunt cupidi, beneficiorum memores, iniuriarum verò haudquaquam obliuiscuntur, & vindictæ cupidissimi sunt. In summa huic animali nihil deesse videtur vt ratione præditum appareat, præter loquelam: tamen si non desint qui in Cochinchinam publicum instrumentū (attestationem vocant) se vidisse asserant, quod referret Elephantum aliquando istic loquutum, petiisseq; à suo rectore (quem in Malauar Naire, in Decam verò Pilaane vocant) cibum. At rectorem respondisse, Lebetem in quo illi OriZam coqueret, pertusum esse, eū tamen ad Cacabarium deferret obturandum, deinde illi OriZam se cocturum. Lebetem promuscide sumptum Elephantis ad Cacabarium defert. Is Lebetem reparat, sed rimam quam non animaduertat, inob-

turatam relinquit. Lebetem cum retulisset Elephātus, Rector in eum Oriζam cum aqua coquendam inijcit, sed cum per rimam effluere conspiceret aquam, rursus Elephanto tradit consarcinandum vt ferat. Eū denuo sumptum desert Elephas. Cacabarius de industria lebetem se reparare simulans, rimā auget. Desert Elephantus lebetem ad mare, & aquam haurit, quam dum effluere videt, lebetem intelligit non reparatum: ad Cacabarium redit magno barritu intonans, quasi de eius perfidia conquereretur. Cacabarius tandē lebetem probē ferruminat, & reparat. Sed ei Elephātus non fidens, denuo ad mare profectus, aquam haurit, quam cum continere lebetem animaduertit, domum redit, & oriζam in eo coctam edit. Viuunt etiamnum qui hoc spectaculum se vidisse affirmant, loquutum tamen asserere non audent.

Rex Sian.

Elephantus
candidus.

RVMOR est Regem Sian, in cuius regno praestantissimi post Zeilanos inueniuntur Elephanti, candidū Elephantum habere, eumq; propterea Regem candidi Elephanti per excellentiam appellari.

Rex Regu.

Elephantorū
venatio.

RETVLIT mihi amicus fide dignus, se duas Elephantorum venationes vidisse, ad quas profectus esset Rex Pegu cum infinita hominum multitudine, siquidem in prima ducenta hominum milia fuerunt. Amplectuntur illi in orbem totum eum locum in quo Elephantos sua pascua habere norūt, deinde paulatim orbē siue hominum coronam contrabentes, tandem in medium concluderunt non modò ingentem Elephantorum multitudinem (siquidem ea venatione quatuor milia capta sunt) sed & alia animantia, veluti apros, tigrides,

tigrides, partim viua, partim iaculis confixa. Omnes autem Elefantos dimisit, præter ducentos tum adultos, tum iuniores, ne suam regionem Elefantis depopularetur. Eos verò domarunt in hunc modum. Magnis trabibus eos sepientes, paulatim circum, quo concluduntur, in angustiis contrahebant, donec singulos Elefantos vix locus caperet: deinde funibus è vimine contextis eorum pedes & dentes aptabant, vt Elefanti se mouere loco non possent. Hos binis funibus cinctos subibant rectores, & calcibus impetentes, tum baculo ferientes, perpetuo se verberaturos & tandem fame enecturos minitabantur, nisi essent morigeri. Sin verò essent morigeri, oleo se peruncturos, & cibos subministraturos pollicebantur. Deinde singulos educebant & lauabant, lotis singulis binos Elefantos domesticos & iam domatos admouebant, inter quos vtrinq; coercerentur. Hac ratione domitos fuisse referebat.

ALIAM præterea Elefantos capiendi rationẽ idem mihi narrauit. Intellexerat idem Rex Pegu ingentem Elefantum in syluis oberrare, vt eum caperet, aliquot Elefantos feminas domesticas eo mittit, prius commonitas ne cum Elefantis congregarentur, sed signis indicarent se primùm cõgressuras vbi ad sua stabula peruenissent. Posteaquam eo venissent feminae, statim eas subsequuti sunt Elefanti cum illis pascentes, donec in urbem Pegu, quæ admodum vasta est, deducti essent. feminae ad sua stabula remearunt subsequentibus eas Elefantis. Eductis inde feminis, solos Elefantos conclusos, eadem, quam supra retu-

limus, ratione domarunt.

Elephantos
domandi
ratio.

IVNIORRES etiam verberibus, obiurgationibus & fame, interdum verò beneficijs domantur. Maiores verò magnis adibus concludunt quæ multas habent ianuas angustas, è quibus qui Elephantos domare volunt, iacula & spicula in eos conijciunt, donec iam fessi, vulneribusq; & fame propè sint enecti. His deinde rectores significant eos se ita exercitasse vt feritatè deponerent: quòd si humi se prostrauerint, beneficia in eos collaturos pollicentur, procumbunt Elephantis, lauantur, vnguntur oleo, & cibus datur: deinde singulis ferè momentis interrogantur qui valeant, quid petant. His rationibus paulatim edomantur.

Plinij lapsus.

MANIFESTVS autem Plinij error in eo deprehenditur, quod Elephantos minimo suis stridore terri & retro cedere scribit lib. 8. cap. 9. Nam plerunq; sues Elephantorum stabula ingrediuntur, nec eis terrentur, aut eorum presentia quidquam commouètur. Sed & in syluis Malauar multos sues cum Elephantis versari certum est. Illud verum est, quòd mures oderit, quemadmodum idem tradit. Nam si mures in suis stabulis versari senserint, nunquam nisi contorta in se & conuoluta promuscide Elephantis dormient, ne eam mures ingrediantur & mordeant; eadem planè ratione formicas abhorrent.

Elephantus
mure odit,
& formicas.

And. Lacunæ
lapsus.

MIRARI subit, à quo Andreas Lacuna lib. 2. cap. 50. com. in Diosc. edoctus, fossile & minerale ebur inueniri scripserit, quandoquidem nihil à veritate magis alienum sit.

Fuchsj et-
ror.

NEC minus Fuchsjum lib. de Compos. med. mi-
ror,

ror, qui nullibi verum ebur reperiri summo errore scripsit: cum tot sint Elephanti per vniuersam Indiam & Aethiopiam.

*Vulgaria Simonis Genuensis exemplaria huius meminisse non reperio.

DE Elephantorum docilitate & industria multa apud Auctores leguntur. Sed & recētibus exemplis eorum industria & docilitas est cognita. Nonne Elephantus quem ante triennium hic in Belgico vidimus, quemque ad Maximilianum Casarem Rex Catholicus mittebat, summū docilitatis & intellectus propemodū humani specimen nobis præbuit? Attamē adhuc erat iunior, nec nonum annum excessisse ferebatur.

De Canella

CAP. XV.

TAM longa difficiliq; via petebantur olim hac aromata, vt perfectam eorum notitiam consequi Veteribus haud facile fuerit. Hinc factum vt mille fingerentur fabule, quas Herodotus pro veris refert. Et quoniam ingens eorum erat precium, maiorq; in hominibus lucri cupiditas, adulterabantur aromata, & hac ratione fiebat, vt diuersa illis inderentur nomina, tamen si plerunq; eiusdem essent generis.

Herodoti fabulæ.

PROPTER locorum igitur distantiam, & minus frequentatas has regiones à Negociatoribus, probè cognita Cassia historia veteribus non fuit. Nā qui eam Ormuz & Arabiam deuehebant, Chineses (vt infra dicemus) erant; Ex Ormuz deinde in Alep Em-
porium totius Syriæ nobilissimum ab alijs negotiatoribus transferebatur. Qui verò inde eam ad Græcos deportabāt, aut apud se nasci, aut in Aethiopia dicebāt, multisq; cum superstitionibus cædi, diuidiq; à sacerdo

Alep Syriæ emporium.

CANELLAE FOLIUM ET. RACILLVS.

te in

te in ternas partes, quarum vnā Deo poneret, alteram Regi, tertiam sacerdotibus *.

CETERVM neq³ Cassiam, neq³ Cinnamomum apud Aethiopes, aut Arabes nasci, nostrorum Lusitanorum nauigatione palam factum est, qui totam illam oram circumlegerunt, magnaq³ ex parte terrestri itinere peragrarunt, nullam autem Cassiam aut Cinnamomum vidisse affirmāt. Huc adde quod ipsimet Arabes Canellam dictam hinc petunt, eiusq³ preciū apud eos intenditur, quoties hinc eō non defertur.

DICET aliquis Canellam quidem apud eos non nasci, & propterea ab Indis petere; sed legitima Cassia & vero Cinnamomo eos non carere, forte autē à Barbaris & inconditis populis ignorari. Familiāres habeo eruditos viros Medicos Arabes, Turcos & Coraçonos, qui omnes Canellam crassiorē, Cassiam ligneam appellānt. Præterea nonnulli ex nostris totam Aethiopiā sub Aegypto (quam nunc Guineam vocant) nō solum Guinea. secundum mare, sed & in mediterraneis peragrarunt, alij ab insula D. Thomæ nūcupata vsq³ ad Sofala & Mozambique & inde Goam penetrantes, alij pleriq³ à Promontorio Bonæ spei (cū naufragiū passi essent) vsq³ ad Mozambique & Melindā, ita vt vtrūq³ Promontorium Bonæ spei. Aethiopiā supra & infra Aegyptum perlustrārent; nulla tamen his conspecta est Canella vel Cassia.

CVM igitur orbis nunquam ita fuerit cognitus vt nunc est, præsertim Lusitanis, verisimile est nō de- futura huiusmodi Aromata & celebria medicamenta qualia sunt Cinnamomum & Cassia: sed abundantia ipsam, hanc nobis dubitationem parere.

Insula D. Lau-
rentij.

Fructus Ga-
ryophyllos
elens.

Salihacha.

Canella est
Cassia.

NEQUE enim (tametsi nostri minimè curiosi fuissent) credendum est ipsos incolas tam nobilia Aromata tacituros. Nam quemadmodum Barbarissima gens quæ insulam D. Laurentij incolit, mercatoribus, qui eò interdum deuehantur, fructum quendam Auelana magnitudine ostendit, quod Garyophyllos redolet: eadem ratione credendum est Aethiopes Cinnamonum & Cassiam ad eò odorata medicamenta nostris demonstraturos fuisse.

PORRO Cassia lignea Arabibus, Persis & India Salihacha vocatur: à vulgo autem Indorum, eodem nomine dicitur quo Canella: nullam enim inter Canellam & Cassiam differentiam faciunt. Neque, ut verum dicam, quispiam Cassiam à Canella differentem vidit.

CETERVM quòd Canella, diuersa Cinnamonii & Cassia nomina indita fuerint, occasionem prabuisse puto Mercatores Chineses (nam Annales vrbis Ormuz produnt olim quadringentas naues è China vno eodemq; tempore eò appulisse) qui cum è sua regione aurum, sericum, vasa murrhina (porcellanas vocant) moschum, cuprũ, margaritas, aliasq; huiusmodi merces eueherent, nonnullas ex eis in Malaca vendebant; sandalum, nucem myristicam, macerẽ, Garyophyllos, lignum aloës, contra in suas naues inferentes: quæ rursus in Zeilan & Malauar diuendebant, indeq; sumebant Canellam laudatissimam, ex Zeilan videlicet, et ex Malauar minus selectam, similiter & ex Iaoa, vnde etiam piper, cardamomũq; euehebant, eaq; omnia deinde Ormuz, aut in Arabia oram maritimam perferiebant.

ferebant. Interrogati autem isti Chineses quanam essent hæc Aromata, & vnde ea adueherent, fabulas illas narrabant quas recenset Herodotus, vt his commentis earum mercium precia augerent.

CUM autem quæ in Zeilan nata esset Canellam, ab ea quam in Iaoa & Malauar sumpserant differre conspicerent, diuersa illis indidere nomina, cum tamẽ eiusdem generis essent cortices, pro soli caliq; varietate solum differentes, vt plerunq; idem fructus pro regionum & soli varietate suauior fieri, aut à naturali bonitate degenerare solet.

Canella Zeilanitica reliquas longè superat.

E MENTES ergo Ormuz incole eam Canellam à Chinesibus, idcirco eam Darchini, quod Persis lignum Chinesense sonat, appellarunt; deinde Alexandria vebentes vt eam Græcis eò confluentibus carius venderent, Cinnamomum vocarunt, quod significat lignum odoratum, quasi Amomum ex China delatum. Deteriori autem Canella, quæ scilicet ex Malauar & Iaoa delata esset, idem nomen quo in Iaoa appellatur, indiderunt, scilicet Cais manis, quod lingua Malaya dulce lignum sonat (hanc corrupto vocabulo Cassiam Græci dixerunt) duo diuersa nomina eidem rei imponentes.

Darchini.

Cinnamomum.

Cais-manis.
Cassia.

V S V S est autem Auicenna lib. 2. cap. 128. cum Rbase & reliquis Arabibus, vocabulo Persico Darchini, vt plerisq; alijs Persicis solet. Nam Canella cuiuscunq; generis Arabicè Querfaa & Querfe dicitur. Reliqua verò nomina Arabibus prodita corrupta sunt, vt Darfihahan & similia. Vocatur in Zeilan Cuurdo: in Malayo, vti dixi, Cais manis: in Malauar, Cameaa. Nam quod Serapio Darchini

Querfaa,
Querfe.

Cuurdo.
Cameaa.

Arbo-

Arborem de China interpretatur, corruptum est exemplar, & hac interpretatio ab Interprete addita.

CETERVM rogatos volo omnes cum Medicorum Pharmacopœos, vt posthac Cassia loco Canellam deteriorem prescribere desinant, & selectissima vtantur, quandoquidem tanta nunc est eius copia. Tum etiam ne Cassiam duplici pondere pro Cinnamomo in Compositionibus iniiciant, tametsi freti Dioscoridis et Galeni auctoritate.

SCRIBVNT nonnulli Canellam nostram veterum Cassiam non esse, quod (vt aiunt) nigricans sit, & inodora: aut, si sit, Pseudocassiam Dioscoridis esse potius quam legitimam. Fit interdum vt etiam hic in India Cassiam admodum deprauatam cum alia inueniamus non exigua quantitate (quoniam aut non bene parata fuit, aut non suo tempore casa) quandoquidem vix Aroma reperias corruptioni magis obnoxium quam Canella est, presertim si diu in naui perstiterit. Est enim hac regio putredini admodum obnoxia maritimis presertim locis, imò quotidiana experientia videmus Canellam singulis annis multum de sua illa odoris & saporis suauitate deperdere.

SI quis plura de Cassia requiret, legat Manardū lib. Epist. 8. Epist. 1: & Commentarios Matthioli, lib. 1. cap. 12. & 13, qui multis argumentis demonstrant nostram Canellam, legitimam Cassiam esse. Sed quod Cinnamomum inueniri negent, in eo falluntur, cum Cassia, Cinnamomum, & nostra Canella vnum idē sint medicamentum.

Cinnamomum, Cassia, & Canella idem sunt.

ANNOTAVIT Lacuna lib. 1. cap. 13. in editionibus

bus Indicis Vlyſipone ſe omnia Cinnamomi genera à veteribus deſcripta obſeruaffe. Sed ego hîc in India plu-
 ra duobus non obſeruauî, videlicet quod in Zeilan na-
 ſcitur, & quod in Iaoa & Malabar. Nam quod in Lu-
 ſitaniam deuehi ſolet, Zeilaniticum omnino eſt. Pote-
 rit autem fieri vt quinq; genera bonitate diſcreta in-
 uenerit, non autem genere diuerſa. Quod verò deinde
 addit de Cinnamomo cum Maria Stiliconis vxore re-
 perto ſub Paulo III. P. M. fabuloſum prorsus vi-
 detur.

Cinnamomi
 ſiue Caneliz
 duo dunta-
 xat eſſe ge-
 nera.

FATENTVR nonnulli, Cinnamomum quidem nos habere, ſed non illud Moſyliticum quod à Dioſco-
 ride lib. I. cap. 13. cæteris generibus præfertur; quodq;
 Theophraſtus lib. 9. cap. 5. multis nodis conſtare ſcri-
 bit. Sed his abundè ſatisfactû puto ijs argumentis quæ
 antè protulimus.

PORRO Cinnamomum ſiue Canelle arbor ma-
 gnitudine eſt Oleæ, interdum minor, multis ramis præ-
 dita, non ijs quidem contortis ſed rectis fermè: folijs
 lauri quidem colore, ſed forma ad Citri folia accedente
 (non verò folijs Iridis vt fabuloſè quidam ſcripſere)
 floribus candidis, fructu nigro & rotundo, auellana
 ferè magnitudine aut exiguis oliuis ſimili. Eſt autè Ca-
 nella nihil aliud niſi ſecundus & interior arboris cor-
 tex *, nam hæc arbor duplici cortice munita eſt velu-
 ti Suberis arbor, non eo tamen adeo crasso et diſtincto.
 Exemptus ergo cortex crasso illo & exteriori libro re-
 purgatur: deinde per laminulas quadrangulas ſectus
 humi abijcitur, atq; ita per ſe conuoluitur, vt trunci
 vnius rami integer cortex videatur, cum tamen dun-
 taxat

Canelle hi-
 ſtoria.

taxat partes sint corticis in tubulos digiti crassitie conuolute, truncus verò interdum semoris crassitudine reperiat. Roseum autem illum, siue ex cinereo vinosum colorem Solis calore contrahit: qui, non probe paratus, candicans siue cinerei coloris fit; nimijs verò ardoribus Solis adustus, niger. Exempto cortice, tribus postea annis ab ea arbore abstinetur.

FREQVENTES sunt hæ arbores in Zeilan, solebatq; vili emi Canella: sed triginta abhinc annis, nemo eam emere potuit, præter Procuratorem regionis negotiorum, factorem vocant. Zeilanicis minores sunt ea qua ignobiliorem Canellam præbent in Prouincia Malauar & in Iaoa siue Iaua; non tamen adeo pusilla, vt eas Plinius lib. 12. cap. 19. & Galenus lib. 1. de Antidotis esse censent. Süt verò omnes syluestres & sponte nascentes.

Canellæ arbor syluestris.

NVSQVAM alibi, quod sciam, nascitur Canella, tametsi Franciscus de Tamara scribat in freto maris Erythrei Cinnamomi arbores, & Lauros maris estu interdum opertos inueniri: quoniam nostri singulis annis per mare Erythraeum nauigant, nullam tamen huiusmodi arborem viderunt. Nam quòd ad Occidentalis quam vocant Indiae historiam attinet, non verisimile videtur Canellam istic nasci, quãdoquidem eam dicit calices glandesq; Suberis modo ferre, cum legitima Canella veluti oliuas ferat: sed alia erit sui generis arbor. Nec, vt eadem refert, in China nascitur; nam Malaca Chinam cum alijs mercibus defertur. Intelligo verò plurimam etiã Canellam in insula Mindana nasci & vicinis insulis; sed procul ea à China absunt.

Nulla Canella in America.

Nulla item in China.

Pv.

PVTARVNT etiam nonnulli in Alep nasci Canellam, quod apud aliquot Scriptores præscriptum inuenerint Cinnamomū Alipitinum: sed sciant non magis istic quam in Hispanijs nasci. Verum cum ex his regionibus Ormuz & inde Alep deuehatur, factum est vt incorruptam Canellam inde in Europam aduectā, ab ipsa vrbe Alep denominarint. Tamen si autem Zeilanitica reliquis præferatur, inuenitur etiam interdū ignobilis, qualis est quæ crassiori cortice cõstat, minusque in tubulos conuoluitur, quod non sit eiusdem anni: quo enim vetustior cortex, eò deterior. Quæ verò in Malauar nascitur, tota ferè est ignobilis, tantumq; à Zeilanitica differt, vt centena Zeilanitica libra, decem aureos pendant, Malauarica verò libræ quadringentæ vnum duntaxat aureum.

Cinnamomū
Alipitinum.

Canella Zei-
lanitica.

Canella Ma-
lauarica.

EXSTILLAT ipsa radix liquorem Caphuram redolentem. Sed rex vetuit radices vulnerari ne arbores pereant. Elicitur aqua plūbeis aut vitreis instrumentis ex ipsis floribus, sed quæ fragrantia et odoris suauitate ei cedat, quæ ex corticibus nondum exsiccatis elicitur, tamen si ex solis floribus elici auctor sit Lacuna lib. I. cap. 12.

Liquor è ra-
dice Canellæ.

Aqua è cor-
ticibus, & è
floribus Ca-
nellæ.

VTILIS est stillatitiuus hic liquor ad plurima: nam stomachi imbecillitatem roborat, coli dolores ex causa frigida proueniētes illico lenit, vt plerunq; sum expertus, faciei colorem commendat & oris halitum, præterea ad condiendos suauioresq; efficiendos cibos perquam idoneus.

Aquæ Canel-
læ facultates.

EX Canellæ baccis oleum extrahitur, quemadmodum ex oliuis, seuaceum quodammodo & saponi Gallico

Oleum Ca-
nellæ.

lico simile, inodorum nisi calefactū sit, tunc enim Cinnamonomum aliquantulum olet. Eo vtuntur aduersus ventriculi & neruorum frigidam intemperiem.

Zigir.

CETERVM vt de nominibus generum Canelle à veteribus traditis aliquid hīc dicam: fieri posse existimo, vt Zigir vocatus fuerit totus ille Chingalarum tractus, qui est Zeilan. Nam Persæ & Arabes nigros vocant Zangues, omnes verò Zeilan & Malauar incolæ nigro colore præditi sunt. Mosyliticū ab insula Zeilan, quæ montosa est, dici puto.

PLINIUS lib. 12. cap. 19. in Gebanitarū portum Ocila vocatum deferri tradit, qui nihil aliud est quàm Chingalarum siue Zeilan portus.

Zeilan insulæ
descriptio &
vbertas.

Taprobana.

CONTINET autem Zeilan, siue Ceilan octoginta leucas in circuitu, triginta verò in longitudinem patet: polum eleuatum habet à sexto ad nonum gradum, vberrima & laudatissima totius orbis insula (hanc nonnulli veterum Taprobanam esse volunt, alij verò Samatram eam putāt) habēs è regione & in conspectu Promontorium de Comorin vulgo nuncupatū. Populosa est admodum, tametsi magna ex parte montosa, cuius incolæ Chingalæ appellantur. Multa istic nuces myristicæ, Garyophylli, Piper, omnis generis præter adamantem gemmæ; margaritarum, auri, argenti magna copia. Siluæ omnis generis auibus scatent, pæuonibus, gallinis, palumbis varij generis, multoq; venatu, ceruis et apris. Delicatissimi istic fructus, tametsi sponte nascentes, ficus, vuae, aurea mala suauitate reliqua totius orbis superantia: ligno et ferro abūdat: multa Palmarum genera, optimiq; Elephantēs summiq;

Chingalæ,
Zeilan in-
colæ.

ingeny;

ingenij; quibus reliquos obediētes esse ferunt. Fabu-
lantur Indi istic esse Elysios Campos, & in excelso qui
istic est monte (quem rostrum siue acumen Adami vo-
cant) pedum Adami * vestigia apparere.

Elephantis
Zeilanicis re-
liqui parentis

* In nostrā sanè Canella interdum inuenies fragmenta
quæ non videtur interior ille cortex, sed omnino superior
cinerea quodammodo pellicula obductus. Plerique verò
tubuli, delibrati & crassiori inæqualique cortice denu-
dati videntur.

CINNAMOMI verò duos ramulos in Belgico vidi:
alterum apud Generosum Dominum Carolum à D. Au-
domaro; alterum apud C. V. D. Nicolaū Valdaura Bru-
gensē medicum. Sunt verò ij recti, crassitudine pollica-
ri, non enodes, sed nodis quibusdam siue ramulorum ve-
stigijs palmum ab inuicem disitis insigniti. Cortex te-
nuis est, subcinerei quodammodo coloris, iucundi odo-
ris, suavis gustus, sed qui sua acrimonia aliquantulum lin-
guā vellicet. Lignum certè inodorum est, & inspidum,
non minus quàm Salicis ramus, cui perquam similis est.
Retinet autem cortex, suauem illam cum odoris tum sa-
poris iucunditatem (tameſi totis quadraginta aut am-
plius annis à sua matre reuulsi sint ramuli) atque eam etiā
maiores quàm nostra Canella, cuius foliū Clariss. vir,
D. Ioannes Plaça medicus ac Professor Valentinus in Hi-
spanijs mihi dedit.

LVDOVICVS Roman. lib. 6. cap. 4. similem fere no-
stro Auctori Cinnamomi siue Canellæ descriptionem
tradit. At Maximil. Trans. epistola de Moluc. inſul. Cina-
momi arborem Punicæ mali similem facit, quàm rectè,
nescio.

* Huius fabulæ meminit etiam Lud. Roman. lib. 6. na-
uig. cap. 4. vbi de insula Zeilan agit. Memorāt, inquit, in-
colæ diuum Adam, post lapsum illic fletu ac continentia
pœnitudine ductum culpam redemiſſe. Id assequuntur ea
coniectura, quòd parentis adhuc visuntur impressa pedū
vestigia, longitudine geminum palmum excedentia.

De Agallocho CAP. XVI.

DIOSCORIDES lib. I. cap. 21. Lignū Aloës.

F quod

quod ipse Agallochum vocat, ex India atq; Arabia deportari, cute verius quàm cortice vestitū, & pro Thure ad suffimenta substitui scribit.

Lignū aloës
ex India dun-
taxat.

SED legitimum Lignum Aloës non nisi ex India deportatur. Ex Arabia quidem adferri potuit, prius tamen ex India eò deportatum, vt pleraque alia merces. Nam in Arabia nasci non puto. Cute sanè non vestitur, sed cortice vt reliqua ligna. Neq; verisimile est pro Thure ad suffimenta substitui: sed potius è contra pro Agallocho Thus substitui debuit, vt pote cuius semper maior copia fuit. Non solemus enim rariora & inuentu difficilia vulgaribus substituere: sed contra. Nā Thuris selecti centum pondo aureo duntaxat hïc emuntur, tametsi ex Arabia huc deportetur. Lignum verò Aloës, licet hïc natum, tres aureos pendit in singulis libras.

Agallochum
pro thure nō
substitui.

PVTANT nonnulli Plinio descriptum esse sub Tari nomine, quod Tarū, lib. 12. naturalis Historia cap. 20. ex consinio Casia cinnamiq; per Nabateos Troglodytas inuehi scribit.

MEMINIT Agallochi Auicēna duobus diuersis capitibus, altero, lib. 2. cap. 742. videlicet, de Xylaloë, & altero, lib. 2. cap. 14. de Agalugen. Solet enim de medicamento aliquo dubitans, duo, vt antè diximus, capita describere, posteriori plerunque plenius & accuratius omnia describēs. Priori, lib. 2. 742. scilicet, nomina recenset & prouincias enumerat è quibus deportabatur. Sed in omnibus verum & legitimum Lignū Aloës non nascitur. Nam quod in Promontorio Comorin, Veteribus Cori dicto, & Zeilan inuenitur, lignum quidem

† cap.
Promontorium
Cori.

quidem odoratum est quod Lignum aloës syluestre vò Xylaloes
 carunt: attamen non est. Legitimum verò in Malaca
 & Samatra nascitur, vnde à Chinesibus ferebatur.

HALLUCINATUR autem Auicenna *, cñ
 ab incolis elixari, vt omnem odorem eliciant, scribit.

EIVS plura genera enumerat Serapio lib. simpl.
 cap. 197. Indum, id in quadam India insula inueni-
 tur quæ Fiuna nominatur. Selectissimū est nigrum,
 quod varium ostendat colorem, ponderosum. Mondu-
 num à Mondel India vrbe denominatum. Seificum: po-
 stremo Alcumericum, Seifico bonitate cedens; tamen si
 Alcumeri non longius à Seifi, quàm triduo itinere
 distet. Ceterum præstare quod sua grauedine in aquã
 coniectum non innatet, sed statim subsidat, quodq;
 ignium flammis diu resistat.

Ego sanè quid per hæc vocabula sibi velit Serapio
 planè ignoro, & nomina admodum deprauata esse ex-
 istimo. Nam quid per Fiuna intelligat, nescio: per
 Mondel, fortè Melindã intelligit: per Seifi & Alcume-
 ri Zeilan insulam, & Promontorium Comorin, à quò
 triduo itinere marino Zeilan insula distat. Conie-
 cturis duntaxat vtor. In Comorin certè & Zeilan li-
 gni quoddam genus odoratum prouenit, quod Aguila
 braua, id est, Lignum aloës syluestre appellant, vt pau-
 lo antè diximus. Eo cremantur Baneanum corpora, Baneanæ
 quos huius historiae initio ab omni re animata abstine-
 re dixi.

IDEM Serapio lib. simp. cap. 197. ramos ab ar-
 bore resectos integro anno sepeliri scribit, vt ita obru-
 ti Agallochi marcescat cortex, lignumq; purum duntaxat

taxat remaneat, adeo vt è ligno nihil erodatur. Addit collabentes ex Agallochi arboribus ramos, à fluminū inundationibus raptos per circumstantes regiones deferri. In nonnullis sanè veritati consona refert, sed in quibusdam veritatem assequutus non est. Quod verò fructum proferre rotundum piperis modo, & rubentē refert, an verum sit ignoro, cum hactenus videre mihi non contigerit, nec quenquam inuenerim qui aliquando viderit: nec reliqui Arabes, Rhases, Auenrois, & Isaac eius vsquam meminerunt, tametsi Agallochi facultates descripserint.

MAGIS autem fabulosa sunt eorum somnia qui Agallochi arborem terrestri tantum paradyso prouenire, eiusq; fragmenta fluminibus ferri fabulantur, quàm vt refelli debeant.

NEC minus absona sunt quæ Pandectarius cap. 30. de Agallocho scripsit. Nam quod Chamalea adulterari Agallochum scribit, à veritate alienum est omnino, cum tota ea regione Chamalea non nascatur.

RVELLIVS^s lib. I. cap. 36. ~~vero~~ tametsi per omnia veritatem non sit assequutus, in plerisq; tamen halucinatus non est. Quatuor quæ recenset Agallochi genera hactenus videre mihi nō licuit; sed vnicum genus Indicum noui. Fieri potest vt reliqua genera legitimū Agallochum non sint, sed lignum aliquod odoratum.

BENE etiam scribit Musa exam. simpl. de Agallocho: in eo tamen fallitur, quod eius plures siluas inueniri scribat. Nam rare sunt arbores.

CETERVM Agallochū dicitur Arabibus Agalugen & Haud; Guzarate & Decan incolis, Vd, quod

Agallochi
fructus.

Chamalea in
regno Mala-
cæ non na-
scitur.

t vero

Agallochi
legitimi vni-
cum genus
inueniri.

Agalugen,
Haud, Vd.

quod vocabulum ex Arabico desumptum videtur: in Malaca Garro, selectissimum autem Calambac.

Garro, Calambac.
Agallochi historia.

ARBOR est Olea instar, interdum maior, fructum aut florem videre non contigit, ob difficilem & periculosam huius arboris diuturnam obseruationem, frequenter istic grassantibus Tigribus. Allati verò mihi sunt è Malaca rami cum folijs. Ferunt autem recēs dissectum Agallochum nulla odoris fragrantia gratū esse, nec nisi siccatum odoratum esse: imò eum odorem per vniuersam ligni materiem non diffundi, sed in ipso arboris corde siue matrice coaceruari. Crassus est enim cortex, & ligni materies odoris expers. Haud negauerim tamen, quin putrescente cortice & ligno, oleosus ille & pinguis humor fugiat, & ad matricē recedat, illamq; odoratiorem faciat, sed vt odor Agallocho cōcilietur, minimè putredine opus est. Multi enim sunt adeo experti & dextri in Agallocho dignoscēdo, vt etiam recens sectum iudicare possint, sit ne odoratū futurū, an nulla odoris iucunditate spiraturū. Etenim in omni lignorum genere, aliud alio præstātius est. Solent autem Malacæ incolæ Agallochum repurgare ante, quàm Negotiatoribus vendant.

PRÆFERTVR verò multum nigricans, cinereis discurrentibus venis, ponderosum, plurimo humore pingui prægnans *. Probatio erit, si igne accensum multum humoris exudet; non si in aquam coniectum, non innatet, sed subsidat. Nam selectissimum quandoque innatat, nec subsidit. Guzarate & Decan incolæ præter supradictas notas, vt magna sint fragmina requirunt, quemadmodum maiores gemmas & Margaritas

Agallochi delectus.

*ritas ceteris praeferunt: persuadent enim sibi quo ma-
iora sunt fragmina, eò plus facultatis in se continere.*

* Ego totam Agallochi historiam apud Auicennam legi, sed nusquam eius mentionem fecisse inuenio, saltem in nostris exemplaribus. Quare omnino dicendum est Auctorem à nostris diuersa habuisse exemplaria.

* Eiusmodi ex India Vlysiopem adfertur, sed magno aestimant. Fiunt interdum ex eo spherulae precariae odoris iucunditate & precij magnitudine commendabiles. Frequentiores tamè sunt eae quae ex Xylaloë vt vocant syluestri, nostro Auctori descripto, fiunt, tum ex alio ligni genere quod mirum in modum Agallochum æmulatur, inodorum tamen est.

De Sandalo CAP. XVII.

Sandalum.

QVONIAM Sandalum vsibus humanis valde necessarium est, vt pote quod Cordis affectibus non parum conueniat, de eo disserere non alienum duxi.

Chandama.
Sandal.

APPELLATUR autem in Timor insula omnibusq; prouincijs Malacæ vicinis Chandama: Arabes corrupto nomine Sandal vocarunt, quos imitati sunt omnes in genere Mauritanii cuiuscunq; tandè illi sint prouincia: in Canara, Decan, & Guzarate Ser-canda dicitur.

Sandali tria
genera.

PORRO tria sunt Sandali genera, Rubrum, Album, Pallidum quod Citrinum officinae vocant: Haec autem omnia genera non nascuntur vna in prouincijs sed magna locorum est distantia. Siquidem Rubrum in Timor, vbi plurimum Album & Pallidum prouenit, non nascitur: sed in India intra Gangem fl. quem incolae Ganga vocant, videlicet in Tanasarim & mauritimis quibusdam Charamadel. Huius descriptionem non propono, quòd hactenus eam consequi nõ licuerit.

Ganges fl.

Illud autem certum est omne Santalum rubrum ex ijs
 quæ iam recitavi locis adferri. Rarus in hac prouincia
 eius vsus est, quod Indi duntaxat eo aduersus febres
 vtantur, reliquum in Lusitamam & occidentales re-
 giones defertur. Ex eo etiam interdum huius Prouin-
 cia incola sua idola eorumq₃ delubra fabricant: qua
 de re crassiora ligna magis expetuntur, maioriq₃ pre-
 cio redimuntur.

Idola ex Sandalo rubro.

DIFFERUNT autē inter se Santalum rubrū
 & Brasiliū lignum, vtrumq₃ inodorum. Nam San-
 talum rubrum neq₃ dulce est, neq₃ inficit, quæ notæ in
 Brasilio manifestè deprehenduntur.

Sandali rubri & Brasilij differentia.

CETERVM Santalum Albū et Pallidum in In-
 dia vltra Gangem nascitur, plurimum verò in Timor
 insula, quæ vndique portuosa est. Prasertur autem
 quod ad portum Mena inuenitur: est enim id haud-
 quaquam lignosum, sed totum ferè cor. Ad portū Ma-
 tomea est Santalum etiam pallidum: sed illud multum
 ligni, parum cordis habet: Lignum autem à corde se-
 grego, quoniam in corde tota odoris gratia cōsistit. Ad
 alium portum Camanase appellatum improbum San-
 talum nascitur, vtpote quod plurimi ligni sit, & nihil
 ferè cordis possideat. Huiusmodi est & illud quod ad
 portum Seruiago nuncupatum inuenitur. Sunt autē
 Mercatores in his discernendis adeo exercitari, vt con-
 spetto ligno, statim iudicare possint vnde sit allatum.

Timor insula portuosa.

INVENITVR etiam Santalum album & pal-
 lidum in Verballi, portu Iauæ, vehementer quidem odo-
 ratum, sed quod breui senescat, debeâtque post an-
 num multo ligno adempto eius odor reuocari, qui in

meditullio consistit.

Santalū pal-
lidum odo-
ratum.

PRIMUM verò locum obtinet pallidum, quod odoratius est, sed minori copia inuehitur. Etenim inter innumeros Santali truncos vix quinquagesimus quisque pallidus est. Nuper tamen à mercatoribus intellexi qui diu in ea insula versati sunt, plurimum Santalum pallidum locis apricis nasci, tãtamq̃ inter vtriusque Santali arbores esse affinitatem, vt pallidū à candido discerni non possit, nisi forte ab ipsis incolis, qui eas casas Mercatoribus vendunt.

Santali hi-
storia.

CETERVM Santalum in nucis Iuglandis magnitudinem attollitur; folijs admodum virentibus, Lentisci æmulis: flos ex cœruleo nigricans: fructus Cerasi magnitudine, primū viridis, deinde niger, insipidus & facile decidens. Inodoram ferunt esse arborem, nisi detracto iam cortice exsiccata.

Magnus San-
tali vsus a-
pud Indos.

MAGNA Santali albi & Citrini quantitas per vniuersam Indiam absunitur, quoniam omnes ferè eius incolæ, siue Mauritanii, siue Gentiles, eo in mortarijs lapideis contuso & aqua macerato sibi vniuersum corpus inungunt, deinde siccari sinunt, ad æstus corporis tollendos & odoris conciliandi causa. Est enim hæc regio admodum calida, & incolæ plurimum odoribus delectantur.

Couchin &
Goa Indiæ
emporium.

ADVEHITVR autem vtrumq̃ Santalum, Lusitanorum liburnicis ex Malaca, & in Couchin & Goa maxima totius Indiæ emporia inuehitur: perijt enim nunc Calecut amplissimum olim emporium. Inde scilicet ex Couchin & Goa potissimam partem exportant in Malauar, Canara, Bengala, Decan, & Guzarate:

vate: minima verò defertur Ormuz, Arabiam, & Lusitaniam. Imo vix in Lusitaniam legitimum Citrinū deferri puto, cum multò pluris hīc ematur, quàm, in Lusitaniam delatum, vendi possit.

Santalū pallidum ratis. in Lusitaniā exportatur.

ANTIQUIORES Græci Santalorum nō meminunt, sed Arabes duntaxat. Quid verò sibi velint Machazari & Mahazari vocabula, quibus pallidū Santalum nuncupari quidam volunt, prorsus ignoro (tametsi Monachi distinc. 8. cap. 261. Commentatores in Mesuen Machazari explicent odoriferi) nisi fortè Machazari significet è Malaca petatum, aut Mazafrani legendum sit, quod pallidum aut croceo colore infectum sonat.

Machazari.
Mazafrani.

CETERVM in pallidi penuria albi & rubri partes æquales præscribendas non censeo, vt vult Sepulveda, sed potius solum candidum: magis enim cū pallido affine est album quàm rubrum.

Santalī pallī di penuriam candidum explet.

IN exterarum regiones delata Santali arbor etiā crescit. Vidi enim in Andanager totius regni Decā vrbe primaria, vbi regiam suam habet NiZamoxa, attamē non erat odorata. Habet autem NiZamoxa istic hortos amplissimos omni peregrinarum arborum, etiam nostratium genere excultissimos, quæ fructiferae sunt.

Andanager vrbs.
Nizamoxæ horti.

SIGNIFICATVM mihi erat in insula D. Laurentij Santalum etiam inueniri, & ipsos Aethiopes incolas sic asserere. Verum postea Santalum non esse intellexi, sed ligni duntaxat genus odoratum, cuiusmodi hīc plurima inueniuntur.

Lignum Santalo simile.

INVENITVR & in Malauar odorati ligni genus Santalo albo persimile, quo se in febribus indigenæ

F 5 inun-

Sambrane
lignum.

inungūt, lingua Malauarica Sambrane appellatum.
Quantum ex hac Sandali descriptione colligere licet, valde erit dubitandum an legitimum Santalum pallidū habeamus, quandoquidem scribit vix in Lusitaniam deferri, quoniam eius precium maius sit apud ipsos Indos, quàm apud Lusitanos. Fieri igitur poterit vt aliquod aliud odoratum lignum nobis pro legitimo Sandalo obtudatur. Certè candidum nostrum planè inodorum est & rubrum tamen dulce inficit tamen, quam notam noster Auctor in Santalo rubro non requirit.

De Betre CAP. XVIII.

FREQVENTISSIMO in vsu est apud Indos Betre: ab instituto igitur alienum non erit si hoc loco ei us mentionem fecero.

Betre.

BETRE masticatum, amarum inuenitur: eam ob causam ei Arecam admiscet, & calcis momentum, sicq; preparatum suauissimi esse saporis affirmat. Mihi sanè cum primum degustauī, propter amarorem ita displicuit, vt ab eo tempore semper abhorruerim, ne vnquam degustare potuerim.

Betre cū alijs
mixture.

SUNT qui addant Lycium: potentiores verò & opulentiores Caphuram de Burneo, nonnulli lignum aloës & moschum aut Ambarum. Sic autem paratū adeo suauis est saporis, orisq; halitum adeo commendat sua fragrantia, vt perpetuo ferè illud masticet opulentiores, tum etiam alij pro facultatum ratione, tamen si non desint qui Arecā cum Cardamomo aut Garyophyllis masticent. In solitudinibus autem & remotioribus à mari locis rarò venditur. Ideo fertur NiZamoxa singulis annis in id impendere trigiesis mille aureos Lusitanicos. Hæc sunt eorum tragemata, hoc abeuntem

euntem donant: atq; Rex ipse interdum propria manu potentioribus donat, alijs verò per manus famuli sui quem Xarabdar aut Tambuldar vocant. Sed quia Betre venas habet aut costas secundum folij longitudinem excurrentes, vngue pollicis (quæ ea de causa in acutum præsecant, non, veluti nos, in rotundum) eas eximunt, deinde admisto calcis momento (quæ ob exiguam quantitatem & materiam vnde cõflata est, fit enim ex ostreorum testis concrematis, nullum nocumentum adferre potest) & Areca contusa aut confRACTA, folium Betre complicant atq; in os coniectum masticant, priorem illum succum expuentes (quod tamen nonnulli non faciunt) qui cruentus videtur, deinde alia atq; alia folia simili modo præparata subsequenter sumunt. Solent aliquem dimissuri, aut ipsi ab adstantibus discedentes his folijs præparatis plena bursa sericea abeuntem honorare. Nemo autem discedere sustinet, donec Betre sit donatus; id enim dimissionis est indicium.

Xarabdar.
Tambuldar.

CETERVM opulentiores aliquos adituri, hoc Betre vsura Betre masticare pro more habent, vt odore os commendent. Siquidem apud eos summa inciuitatis est odoratum non habere anhelitum: ita vt si tenuioris fortune aliquem cum potentiori fabulari necesse sit, manui opposita id faciet, ne teter aliquis odor alterius nares feriat. Sic etiam mulieres viris congressura, Betre masticant ante quàm colloquantur, existimantq; ad lasciuiam summum esse illectamentum.

OMNES huius regionis incole id, sumpto cibo, mandere solent, alioqui cibos nauseam quodammodo

mo-
ue-

mouere aiunt: & masticare assuetis, oris halitum re-
trum olere, si quando abstineant.

Quando Be-
tre esu ab-
stinent.

Moalis ridi-
cula persua-
sio.

SOLENT ab eius vsu per aliquot dies abstinere,
quibus obierunt sanguine iuncti, & in quibusdam ie-
iunijs. Ab huius etiam esu abstinent, & humi se abij-
ciunt Arabes & Moalis, hoc est Ali sectatores dicti,
decem diebus quibus ieiunant. Fabulantur autem isti
Ali sectatores siti se morituros conclusos in quadā ar-
ce, multasq; praterea fabulas addant.

Betre natales.

NASCITVR Betre in omnibus India regionibus
maritimis Lusitanis cognitis: nā in continenti non
reperitur, nisi è mariinis allatum. Verum quidem est
in Dultabado, vrbe opulenta in Decan, & Bisnagua
inueniri, sed minori certè quāritate, quā vt ad Per-
sas & Arabes deferatur. Supra Calaiate, quod octo-
ginta leucis ab Ormuz distat, inuenire haud erit faci-
le. Nam neq; regionem frigidam amat vt est China,
neq; solibus nimiū adustā, vt Mosambique & Sofala.

Betre, Pam,
Siri.

Betre nō esse
folium indū.

IN Malauar vocatur Betre, in Decan, Guzarate,
& Canam Pam, in Malaio Siri. Hallucinantur qui
Betre folium Indum esse putant: in quo errore etiam
versatus sum, cum primum in Indiam appuli. Sed sen-
tentiam mutare coactus sum postea, à NiZamoxa, quē
NiZamalquo vocant, euocatus: cui medicamentum
roborādo stomacho iussus componere, ea simplicia quae
medicamentum ingrederentur enumeravi, addens, id
folium quod masticaret Folium indum esse. Ad quam
vocem risit ille (siquidem hoc vocabulum intelligebat)
& Auicennam mihi ostendit Arabica lingua conscri-
ptum qui diuersis capitibus de folio & Betre agebat.

Du-

Ducentesimo enim quinquagesimo nono capite, lib. 2. de Folio indo, Cadegi indi illi nuncupato scribit, & Cadegi indi, septingentesimo septimo capite lib. 2. de Betre, quod ille Tambul vocat corrupto, vt mihi videtur, aliquantulum vocabulo, quod ab omnibus Tambul, non TĒ-Tambul dicatur. Huc adde quod si quem Arabem aut Aethiopem perconteris, qui vocetur Betre, statim Tambul dicet.

AVICENNA lib. 2. cap. 709. gingiuas confirmare est auctor, in quem etiam vsum semper ab Indis masticatur, & paulo post subicit, stomachum roborare, ob quam facultatem etiā ab Indis expetitur. Quod autem frigidam illi facultatem tribuat in primo gradu & exsiccantem in secundo: putauerim exemplar vitiosum esse, aut (quod eruditi Arabes arbitrantur) Auicennae, in temperamenti descriptione, impositū esse, sit enim plerumq; vt vulgus erret in temperamenti dignotione, vt pote cui Piper, Cardamomū, Cepa sint frigida. Calidū autē et siccū esse Betre ad finē secūdi excessus ipse expertus sum, et sic ex sapore et odore cōiicio.

EST autem Betre folium simile ferē Mali medicinali folio, oblongius tamen & per extremum arcūius, venas, siue costas, vt diximus, per longitudinem excurrentes habens. Optimum censetur bene maturum, colore fuluescente, tamen si nonnullae mulieres praferant quod immaturum est, quippe quod maiorem sonum edat in ore dum masticatur. Corrumpitur, si recens a planta collectum diutius manibus tractetur.

FERT Betre in Maluccis fructum quendam con tortum, Lacerti caudae similem, quem istic edūt, quod bene

bene illis sapiat. Fuit id semen delatum Malatam, atque degustatum optimi saporis inuentum est.

SERITVR autem Vitis modo, addunturq; stipites & pedamenta per qua repēs se sustineat nostratis Hedera modo. Quidam maioris quæstus gratia Piperis aut Areca arboribus id maritant, atque ita pulcherrima vmbracula consiciunt. Multam verò curam, & assiduam rigationem desiderat.

* Betre siue Betle meminit etiam Alois. Cadamust. cap. 75. Viri, inquit, & feminae incedunt per urbem Calecut esitantes folium quoddam, cui nomen est Betle. Hoc igitur inficit ora & dentes colore subruffo: hoc more abstinet tantum obscuro loco nati. Vbi verò ob funera pullam induunt vestem in speciem moestitiæ, temperant à folio huiusmodi, vt & dentes præ se ferant mœrorem, & subruffo colori succedit nigricans.

LVDOVICVS item Roman. lib. nauig. 5. cap. 7. Ret Calecut quandoq; adductus superstitione, ad annum ab re venerea abstinet, & item animo destinat vesci nolle Betolis. Hæc sunt folia quæ Assyrij mali frondis similitudinem expriment: has enim frondes in cibatu habent gratissimas, &c.

De Folio

CAP. XIX.

FOLIUM indum à Betre differre, diuersisq; capitibus ab Auicenna describi, superiori capite satis declarauimus: qua de re superuacaneum duco eadem hic repetere.

Tamalapatra.

Malabarrū.
Cadegi. indi.

APPELLANT autem Indi folium Tamalapatra, quam vocem Græci & Latini imitantes corruptè Malabarrum nuncuparunt. Arabes Cadegi indi, id est, Folium indum dicunt: siquidem interpretes Auicennam verbum verbo reddidit. Itaq; non dicunt

TAMALAPATRA CVM SVO RAMISCVLO.

citur Folium per excellentiam, sed quoniam Auicenna lib. 2. cap. 259. ita vocauit. Nam quod Actuarius Mauritanos id Tembul appellare scribit, in eo fallitur vt alij plerique.

Folij historia.

EST verò Folium indum * Mali medica folio simile, angustius tamen per extremum, colore viridi, tribus per longitudinem excurrentibus costis (qua nota facile dignoscitur) odoratum, Caryophyllos quodammodo redolens, non tam vehementis odoris vt Nardus aut Macis: neque tam subtilis aut acuti vt est Cannela.

Dioscoridis & Plinij lapsus.

AT non aquis innatat hoc folium lentis palustris modo, vt scripsit Dioscorides lib. 1. cap. 11. & hunc sequutus Plinius lib. 12. cap. 26. quibus impositum est in huius descriptione. Sed nascitur in procera arbore procul ab aquis, cum multis alijs locis, tum in Cambaya. Et si ab aliquo Pharmacopola (quem ipsi Gandis vocant) Tamalapatra petieris, statim te intelliget, quoniam vernacula est eorum lingua.

Gandis.

NON sunt verò hæc folia tam validi odoris atque pica Nardi, sed suauioris, neque eo modo colliguntur vt Dioscorides lib. 1. cap. 11. perhibet. Sed collecta in fasciculos colligantur, atq; ita veneunt. Dilutiori viridi colore nitent, non ex candido nigricant, & preferuntur integra quod facultas istis melius conseruari credatur. Odore nequaquam caput feriunt vt reliqua odorata.

AUCTOR est Plinius lib. 12. cap. 26. arborem esse in Syria folio conuoluto, ex quo exprimitur oleum ad vnguenta, fertiliorem tamen eius esse Aegyptum.

Lan.

Laudatius tamen ex India venire: in paludibus ibi gigni lentis modo odoratus croco, salis gustu, minus probari candidum, saporem eius Nardo similem esse debere, & cuius odor in vino sufferuesacti antecedit alios, &c.

AN in Syria & Aegypto nascatur ignoro. Perquisiui tamen à Medicis Memphiticis, Damascenis et Alepitanis: sed omnes vno ore negarunt aut in Syria aut in Aegypto gigni. At illud scio, neq; tam validi odoris esse vt Crocus est, neque Nardi esse saporem. Quod verò huius in vino sufferuesacti odorem alios antecedere scribit, ea tempestate verum id esse potuit, cū ignota adhuc essent Benjui de Boninas, Ambarum, Moschus, Calambuco (quod Agallochum præstantissimum est) aromata odoratissima.

SCRIBIT Auicenna lib. 2. cap. 259. iisdem facultatibus præditum esse cum Nardo, foliaq; esse Saifiram, * in paludibus generari, lentis palustris modo aquis innatare sine radice, nonnullosq; putasse folijs Nymphaeæ * esse simile, eiusq; oleum Laserpitiij facultatem habere & olei crocini, valentiusq; esse.

SED cū certum sit Arabes in hoc medicamento Græcos per omnia sequutos esse, & abundè satis Græcorum opinionem falsam esse demonstrauerimus, plura in medium esse proferenda non duximus. In hoc autem omnes conueniunt, vrinam ciere, oris halitū commendare, vestes ab erosione tueri, easdemq; cum Nardo vires fortiri.

SUNT ex recentioribus nonnulli, qui Malabattrum sibi ignotum esse scribant. Illi mea sententia cor-

G date

Malabattrum neque in Syria, neque in Aegypto nascitur.

* Sahefesfrans.

Græci Malabatri historiam ignorarunt.

datè loquuntur. At ij falli videntur qui folium Garyophyllorum esse asserunt, quandoquidem regio vbi Garyophylli nascuntur, biennij ferè itinere abest ab ea in qua Malabathrum prouenit.

Folium indũ Garyophyllorum foliũ non est.

Folium in Æthiopia nõ nascitur.

Canellæ folium.

SCRIBIT Franciscanus quidã in Æthiopia gigni, sibiq; datum esse cum inscriptione foliorum Canelle. Sed valde hallucinatur. Nam in Æthiopia nulla est Canella arbor, neq; Folium similiter. Fieri autem potest, vt ad eum missa sint Canella folia cum ipsa Canella: ea enim non multum à Folio differunt indo, nisi quod Canellæ folium angustius & minus acutum est, tribusq; illis costis siue neruis caret, quos Folium indũ habere diximus.

Folij Succedaneum.

Talifasar.

NON opus erat ἀντιβαλλομένῳ si diligentiores essent Pharmacopola & Medici Lusitani: siquidẽ tanta eius copia hinc exportari poterat, quæ vniuersæ Europæ sufficeret. Eius autẽ penuria, Canella folijs vtantur, si ea nansciscẽtur: sin minus, Spica Nardi, non autem Maci, vt voluerunt nonnulli. Iubet etiam Auicenna, lib. 2. cap. 259. interprete Bellunensi, Thalifasar * substitui, sed quid sibi velit Thalifasar, plane ignoro.

Folium indum quale hĩc Auctor describit ad noscendam adfertur, ipsis tenuioribus ramis interdum adhuc inhaerens, & integrum, quale nos hic expressimus: gustu laurini ferè folij. Longè verò illud differt à Garyophyllorum folio, quod postea describetur: ipsorum etiam tenuiorum ramusculorum cortex aromaticum quiddam sapit. Huius historiam cum Betreconfundit Amatus enarratione XI. & LXVIII. Cap. de Malabathro, & Malabathrino.

CETERVM cum nunc sub prælo esset nostra hec Epitome, accepi ab Amplissimo viro Domino Iacobo Antonio

nio Cortuso fructum quendam exiguum glandis forma cum hac inscriptione. *Fructus Canella ex quorundam sententia: ex aliorum vero sententia Tembul conuoluoli in India.* Eum, quoniam intellexeram interdum vna cum folio Indo vulgari ad nos adferri, atque id legitimum esse folium ex Garciae nostri descriptione conijciam, (quandoquidem Tembul fructus longè sit diuersus vt ex Betre descriptione colligere licet) adpingendum hinc curauim ea magnitudine qua ad me missus est.

* Legit hinc noster Auctor folijs Golfam simile, quod ego Nymphaeae reddidi, siquidem aliam interpretationem habere non potui. At nostra exemplaria nusquam Golfam meminerunt, sed *Nereidem inde*, id est Nardi indicæ: quod satis euidens est argumentum Auicennæ interpretationem in plurimis lapsum esse, aut alium inueniri Auicennæ Arabicum.

* Ego per Thalifafar Auicennam intelligere puto, id quod lib. 2. cap. 694. Talififar describit, quodq; noster hic Auctor Macerem Græcorum significare sequenti capite dicet.

De Maci

CAP. XX.

NON dubium est, quin Macis de quo nunc acturi sumus, plurimum à Macere Græcorum discrepet, si vtriusque descriptionem & facultates consideremus. Cum igitur recentiorum quidam*, satis manifestè id demonstrarint, non opus esse existimaui eorum argumenta hic recensere. Sed satis facturum me esse putauim si Macis & Myristicæ nucis historiam hic breuiter contexerem, quandoquidem Græcorum Macerem hoc tempore ignorari puto.

EST igitur arbor quæ Myristicam nucem & Maciam profert, Pyri magnitudine, folijs eiusdem, sed breuioribus et subrotundis; siue, vt verius dicam, arbor est Persicæ malo haud absimilis, breuioribus tamen folijs. Fructum fert duro cortice munitum, qui per maturitatem dehiscit, atque tenuiorem

corticem siue membranam quæ nucem cum suo putamine ambit, ostēdit. Tenuis illa membrana Macis est. De externo cortice nullam mentionem facimus, tamen si hic saccharo condiatur, & plurimum commendetur (cū sit odoratus & grati saporis) in morbis Cerebri, vteri & neruorum. Maturo fructu, & dehiscente, vt dixi, cortice illo externo, calicum echinatorum, qui castaneas amplectuntur, modo: Macis Cocci modo rubescens conspicitur, pulcherrimo aspectu, bene onustis præsertim arboribus. Exsiccata nuce, dehiscit etiã Macis, & flaccescente rubore, aureum quodammodo colorem acquirit. Eius precium triplo maius quàm Nucis myristicæ.

Nucis myristicæ natales.

NASCITVR autem hæc arbor in insula Banda. Inueniri etiam tradunt in Maluccis, sed non est fructifera, quemadmodum nec ea quæ in Zeilan prouenit.

Nux myristica veteribus ignota.

FVIT autem hæc Nux cum suo Maci veteribus Græcis incognita, quemadmodum Auemrois* etiam testatur, qui hoc medicamentum ex eorum numero recenset quæ Græcis incognita fuerunt: quamuis Serapio lib. simpl. cap. 2. in huius medicamenti descriptione, Græcorum auctoritate nitatur.

Talisifar.

HVIVS meminit Auicenna lib. 2. cap. 456. Nã quam sub nomine Talisifar lib. 2. cap. 694. describit, Græcorum macer est.

Chrysobalanus Galeni.

EOS qui nostram Myristicam nucem Chrysobalanum Galeni esse volunt, satis conuincunt cum forma, tum color & temperamentum.

CETERVM hæc nux ab incolis eius regionis vbi nasci-

nascitur, Palla, Macis verò Bunapalla vocatur: in Palla, Buna-
Decan nux ipsa japatri, Macis verò jaifol. Auicenna palla, japatri,
lib. 2. cap. 503. lingua Arabica nucem vocari scribit jaifol.
jaufiband, id est, Nux Bandensis, Macim verò Bef- Iaufiband.
base, cuius nominis deriuationem nunquam scire Befbase.

HÆC sunt vera & legitima nomina Arabica, tametsi plerique Mauriani & Arabes & Turci alijs nominibus vtantur, quæ temporum iniuria deprauata sunt, vt etiam in Serapione pleraque inueniuntur.

MACIS autem appellatur ea membrana quæ nucem amplectitur, à Maceris similitudine, quæ Greci Macis à Ma-
rubentem depingunt. cere nomen
sumpsit.

* Consule Matthioli Commentarios in lib. 1. Dioscoridis de materia medica cap. de Macere. Ludouic. Roman. lib. 6. cap. 24. & Maximilian. Transil. de Moluccis insulis Nucis Myristicæ historiam tradunt.

* Aut alia habet noster hic Auctor Auenrois exemplaria, aut nostra mendosa sunt. Nam secundum nostra exemplaria Auenrois 5. Collig. cap. 42. suam sententiã Galeni auctoritate stabilit.

De Garyophyllis CAP. XXI.

NVS QVAM Dioscoridem, aut Galenum Garyophyllorum mentionem fecisse inuenio: tametsi Serapio ex Galeni auctoritate de Garyophyllis tradiderit. Quamobrẽ crediderim aut Galeni librum in quo de Garyophyllis disseruit, perijssẽ (nam liber de Dinamidijs falso Galeno adscribitur) aut Pauli potius quàm Galeni testimonio de his Serapionem scripsisse.

GARYOPHYLLI meminit Plinius lib. 12. cap. 7. in hanc sententiã. Est, inquit, etiamnum in

G 3 India

India Piperis grani simile, quod vocant Garyophyllon, grandius fragiliusq₃.

CETERVM Caryophyllum, siue Garyophyllon vocatur Arabibus, Persis, Turcis, et plerisque omnibus ferè Indis Calafur: in Maluccis verò, vbi solū gigni- Calafur. tur, tum etiam in his regionibus dicitur Chanque. Chanque. Nomina autem quæ in Pandectario sunt Armufel Armufel. & Carrumfel, aut imperitia librarij Arabici corrupta sunt, aut ætatis vitio. Sed de nominibus minimè est altercandum, quandoquidem res ipsa omnibus perspicua est. Carrumfel.

NASCITVR, vt dixi, duntaxat Garyophyl- Garyophylli
lō in Maluccis insulis, quæ sunt quinq₃ numero (qua- natales.
rum primaria est Giloulo) nec procul nimium à mari, Maluccz
nec etiam locis mari nimis vicinis. Nascitur etiam in insulæ.
Zeilan, nonnullisq₃ alijs locis, sed nullibi fructifera est
arbor, quàm in Maluccis. Garyophyl-
lon in Ma-
luccis dunta-
xat fructife-
rum.

PORRO arbor est Lauri forma & magnitudi- Garyophylli
ne, folijs etiam Laurinis sed angustioribus, multis præ- historia.
dita ramis, copioso flore, primum cādido, deinde vire-
scente, postremum rufescente, qui induratus, est Ga-
ryophyllum ipsum *, clauum vocant, quod capitatus
sit in modum clauis, exertis in aduersum quatuor den-
ticulis sese stellatim decussantibus. Prouenit in extre-
mis ramulis Myrti modo. Est autem flos hic viridis (vt
à fide dignis viris accepi) adeo odoratus, vt reliquos flo-
res odoris suauitate superet. Cultores flagellant altio-
res ramos arboris, emundato prius circa arborem solo,
siquidem nullum genus graminis sub hac arbore nasci-
tur, omnem succum siue humorem ad se attrahente ar-
bore.

bore. Decussi Garyophylli biduum aut triduum siccantur, deinde asseruantur, & Malacā aliasq; prouincias mittuntur. Ii Garyophylli qui in arbore herēt crassiores sunt, neque ab alijs nisi vetustate differunt, tametsi falso existimantur Auicenna lib. 2. cap. 318. crassiorem hunc mare esse. Magni prouentus augurium est, si arbor plures flores produxerit quā folia: idcirco non debent nimium flagellari arbores, quia vehemens & nimia flagellatio steriliores efficit. Pediculi oblongi è quibus dependent flores vulgo Fusti vocantur. Folia tanta odoris suauitate non fragrant vt ipsum Garyophyllum: sed neque ipsi rami odori sunt, nisi aliquātulum siccati.

Fusti.

Garyophylli
arbor non
colitur.

NASCITVR autem ipsa arbor sponte ex Garyophyllis decidentibus. Nam cum nunquam huic desit pluuia quæ fructui alimentum præbeat qui in terram decidit, enascuntur arbuscula quæ intra octennium quidem adolefcunt, in annum verò centesimum perdurant, quemadmodum ipsi incolæ testantur.

Garyophyl-
legium.

COLLECTIO Garyophylli fit à decimo quinto Septēbris vsq; in Ianuariū & Februariū, non manu vt nonnulli volunt, sed violenta flagellatione vt iam dixi.

FALSA est eorum opinio qui Garyophylli arborem cum Moschata nucis arbore eandem esse putant. Nam Nux folia serè rotunda habet, Pyri folijs similia. Garyophyllū verò folio est Lauri*. Præterea Garyophyllum desertur in Bandam insulam procul inde disitam, quæ Nucem profert.

Garyophyl-
lorū gummi.

SCRIBIT Auicenna lib. 2. cap. 318. gummi Garyophyllorum simili facultate præditum esse cum

Te.

Terebinthina resina. Hęc ob causam percontatus sum ab ijs qui ex Maluccis *Garyophyllum* aduehūt, sed negant se huiusmodi gummi vidisse *. Non negauerim tamen omnes ferè arbores gummiferas esse, præsertim si vulnerentur. Sed hæcenus nemo, quod sciam, expertus est.

NULLIVS autem precij fuisse *Garyophyllos* intelligo apud Maluccanos, donec eò delati nauibus Chineses, inde magnam eorum copiam in suam regionem exportarunt, & inde in Indiam, Persiam, & Arabiam. Conseruari autem in sua bonitate audio *Garyophyllos*, si marina aqua inspergatur, alioqui teredinem sentire.

MULTIPLICIS vsus sunt *Garyophylli* tum ad obsonia, tum ad medicamenta: magis tamen expetuntur in Iaua crassiores illi & annotini *Garyophylli*: à nobis verò tenuiores, qui adhuc virides aceto & sale apud Maluccanos condiuntur, sed his teneriores saccharo asseruantur, hi mirum in modum palato grati sunt. Lusitanicæ mulieres quæ istic habitant è *Garyophyllis* viridibus aquam stillatitiã organis eliciunt mira odoris suauitate fragrantem, & cordis affectibus vitilem. Nonnulli sudores mouēt ijs qui lue venerea diuexantur, *Garyophyllis*, nuce moschata, maci, pipere longo & nigro. Alij *Garyophyllorum* puluerem capiti admouent aduersus capitis dolores à frigida causa provenientes. Mulieres Indicæ tum etiam Lusitanicæ eos mandunt commendandi halitus gratia.

NASCUNTUR flores, qui à *Garyophyllorum* odore *Garyophyllati* nuncupantur, etiam in China-

G S rum

Garyophylli
olim apud
Maluccanos
neglecti.

Garyophyl-
lorum vsus.

Garyophylli
conditi.

Aqua stilla-
titia è *Garyo-*
phyl.

Garyophyl-
lati flores.

rum regione, sed nequaquam odoris suauitate ita commendati, vt qui apud nos asseruantur.

Fructus Garyophyllos
eleus.

EST etiam in insula cui D. Laurentio nomen, fructus quidam Auellanae magnitudine cum suo putamine, aut eo amplior, qui Garyophyllos redolet, sed incōperti adhuc vsus.

* Imo Garyophyllum ipsum nihil aliud est quàm rudimentum fructus, quemadmodum in malis, pyris, punicis atque plerisque alijs videre est. Nam flos ipse, qui quaternis foliolis constat, huic fructus rudimēto infidet, multis fibris plenus, veluti Myrti flos ferè. Garyophyllū etiam describunt Lud. Roman. lib. 6. cap. 25. & Maximilian. Transil. de Maluccis insulis. At quem M. Paulus Venetus lib. 2. cap. 38. exhibet, planè alia est planta.

* Huius folium Laurino est angustius, Salicis aut Perficæ mali folio similitimum, oblongiori tamen pediculo. Huiusmodi aliquando vidimus vnā cum Garyophyllorum ramulis muria conditis. Eos cum folio & fructu exprimi curauimus.

* Inter Garyophyllos qui Antuerpiā adferuntur inuenitur interdum gummi ex atro rufescens odorem sanè & quod prunis iniectum Garyophyllorū odorem refert. Id fortè erit gummi illud ab Auicenna cōmemoratum, quod tamen affirmare non ausim, cū eius vires nondum sint exploratæ.

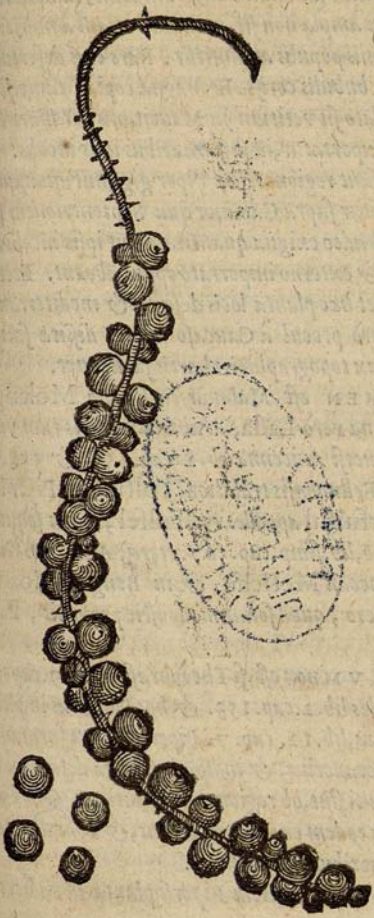
De Pipere *

CAP. XXII.

Piperis naturales.

MAXIMA Piperis quantitas prouenit in Malauar, tota ea maritima regione quæ à Promontorio Comorim ad Cananor vsq; pertingit. Nascitur etiam in Malacæ maritimis, sed bonitate superiori cedens, & magna ex parte inane. Prouenit similiter & in Insulis Iauæ vicinis, & Sunda, & Cuda, alijsq; locis. Sed id totum in Chinarum regionem deportatur, & loco natali consumitur, præter id quod in Pegu & Martaban exportatur. Potissima etiā eius pars quod in Malauar

PIPERIS VVA AD VIVVM
expressa.

Lauar gignitur, in vsum incolarum cedit, tametsi regio admodum ampla non sit, nonnihil etiam à maritimis eius regionis populis absumentur. Pars eius defertur in Balagate bubulis corijs. Et magna copia (tametsi regio mandato sit vetitum) à Mauritanijs per mare Erythraeum exportatur, id suffurantibus ipsis incolis.

E Æ sunt regiones quæ Piper gignunt, quanquam & inuenitur supra Cananor qua Septentrionem spectat: sed adeo exigua quantitate, vt ipsis incolis non sufficiat, & externo importato opus habeant. Etenim non gaudet hæc planta locis desertis & mediterraneis. Quam verò procul à Caucaſo monte diſita ſint hæc regiones, ex topographicis chartis ſatis patet.

NOMEN est Malauarica lingua Molanga, Malacitana verò Lada, Arabibus medicis tum vulgo Filfil, tametsi Auicenna lib. 2. cap. 557. & 558. ſecundum Bellunenſis tralationē Fulful, & Piper longum Darfulful appellet & Fulfel, quem ſequutus eſt Serapio, lib. ſimp. cap. 367. vterq; Arabs. In Guzate & Decan Meriche, & in Bengala Morojs: longum verò, quod ſolummodo iſtic prouenit, Pimpilim.

MIRVM non eſt, ſi Theophrastus, lib. 9. cap. 22. Dioſcorides lib. 2. cap. 153. & hos ſequutus in plerisque Plinius, lib. 12. cap. 7. Piperis plantæ formam ac notas ignorauerint, & indigenam in ea deſcribendam ſequuti ſint, ob regionum diſtantiam. Quod verò Arabes in eodem errore verſati ſint, & nonnulli etiam ex recentioribus, illud mirum.

SERITVR autem Piperis planta ad radices al-

Piper iuxta
Caucaſum
non naſci.
Molanga.

Lada.
Filfil.

Fulful.
Darfulful.

Meriche, Mo-
rojs.
Pimpilim.

Piperis hi-
ſtoria.

terius arboris (magna certè ex parte iuxta Faufel arborem aut Palmam plantatam vidi) ad cuius vsque fastigium sese conuoluendo scandere solet. folijs raris, mali assyrii effigie, sed minoribus, & per extremum acutis, virentibus, gustu calidis aliquantulum, & foliū Betre siue Betle, cuius antè memini, sapientibus. Fructus vuarum modo racematim coheret, minores tamen sunt Piperis racemi, & ipse fructus minor, semperq; virens, donec siccetur, & plenam maturitatem consequatur, quæ incidit circiter medium Ianuarium. Radix pusilla, non Costo similis, vt voluit Dioscorides, lib. 2. cap. 150. quandoquidem Costus radix non est, sed lignum, vt peculiari capite dicemus.

Dioscoridis
lapsus.

INTER verò eam plantam quæ Piper nigrū fert, & eam quæ candidum, tam exigua est differentia, vt à nemine quàm ab incolis dignosci possint: quemadmodū vitæ quæ vnam fert nigram ab ea quæ candidā fert non dignoscimus, nisi cum vvas habent, & eas quidem maturas.

Exigua inter
plantam Pipe-
ris nigri &
albi differen-
tia.

QUÆ autem longum Piper profert, longè alia est planta: etenim non plus habet similitudinis cum superioribus, quàm faba cum ouo. Præterea Piper longū in Bengala nascitur, quæ regio quingentarum leucarum spacio à Malauar distat, vbi Candidum & Nigrum gignuntur.

Piper longū.

PRECIUM longi Piperis in Bengala est vnus Lusitanici aurei cum semisse in singulas centenas libras. In Couchin verò vbi plurimum Nigrum nascitur, quinq; Lusitanicis aureis emi solebant centena libra: sed abhinc quadrienniū aut quinquenniū, quod

in alias etiam regiones importari cœperit, quindecim aut viginti Lusitanicis aureis emenda sunt. Piperis autem nigri precium in centenas libras est duorum Lusitanicorum cū semisse natali loco: at in Bengala duodecim Lusitanicis emuntur totidem libræ Nigri.

Piper albura
rarum.

CANDIDI plantæ rariores sunt, nec nisi certis Malauar & Malacæ locis raræ nascuntur. Solet Magnatum mensis inferri: eo enim vtuntur quemadmodum nos sale*. Venenis resistere & ocularibus medicamentis vtile esse asserunt, quod & Dioscorides lib. 2. cap. 150. annotauit, atque vtinam totâ huius plantæ historiam tam verè descripsisset.

Brasina.

Brechmasin.

SED nec Brasina vocabulum, quod apud eundem Dioscoridem ibidem legitur, nec Brechmasin quod apud Plinium, lib. 12. cap. 7. vnquam huc in regionibus audiui, aut auditum puto.

CONDIVNTVR aceto aut sale virentes adhuc & immaturi Piperis nigri racemi, * & vsui asseruantur.

Piperis temperamentū.

ARABES & Persæ medici Piper calidum tertio ordine constituunt. Sed Empirici, cuiusmodi sunt maxima pars Indicorum medicorum, frigidum Piper faciunt, vt & pleraq; alia aromata quæ excalfaciunt.

ORATOS autem omnes Medicos volo vt Piperis candidi loco (quod calidius est & odoratius) Nigrū non præscribant, nisi candidi sit penuria. Similiter ne longum Piper candidi aut nigri loco substituunt, cū prorsus diuersæ sint plantæ, & nigrum cum candido magis conueniat.

CETERVM ne quod Piperis genus desit, mentionem

tionem hîc subÿcere libuit eius Piperis quod lingua Malauarica à Canara nomen sumpsit. Est autem id inane, eoq³ vtuntur in pituita à capite euacuanda dentiumq³ doloribus: nonnulli & in Colerico quem vocât affectu. Eius autem formam describere superuacaneû existimo, quoniam in Lusitaniam non deportatur.

Piper Canarinum.

* Piperis historiam etiam describit Ludo. Roman. lib. 5. cap. 14. & lib. 6. cap. 19. sed paululum à nostro Auctore variat.

* Vidimus Vlyssipone candidum Piper, & inde nobiscum attulimus, grano non rugoso, sed pleno, acriore & odoratiore quàm nigrum, Vlyssipone tamen neglectum. Ex Indijs verò copiosum, saltem quod medicamentis sufficeret, habere possemus, si Lusitani Pharmacopolæ paulò diligentiores essent. Inuenitur tamen interdû Antuerpiæ apud myropolas nigro permistum.

* Eiusmodi racemos interdum cum Gingiberis radicibus maria conditis Antuerpiæ reperire licet, oblongos quidem illos & graciles, neque ita farctos vt sunt vuarû racemi. Eius iconem ad viuum expressam, hîc adiecimus.

OLIM Antuerpiam inuehi solebat aliud Piperis genus, quod Lusitani Pimenta del rabo, id est caudatum Piper, appellabant: sed metuens Rex Lusitanus ne legitimû Piper alterius inuectione vilesceret, id amplius inuehi dicto vetuit. Erat id Cubebis ferè simile, pediculo præditum exiguo, rotundum, plenum, aliquantulum rugosum, nigricans, eadem acredine qua Piper præditum, aromaticum, racematim (vt ab ijs qui racemos habuerunt didicimus) cohærens. Amomum, nonnulli periti perperam existimarunt.

De Cubebis CAP. XXIII.

TAMETSÎ Cubebis rarò in Europa vtamur, nisi in Compositionibus: attamen apud Indos magnus earum in vino maceratarum est vsus ad excitandam venerem; tum etiam in Iaoa ad excalfaciendum ventriculum.

AP-

Cubebe,
Quabeb,
Quabebe-
chini, Cu-
muc, Cubab-
chini.

APPELLATUR hic fructus ab Arabibus medi-
cis Cubebe & Quabeb; à vulgo Quabebechini:
in Iaoa, vbi frequens nascitur, Cumuc; à reliquis In-
dis, praterquam in Malayo, Cubabchini. Non est
autem sortitus hanc appellationem, quod in China na-
scatur, quandoquidem ex Cunda & Iaoa, vbi pluri-
mus est, in Chinam perferatur: sed quoniam Chimen-
ses, qui Oceanum Indicum nauigabant, hūc fructum,
quem in iam enumeratis insulis emerant, cum alijs
mercibus in alios maris Indici portus & emporia de-
ferebant.

Cubebe hi-
storia.

CETERVM similis est haec planta Malo vulga-
ri, minor tamen, folijs Piperis sed angustioribus, per
arbores Hederae modo reperit, aut, vt verius dicam Pi-
peris modo: non est Myrti effigie, aut folijs similibus
Myrto. Fructus racematim cohaeret, non quidem vt in
vua coniunctim, sed singulis granis ex suis pediculis
dependentibus. Flos est odoratus.

Monachorū
lapsus.

SILVESTRIS est haec planta & sponte na-
scens, non domestica, neq; multorum generum, vti sal-
so Monachi Cōmentatores. in Mesuen sub finē prima
partis dist. i. cap. 36. putarunt.

Cubebe de-
coctæ ad nos
perferuntur.

TANTA autem in existimatione est fructus hic
etiam vbi nascitur, vt eum incola decoquant, ante quā
efferrī sinant, metuentes ne alibi satus enascatur. Hinc
fieri puto vt corruptioni magis sit obnoxius cum hic,
tum in Europa.

HÆC à Lusitanis fide dignis accepi, qui longo
tempore in insula Iaoa habitauerunt.

Cubebe non
sunt Piper.

NON est Piperis genus (vt putant nonnulli) quo-
niam

niam plurimum Piper ex Cunda aduehitur quod nihil differt à Maluarico. Hac verò planta cum fructu diuersi generis est, minimaque quantitate istic nascitur.

P V T A T Matthæus Syluat. cap. 381. ex Serapio- nis & Arabum auctoritate Cubebas nihil aliud esse, quam Dioscoridis Myrtum syluestrem, quem Ruscum vocat, aut Carpesium Galeni. Sed fallitur. Nam cum Serapio, alijsq; Arabes qui in lingua Græca multum versati non erant, à Dioscoride & Galeno nihil esse præmissum existimarent, si quas facultates in simplicibus à Græcis descriptis inuenirent conuenientes cum ijs quibus prædita erant Indica medicamenta auditu tantum illis cognita, idem medicamentum esse ilico crediderunt. Non esse autem Myrtum syluestrem, clarius est quam vt demonstrari debeat. Carpesium verò aliud esse à Cubebis, argumentis euincere possem si opus esset.

Matth. Syluatici error.

L A V D A T V R Carpesium Ponticum, plurimumq; in Syria nasci tradunt. Sed si Cubebæ sunt Carpesium, cur Cubebas ex India petunt Turci & Syri, magnoq; redimunt, cum non inuecto vti possent, & sine magno sumptu? Carpesium item Galenus libr. 1. de Antidot. describit festucarum tenuium modo: quam verò festucis dissimiles sint Cubebæ, quis non videt?

Carpesium non esse Cubebas.

N O N defuerunt qui Cubebas asserere sint ausi Viticis esse semen: cum verò vtriusque historia & facultates planè dissimiles, talium sententiam omnino conuellant, plura de his agere superuacaneum esse duco.

Cubebæ Viticis fructus non est.

H * Cui-

FAGARA AVIGENNAE.

* *Cubebae* facultates in memoriam mihi reuocatis *Fagarae* historiam apud *Auicennam*, quae ferè iisdem cum *Cubebis* viribus praedita est. Cum igitur commodiorem in hac *Epitome* locum non haberem, cui eius iconem & historiam insererem, operae precium me facturum existimaui, si eam hic darem.

EST itaque *Fagara* fructus *Ciceris arietini* magnitudine, cortice tenui constans ex cinereo, nigricante, cui subest tenue putamen nucleum continens satis solidum, & tenui nigraque membrana obductum. Integer fructus et magnitudine tum forma & colore adeo similis est ei qui nostrae officinae *Cuculum indum*, Itali *Coccole di leuante* appellant, vt primo aspectu fallere, & pro eo sumi possit.

MEMINIT huius *Auicenna* cap. 266. in hunc modum. *Fagara* quid est? Granum simile *Ciceri* habens granum maius, & in concauitate eius est granum nigrum sicut *Sa-hedenege*, & asportatur de *Sofale*. Collocat verò eam tertio calefacientium & siccantium ordine, atque stomachi & hepatis frigiditati vtilem esse, concoctionemque uare, & aluum constringere scribit.

De Cardamomo CAP. XXIIII.

QVOD Cardamomum vocant, Aroma est ijs in Cardamomum.
 regionibus probè cognitū, in quibus magnus eius vsus
 est. Eius etiam magna pars in Europam Africam &
 Asiam euebitur. Quam verò rectè sit illi inditum Car
 damomi nomen, alijs disceptandum relinquo. Auicen
 na libr. 2. cap. 159. sanè peculiare caput instituit de
 Saccolaa, quod duūm esse generum tradit, alterū Sac
 colaa quebir, id est, magnum, alterum verò Sacco
 laa ceguer, id est, minus. His nominibus cognitum est Saccolaa
 quebir.
 Saccolaa ce
 guer.
 vtrumq; Cardamomum cum Medicis Arabibus, tum
 Mercatoribus.

IN Malauar vocatur Etremelli, in Zeilan En
 çal, in Bengala verò, Guzarate, & Decan, interdum Etremelli,
 Ençal, Hil,
 Hil, interdum Elachi, idq; inter Mauritanos; nā ab Elachi.
 Gentilibus indigenis omnium prouinciarum enarra
 tarum Dore nuncupatur. Quæ diuersitas summam Dore.
 illam nominum confusionem inter Arabes scriptores
 peperit (etenim nonnulli Indicis vocabulis vsi sunt, alijs
 verò Arabicis) & multis errandi occasionem præbuit.
 Nam quod alterum Serapio. Saccolaa, alterum
 Hilbane vocat, mendosum est exemplar, & Hil Hilbane.
 duntaxat scribendum erat. Etenim si Bane omnino
 adiiciendum volumus, potius Bara dicendū erat, quod
 lingua Canarina magnum sonat.

NIHIL igitur aliud est Saccolaa omnibus Ara Cardamomū
 hoc veteribus
 ignotū fuit.
 bibus nuncupatū, aut Saccule Auicenne, aut Elachi,
 quam quod Cardamomum vulgo appellant, Veteribus
 cum Grecis, tum Latinis planè ignotum, vt ex eorum
 monumentis colligere licet. Siquidem Galenus libr. 7.

simp. med. Cardamomum scribit non esse tam calida facultatis quàm Nasturtiū, sed suauius & magis fragrans, cum quadam amaritudine: quæ omnes nota nostro Cardamomo non conueniunt, vt experientia docet. Dioscorides lib. I. cap. 5. verò commendat quod ex Comagene, Armenia, Bosphoroq; deuehitur (tametsi in India quoque & Arabia prouenire dicat) eligendumq; scribit plenum, frangenti contumax, gustu acre, subamarum, odore caput tentans. Nostrum cōtra Cardamomū in illas regiones defertur, è quibus Dioscorides suū deuehi scribit. Sed neq; id frangenti contumax est, neque caput tentat, neque amarum, neq; gustu adeo acri, vt Garyophylli.

Cardamomi
genera 4. Plinio.

PLINIUS lib. 12. cap. 13. quadruplex esse Cardamomi genus scribit, sic inquit. Simile his & nomine, & frutice Cardamomum, semine oblongo. Metitur & eodem modo in Arabia. Quatuor eius genera. Viridissimum ac pingue, acutis angulis, contumax fricanti, quod maximè laudatur. Proximum è rufo candicans. Tertium breuius atq; nigrius. Peius tamen varium & facile tritu odorisq; parui: qui verus, Costo vicinus esse debet. Hoc & apud Medos nascitur. Hæc Plinius, tametsi tam Dioscoridi, quàm ceteris Græcis vnicum tantum extet Cardamomi genus.

SED nullum ex prædictis cum nostro quidquam commune habet, quod fragile esse debet, siliqua candicante, granis intus nigris.

Saccolaa
historia.

SERITVR verò id leguminū modo, altitudine, quando summa, cubiti, in quo dependent siliquule granula interdum vsque ad viginti continētes, non, vt Cordus

Cordus in lib. 1. Diosc. scripsit, Glandis aut Auellanae magnitudine *.

HVIC autem errori occasionem praeiuit Dauus ille Terentianus, omnia perturbans, Gerardum Cremonensem * interpretem intelligo, qui cum hoc medicamentum ignoraret, nomen illi ex Graecis pro arbitrio indidit, tametsi legitimum Arabicum nomen in integro & non mutatum reliquisset praestitisset.

Dauus Terentianus.

QVAM Ruellij lib. 2. ca. 5. opinio sit erronea qui nobis Capsicon, aut Siliquastrum pro Cardamomo Mauritanorum proponit, omnibus notissimum est.

Ruellij error.

AD ea vero quae Lacuna lib. 1. cap. 5. commentarijs suis in Dioscoridem scribit, satis proteruè in Arabes inuectus, sic responsum volo. Neque eius Meleghetam Cardamomum esse Dioscoridis, siquidem ignota fuit Dioscoridi: neque Cardamomum maius coloris est cinerei: neque Nigella tertium id genus quod in officinis haberi asserit, quandoquidem Nigella totis his prouincijs non nascatur.

Lacuna error.

Melegheta.

Nigella.

CETERVM non multum forte refragabor ijs qui Cordumeni Arabum, Cardamomum Graecorum esse putant: quandoquidem Serapionis & Auicennae Saccolae Graecis est ignota, uti supra diximus. Quod vero Saccolae utendum negent, quoniam Graeci de eo nihil scripsere, non concedo; multis enim experimentis comprobatum est plerisque morbis perutile esse: eoque utendum censeo in omnibus compositionibus Arabum & Recentiorum qui Arabes sequuti sunt.

Cordumeni.

QVOD vero Melegueta, Cardamomum minus non sit, satis ex utroque genere quod in his regionibus nascitur,

Melegueta
Cardamomum
non est.

Saccolaa duo nascitur, manifestum est: quorum alterum Cardamomum, ut vocant, maius est: aliud minus, eiusdem tamen formæ, & duntaxat magnitudine differentia.

Saccolaa delectus. OPTIMUM autem censetur minus, quod odoratius est altero, & secundum facultatem maius dici potest.

PROVENIT utrumq; in India, præsertim verò ab Emporio Calecut vsq; ad Cananor, tametsi alijs etiã locis Malauar, et in Iava nascatur, nõ tamen adeo copiosum, neq; cortice adeo candido.

Saccolaa vsus.

MULTVS eius vsus est in his provincijs, siquidẽ vnã cum Betre (veluti supra diximus) manditur, pituitaq; caput & stomachum expurgat, & Serapys admiscetur.

Matth. Syluatici error.

FALSVM autem est quod Matthæus Syluaticus cap. 117. scripsit, Indos eius radice aduersus febris circuitus vti *, nasciq; in tuberibus quarundam arborum. Nam exili est admodum radice, nec nisi satum prouenit, solo antè ignibus perusto, ut facilius enascatur.

* Cordus in libr. 1. Diosc. Cardamomum maius ficus propemodum magnitudinẽ facit, minus verò Auellana minus. Sed lib. 4. de plantis Cardamomum mediũ Auellanae grãdi æquale facit. Matthiolus similiter Cardamomi iconem ficus forma & magnitudine exhibet: cùm tamen nihil aliud sit quàm Melegueta suo inuolucro tecta, quæ sanè inter Cardamomi vulgaris siue Saccolaa Arabũ genera ex nostri Auctoris sententia recipienda nõ est.

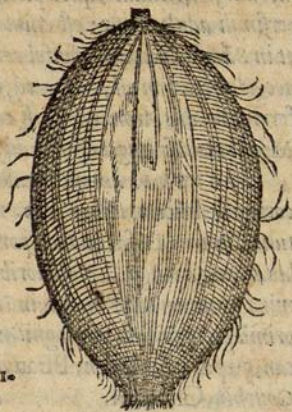
* Pandectarius eius meminisse inuenietur cap. 117. in nostris autem exemplaribus apud Rhafin haud facile inuenies.

* Nullam huic similem facultatem nostra Pandectarii qui Matthæus Syluaticus est, exemplaria tribuunt.

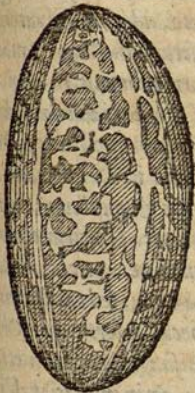
De

FAYSEL CVM SVO INVOLUCRO, ET
INVOLUCRO exemptum.

AVELLANAE INDI-
cæ genus oblongum.

De Faufel CAP. XXV.

IMPROBE faciunt qui pro Faufel, Santalum rubrum substituunt, quod plerumq₃ alio ligno rubro persimili adulteratur: est enim vtrumque inodorum, vt in Satalo diximus. Faufel verò & minoris emitur, nec adulteratum est, poteratq₃ facile in Lusitaniã deferri cum alijs Aromatibus, si aut Pharmacopola, aut Medici curiosi magis essent, idq₃ adferendum curarēt.

DICITVR autem Arabibus Faufel (tamesi corruptè Auicenna lib. 2. cap. 262. Filfel & Fufel) tum etiam in Dofar et Xaël portubus Arabicis: in Malauar Pac à vulgo, à Nobilioribus verò Areca, quo nomine vtuntur Lusitani qui in Indijs habitant, quoniã primũ ea regio fuit illis cognita: in Guzarate & Decan, çupari; in Zeilan, Poaz; in Malaca, Pinan; in Couchin, Chacani.

NASCITVR plurimum in Malauar; in Guzarate & Decan pauca quantitate, idq₃ duntaxat in maritimis, sed laudatum, præsertim in Chaul, quod desertur Ormuz. Optimum item prouenit in Mombaim insula, quam mihi Rex Lusitaniæ dono dedit excepta emphyteusi. Laudatur etiam quod in regione Baçaim prouenit, atque id desertur in Decan cum eo quod in Gauchin nascitur nigrum & pusillum, durũ admodum postquam siccatum fuerit. Nascitur etiam in Malaca, sed tam parua quantitate, vt vix incolis sufficiat. Item in Zeilan magna copia, sed candidum, quod in eam partem regionis Decan desertur quæ Cotamaluco paret, tum etiam in Bisnaga. Desertur etiã ex Zeilan in Ormuz, Cambaya, & in insulas Maldiuas;

Faufel vulgare est.

Faufel.
Filfel, Fufel,

Pac.
Areca.

çupari, Poaz,
Pinan, Chacani.
Faufel naturales.

Mombaim insula.

uas, siue Nalediuas. Et tamen si scribat Serapio libr. simp. cap. 345. Arabiam non alere Arecam (de mediterraneis locis, & magna ex parte intelligendum id est) nascitur tamen laudata, sed exigua in Dofar & Xael locis maritimis. Amat enim haec arbor maritima loca, & mediterranea respuit, alioqui magna cum diligentia sereretur, quoniam singulis diebus eam edunt cum Mauritani, tum Moalis (genus hominum id est, qui ^{Moalis.} Alii ut dixi, generum Machometi sectantur) etiam in suis ieiunijs cum à Betre abstinent. Masticant enim Arecam cum Cardamomo, purgandi ventriculi & cerebri gratia.

ADMISCENTVR Faufel siue Areca, eadem ^{Faufel mi-xtura.} quae supra Betre admisceri diximus: tamen si, Betre calidum sit, Areca verò frigida & sicca. Sed & admiscetur Lycium, quoniam vtrunq; gingiuas confirmat & dentes stabilit, stomachum roborat, & vtile est aduersus sanguinis reiectiones, vomitus, & alui profluvia.

EST autem ipsa arbor recta, fungosa materie, ^{Faufel historia.} folijs Palmae, fructu nucis Moschatae, minore tamen, aut iuglandibus exiguis simili, intus duro, & candidis rubentibusq; venis resperso, non planè rotundo, sed altera parte sessili: quae tamen notae non omnibus Arecae generibus conueniunt. Integitur hic fructus inuolucro admodum lanuginoso & foris subflauo, perquam simili Dactylis, cum maturuit, & ante quam siccatus sit. Immaturus verò, stupefacit & inebriat; editur autem immaturus à nonnullis, vt, veluti inebriati, dolorum cruciatus non sentiant.

SICCATVM verò fructum sic parant. Contu-

H 5 *Sam*

Faufel præpa-
ratio & v-
fus.

Sam nucem Faufel in tenuiffimas partes cum Lycio, & folio Betre cui exemptus fit neruus masticant, veluti in Betre diximus, & priorem faluam quæ cruenta est expuunt, eaq; ratione cerebrum & ventriculū expurgant, gingiuas et dentes stabiliunt. Potentiores ex Faufel, Lycio, Caphura, Ligno aloës, & Ambari momento formas orbiculares fuae pastillos cõponunt quos masticant.

SCRIBIT Serapio lib. simp. cap. 345. ex calfa cere, & amaritudinis particeps esse. Sed cum degustauiffem, nullum calorem deprehendi; verum cum infipiditate adstrictoria facultate præditum esse comperi. Itaq; puto aut Serapionem hanc Arecam non nouiffe, aut, si nouerit, eam nunquam degustasse.

Aqua ex
Faufel.

EX ea viridi aquam stillatitiam vitreis organis elici iubeo, qua maximo cum successu in biliosis alui profluuijs vtor. Sed arcanum id mihi hæcenus fuit.

* Nucem Faufel cum suo integumento nobis aliquando communicauit Petrus Coldemburgus Pharmacopola, vir eruditus & rei herbariæ peritiffimus.

INVENIUNTUR interdum aliæ nuce oblongæ quæ Faufel cum suo inuolucro magnitudine æquant, præduræ, & foris nigricantes, quæ per medium sectæ Nucē myristicam mirum in modum æmulantur. Forte Faufel genus erit, aut aliquid simile. Sed cum duntaxat verustate exsuccâ videre licuerit, de eius gustu & temperamēto nihil pronunciare possum. Vtriusque iconem expressimus.

MEMINIT etiam Areca Lud. Roman. lib. nauig. 5. cap. 7. in hunc modum. Edere sucuerunt (de rege & magnatibus vrbs Calecut loquitur) fructum quandam cui Chofolo (Faufel intelligit) nomen est. Hunc mittit arbor Arecha nomine, Palmæ non abfimilis, quæ cariotas gignit, & confimiles producens fructus. Miscet insuper contritas ostrearum conchas calcis instar. Hæc ille. At ridiculū est

est quod idem lib. 4. cap. 2. scribit, quoniam quæ sanitatis tuendæ causa eduntur, præsentissimum esse venenum asserat. At Sultanus, inquit, letho traditurus è Satrapis quempiam, ad se accersitum cui mors imminet, nudum sibi assistere compellit, moxq; edit nonnullos fructus, *chofolôs* vocitant, instar nucis myristicæ; mandit etiam quædam herbarum folia, modo mali Assyrii, *tambolôs* nominant, addit etiam attritarum concharum ostreae calcem, simulq; cuncta mandendo ruminat. Tandem in eum quem cupit occidi, expuit, aspersoq; eo, continuo mors subsequitur, præsentaneo veneno vitam perimente: nam ubi in hominem, ut præmisimus, expuerit contrita venena, intra mediæ horæ spatium perfusus veneno in terram corruens efflat animam.

De Nuce Indica. * CAP. XXVI.

NULLAM arborem vsibus humanis aptiorem Palma indica. inueniri puto, quàm sit Palma Indica, veteribus Grecis, quantum cõiycio, incognita, & Arabibus serè neglecta, qui pauca admodum de ea scripserunt.

AVICENNA lib. 2. cap. 506. eam vocat Iau- Iausialindi. sialindi, quod Nucem indicam sonat: Serapio libr. simp. cap. 228. & Rhases libr. 3. de re med. cap. 20. arborem ipsam Iaralnare *, id est, Arborem nucife- Iaralnare. ram. Vocatur autem vulgo ipsa arbor Maro, & fructus Narel, quod vocabulum Narel cõmune est Per- Maro, Narel. sis & Arabibus: in Malauar, arbor ipsa Tengama- Tengamarã, ran, fructus verò maturus Tenga, sed viridis adhuc et Tenga, Eleni, immaturus Eleni, & Goæ Lanha: in Malaio, arbor Lanha, Tri- Trican, ipsa nux Nihor; cui nos Lusitani nomen Co can, Nihor, quo indidimus ob tria illa foraminum vestigia quibus Coquo. Cercopitheci, aut alterius similis animalis caput representat.

ARBOR est vastæ magnitudinis, folijs Palma Nucis indicæ historia, aut

aut Arundini similibus, aliquantulum tamen latioribus: flore Castanea, materie fungosa et ferulacea. Gaudet arenoso solo & mari vicino, vt in mediterraneis haud facile sit reperire. Seruntur ipse nuces, ex quibus enatae plantae transplantantur, & paucis annis adolefcunt & fructiferae fiunt, praesertim si diligenter colantur. Nam hyeme, cinere aut stercore rigari volunt, aestate aqua: latiores tamē euadūt, si secus adificia plantentur, quia videntur sordibus & luto gaudere.

MATERIES ligni, cum sit proceras, ad plurimam perquam utilis est, ita vt interdū in Nalediua insula, Maldiuam vulgo, vt diximus, vocant, ex hac arbore naues fabricentur, atq; clauis, malis, velis & rudentibus armentur. Ex ramis qui in Malauar Olla appellantur, fiunt adium tecta & nauium tabulata & opercula.

PORRO has arbores in duo genera distinguunt. Alterū enim fructus ferēdi causa asseruāt. Alterū cura cogenda gratia, quae est vinum mustum: haec autē decocta, ab incolis Orraqua vocatur. cura verō in hunc modum cogitur. Praecisis ramis, vascula alligantur ad liquorem, curam vocant, excipiendum, quem vt ex altioribus ramis colligant, arborem conscendunt aptatis ad pedes compedibus & laqueis, aut foramina quaedam in arbore facientes, vt commodius ascendere possint. Hæc Sura destillatur aquae ardentis modo, vinumq; extrahitur aquae ardenti per omnia simile, vt etiam pannus lineus eo madefactus non secus ardeat, quam si aquae ardenti intinctus foret. Vocatur autem stillatitius hic liquor Fula, id est, flos: quod reliquum est

Olla.

Cocci duo
genera.
cura.

Orraqua.

Fula.

est Orraqua appellatur admisto stillatitij liquoris momento. E cura vel Sura (ita enim pronunciandū est) antequam exstilletur, insolata, fit acetum satis interdum acre. Exempto priore vasculo, si vulnus in arbore factum adhuc Suram exstillet, seruatur ea, & solis aestu vel igni densata, sacchari modo coit, id jagra vocant. Optima censetur quæ in Nalediua insula nascitur: ea non nigricat veluti ea quæ in alijs regionibus gignitur.

TEGITVR nux adhuc recens tenero admodū cortice, Cinaræ, dum gustatur, saporem referente. Constat tenera valde & dulci medulla, quæ in se cōclusam aquam suauem & dulcem habet & fastidium non patientem, multoq³ tempore durantem. Quando autem recentior est nux, tantò eius liquor suauior est, tū etiā medius cortex qui amygdalis suauitate non cedit, editurq³, à nonnullis cum jagra, cuius paulò antè meminimus, aut cum saccharo: aut ex eo trito lac exprimitur cū quo coquitur Orixa non minus suavis quàm si cum lacte caprino decocta esset: aut ex eo & auium quadrupedumue carnibus edulia parantur Caril illis nuncupata. Maturior verò facta nux, cōtinet quidem etiam liquorem, sed non aded suauem vt prior, quiq³ interdum acescat.

NV CES istæ recentes siccata atq³ superiori cortice delibrata & confracta, ab indigenis Copra vocantur, deuehunturq³ in Ormuz, Balaguata, aliasq³ regiones quibus rariores sunt quàm vt exsiccari possint: aut in eas prouincias quæ his omnino carent. Suauis sunt, usq³ vtimur tanquam castaneis siccis.

Gra-

jagra.

Caril.

Copra.

Gratiores multo sunt palato, quàm quæ integræ in Lusitaniam perferuntur.

Oleum ex Copra.

EX ÷sdem fragmentis, siue Copra, limpidissimum oleum magna copia torculari exprimitur, nõ modò ad lucernas vile, sed etiã OriZæ coquenda aptum. Duo verò exprimuntur ex his nucibus olei genera.

Oleum ex Cocco recenti.

VNVVM ex nucibus recentibus contusis calida affusa aqua, quibus expressis oleum aquæ supernatat. Hoc vitimur ad purgandum excrementis ventriculorum & intestina: purgat enim leniter & sine aliquo nocumento, multi Tamarindorum expressionem addunt, et vitile medicamentum esse sapius sum expertus. Si hoc oleum intelligunt Auicenna lib. 2. cap. 506. & Serapio, lib. simp. cap. 228. cum id butyro præferunt, rectè sentiunt mea sententia. in eo verò falluntur, quod ventrem minus lenire dicant, quàm butyrum.

Olei ex Copra facultates.

ALTERVM genus olei id est, quod superius ex Copra exprimi diximus. Id præter iam dictas facultates, nervis admodum est vitile. Siquidem magnam huius vitilitatem quotidie experimur in nervorum contractionibus & articulorum doloribus antiquis: hoc enim inunctum agrum cupæ grandi quæ hominem capere possit imponimus, ibiq; dormire & quiescere concalesfactum sinimus magno cum adminiculo. An verò lumbricos enecet, vt scribunt Auicenna locis iam citatis & Serapio, nondum expertus sum. Quod verò ipsam nucem eadem facultate præditam scribant, non modo rationi consonum non est, sed ipsa quotidiana experientia manifestissimum est eius esu lumbricos generari. In Serapionis autem lib. simp. cap. 228. sententiam

tiam facile concessero, qui Mansarunge (quem antiquum Mesuen esse ait) auctoritate fretus, nucis huius siue Cocci esu alui profluuiia sisti auctor est. Alienū enim à ratione non est, vt ipsa nux, qua terrestriū est partium, ventrem sistat: ipsum verò oleum, quod tenuium & aërearum est partium, ventrem subducatur.

NULLVM autem oleum exstillat ipsa arbor, sed duntaxat ex ipso Cocco exprimitur: tametsi Lacuna Com. in Diosc. libr. 1. cap. 29. scribat in ea opinione quosdam esse, vt credant dulce id oleum, quod ex hac Palma stillat, Dioscoridis esse Eleomeli.

CETERVM duplici cortice integitur hæc nux. Extimus villosa materie cōpactus est, ex qua fit Cairo Malauaribus dictum, hac in prouincia magni vsus. Nam & ex eorudentes * & funes nauibus necessarij (manent enim incorrupti in aqua marina) sunt, et ex eo stupæ loco naues obturatur & stipantur, ipsisq; adeo stupis præstat, quòd putredini minus sit obnoxium, & aqua marina inspersum, insletur denseturq;. Nulla certè ex hac villosa materie fiunt aulea, vt persuadere nobis nititur Lacuna Com. in Diosc. libr. 1. cap. 141. Ex putamine illo interno & præduro, vasa in tenuiorū vsu tornantur, & etiā carbones fiunt aurifabris perquam vtiles. Sed ea vasa paralyticos, si inde bibant, minimè iuuat, vt putauit Sepulueda, et vulgo Lusitanorū creditū est. Nā nihil huius fructus neruis salutare est, præter oleum de quo paulò antè: sed nec ipsi incole huiusmodi facultates talibus vasculis tribuunt, nec quisquam probatus auctor meminit.

SED minimè prætermittendum putauit quod harum regionum incolæ istarum Palmarum germinibus

Mansarunge.

Lacuna error.

Eleomeli.

Cairo.

Vasa ex Cocco.

Vascula ex Cocco paralyticos non iuuant.

Palmae indicæ germen.

Palmitos.

vescantur, gratiora enim sunt palato, quàm aut Castanea molles aut humiles Palma quas vulgo Palmitos, Itali Cefaglioni vocant. Quo autem vetustior est Palma, eo tenerius & delicatius germen producit. At eo exēpto perit Palma: hinc fit vt qui huiusmodi germen edit, non immerito Palmam edere dicatur.

Coccus de Maldiua.

NUNC superest vt de Cocco, quem de Maldiua * appellant, aliquid subiiciamus.

LAUDATUR hic Coccus, aut hac nux (sed praesertim eius medulla) aduersus venena ab ipsis earum insularum incolis. Et à viris fide dignis accepi ad colic dolores paralytim, epilepsiam, aliosq; neruorum affectus se vtilem sensisse: a coli quidem doloribus, quod vomitum excitaret, ab alijs verò agritudinibus immunes reddi egros, si aquam in ijs nucibus (adiecto medulla momento) aliquandiu conseruatam ebiberent.

SED cum non sim id expertus, minus fidei his tribuo. Nullam autem, periculum faciendi, occasionē habui, quòd vt i malim medicamentis quorum facultates iam mihi perspecta, & multa experientia comprobata sunt, veluti sunt Lapis BeZar, theriaca, Smaragdi, terra sigillata, aliaq; pleraq; medicamenta (de quibus suo loco) quàm recentibus minusq; certis. Nam quod nonnulli dicant se huius vsu commodum sensisse, an id persuasione et imaginatione factum sit ignoro; hinc fit vt nihil affirmare possim. Sed si quid certius cum tempore nactus fuero, sententiam reuocare non pudebit.

Cocci de Maldiua historia.

NIGER est autem huius Cocci cortex, & nitidior vulgari Cocco, figura ovali magna ex parte, nec ita rotunda vt vulgaris: medulla siue pulpa interior,

qua

quæ siccata dura est admodum & candida, nonnihil tamen ad pallorem inclinans, in superficie rimosa est & valde porosa, nullo sapore excellens. Dosis verò est huius medullæ ad grana decem, cum vino aut aqua, pro morbi ratione & natura.

INVENIUNTUR interdum isti Cocci prægrandes admodum, interdum etiam exigui: omnes autem in littus eiekti.

VULGARI autē fama accepimus insulas Maldiuas aliquando continentem fuisse, sed inundatione maris submersum, has insulas effecisse; in quibus obruta Palmæ fuerint quæ hos Coccus protulissent, qui terra indurati in hunc modum conspiciuntur. Simne verò eiusdem generis cum nostris, facile iudicari non potest, cum hæctenus nemo folia aut arboris truncum videre potuerit: Sed soli Cocci in littus eijciuntur nunc bini coniunctim, nonnunquam verò singuli separatim. Sed hos nemini colligere licet, nisi cum capitis periculo; quoniam Regis esse asserunt quidquid è mari in littus eijcitur: quæ res maiorem auctoritatem huic nuci conciliauit. Eximitur autem ex his Coccis pulpa siue medulla; deinde exsiccatur eadem ratione qua Copra, atque indurescit eo quo venditur modo, diceres esse casum ouillum.

* Huius arboris descriptionem cum alij, tū Ludo. Roman. lib. 5. cap. 16. & Iosephus Indus cap. 137. & 138. tradiderunt. Sed & Strabo Geographiæ 16. huius Palmæ meminit, quare satis mirari non possum nostrum Auctorem qui veterib. Græcis incognitam dicat hanc arborem. Sic enim habet Strabo. Cetera verò ex Palma præbet; ex ea enim panis, mel, acetum, & oleum fit, & testilia varia: nucleis pro carbonibus fabri ferrarij vtuntur, qui in aqua

I macerati

macerati bobus & ouibus in pabulum dantur.

* Nusquam in nostris exemplaribus huc adducti Auctores *Iavahare* meminisse comperio: at Neregil meminerrunt, quemadmodum & Pandectarius cap. 565.

* Omnes rudentes & funes nautici liburnicarū regiarum Vlyssipone confecti sunt ex villis Coccorum siue nucum, præsertim verò earum quæ in Indiam nauigant. Sed etiam ex ijs villis fiunt nodosa cingula magno in vsu omnibus ferè tenuioris fortunæ mulierculis Vlyssipone.

* Vidimus vascula ex hoc Cocco de Maldiuâ confecta Vlyssipone tum alijs locis oblongiora pleunque quàm quæ ex vulgari Cocco parantur, & nigriora nitidioraque. Sed & ipsam medullam siccatam Vlyssipone venalem reperias, cuius facultates mirificè extollunt, atque omnibus ferè alexipharmacis præferunt: eamq; ob causam magni eius precium. Quàm verò parum fidei sit adhibendum huiusmodi fabulosis & commenticijs facultatibus, Auctor noster satis declarat.

De Myrobalanis CAP. XXVII.

Myrobalana
Græcis & Latinis
inco-
gnita.

Myrobalanus
Græcorū.

MANIFESTVM est, neq; Dioscoridem, neq; Galenum, neq; Plinium, nostra Myrobalana cognouisse, sed eorum Myrobalanum planè aliud esse: ex quo videlicet oleum ad præciosa vnguenta exprimerent.

Μυροβάλανος enim idem sonat Græcis, quod Nux vel glans vnguentaria Latinis.

ET quoniam Auicennæ & Serapionis interpretes vidit hæc nostra quodammodo ad glandis formam accedere, nullo iudicio Myrobalana vertit, cum mea sententia Pruna (quibus similia sunt) melius vertisset.

VOCAT ea Auicenna lib. 2. cap. 458. Delegi: Sic etiam Serapio, libr. simp. cap. 107. tametsi liberiorum vitio Halilic corruptè legatur. Omnes enim Medici Arabes mihi affirmarunt omnia Myrobalana

Delegi

Delegi vocari. Peculiariter verò flaua azfar, indica si-
ue nigra asuat, quebula quebulgi, bellerica belere-
gi, & emblica embelgi, sub quo nomine haudqua-
quam nota fuere hæc posteriora Auicenna libr. 2. cap.
228. & Mesuæ, de simp. med. purg. cap. 3. sed sub no-
mine Seni, vt patet ex Serapione qui Seni tenuissi-
mo cortice prædita esse scribit; qua nota Emblicis con-
uenit.

Delegi, Hab-
lig, Azfar,
Asuat, Que-
bulgi, Bele-
regi, Emb-
belgi.

Seni.

SUNT igitur in vniuersum quinque eorum gene-
ra, quorum nomina magna ex parte mutuati sumus.
Nam quod genus quoddam Serapio Damascenum ap-
pellat, melancholicis morbis perutile: id facit, nõ quod
in Damasco proueniat hic fructus, sed quod hinc ex
India Myrobalana inda eò deferrentur.

Myrobal.
quinque ge-
nera.

ET quamuis idem Serapio lib. simp. cap. 107. scri-
bat Seni cognominata genus esse Oliuarum, tamen er-
rat (quod pace eius dictum volo) atque ei erroris occa-
sionem præbuisse credo, quod emblica sale aut aceto
condita edantur.

Serapionis
error.

FALLUNTUR autem tam ij qui omnia My-
robalanorum genera in eadem arbore nasci putant;
quam qui flaua et quebula tantum. Nam quinque sunt
diuersa arborum genera: &, quod magis mireris, in
regionibus sexaginta aut centum leucis inter se distan-
tibus nascuntur. Proueniunt enim nonnulla in Goa &
Batecala, alia in Malauar & Dabul. In toto regno
Cambaye quatuor eorum genera inueniuntur: quebu-
la verò in Bisnager, Decam, Guzarate, & Bengala.

Myrobalano-
rum arbores
diuersæ.

CETERVM que in Lusitaniã sicca deportan-
tur, magna ex parte sumpta sunt in regione que est

inter Dabul & Cambaya. Nam experientia comper-
 tum habemus eos fructus quos regio Septentrioni vi-
 cinior producit, minus putredini obnoxios esse. Inue-
 nio autem apud eos tria Myrobalanorum genera, quo-
 rum vsus est in purgationibus leuibus et sine molestia:
 hac vocant tria genera: horum primum genus quod
 rotundum est, & bilem purgat, indigena arare, me-
 dici aritiqui vocant, nobis sunt flaua: alterum genus
 incolis rezanuale dictum, nostra sunt indica siue ni-
 gra: tertium genus Gotim incolis nuncupatum, ro-
 tundum, nobis bellerica sunt. Chepula verò nostra que
 pituitam purgant illis aretca appellantur. Hæc sunt
 quatuor Myrobalanorum genera, qua illis sunt in vsu
 medico. Nam quinto genere, anuale ijs nuncupato,
 nobis verò emblica dicto (tametsi apud eos reperiatur)
 non vtuntur, nisi densandis corijs, Rhois coriariorum
 loco, & atramento conficiendo. Sunt tamen etiã non-
 nulli qui ijs viridibus vescuntur excitanda appetentie
 causa.

Arare, Ari-
 tiqui.

Rezanuale.
 Goum.

Aretca.

Anuale.

Myroba-
 lanorum hi-
 storia.

PORRO Arare rotundū est & Sorbi folia pro-
 fert. Anuale folijs est minutim incisis Palma magni-
 tudine. Rezanuale octogonum est, & folia Salici si-
 milia habet. Guli folijs est Lauri, sed pallidioribus &
 subcinericijs. Aretca magna sunt & rotunda, oblon-
 giora tamen dum ad perfectam maturitatem perue-
 nerunt, & angulosa: folia eius Persicis similia. Sunt
 autem singula arbores Pruni magnitudine, omnesq;
 syluestres & sponte nascentes, non domestica.

CVM autē gustu sint adstringente & acido, Sor-
 borum immaturorum modo, ex frigidorum & sic-

CANTIANI

cantium classe esse dixerim.

PRÆPARATIONIS modus apud Indos nō inualuit, utpote qui ijs non utantur purgationis, sed adstrictionis duntaxat gratia. Nam si purgare velint eorum decocto utuntur, & maiore dosi quàm nos in Europa. Solent autem ijs saccharo conditis vti magno cum successu, nec quisquam medicorum vsu istorum famam vnquam est periclitatus. Chepulorum * autē maior est gloria: condiuntur hac in Bisnager, Bengala & Cambaya: flaua & indica, in Batecala & Bengala.

IVBEO ego ex his immaturis stillatitium liquorem organis elici, quem post sumptam aliquam conseruam adstringentem propino, & syrupis admisceo, si quando opus est. Flaua & Bellerica præscribere soleo initio mense, ijs qui aut alui profluuiio, aut stomachi relaxatione laborant: talibus enim cōuenit huiusmodi cibus propter adstrictionē cum pauca aciditate coniunctam. Præterea immaturorum Myrobalanorum succum, in alui profluuijs apprimē efficacem esse expertus sum.

Aqua stillatitia Myrobal.

* Chepula rarius ad nos adferuntur, & non nisi dura & male condita. Emblica verò (quorum nullam mentionem facere Auctorem mirum) copiosè, recētissima & optimè condita inuehuntur Antuerpiam.

De Tamarindis CAP. XXVIII.

MEDICAMENTVM omnibus cognitum sunt Tamarindi, quæ mobrem nullum adulterium norunt.

NASCUNTVR multis Indis locis, sed qui locis mōtosis & ad Septentrionē obuersis proueniunt, præferuntur

runtur & diutius incorrupti manēt: quales sunt quos Cambaiete & Guzarate gignit.

Puli, Ambili.

VOCANTVR in Malauar Puli, in Guzarate Ambili, quo nomine reliquis Indiæ prouincijs noti sunt Arabes Tamarindi appellant, quasi dicas Palmulas indicas. Nam Tamar (quod omnibus notū est) eorum lingua Dactylum significat. Palmulas autem vocarunt Arabes hunc fructum, non quod eius arbor Palmæ similis sit: sed quoniam aliud nomen magis aptum non inuenerint, osacula etiam in se continere conspicientes.

Tamarindorum historia.

ARBOR est Fraxini aut Iuglandis Castaneæ ue amplitudine, materie firma, non fungosa siue spongiosa, ramis folijs ornatis multis minutimq; incisis, palmi magnitudine: fructus in arcus aut digiti incurui figuram efformatur. Huius immaturi cortex virēs est, siccatus verò cinereus est & facile auellitur: nucleos intus continet satiuorum Lupinorū magnitudine, quodammodo rotundos, sed planos, colore furuos sed leues, quibus abiectis, pulpæ vsus est qua lenta & viscida est. Sed illud obseruatione dignum, quod hic fructus in arbore adhuc pendens noctu folijs sese inuoluat vitandi frigoris causa, interdum verò sese expedit & è medio foliorum emergat. Acidus est hic fructus dū viret, sed tamen ea aciditas suauitate non caret. Plurimum illi expurgatis vtor cum saccharo, atq; id maiori cum successu, quàm si Syrupo acetoso vterer. Soleo etiam plerunque egros Tamarindorum infusione purgare. Tamarindorum quatuor vnciæ aqua frigida aut stillatio intybi liquore macerentur per tres horas, deinde sa

Tamarind. facultates.

Et a expressione, eximantur Tamarindi, quos modico saccharo inpersos vtiliter exhibeo; euacuant enim ex parte biliosum humorem atq; pituitosum incidunt & attenuant. Huius regionis incola sine molestia sese purgant Tamarindis cum oleo nucis Indicae sumptis. Medici verò Indici, folia Tamarindorū trita partibus corporis eryspelate infectis imponunt. Nos hic Tamarindis aceti loco vtimur, gratior enim palato est eorum aciditas, praesertim maturorum. Deferuntur in Arabiam, Persiam, Asiam minorem & Lusitaniam sale conditi, vt temporis iniuriam melius ferre possint. Ego verò sine sale domi asseruare cum suo cortice soleo. Fit ex ijs recentibus cum saccharo conferua, praclarum proculdubio medicamentum ad digerendos & expurgandos humores, nec minus palato gratum. Tamarindorum stillatitio liquore pro digestiuo aliquando vsus sum: Verum cum nimis dulcem & inspidum ferè inuenirem, eo vti desij.

Tamarind.
conferua.

Aqua stillati-
tia Tama-
rind.

NUNC superest, vt ex Auctorum Arabum scriptis hoc medicamentum examinemus, cum veteribus Graecis fuerit incognitum.

AVICENNA lib. 2. cap. 699. hoc medicamentum non describit, sed eius delectum dūtaxat profert, atq; recentiores Tamarindos praeferrunt.

MESVE lib. de simpl. med. cap. 8. facit eos Palmae syluestris Indicae fructum: sed eius error ex eo manifestus est, quod tota India Palmas non reperias: sed palmulae adferuntur ex Arabia in Indiam, vbi magna quantitate eduntur siccae, similiter & in massam compactae abiectis nucleis. Memini tamē vidisse quoddam

Mesve la-
pus.

Palma sylue-
stria

genus syluestre Palmarum in Cambaya & Guzarate, sed sterile & longè diuersum à Tamarindifera arbore.

SERAPIO libr. simpl. cap. 348. ex auctoritate Bonifaa, in Casarea Aman prouenire asserit. Sed pace eius dictum sit: nullos Tamarindos in Casarea Aman, qua est Syriae, prouenire certum est, cum à Negociatoribus mercimonij gratia eò ex India deportentur.

Oxyphœnix.
Lacuna cr-
zoc.

NONNULLI Tamarindos à saporis aciditate Oxyphœnicem faciunt, quorum sententiam vt nec im probare, ita nec approbare possum. Sed quod Lacuna Com. in Diosc. libr. 1. cap. 126. à Thebaicis palmulis non differre scribit, non probo: quemadmodum nec quod eius arborem Palmae syluestris genus facit folijs oblongis, & per extremum acutis, quoniam huiusmodi profert folia vt antè dixi.

Tamarind.
seinperamēt.

CETERVM Tamarindi ex Arabum testimonio refrigerant & exsiccant tertio ordine, tamen si aliquot exemplaria Mesue, sed mendosa, secundo ordine refrigerantium & siccantium collocent.

EIS semper vtor in febribus admodum biliosis, non cassia solutiua aut manna, quoniam ob suam dulcedinem, bilem generant. Hinc fit vt huius regionis medici sacchari vsu in febribus ardentibus abstineant.

De Cassia solutiua CAP. XXIX.

SUPERVACANEVM videbatur de ea arbore hic differere, quam vulgo Cassiam fistulam appellant, quandoquidem medicamentum est omnibus notissimum, nisi cōtrouersia esset de nomine malè illi indito

dito à Gerardo Cremonensi *, quem (vt supra diximus) Arabica nomina intacta relinquere prastitisset, quàm peruersè ita Arabes interpretari, & ansam præbere eos calumniandi, cum omni potius laude quàm vituperio sint digni, qui nobis huius tam nobilis, tam præstantis, tamq̃ humana salutis necessarij medicamenti cognitionem protulerunt.

PORRO vulgariter Arabibus dicitur Hiar-xamber, vocabulo tetrasyllabo, tametsi Auicenna lib. 2. cap. 197. Chiarfamdar corrupto nomine vocet: in Malauar Comdaca: in Canara, cuius prouincia est Goa, Bauasinga: in Decan & à Bramenis Bauasingua: in Guzarate & à Mauritanis regnum Decan incolentibus Gramalla: arbor ipsa in Canara Bahoo.

Hiarxamber.

Comdaca.
Bauasinga,
Bauasingua.

Gramalla.

Bahoo.

EST autem hæc arbor Pyri magnitudine, folijs mali Persica, angustioribus tamen aliquantum & virentibus: floribus Genista perquam similibus, luteis, Garyophyllum odore emulantibus, quibus decidentibus, exiliunt oblongæ siliquæ virentes admodum ante maturitatem (non autem rubentes, vt scripsit Lacina) quæ per maturitatem nigrescunt, longitudine interdum quinque palmorum, nunquam verò infra binos palmos.

Cassia sol. historia.

NASCITUR per vniuersas has prouincias, præstantissima tamen & durabilior locis ad Septentrionem magis vergentibus, vt in Cambaya. Inuenitur & in Cayro, & in Malaca & in Sian totòque eò tractu.

HANC non nisi syluestribus per se satam vidi, in

Cassia spon-
te nascitur.

I 5

Ameri-

America tamen (quam falso Indiam occidentalem appellant, quandoquidem vnica sit India ab Indo flumine denominata, veteribus cognita) intelligo è syluestribus locis tralatam esse in hortos & agros, ita vt nunc istic frequentissima sit. Fortunatiores tamen nostros Lusitanos puto, apud quos sine satione tanta copia nascitur, vt vnius Candil, hoc est quingentarum & viginti duarum librarum precium non excedat decem regales castellanos, qui constituunt aureum Indicum Pardaon nuncupatum.

Candil quid sit.

Pardaon.

AVICENNA lib. 2. cap. 197. scribit eam medio esse inter calidum & frigidum temperamento, nonnihil verò humectare. Serapio lib. simp. cap. 12. temperatam eam constituit. Mesue de simpl. med. cap. 6. nonnihil ad calorem accedere scribit. Antonius Musa exam. simpl. excalfacere & humectare ordine primo aut secundi initio.

Manardi lapsus.

SÆPIVS sum miratus Manardum in lib. simp. Mesue scripsisse grana siue semina huius Cassia purgatoria facultate prædita esse, cum tamen potius adstringentem facultatem obtinere videantur, quam solutiua.

Sepuluedæ error.

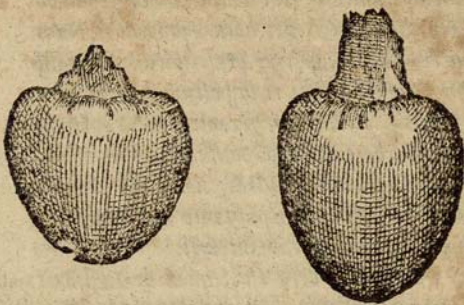
ILLVD verò omni reprehensione dignum est quod ait Sepulueda, nimirum ad mouendos menses, difficilesq; partus, remorantesq; secundas, decoctum corticū harum siliquarum cum Artemisia propinari, aut ex ouo sorbili cum vncijs quatuor mellis exhiberi. Nam etsi demus magno, vt ipse ait, successu propinatum esse huiusmodi medicamentū, Artemisia potius facultatem hos effectus præbuisse censebimus, quàm harū siliqua.

siliquarum cortices tale quid prestitisse, qui frigidi & sicci sunt temperamenti. Huc adde secundas sepius etiam sine medicamento reijci, natura propria vi. Nam quod Auicenna lib. 2. cap. 197. prescribit ad partus difficultatem, multi non abs re suspectum habent hunc locum: censetq; Bellunensis in contextu cucumerem siccum reponi debere. Hanc ob causam statuerunt doctiores, Cassiam solutiua[m] intelligendam esse quotiescunque Cassia[m] meminisset in purgante medicamento, reliquis locis Cassiam ligneam intelligi.

RIDICVLVM verò est, quod de Lusitanis Stulta de Cassia sol. per. suaio. quibusdam nunc proferam, qui crediderunt plerosque huius regionis homines continua alui solutione laborare, quod boues, quarum carnibus vescerentur, Cassiam solutiua[m] depascerent. Nã arbores altiores sunt quam vt à bobus depasce possint, neque tanta copia est arborum, vt numerum infinitum vaccarum (siquidem multas isti alunt, nullius verò carnibus indigena vescuntur) alere possint. Deinde cum duro cortice praedita sit siliqua, verisimile est (etiam si pertingere possent) vaccas graminis pabulum, quod semper ferè hic viret, istarum siliquarum auiditate non relicturas. Quod cum ab incolis percontarer, non mediocrem illis risum moui.

De Anacardio **CAP. XXX.**

ANACARDIO nomen indiderunt recentiores Anacardium veteribus ignotum. Balador. Bybo, Faua de malaqua. Græci (nam veteribus ignotum fuit) à cordis tum similitudine tum colore, Arabum vestigia sequuti, quibus Balador, Indis Bybo dicitur, Lusitanis Faua de Mala-

Malaqua, quod viridis & in arbore pendens similis sit nostrati maiori Faba, maior tamen.

MAGNA eius est in Cananor copia, tum in Calicut & reliquis India prouincijs mihi cognitis, veluti in Cambaya & Decan.

Serapionis
lapis.

SERAPIO libr. simp. cap. 356. Galenum citat tanquã huius fructus meminere (cum tamen illi planè sit incognitus) & deleteriam facultatẽ habere ait, cui tamen experientia refragatur. Siquidem his in regionibus è lactis sero maceratum asthmaricis datur, et aduersus lumbricos: præterea ijs viridibus & sale conditis vtimur in cibarijs, oliuarum conditarum modo. Fructu verò siccato, caustici vice vtuntur in strumis: totaq; India huius cum calce misti vsus est ad pannos obfirmandos.

AVICENNA lib. 2. cap. 41. id facit fructus Tamariudi ossi simile, cuiusq; nucleum Amygdala effigie,
sine

sine nocumento esse affirmans : Et paulò post subjicit,
id inter venena referri quæ deleteria sint facultatis.

NULLA autem preditum esse venenosa facultate, exemplis supra demonstrauius : Causticam verò vim obtinere, in iam exsiccatò fieri diximus.

NONNULLI Anacardium calidum & siccum Anacardij
constituunt in quarto gradu: alij in tertio. Nemo tamē ^{temperamentum.}
mihi satisfacit, quandoquidem in virente clarum est
deesse hunc excalfacientem & exsiccatem excessum:
neque rationi consentaneum videtur in eo caliditatis
& siccitatis gradu constituere quo est Piper. Nisi forte,
quod in Sicilia nascitur, sit ea facultate preditum.

CAJOU,

per medium sectus
nucleo integro.

integer.

* Adfertur interdù nucis genus Vlyfiponè è Brasiliانو-
rũ regione, quod Cajou vocat. Arbor est magna, folijs pyri: Cajou.
fructu oui anserini forma & magnitudine qui succo ple-
nus est veluti id Citriorum genus quod Limam vocant,
quo quidem vtuntur Brasiliani, (Licet Theophrastus cap. 61.

Def-

Descriptionis Americæ contra asserat, vt ab ijsdem intellexi. In extremo fructu prominet nux quædam renis leporini forma, colore cinereo, interdum ex cinereo rubicante. Duplici verò hæc nux constat cortice, inter quos spongiosa quædã est materia olei asperissimi & calidissimi plena: intus verò nucleum candidum continet esui aptum & pistacijs gustus suauitate non cedentem, pellicula cinericia obductum quam eximere oportet. Eo leuiter tosto vescuntur incolæ, gratior enim est, & venerem stimulare fertur. Acri illo oleo nihil præstantius esse ferunt ad lichenet & impetigines tollendas. Incolæ etiam aduersus scabiem vtütur. Sed illud mirum primum fructum nulla femina continere: & extrema illa nuce earum arborum genus conseruari debere. Nonnulli Anacardiorum genus esse autumant, ob similitudinem acris illius humoris quem corticibus conclusum habent. Nos & officinarum Anacardium, & hanc nucem integram, & per mediũ sectam exprimi curauimus.

De Amomo

CAP. XXXI.

Amomum.

MAGNA inter recentiores dubitatio est, quid sit Amomum. Hinc fit vt nonnulli eius loco Acorũ ex Galeni lib. simp. med. 6. præcepto substituãt, de quo haud secus atque de ipso Amomo dubitatur.

Rosa hiericuntina.

EX recentioribus nonnulli in ea opinione fuerunt, vt Rosam Hiericuntinam, legitimum Amomum esse contenderint, quorum opinionẽ doctẽ Matthiolus comment. in Diosc. lib. 1. cap. 14. multis argumentis refellit. Alij Pedem columbinum esse aiunt, quos idẽ Matthiolus erroris conuincere nititur.

EGO, tametsi hic non viderim eas stirpes quas Europa gignit, subijciam tamen liberè quæ in India de Amomo didici. Percontatus sum aliquando à quodam Pharmacopœo natione quidem Hispano, sed religione Iudæo, qui Hierosolymis se habitare aiebat, quid esse

Amo-

Amomum. Respondit ille, lingua Arabica Hamama nuncupari, quod interpretatum Pedem columbinum significat. Hanc stirpem sibi cognitam esse affirmabat, quã tamẽ apud Indos nõ vidisset. Euocatus postea à Ni Zamoxa (quẽ vulgo Ni Zamalucco nũcupant) Rege in Decã potentiissimo, qui præter mediocrẽ doctrinã semper apud se eruditos medicos alit cum Persas, tũ Turcos, magnis stipendijs. Eius medicos interrogavi, num Amomum haberent, dixerunt illi istic quidem non nasci, sed inter alia aromata quã ad Regem ex Asia, Persia, & Arabia conficiendis Alexipharmacis perferrentur, Amomum etiam adferri, cuius ramulo me donarunt. Hunc cum Dioscoridis descriptione contuli, ad quam venustissimẽ quadrabat, & licet iam siccus, pedem tamen columbinum referebat.

NAM omnia plantarum & morborum ferẽ nomina apud Auicennam, aut ad verbum reddũtur, aut ab ipsa re nomen sortiuntur, exempli gratia, Lingua bouis, Lingua canis, Capillus veneris, Lingua auis: sic & in morbis Elephantia dicitur illis Daulalfil, quod est, Pes Elephantis, Hydrophouia marazalquelbe, quod est Dolor canis. Hinc sciendum est Amomum apud Auicennam nihil aliud esse quã Pedem Columbinum *.

CVM apud Ni Zamoxa essem, aliquot plãtas obseruavi, quibus Goæ caremus, veluti Eupatoriũ, Mexquetera, Mexir, * melysophylon, buglossum, sumum terra, tamaricem, asparagos, & violas purpureas in Regio horto satas. Hæ forsitan omnes etiam in mediterraneis nascuntur: sed tanta est nostrorum Pharmã copola-

Hamama.
Pes columbinus.

Nizamoxa
Rex.

Daulalfil.
Marazalquelbe.

Mexquetera,
Mexir.

Arboris flo-
res, violarum
loco.

copolarum auaritia, vt potius mercibus conuehendis studeant, quàm officina sua excolenda. Hinc fit vt violarum loco vtantur floribus cuiusdam arboris diuersa planè facultatis à nostris violis: quorum tamen vsum non admitto nisi in ijs medicamentis quæ foris applicantur: atque Syrupum violaceum confici iubeo è violis conditis ex Ormuz aut Lusitania delatis.

* Vtinam noster hic Auctor Amomi descriptione pleniorē dedisset quandoquidem plantam legitimam se vidisse affirmat. Nam multis altercationibus ansam præcidisset. Certè Pes eius columbinus, noster esse non potest, quem nonnulli, Amomi legitimi loco vsurpare non verentur, cum sit potius Geranij genus. Sed horum turpem errorem, truditè detegit in commentarijs suis Matthiolus.

* Quænam nobis sint plantæ Mexquetèra & Mexquitè planè ignoro: nec quid hæc vocabula significarent, ququam indicare potuit.

De Calamo aromatico CAP. XXXI I.

Disputatio
de Acoro &
Calamo.

NON minor est cōtrouersia inter recentiores medicos de Calamo & Acoro. Volunt enim nonnulli Calamum officinarum esse Acorum veterum: Alij malunt Galangam esse Acorum. Eam ob causam difficile est in tanta opinionum varietate aliquid certi statuere. Ego tamen nullius opinioni addictus liberè dicam quod sentio.

Calamus
aromat.

CALAMVS aromaticus quo officinæ in Lusitania vtuntur (aromaticum voco non odoratum, vt plerique alij, quandoquidem aroma odorem non significat, sed quod vulgo drogum vocant, neque etiam Calamum odoratum scio, sed Iuncum duntaxat) idem est cum eo qui hic in India magno est in vsu cum viris, & mulieribus.

mulieribus & iumentis. Vocatur is in Guzarate, Vaz: Vaz, Bache;
 in Decan, Bache: in Malabar, Vazabu: in Malayo, Vazabu, Di-
 Dirimguo: in Persia, Heger: in Cuncam, que est rimguo, He-
 regio maritima, Vaticam: Arabibus Cassab & Al- ger, Vaticam;
 dirira. Serapio lib. simp. cap. 205. eum vocat Assa- Cassab, Al-
 bel-diriri, sed corrupto vocabulo: omnes enim Arabes dirira, Assa-
 medici cum Auicenna lib. 2. cap. 161. & 211. Cas- bel-diriri.
 sab & Aldirira appellant. Idem autem sonat Cassab
 quod Calamus & Aldirira ex aromatibus: Nam Di- Diriree
 rira idem quod nobis aroma est. Quoniam verò Ma-
 layo incola eius usum ab Arabibus, qui ex Coraçone
 erant, didicerunt, idcirco corrupto nomine Dirim-
 guo vocarunt.

SERITVR per vniuersam Indiam: plurimus
 verò in Guzarate & Balaguete Hic etiam Goa (vbì
 multus eius est vsus) in hortis satus prouenit sed per-
 paucus.

CETERVM non est odoratus nisi è terra auul-
 sus: quantoq; vrentior est, tantò mihi validioris te-
 rriorisq; odoris videtur, tametsi aliud sentiat Ruellius
 lib. 1. cap. 18. Conuehitur ad maritima, quoniam qui
 istic nascitur, nõ sufficit. Qui ex Balaguete adfertur,
 ad Occidentem mittitur.

FAMILIARIS eius vsus est mulieribus in Calami vices,
 vteri affectibus, & neruorum doloribus. Sed maximè
 expetitur hyeme à mulomedicis: contusum enim, ad-
 ditis alijs, ammi (quod est Cuminum rusticum) salis Cuminum
 momento, butyro, & saccharo, iumentis aduersus fri- rusticum.
 gora mane exhibent, vocantque id medicamentum
 Arata. Arata.

K

CETE-

Calamus vnguentarius.
Calamus Arabicus.
Calamus Alexandrinus.

CETERVM quoniam Hippocrates & Galenus libr. 1. simp. med. Indicum hunc Calamum vnguentarium appellant, Plutarchus verò Calamum Arabicum, & Cornelius Celsus Calamum Alexandrinum, videtur etiam extra Indiam nasci.

EGO, vt veritatē elicerem, sciscitatus sum à multis Coraçone incolis et Arabibus qui huc venales equos adducunt, si apud eos nasceretur Calamus; item an esset eis cognitus, eoq; vterentur: Negarunt omnes apud se inueniri nisi ab Indis aduectum mercimonij gratia, probeq; sibi cognitum, vt pote cuius plurimus apud eos esset vsus. Non fallūtur tamen qui Arabicum vocant, nam ex India in Arabiam defertur, & inde in alias regiones: neq; qui Alexandrinum appellant, quoniam hinc Alexandriam, deinde Barut & Tripolim Syria defertur.

QVOD autem Menardus libr. 8. ep. 1. dicit in Pannonia se vidisse aded recentem, vt non longè petitus videretur, fieri potest vt fallatur: aut, si viderit, satum forte in sporta aut olla vidit, vt plerunq; satum Gingiber nascitur. Sed illud certissimum est, hinc auehi Calamum in eas regiones.

Calamus nõ nisi in India.

IS verò quo vtimur, radix non est (pusilla etenim est radix) sed ipsius Calami cum aliquantula interdū radicis parte fragmentum. Hallucinantur ergo qui nihil nisi radicem * esse scribunt confirmandæ suæ sententiæ causa, qua contendunt hunc Calamum Acorū esse. Neq; quod in Calamo est spongiosum & flavescente colore, aliqua in re simile est Aranearum telis, vt falso putarunt Auicenna lib. 2. cap. 161. & Serapio lib.

lib. simp. cap: 205. quos Græcis & Latinis hæc melius nosse oportebat.

CETERVM quod Calamus Acorum non sit, nec etiam Galanga, satis ex Auicēna & Serapione probari potest, qui tria distincta capita de Calamo, Acoro, & Galanga scribunt. Præterea qui Calamum describunt, aiunt eum in India nasci, quod verum est: nec enim in alia regione nascitur. Acorum verò nō nisi in Europa nasci tradunt. Itaq; nobis ignotum est Acorū, aut imaginari non potuimus quod Manardus, Leonicensus & alij animaduerterunt. Omnibus sanè Arabibus, Turcis, Corasonibus, & Indis medicis ignotum est. Nam à Niçamoxa vocatus vt eum tremoris affectu liberarem, magna mihi cum illis contentio fuit de Acoro: quid tamen esset Acorum (etiam illis indicato nomine Arabico) indicare non potuerunt, nisi quod apud Turcos nasceretur.

Acorū duntaxat in Europa.

PRÆTEREA Calamus calidus & siccus est in secundo ordine: Acorum verò in tertio: Galanga autē utroq; calidior, vt suo loco dicemus. Deinde Calamus & Acorum cerebri & neruorum morbis conueniunt: Galanga verò ventriculum roborat, flatu discutit, & oris halitum commendat. Galanga item & Calamus medicamenta sunt in hac regione ab initio cognita, & in Occidentem vehi solita.

SOLEO tamen perpetuo Acori loco Calamum substituere, sed maiori quantitate, quod non adeo ex-calfaciat & exsiccat veluti Acorum.

Acori succedaneum.

Nostrarum officinarum Calamus longè alius est ab eo quem hoc capite describit noster Auctor, quippe cuius Calamus legitimus sit à veteribus descriptus. Noster verò

nihil nisi radix est, cum aliquantula interdum foliorum particula. Cui cum omnes notæ Acoro à veteribus adscriptæ pulcherrimè conueniant, Manardi & aliorum sententiam improbare non possum, qui Acorum legitimum esse volunt. Adfertur ad nos ex Tartaria & Lituania, necnon & in Polonia nascitur, quibus Pruskuuorzezc nuncupatur. Eo & Germani, & Itali & Galli vtuntur, aliumque Calamum non norunt. Solebat enim Antuerpiam Vlysi pone aduehi Calami genus vsuali nostro similitimum, sed tetri odoris & saporis horridi, quæ nota illi communis erat cum Calamo nostro Auctori descripto: Solam tamè hanc ob causam in vsu apud nos esse desijt; licet omnes aromatarij multo efficacius, eo quo nunc vtimur, fuisse asserment.

De Nardo CAP. XXXIII.

ILLVD affirmare possum, multò plura aromata, maioriq³ quantitate, & minùs adulterata ad nos adferri, vilioriq³ emi, quàm antiquitus fiebat: quod nunc Lusitanorum nauigationibus Indiæ nobis aperte sint, ipsaq³ regiones quæ aromata gignunt, longè cultiores nunc sint, quàm Veterum tempore fuerunt.

Nardus.

IN eorum numero Nardum repono, quæ legitima & sine māgonio ad nos importatur, licet interdū aut maris humore sibi ascito situm contrahat, aut senio sua uolentiam illam amittat, qua initio prædita erat.

Cahzçara.

çembul.

VOCATUR autem Nardus incolis (nam Græcum & Latinum nomen notum est) Cahzçara: Aui-cenna, lib. 2. cap. 646. & omnibus huius tempestatis Arabibus çembul, quod est Spica, & çembul indi, id est, Spica Indica: eadem ratione, quàm nos Spicam Celticam vocamus, illi çembul rumim appellant. Quod autè corruptè Matthæus Syluaticus cap. 640.

Simi-

Simibel & Sumbel protulerit, mirum non est, cum Sumbel:
 is linguam Arabicam ignorarit: nisi malimus tempore
 paulatim corrupta fuisse vocabula.

CETERVM nascitur Nardus in Mandou &
 Chitor prouincijs, Regnis Delli, Bengala, & Decan Ganges fl.
 vicinis, iuxta flu. Gangem, quem incolæ Ganga appel
 lant, & sacrosanctum existimant, ita vt morituri re-
 gni Bengala incolæ hoc flumine mergi se iubeant, sed
 pedibus dumtaxat. Sunt in eo flumine certa idolorum
 delubra, ad quorum cultū cateruatim confluunt Mer-
 catores è Guzarate & regno Decan, magnaq; dona-
 ria in hæc idola conferunt, inde redeuntes sanctificati,
 vt aiunt, sed potius à cacodemone obfessi.

PORRO non sunt diuersa Nardi genera: sed v- Nardi vnicū
genus.
 nicum dūtaxat mihi notum est genus, id scilicet quod
 ex iam memoratis locis adferri diximus. Prouenit
 quidem in monte quodam qui altera parte Orientem
 spectat, altera Occidentem, ad quem scilicet occidentē
 sita est Syria multis regionibus ab India discreta. Sed
 tamen multis alijs eius regionis locis sata prouenit, nō
 facile enim sponte nascitur. Neq; vna præstantior est Nardus sponte non pro-
uenit.
 altera, Spicamue habet alia altera multò longiorem.

CERTE radix est spargens supra solum breuem Nardi descri-
ptio.
 virgulam seu caulem circiter tres palmos longum cū
 longissimus, atq; alias insuper virgulas multò breuior-
 res: in summa radice spicæ producuntur, item aliæ per
 virgulas. Tali enim modo venditur in Cambaiete, A-
 surate & Gogua, alijsq; portubus marinis, vnde mer-
 catores Arabes & Persæ petunt: potissimam tamen
 partem ab indigenis absumi ferunt.

Nardus sordida.

INVENITVR interdum sordida & puluerulenta, villis ipsius planta in pollinem redactis. Emitur tamen ab ijs quos dixi mercatoribus, & eo pulvere manus eluere intelligo.

HAC vnica Nardo quæ iuxta Gangem oritur, quamq; in Occidentem exportant, vtuntur medici cū Indici, tum Turci, Persæ & Arabes. Nā quod ex ingenti precio quo antiquitus teste Plinio libr. 12. cap. 12. emebatur, inferre volunt, nostram Nardum non esse legitimam, obiectioni me satis respōdisse arbitror, cū dixi Indias nunc magis apertas & cognitās esse, quā tempore Plinij fuerint, & ipsa aromata maiori copia ad nos adferri.

Lacuna officiantia.

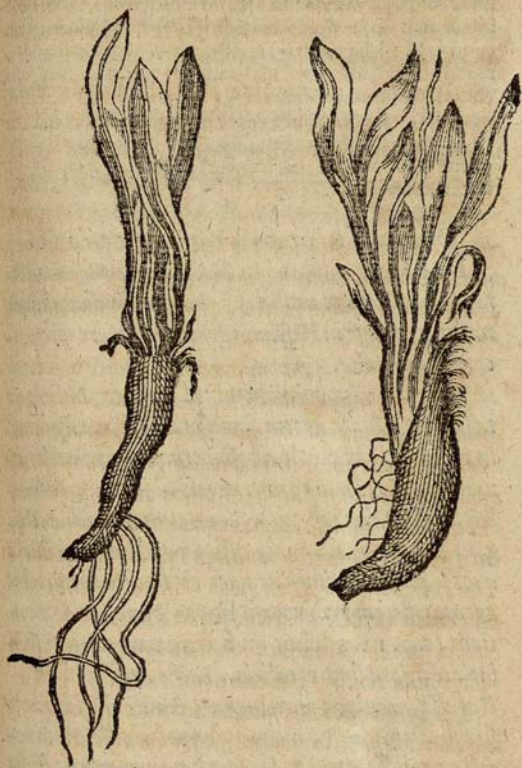
CETERVM fabulosum omnino iudica quod Andreas Lacuna suis in Dioscoridē lib. 1. cap. 6. cōmentarijs scribit, Nardi vsum apud Indos esse periculosum, quoniam ex ea fiat veneni quoddā genus mortiferū, quod non modo haustum, sed etiam cuti in sudoribus inspersum, hominem illico iugulet; idq; toxicum Pisum vocari. Nam cū multis in India annis Medicinam exercuerim, & non modo versatus sim cum omnis generis medicis Asiaticis, sed etiā Regibus & Principibus familiaris fuerim: nūquam tamen hoc Pisum videre mihi contigit, aut eius nomen audire.

Satiech. Satiach.

ID genus quod Sepulueda Satiech & Satiach appellat, id esse puto quod ex Satiguam adfertur, celeberrimo regni Bengala portu & Emporio ad fl. Gargis ostia.

* Cum

* Cum superiore Aprili Antuerpię effem, inter aliquot
Nardi Celticę fasciculos plantulas quasdam inueni quę
ad amulsim quadrabant cum Dioscoridis Hirculo, quem Hirculus.
libr. primo de re medica cap. 7. describit, eo que Nardum
libr. primo de re medica cap. 7. describit, eo que Nardum
libr. primo de re medica cap. 7. describit, eo que Nardum

K 4

Cel-

Celticam adulterari refert. Nam plantula est Nardo Celticae similis, candidior tamen & veluti ex viridi cinerea, sine cauliculo, minoribus breuioribusq; folijs, villosa admodum secundum radicem & nigricans, nulla odoris iucunditate. Folia premanfa nullum aromaticum saporem reddunt, sed lenta & viscida sunt; cum Nardi Celtice folia & calida sint cum aliqua tamen adstrictione, & odore sa- poreque iucunda. Cum igitur hoc capite noster Auctor de Nardo ex professo agat, facere non potui quin Hirculi meminissim, eiusque hic iconem subijcerem, quam nemo haecenus exhibuit.

De Iunco odorato CAP. XXXIIII.

IUNCVS odoratus in Maꝛcate & Calaiate Arabiae prouincijs maxima frequentia & abundantia nascitur, veluti in Hispania gramen vulgare quo pas- cuntur animalia.

HVIVS graminis nomina Graeca & Latina nota sunt. Ab incolis autem Sachbar vocatur: à nonnul- lis verò haxis cachule, id est, herba lotoria, aut lotio- nibus idonea: tametsi non negem alijs etiam nomini- bus apud Arabes insigniri. Nam Auicenna lib. 2. cap. 598. eum adhar, Serapio cap. 19. adher appellant: quos sequuntur omnes Arabici & Persici medici hic agentes: florem verò vocant Foca. Nam quod Sylua- ticus, cap. 12. adcher & adhecarum vocari scri- bit, corrupta sunt vocabula, Persis, qui ad iam di- ctas vsq; prouincias pertingunt, Alaf, quod herbam significat, vocatur, quo nomine per excellentiam ap- pellari potest. Apud Indos peculiare nomen non est sortitus, sed herba Maꝛcatensis appellatur. Sunt qui Pa- leam de Mecha nuncupent. Nec desunt qui pastū Ca- melorum vocent, nec immerito: sed tamen Cameli nō

(unt

Sachbar.

Haxis ca-
chule.

Adhar.

Foca.

Alaf.

Herba Mez-
catensis.
Palea de
Mecha.
Pastus: Ca-
melorum.

sunt istic adeo frequentes, vt hoc gramen cum floribus omnino depascere possint. Sed sunt ibidem multi asini, muli, equi, quos Arabicos vocamus, boues, capra & oves quæ nihil aliud pascuntur quàm hanc herbam siue gramen.

DEFERTVR quidem in Indiam, in vsum medicum vsurpandus. Maxima tamen cum copia per fasciculos colligatū in nauibus adsumunt equarū mercatores, vt equis substernant, ne stercoreis & vrinae pedore offendantur. Nam simulatq; maduerit recentē substernūt & madidum in mare abiiciunt. Sed & nautæ fasciculos aliquot secum aduehere solent, quos deinde in India vendunt. Memini in insula Diu *, vili emiss- Insula Dis.
se multos Iunci fasciculos quos in Lusitaniam cum alijs aromatibus mitterem: nullum tamen florem videre cōtiguit. Sed nec aliquo in precio ab incolis habetur, cum gens sit rudis & syluestris.

NULLVS est huius vsus apud istius regionis incolas: sed nos duntaxat & Medici Arabes & Persæ, eo vtimur. Ipsi indigenæ eo se & sua iumenta lauant.

NUNC ad Auctorum qui eius meminerunt descriptiones veniamus.

DIOSCORIDES libr. I. cap. 16. laudatissimum ex Nabathæa, proximum Arabicum, quem aliqui Babylonium vocant, pessimum ex Africa adferri scribit. Floris, culmorum, radicisq; esse vsus. Eligendū eum qui manibus confricando rose odorem emittit.

SCIO in ijs quæ supra enumeravi prouincijs quæ Arabia nomine comprehenduntur provenire. An verò

Nabathæa.

in Nabathæa gignatur (quæ à Nabatoch Ismaëlis nepote denominata, prouincia est Arabiæ Iudææ contermina) diligenter percontatus sum à medicis qui in Hierusalem, Galilæa, alijsq; vicinis prouincijs versati erant: Sed illi responderunt, eum quo istic vterentur, ex Cairo aduehi. Interrogati verò an in Cairo nasceretur, an autem ex Maſcate adferretur: ignorare se dixerunt, quoniam medicamenta interdum ignota manerent ob indigenarum negligentiam. Quæ cum audirem, inquirere non volui num Babylone nasceretur, tametsi fieri posse putem, vt gignatur.

Iunci flor.

CVM verò Dioscorides Africanum improbet, non oportet nos admodum sollicitos esse in eo inuestigando, præsertim cum non adscripserit qua Africa regione proueniat. De floribus autem, cum meam, tum reliquorum medicorum negligentiam agnosco, qui non iubeamus eum aduehi. Nostra etenim culpa factum est vt eius vsus desierit.

IN medicamentis odoratis, Dioscoridem incertis comparationibus plerunque vti video, quemadmodum & in hoc Iunco. Nam tritus, iucundum quidem spirat odorem, sed Rosa haudquaquam.

Iuncus rotundus.

IUNCUS odoratus, & Cornelio Celso Iuncus rotundus vocatur, ad differentiam Iunci vulgaris, & Cyperi siue Iunci triangularis: sed minimè in eam altitudinem excrescit qua Iuncus est.

AVICENNA libr. 2. cap. 598. duo eius genera constituit. Alterum enim Arabicum vocat, qui est odoratus. Alterum in Agiami natum, per quod vocabulum Damascum intelligit. Sed quod Dioscoridis

vidis testimonio, Iuncum fructum proferre nigrū pro-
bet, manifestus error est, cum Dioscorides nusquam
fructus meminerit. Alicennaz la-
pfus.

SERAPIO libr. simpl. cap. 19. ex auctoritate Iunci histe-
Bonifaa scribit Iuncum habere radicem Chulem si-
mitem, latiore tamen, & minoribus nodis cinctam,
multos calamulos præduros proferentem, qui fructum
proferat similem floribus Arundinis, graciliorem ta-
men & minorem: simulq; & in vno cespite multas
plantas nasci. Huius radix adeo similis est Chulem *,
vt sub eo nomine à nonnullis appelletur, quemadmo-
dum initio dixi. ria.

MATTHÆVS Syluaticus cap. 12. decem
annis conseruari asserit. Credo in siccis & mediterraneis
regionibus multo tempore conseruari posse, cum
humiditate non abundet. Sed in huius prouinciæ ma-
riimis, paucis annis in sua odoris fragrantia conser-
uari potest.

QVOD ad Brasauolum & Monachos in Me-
suen commentatores attinet, doctè illorum argumen-
ta refellit Matthiolus, Com. in Diosc. libr. 1. cap. 16.
quare superuacaneum esse iudico quidquam ijs adde-
re. Satis tamen Monachorum in Mes. dist. 1. cap. 47. Monachorū
ofcitantia.
ofcitantiam mirari non possum, qui Galangam Iunci
odorati radicem esse contendunt, cum Galanga in Chi-
na nascatur, quæ bis mille ferè leucis ab Arabia ab-
est, & plurimum ab Iunco odorato differat tum fo-
lijs, tum radice: nec nisi sat a proueniat Galanga, quæ-
admodum & Calamus; Iuncus verò sponte nascatur,
nec seratur,

* Diu

* Diu vel Dio insula Oceani Indici aduersus ostia fluminis Indi (quem incolæ Diu appellunt) sita est, eamque Patalen Plinio dici puto. Continet verò ea urbem mercuriale potentemque admodum, & celeberrimum quendam portum, quo confluunt negotiatores Veneti, Græci, Thraces (quos Rumes vulgo vocant) Persæ, Turci, & Arabes.

Chulem.

* Quid per Chulem intelligat noster Auctor, hæc teneo scire non potui, tametsi diligentissimè perquisiuerim: nisi fortè intelligat gramen siue herbam vulgarem quam Græci $\pi\acute{o}\chi\upsilon$ vocant. Nam à quibusdam Haxis cachule nuncupari ait, id est, lotoriam herbam. Et Pædestario cap. 158. Chulem herba capillaris est.

De Costo

CAP. XXXV.

MAGNOPERE commendatus à veteribus fuit Costus; at nec nunc sua laude caret. Sed cum Græci omnes tum Latini, tum Arabes, plura eius genera constituerint, factum est vt magna sit orta disputatio, an legitimum Costum habeamus. Plerique negant, & ra- dices vel in Hispania, vel in Italia natas pro legitimo Costo in Myropolys ostendi aiunt. Ego verò sum in ea opinione, vt vnum duntaxat Costi genus esse credam, cuius nomina primum proferam, deinde delineationè, postremo vsu medicum indicabo.

Costus, Cost,
Vplot, Pucho

EST ergo Costus dictus Arabibus Cost: in Guzaratè, Vplot: in Malaca, vbi eius plurimus est vsus, Pucho, & inde vehitur in Chinarum regionem. Græci & Latini ab Arabibus nomen mutuati sunt. Nam quod Serapio lib. simp. cap. 318. Chost appellat, corruptum est exemplar, legendumque Cast: & quotquot conueni Arabes, eum nunc Cast, nunc Cost, nunc Costi vocant.

Cast.

Costi.

NAI.

NASCITVR circa Guzarate, inter Bengala, Delli & Cambaya, in Mandou & Chitor: Inde multi currus Vplot, Spica, Chryfocolla (qua vulgo Borrax, Arabibus Tincar dicitur) alijsq; mercibus onusti aduehuntur, in urbem primariam Regni dictam Amadabar, qua in desertis fita est, & in Cambayete non procul à mari sitam urbem: vnde postea per maiorem Asia, nonnullam Africa partem, & vniuersam Europam deuehitur.

DESCRIBITVR autem Costus*, ab ijs qui Costi hinc storia. viderunt, Sambuci effigie, & Arbuti aut Azimbri* magnitudine, florem odoratum proferens. Præcellit is qui intus candidus est, cortice cinereo inuenitur tamē etiam colore buxi, cortice palleſcente. Tanta est odoris fragrantia præditus, vt plerisq; nares feriat & capitis dolorem excitet: gustu minimē amaro, nec etiam dulci, tametsi iam senescens interdum amarescat. Nam recens acri gustu est, vt reliqua aromata.

Hoc vtuntur in multis medicamentis Indici medici. Hunc in Ormuz mercatores exportant, quo Cotafones & Persæ confluunt: inde in Adem, quo huius emendi cum alijs mercibus gratia Arabes & Turci conueniunt. Nec mirum est si eius loco, alio medicamento officina vtatur in regionibus procul à Lusitania distitis, quandoquidem exigua admodum quantitas in Lusitaniam defertur.

QVONIAM verò Veteres tria Costi genera Costi tria genera apud Veteres. constituunt*: videlicet Arabicum, qui sit candidus, leuis, eximia odoris suauitate: Indicum leuem, amarum, & nigrum: & Syriacum, grauem, colore buxæo.

Per-

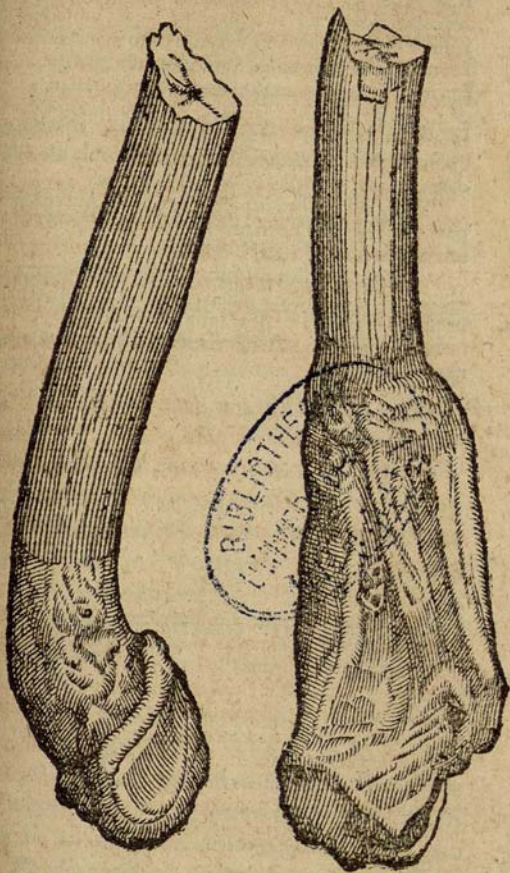
Perquisiui à negociatoribus Arabibus, Persicis & Turcis, vbinam tanta Costi copia consumeretur quæ ad eos hinc exportaretur. Responderunt illi maximam partem in Asia minori & Syria consumi, sed & etiam apud Arabes & Persas. Interrogati verò an alius quispian Costus apud eos nasceretur, negarunt nasci. Idem percontatus sum à Nizamaluci medicis; sed negarunt illi alium se Costum vidisse vnquam, quam qui ex India ad eos perferretur. Vnus tamen illorum olim Xatamas medicus fuerat, diuturnoq; tempore in Cairo & Constantinopoli medicinam fecerat. Vt autem tam diuersa nomina sortiretur, occasionem præbuisse negociatores puto, qui ex varijs regionibus oriundi erant.

Costus amarus & dulcis Arabibus.

Q. V O D Arabes eius duo genera faciant, amarum & dulce: factum esse puto, quod hoc medicamentum cum recens est & incorruptum, nullius amaritudinis sit particeps, candidiusq; persistat: vbi autem vetustate corrupti incipit, amaritudinem contrahit, fitq; nigricans.

* Non videtur huius Costi descriptio cum Veterum Costo conuenire. Nam ex Dioscoridis descriptione factum manifestum est illorum Costum radicem fuisse, cum ait: Sunt qui, admittis Helenij Comageni præduris radicibus, adulterent. Verisimile enim non est truncum aut ramum fruticis tantam habere similitudinem cum radice, vt radice adulterari possit. At nostri Auctoris Costus nimirum radicis habet, & ferè nihil nisi lignum est suo cortice contactum. Quare aut veteres Costum ignorasse dicendum est, aut Arabum Costum (si quidem hic descriptus Costus illorum Costus est) à Græcorum veterum Costo diuersam esse plantam.

Co.

C O S T I genus Antuerpian è Lusitania inuehitur solidum, cortice cinereo, intus cãdicans, interdum verò cinerei coloris; odorata est admodum radix, violaceum siue irinum spirans odorem, presertim dum manditur, ea parte qua extra terram eminet, plerunque inherere adhuc cõspicitur caulis fragmentum ferulaceum quiddam referens & fungosam medullam continens, vt facile appareat Costo nostri Auctoris plurimum conuenire. Eius iconem, qualis videlicet ex sicca radice exprimi potuit, hãc adijciendam curauim.

* Nisi per Azimbro iuniperum noster Auctõr intelligat (Zimbro enim Lusitanis Iuniperus est) quid sit, ignore me fateor.

* Venetijs interdum adfertur Costi quoddã genus Giberis radicibus adeo simile, vt nihil supra, intus etiam fibrosum, sed pallefcens & eximie amaritudinis.

N O N desunt qui Zedoariam vsualem inter Costigena referant, & primum apud Dioscoridem descriptum Costũ esse autument, quod multas notas habeat quẽ Arabico illius Costo pulchrẽ quadrent.

De Turbit CAP. XXXVI.

D E Turbit Arabum magna est inter recentiores Medicos controuersia. Nam nonnulli Tripolium Græcorum esse volunt: alij Pityusæ radicẽ esse contendunt: alij Alypi. Sed errant omnes mea sententia. Siquidem Turbit plantam & virentem vidi, & floribus exornatam, quæ planè diuersa est ab ijs quas in medium proferunt.

Turbit.

Q V O D igitur nos Turbit vocamus, eodem nomine & Arabibus, & Persis, & Turcis appellatur: tamen si Andreas Bellunẽsis in suis emendationibus Terebet vocet. In Guzarate, vbi plurimum nascitur, Barcaman: in Canara, cuius prouinciæ est Goa, Tiguar.

Barcaman.
Tiguar.
Turbit hioria.

E S T autem Turbit planta, radice neque magna, neque

neq; longa, caule hederæ modo per solum extenso, digiti crassitie, interdum crassiore, duos palmos longo, interdum verò multò longiore. Folia Altheæ profert; flores etiam similes, è candido rubentes, nonnunquam omnino candidos, non (vt quidam volunt) colorem ter die mutant. Est verò duntaxat utilis & gummosa caulis pars inferior iuxta radicem: reliqua pars gracilior est, & comosior, quàm vt utilis esse possit. Nonnunquam radix cauli adheret, sed inutilis cum caulis duntaxat in medicum vsu recipiatur. Tota autem planta insipida est cùm colligitur.

PROVENIT in maritimis, verùm non adeo Turbitna-
talca. mari vicina, vt vnda allui possit: sed duabus, interdum tribus à mari leucis seu miliaribus. Plurimum nascitur in Cambayetè, Surrate, Dio insula, & Baçaim, * locisq; vicinis. Inuenitur & in Goa: sed à medicis improbatur, nec eo vtuntur. Intellexeram etiam in Bisnager prouenire, quod centum quinquaginta & amplius leucis à Guçarate distat: sed postea rescitū est, eò ex Guçarate deportari (vnde etiam magna copia in Persiam, Arabiam, Asiam minorem, et Lusitaniam exportatur) quoniam si quod in Bisnager nasceretur, viribus adeo infirmis esset, vt à medicis recipiendum non censeant.

FIERI potest, vt alijs etiam per Indiam locis gignatur (non enim seritur, sed sponte prouenit) sed id incertum est ob indigenarum negligentiam.

CETERVM non omne Turbit gummosum est natura. Sed quoniam viderunt Indi à gummositate, op Turbit quæ
ratione gurā
mosum fiat, timi Turbit notas nos petere, solent eius plantam, an-

te quàm eã colligant, aut contorquere, aut leuiter vulnerare, quo liquor exiliat & densetur. Deinde post aliquot dies redeunt, & gummi siue concreto liquore plenos caules reperientes eos colligunt. Id mihi retulit affinis meus medicus in Baçaim, qui aliquoties cum ipsis Indis colligendi gratia profectus est, & hanc elicendi succi rationem obseruauit. Nam cum iussisset aliquot plantas intactas relinqui, eas minimè gummosas inuenit, aut nonnullas tantum pauco cum gummi. Ex eo igitur deprehendere licet, gummi nihil ad præstantiam agere; sed id plerunque præstantius censendū esse cuius gummi non appareat, quippe quod in ipsa planta reconditum sit. Non negauerim, quin etiam Turbit gummosum sine contorsione reperiatur: sed vt facilius liquorem suum aut gummi exerat, contorqueri & vulnerari plantam certum est.

Turbit delectus.

ALTERA probationis nota est, vt sit candidum. Siccatum ad solem, candidum est: in umbra verò siccatum, tametsi nigrescat, non minus fortè bonum est, quàm album in sole siccatum.

Turbit facultates.

EST verò Turbit Indicis medicis medicamentum pituitam deiciens, cui interdum si absit febris, Gingiber adijcere (vt etiam alijs purgantibus medicamentis) solent: alioqui plerunq; sine Gingibere ex decocto pulli gallinacei, aut ex aqua exhibent. Præfertur autem quod in Cambaya natum est. Memini me in insula Dio emisse singulas quas vocant manus, vna tanga*, Pendunt autem singula manus viginti septem libras. Sed postea intellexi eum, à quo emissem, dupla minoris emisse.

Tanga.
Manus.

C.E.

CETERVM longè nobis aliud Turbit * descri-
 bunt Arabes, quàm id quod modò exhibui. Siquidem
 Mesue lib. 2. de simp. med. cap. 2. ait radicem esse her-
 ba folia Ferula minora ferentis & ex earum planta-
 rum genere quæ lacteo succo turgent: varia eius inue-
 niri genera, videlicet domesticum, syluestre: magnū,
 paruum: album, nigrum, & flauum: & in locis siccio-
 ribus gigni, quod ex succi densitate deprehenditur. Se-
 ptem verò in eius delectu obseruanda: vt sit cādidum,
 intus cauum siue vacuum & arundinosum, & gum-
 mosum, cortice cinereo, planum, fragile, & re-
 cēs: crassum autem siue densum improbari. Sed, quod
 eius pace dixerim, ex aliorum relatu suum Turbit de-
 scripsisse potius videtur, quàm legitimum vidisse. Nā
 neq; forma conuenit, nec è lacte madentium plantarū
 est numero, nec eius domesticum genus inuenitur: cum
 vniuersum sponte in incultis proueniat. Alterum genus
 interdum altero esse maius verum est. Color aut ē aut
 albus, aut flauus, aut niger naturalis eius planta non
 est: sed pro preparationis ratione contrahitur. Nam
 quod probè preparatum, suouē tempore collectum non
 est, albū esse non potest. Nascitur verò potius locis hu-
 mentibus quàm siccis. Neq; albedo & gūmositas pro-
 bitatis sunt indicia, veluti iam dixi. Neq; arundina-
 ceum aut ferulaceum est, aut planum, aut fragile, nisi
 nimia siccitate exsuccum. Densum autem potius mihi
 videtur probandū, quàm improbandū, quippe quod
 plus substantiæ contineat, modo cariosum non sit.

SERAPIO lib. simp. cap. 330. Tripolijs Diosco-
 ridis historiā ad suum Turbit transtulit. Sed si cum

L 2

legiti-

Turbit Ara-
bum.Turbit Ara-
bum dele-
ctus.Turbit è La-
tariarum na-
mero nō est.Tripoliund
non esse
Turbit.

legitimi quam exhibemus Turbit descriptione conferratur: manifestè eius error deprehendetur. Nam neq³ folia Isatidis habet, neque eius caules in summo diuiduntur, sed in mucronem desinunt largo foliorum prouentu ornatum. Flos non mutat ter die colorem, neq³ eius radix odorata est, aut venena arcere adhuc deprehensa est.

Alypum non est Turbit.

DENIQUE non est Alypum Dioscoridis, vt recentiorum quidam existimant, cum eius historia Alypi descriptioni planè repugnet, & facultates sint diuersæ: Turbit enim pituitam duntaxat purgat, Alypū atram bilem deijcit. Neq³, vt iam diximus, cuiquam è lactarijs comparari potest, quæ non sine noxa in corpus admittuntur. cum Turbit legitimum nullam acrimoniam habeat, & sine molestia pituitam deijciat.

Arabes etto-
ris auctores.

PORRO huic errori ansam prabuisse puto Arabes, qui conspicientes apud suos in vsu esse Turbit ab India petittum, id ad Græcorum aliquam descriptionē ilico referre voluerunt, Græcis omne plantarum genus fuisse cognitum existimantes. Sed satius multo fuerat, ea ratione omnia non confundere, & simplicem aliquam eorum medicamentorum, quæ illis non erant probè nota, descriptionem contexere.

* Baçaim vrbs est vasta, multas alias vrbes & pagos sub suo dominio habens: quinquaginta leucis ab insula Diu abest, & Regi Lusitaniæ paret.

Tanga.

* Moneta genus Indicum Tanga est, quod sexaginta Lusitanicis regalibus æstimatur, hoc est duobus ferè Castellanis regalibus aut septem assibus Gallicis. Regale enim Castellanicum triginta & sex Lusitanica conficit.

* Turbit à nostro Auctore descriptum longè aliud est ab eo quo vulgo in officinis vtuntur, De quo qui plura volēt,

set, consulat doctissimos Matthioli commentarios in capita 30. 51. & 78. libri quarti Dioscoridis. Per vniuersam Hispaniam Thapsia abundè nascitur, eius radice pleræq; Hispaniæ officinæ pro Turpeto legitimo vtuntur. Non defunt etiam multis per Europam locis, qui Scammonij radicem concisam pro legitimo Turpeto ostendant, atq; in sua medicamenta recipiant, vt his manifestum esse potest qui scammonæ radices ficas cum illorum Turpeto diligentius contulerunt.

De Rhabarbaro CAP. XXXVII.

NON est operæ precium multa de Rhabarbaro recensere, cum omnibus notissimum sit medicamentum. Silentio tamen prætermittendum non duxi, quod hic in India didici: videlicet, omne id Rhabarbarum quod in Indiam, Persiam & Europam importatur, esse in Chinarum regione natum. Nam ex Chinarum regione per Tartariam Ormuz & Alepum defertur, inde in Alexandriam, & tandè Venetias, vnde reliqua Europæ regna petūt. Nos præter id quod nauigijs ex China infertur, eo etiam vtimur quod Persæ ex Ormuz aduehant, quod minus teredinem & cariem sentit, quàm quod ex China nauigijs infertur. Siquidem plus corrumpuntur aromata quæ per mare inuehuntur vnius mensis spacio, quàm quæ terrestri itinere importantur vnius anni tempore. Præterea India, præsertim in maritimis, maximè humida est, & huiusmodi aromata diu integra seruare non potest. Nam Rhabarbarum sub mensem Maium in Indiam locis videlicet maritimis importatum, nisi ante Septembrem assumatur planè inutile est, & abijciendum: corrumpitur enim, vt pleraque alia aromata quatuor illis mensibus hybernis, qui sunt Iunius, Iulius, Augustus, Septēber.

Rhabarbarū
omne in Chi
narum pro
uincia nasci.

L 3

Interea

Interea aliud recentius ex Ormuz importatur quov-
tuntur, idq³ quod in maritimis hibernavit, in mare
abijciunt.

Rhabarbarū
Samarcanda-
ginum.

REFERVNT genus quoddā nasci in certa Tar-
taria vrbe nomine Samarcondar: sed quod improbum
sit, nec nisi iumentorum purgationibus vtile.

Rapā Chini.
Rauam.

NVLLVM autem est Rha barbaricum, aut In-
dicum; sed solummodo Chinense, quod Rauam Chi-
ni Persæ appellant, Mauritaniam tamen plerique solum-
modo Rauam.

ALIQUANDO in Couchin intellexi Rhabar-
barum ab indigenis interdum decoqui aut distillari, et
eius decocto aut stillatitia aqua sese purgare, eamq³
esse causam, cur interdū tam facile teredinem sentiat
& corrumpatur. Sed cūm neminē audiuerim qui hac
ita sese habere, se vidisse diceret, affirmare non ausim.

De Radice Chinæ CAP. XXXVIII.

Radix Ching.

NASCITVR hac radix in Chinarum vastissi-
ma regione, quæ Moscouiam vsque extendi creditur.
Quoniam verò per totam hanc prouinciam, & etiam
in Iapan seuit lues Venerea, quam alij Neapolitanum
morbum, alij Gallicum vocant, nostri scabiem Hispa-
nicam, Persæ Bada Frangi, quod morbum Gallicum
sonat; aperuit Deus huius regionis incolis vsum radicis
cuiusdā, quæ apud eos nascitur, vt huic malo succurre-
retur. Quemadmodū in nouo orbe Guaiaci vsum osten-
dit, quoniam ea pars orbis etiam hoc morbo ab omni
hominum memoria infestata fuit. Ibi contractū mor-
bum in Europam adferētes Hispani anno Redemptio-

Bade frangi.

nis humanae 1493. reliquis nationibus cōmunicarunt. Nobis verò primum innotescere cœpit huius radicis vsus post annum quingentesimum trigesimum quintū supra millesimum, adferentibus eam huc Chinesibus quibusdam ea lue infectis, qua se, interea dum hic negociarentur, curarent.

Lues venerea
primum in
Europa 1493.
anno.

CETERVM anno ante quàm huius radicis vsus in India innotesceret, huc è Lusitania delatus sum nōnullas facultates mecū adferens, atq; inter eas, Ligni Guaiaci libras quingentas. Ex eo, tametsi multū sublatum esset dum in Liburnicam inferretur, et efferretur, mille tamen aureos contraxi Lusitanicos, quoniā magna auiditate è Lusitania expectabatur hoc lignū, quod multi malè perirent inunctionibus: & forte tum temporis nemo prater me aduexerat. Curati ergo fuerunt plurimi meo ligno. Sed eo absumpto, cū nouum è Lusitania non inportaretur, eius, quod iam decoctū fuerat, libra quinq; Lusitanicis aureis venijt.

FACTVM est vt eo tempore mercator quidam in Diu insula narraret inclyto viro Domino Martino Alfonso de Sousa meo mœcenati, qua ratione à Gallia scabie curatus fuisset quadam radice è Chinarum regione allata, cuius vires magnis laudibus euehebat, quoniam qui ea vterentur extrema illa victus ratione non egerent, qualis in Guaiaci vsu obseruabatur, sed tantum abstinerent à bubulis & suillis carnibus, pisce & crudis fructibus: tametsi ne in China quidem piscibus abstinerent, quoniam magni sunt belluonēs. Cū inualuisset is de radice rumor apud vulgus, mirum in modum hanc radicem videre auebant, atque ea vti,

Qua ratione
primum Ra-
dix Chinæ
Lusitanis in-
notuerit.

quoniam molestè ferebant extremam illam victus rationem, quam in Guaiaci vsu obseruare cogebantur. Adde quòd huius regionis incole ob otiosam vitam natura sunt magni epulones. Sub id tēpus appellunt Malacam Chineses liburnica, paululum huius radicis in suum vsum adferentes. Sed id paululum tanta auiditate requisitū fuit, vt in singulas huius radicis gantas (pondus est apud eos viginti quatuor vncias pēdens) decem Lusitanicos pendere oportuerit. Postea verò aduehentibus eam magna copia Chinesibus Liburnicis, minui cœpit precium, ita vt nunc ganta ematur dumtaxat regali castellano.

AB eo tempore vilescere cœpit Guaiaci vsus, atq; ex India relegari, tanquam Hispanus quidam qui indigenas fame enecare vellet.

CETERVM, vt ad institutum reuertamur, non sine causa, tantis laudibus effertur China radix. Nam obseruatis, quæ in hoc morbo obseruanda veniunt, natura morbi, anni tempore, regione, sexu, atate, & temperamento ægri, mirabiles eius sunt effectus: tamen si non desint ex recentioribus qui eam acriter (sed immeritò) damnent.

IN magnis doloribus & inueteratis, huius radicis vncia in sex aquæ sextarijs * coquitur, ad dimidiij vsque humoris consumptionem. Seruatur id decoctum vsui, vase aliquo vitreo aut figulino vitrato. Spuma verò inter bulliendum colligitur, & vtiliter vlceribus tumoribusq; imponitur. Salutaris est etiam densus ille vapor inter coquendum exhalans, ipsis doloribus. Interdum calido decocto tumores fouemus: nonnunquam

lineos

Ganta.

Radiciſ Chinæ mirabiles effectus.

Præparatio- nis modus.

lineos pannos decocto madidos vlceribus imponimus, eaq³ mundamus.

SOLENT Chineses maiori quantitate in sua Chinaturn regio frigidā. regione assumere, cum frigida admodum sit. Quos cum imitari vellent huius regionis nonnulli, radicis duas vncias, addita interdum semisse, in precedenti aqua quantitate decoquentes, ob nimium medicamenti calorem in graua inciderunt symptomata. Sed & quod mihi accidit, prætereundum non duco. Sciatica laborans, huius radicis decocto vsus sum prouocandi sudoris causa. Sed cum calidum haurirem, vt initio ferebat consuetudo: in tantos hepatis ardores incidi, vt vniuersum corpus erysipelate & phlegmone laborare cœperit, necesseq³ fuerit statim venam secare, decoctum hordei cum saccharo rosato sumere, & aëri me exponere, vt sanitatem pristinam recuperarem. Itaq³ meo periculo facti sapientiores reliqui, calido decocti potu, & tanta radicis copia in posterum vti desierunt.

ANTE omnia deligenda est radix ponderosa, re- Radix Chinezæ delectus- cens, firma, que neq³ teredinem, neq³ cariem senserit, & que candida sit: melior enim talis est, quam rubescens. Huius vnciam in sex aqua sextarijs decoquimus Eius vtendæ ratio. ad medias aut ad tertiam partem, pro morbi & ægri natura, subinde ea medicamenta inijcientes, que huius radicis facultates corrigant. Exempli gratia. Si dolor capitis aut neruorum adsit, rorem marinū, aut rosas inijcio: Si obstructionibus hepar laboret, apium: si ardor adsit cum obstructione, intybum: si vlcus vesicæ aut renū infestet, additur glycyrrhizæ & succus: interdū radici admisceo æquale pondus hordei.

SOLENT autem huius radicis decoctum sumpturi, prius syrupis conuenientibus purgari, quibus (quoniam plerunq³ materia quæ peccat pituitosa est) Turbit aut agaricum maiuscula quantitate indimus, aut nonnunquam syropos China decocto diluimus. Bene purgato corpore radicis decoctum propinare incipimus, post decimum quintum diem, minoratiuo, si opus sit, exhibitio: item alio interdum post trigesimum diem, quod ex manna constet, aut cassia solutiua, aut Rhabbaro decocto radicis macerato, aut hordei, prunorumue, vel glycyrrhiçæ, aut intybi decocto. Toto hoc tempore, si alius singulis diebus libera non erit, clysteres ex radicis decocto, melle rosato, oleo violaceo, & cassia solutiua paratos inijcimus, habita necessitatis ratione.

QVOD si nimium incalescat ager, radicem minus decoquimus, aut eius decocto aquam intybi, vel summi terræ, si adsit, aut buglosi, inijcimus. Quod si nec hoc sufficit, decoctum subtrahimus, curationemq³ in aliud tempus magis opportunum differimus.

HOC decoctum interdum intra vigesimum diem curat, interdum serius, interdum verò citius. Vulgariter tamen ad decimum quintum vsque diem dolores augentur, & intenduntur, deinde paulatim mitigantur. Nonnullos vidi, qui licet aliquoties hoc decoctum sumpsissent, postrema tantum diæ curati sunt. Alios item, qui nullo modo curati sunt, quod forsitan frigidiores essent humores. Itaque consulo, vt qui in Europa hæc radice vtentur, eius quantitatem augeant, cum frigidior sit regio.

IN singulas verò curas, radicis vsus esse solet ad vn-
 cias triginta, vncijs toridem dierum numero, quibus
 cura perficitur, respondentibus. Raro calidum decoctū
 exhibeo, nisi in vehementibus & inueteratis dolori-
 bus, quando sudoribus materiam euacuari oportet: tūc
 enim bis singulis diebus exhibetur, mane scilicet & ve-
 sperī. Hęc autem vulgaris est victus ratio. Datur caro
 gallinarum, pullorum gallinaceorum, & veruecina e-
 lixa cum salis momento (id enim modicè sumptū no-
 xium esse non puto) & croco, & coriandro sicco. In-
 terdum eadem assa exhibetur, habita morbi ratione.
 Vinum omnino adimo, nisi ad stomachi ex multa pi-
 tuita contractam debilitatem, appetentięq; deiectio-
 nem tollendam, decoctum sumatur: tum enim radicis
 decocto dilutum ægris propinatur, appetentiam enim
 ciēt, & concoctionem plurimum inuat. Pane mellito
 vtuntur Chineses.

Medicamen-
 ti dosis.

Victus ratio.

EFFICACIOR est hęc radix in inueteratis
 morbis, vbi videlicet magni tumores, & vlcera mali-
 gna adsunt, quàm in recentibus morbis.

Radix Ching
 præstantior
 in inuetera-
 to quàm re-
 centi morbo.

SUNT & alię hac radice vtendi rationes. Nam
 quosdam in Balagate vidi, qui calido radicis decocto
 eiusdem radicis trita drachmam cum semisse inijcerēt,
 quotiescunque mane & vesperī sumerent.

SUNT qui mane laminam conseruę ex huius ra-
 dicis puluere & melle paratę (aut saccharo, si magnus
 adsit calor) edant, deinde radicis decoctum bibant. Au-
 getur autem, aut minuitur pulueris quantitas in hac
 conseruę, & quandoque corrigitur, pro Medici ar-
 bitrio.

Conseruę
 radice Chi-
 nz.

V A.

VARIANDA sunt interdum remedia. Memini solo decocto binos curasse, quibus testiculi intumuerant.

HAC radice adhuc tenera, Chineses cum carne elixa vescuntur, veluti apud nos naxis aut rapis cum carnibus elixis vesci solemus.

Aqua stillatita è radice Chinæ.

HUIVS radicis aquam stillatitiam vtilem fore credo, si quis eam nancisci posset. Ego sanè destillatoria organa in Chinarum regionem misi, vt ex ea radice liquorem mihi eliciant. Nescio an impetrabo.

Radice Chinæ facultates.

VILE est etiam huius radicis decoctum, præter eos morbos qui cum contagio luis venereæ communi aliquid habent, ad paralyses, tremores, articulorū dolores, sciaticam, podagram, tumores scirrholes & œdematodes, tum etiam strumas extirpat. Succurrit ventriculi debilitatiōni, inueterato capitis dolori, calculo & vesicæ vlcerebus. Huius enim decocti vsu plerique liberati sunt, cum nullis antè medicamentis iuuamen sensissent.

Lampatam. Radice Chinæ descriptio.

CETERVM indigena hanc plantam Lampatam vocant: trium aut quatuor palmorum altitudine assurgit, cauliculis tenuibus, quos rara folia cingunt, mali assyrii iunioris similitudine, radix palmi longitudine, interdum crassa, nonnunquam tenui, quæ recentia eruta, admodum tenella est, & cruda aut elixa manibus potest. Ego vnicam duntaxat plantam hinc in Goa vidi, eamq; perpusillam, quæ siccitate perijt, ante quam excreuisset. Si seretur ea radix, iuxta arbores serendam esse perhibent, quoniam suo complexu hederae modo eas scandit.

INTELLIGO eos qui hoc decocto vtuntur, mulierum conspectu vehementer ad libidinem accendi. Quare consultum videtur, vt per cura tempus nulla ad agros mulieres admittantur *.

Mulieres ad agros nō admittendæ.

SED quoniam in Chinesium mentionē his commentarijs plerumq; incidimus, præsertim verò hoc capite, non alienum ab instituto erit, si ex his quæ de illis à fide dignis viris accepi, paucula hinc proferam.

SUNT ergo Chineses Asiatici Schita, qui licet gens Barbara esse aestimentur, in negotiatione tamen & manuarijs operibus censentur admodum industrij. Sed neque in literarum cognitione cuiquam regioni cedere aestimantur. Habent enim leges scriptas Iuri Imperatorio similimas, vt ex libro quem eorum legibus inscriptum apud Indos asseruari audio, videri potest. Vnam ex his legibus exempli gratia proferā, quæ est, Non esse integrum viro, mulierem, cum qua viuente marito adulterium commiserit, post mariti mortē, matrimonio sibi iungere.

Chineses Schita sunt.

INTELLIGO etiam apud eos Doctrinæ gradus præmia esse: Eruditis etiam viris, Regis totiusq; reipublice moderatiōem committi. Sed & in eorum picturis, viros è suggestu legentes, & auditores circum adstantes conspici licet. Huc adde artem typographicam antiquam vetustam apud illos esse, vt omnem hominū memoriam superet, & semper vsurpatam apud eos censent.

Doctrinæ gradus apud Chineses.

Typographica apud Chineses vetustissima.

* Hoc loco etiam noster Auctor vocabulo Canada vtitur, cuius interpretationem cap. de Opio dedi. Cū itaque radicis Chinæ vnciam in quatuor aquæ Canadis denarij dicat; ob rationes eo capite adductas, quatuor Canadas

çarça parilla.

nadas in sex Sextarios verti.

* Nunc per vniuersam Europam radicis cuiusdam vsus inualuit, quam Hispanico nomine (illi enim eius vsus primi ex Peru in Europam inuexerunt) çarça parilla vocant, quasi dicas *Rubum viticulā*. Cuius sanè magni sunt effectus, & Radici Chinæ suam laudem adimit, quæ non nificariosa & longa vectura emarcida ad nos peruenire solet. Qui de çarça parilla plura requiret, Dôctissimi Matthioli Epistolas, & eius in Diosc. commentarios legat. Et nos breui, Deo annuente, eius historiam cum icone exhibebimus, atque à Smilace aspera (quam çarçam siue Zassam parillam nonnulli arbitrati sunt) plurimum differre ostendemus.

De Croco Indico CAP. XXXIX.

Alad.
Manjale, Cû-
het, Darzad,
Habet.

APPELLATUR hæc radix in Canara Alad: sic etiam in Malauar, sed propriè manjale: in Malayo, cûnhet: à Persis, darzad, quod lignum luteum sonat: ab Arabibus habet.

NASCITVR plurimæ in regionis Malauar parte, videlicet in Cananor, & Calecut. Prouenit etiam hic Goa, sed exigua quantitate.

MAGNA eius copia ad Arabes & Persas deferretur, qui omnes apud se non nasci, sed ex India adferri fatentur.

Chaledsium,
Chaliduniû.

HVIUS mentionem facere videtur Auicenna libr. 2. ducentesimo capite * & Chaledsium seu Chalidunium appellare. Sed cùm dubitanter scribat, aliorumq; auctoritates citet tanquam de re multû sibi perspecta, nihil affirmare possum. Fieri autem potest vt corruptum sit vocabulum, vocatq; hæc radix initio Arabibus aled, quemadmodû & Indis, postea verò corruptè Chaledsium. Vt autem

Aled.

facilius credam, me impulit, quod eum, caput de CUR- Curcuma.
 cuma siue curcumani lib. 2. cap. 166. (quod etiam
 huic radici simile est) scripsisse videã. Solet enim Aui-
 cenna de simplici aliquo medicamento dubitans, diuer-
 sa (vti diximus) scribere capita. Neque eorum aucto-
 ritas me mouet, qui per Curcuma Chelidonium intel- Chelidoniũ.
 ligi dicunt, quoniam crocea sit radice, scribatq; oculis
 perutile esse, quæ notæ etiam Chelidonio conueniunt.
 Nam tamen si vulgo hac radice vtantur ad tingendos Croci in dict
 condiendosq; cibos, eum hic, tum apud Arabes et Per- vſus.
 sas, ob eam nimirum causam, quod viliori ematur,
 quàm noster crocus, qui apud eos etiam prouenit: hu-
 ius tamen etiam in medicina vsus est, præsertim autẽ
 in ocularibus medicamentis: tum etiam ad psoram, si
 cum mali aurea succo, & Cocci, siue nucis Indica oleo
 misceatur. Quibus affectibus Auicenna vtrog; illo ca-
 pite chaledsiũ & curcuma vtilia esse scribit.

EST autem hæc radix recens, intus crocea, foris Croci indiæ
 verò Gingiberi persimilis, folijs compactis, cauleq; fo- historia.
 liaceo. Vehementi amaritudine & acrimonia, dum re-
 cens est, caret, ob multam humiditatem: siccata verò
 acris est, sed non adeo vt Gingiber: putog; sine noxa
 posse sumi.

* In nostris exemplaribus Auicenna libr. 2. cap. 200.
 Chelidonium describit. Capite autem 166. de Chorcu-
 mani, siue Chorchumma ma agit cum hac interpretatio-
 ne. Et est fex olei de Croco. Ceterũ de Officinarum Cur-
 cuma quod Dioscoridis Cyperum Indicum volunt recẽ-
 tiores, lege Matthioli tum aliorum commentarios.

De

De Galanga CAP. XL.

EST Galanga medicamentū vsibus humanis valde necessarium, sed veteribus Gracis ignotum, & Arabibus non satis perspectum.

Caluegiam.

DICITVR autem Caluegiam Arabibus. Et licet omnes Mauritani, vt Serapio lib. simp. cap. 332. corruptè legit Culungem, aut Galungem scribat, fides eis adhibenda non est, quoniam omnes Arabes Caluegiam nuncupant.

Galanga duplex.

Minor galanga.
Lauandon.
Maior galanga.
Lancuaz.

EST verò Galanga duplex. Altera minor, odorata, quæ ex Chinarum regione huc, inde in Lusitaniam defertur: eam incolæ Lauandon appellāt. Altera maior, quæ crassior est priore, ignauior tamen & viribus infirmior. Nascitur hæc in Iaua, & incolis Lancuaz dicitur. Nos tamen hic in India vtramq; Lancuaz appellamus.

Galangæ historia.

PORRO minor duorum palmorum altitudine fruticat, folijs Myrti, radice nodosa, sponte nascens. Maior in Iaua nata binūm ferè cubitorum altitudine attollitur, folijs in modum cuspidis lanceæ, radice crassa, nodosa, arundinis modo: flore candido, seminifera est. Scribitur tamen hæc maior radice duntaxat vt Gingiber, non semine, licet apud Auctores aliud reperias. Sed tamen & ex semine sata, hic prouenit in hortis, sed exigua quantitate, quanta videlicet acetarijs & huius gentis vsui medico sufficit.

Galanga recens in acetarijs.

AVICENNA & Serapio exactam huius plantæ notitiam non habuerunt. Nam cum eius, vt diximus, duo sint genera, & prior Chinensis scilicet, præferatur: dubitanter tamen de ea scripserunt: hincq; factum

Etiam putō vt Auicenna duo diuersa capita de ea scripserit, alterum lib. 2. cap. 321. sub nomine Calungiam, alterum verò lib. 2. cap. 196. sub Caserhendar nomine. Sed sub quo nomine Chinensis, cuius primarius est vsus, aut sub quo Iauanensis, quæ ignobilior est, describatur, ignoro: quoniam vtriusque non nisi summa cum dubitatione meminerunt.

INTER recentiores Medicos controuersia est de Galanga, Calamo, et Acoro. Volunt enim nonnulli, inter quos est Antonius Musa, exam. simpl. ex Leonice ni testimonio, Galangam Acorum esse veterum. Alij, inter quos est Manardus libr. 6. ep. 3. & Matthiolus, Com. in Dios. lib. 1. cap. 2. Calamum officinarum, legitimum esse Acorum malunt. Sed capite de Calamo; neutrum ex his esse Acorum satis ostēdi *. Calamum tamen odoratum, vt eodem loco dixi, in Acori locum semper substituere soleo.

CETERVM omnino explodenda est Monachorum dist. 1. cap. 47. qui in Mesuen commentati sunt, opinio (vt rectè Matthiolus) qui Galangam Schœnanthi radicem esse volunt. Nam inutilis est Schœnanthi radix: præterea Schœnanthus in Arabia & Caliate nascitur: Galanga verò in China & Iaua siue Iaoa prouincijs ab Arabia procul disitis prouenit.

Monachorum
inficitia.

* Vide caput de Calamo, vbi nostrum vsualem Calamum haudquaquam, cum nostri Auctoris Calamo conuenire diximus.

De Gingibere CAP. XLI.

GINGIBER appellatur Arabibus, Persis, & Gengibā. Turcis Gengibil, non Lengibel: (vt corruptè legūt

M

Sera-

Adrac, Sucte,
Imgi, Aliaa.

Serapionis libr. simp. cap. 336. exemplaria) in Guza-
rate, Decam, Bengala cum adhuc recens & viride
est adrac, siccatum vero, Sucte: in Malauar, tam vi-
ride quam siccum iungi: in Malayo, aliaa.

Gingiberis
historia.

EST autem Gingiber similibus Iridi aquatica,
aut Gladiolo (non Arundini) folijs; magis tamen ni-
gricantibus: caule cum folijs duorum aut trium pal-
morum altitudine, radice etiam Iridis, non serpente,
vt voluit Ant. Musa ex am. simpl. At nec admodum a-
cris est praesertim eius quod in Baçaim natum est, ob
nimiam quae dominatur humiditatem.

Gingiberis ra-
dix recens in
acetarijs.

HÆC radix minutim concisa & alijs herbis ad-
mixta in acetarijs editur cum aceto, oleo & sale: at
etiam cum piscibus & carnibus cocta.

Gingiberis
delectus.

NASCITVR Gingiber in omnibus Indiae pro-
uincijs nobis cognitis, semine aut radice satum. Nam
quod sponte nascitur, exigui est momenti. Optimum
& frequentissimum est Malauaricum, Arabibus et Per-
sis maximè expetitur. Secundum locum obtinet quod
in Bengala inuenitur. Tertium quod in Dabul, & Ba-
çaim, tota^q3 ea ora maritima nascitur. In solitudini-
bus & mediterraneis vix inuenitur, neq³ inde ad nos
adfertur. Inuenitur etiam in insulis D. Laurentij &
Comaro, quae Aethiopiae sunt conterminae. Inde sum-
pserunt occasiōem nonnulli vt scriberent apud Tro-
glodytae. glodytas nasci.

Troglodytae.

Gingiberis
mellis.

COLLIGITVR & eruitur Decembri & Ia-
nuario, deinde aliquantulum siccatum limo obducit-
tur, non quo maioris sit ponderis, sed vt foraminibus
obturatis, diutius sine corruptione in sua humiditate
natu-

naturali conseruetur. Nam non probè obductum tere-
dini obnoxium est.

GALENVS lib. 6. simpl. è Barbaria conuehi scri-
bit. Si per Barbariam Indiam intelligit, bene quidem;
at si eam Africae partem qua nunc Barbaria dicitur,
male.

DIOSCORIDES ^{1 autem} lib. 2. cap. 151. ~~scribit~~ in
Troglodytica Arabia nasci tradit. Nascitur quidem
apud Troglodytas & Aethiopes, sed adeo exigua quan-
titate, vt ipsis incolis vix sufficiat. In Arabia verò non Nullum Gini-
giber in Ara-
bia. nascitur, quandoquidem ad Arabes exportatur. Illud
autem verum est, quod primis edulij admisceri scri-
bit: idem enim adhuc hodie apud Indos obseruatur.
Quod verò dicit huius radices Cyperi modo paruas es-
se, fallitur: nam multò maiores sunt Cypero. Aluum Gingiberis
vites. leniter emolliunt concoctionem iuuantes. Aluum con-
tra, vt alij volunt, etiam adstringunt, quoniã facta pro-
ba concoctione sistuntur alui profluvia à crudis humo-
ribus nata.

SCRIBIT Musa Exam. simpl. saccharo condi-
tum dum manditur, in sine veluti filamentum in ore
relinquere. Sed, quemadmodum ipse ait, id duntaxat
in eo contingit, quod adulteratum aut teredinosum a-
cri lixiuio prius maceratum, deinde saccharo cõditur,
vt maleficium non deprehendatur. Nam benè matu-
rum, & plenum, non cariosum, multis aquis elotum,
& per multos dies maceratum, deinde saccharo con-
ditum, gratissimum est, nec vlla vehementi acrimo-
nia molestum, neque filamenta in ore relinquit. Tale
fit in Bengala, quod laudatissimũ est, deinde in Chaul,

Gingiber im-
probum.

*Baçaim & Dabul. Improbatur quod ex Batecala ad-
uehitur.*

* Meminit Zingiberis Lud. Roman. lib. 5. cap. 14, Pro-
ducit, inquit, Calecut ager Zingiber, quæ radix est, erui-
turque nonnunquam pondo vnciarum duodecim: sed nõ
omnibus est eadem amplitudo. Plus non agitur in pro-
fundum radix, quàm ad ternos vel quaternos palmos, ha-
rundinum modo. Cùm eruitur Zingiber, relinquunt in-
ternodium radices in scrobe, terramque radici aggerunt,
ceu semen eius radices, proximo anno eruturi fructum, id
est, Zingiber. Maximilianus item Transil. de Moluccis
insulis Gingiber hoc modo descripsit. Gingiber verò pas-
sim in singulis insulis huius Archipelagi nascitur: aliud
feminatum, aliud sponte prouenit. Sed quod feminatum no-
bilius est. Herba similis illi quæ Crocum [indicum intel-
lige siue Curcuma] fert, & eo modo eius radix fere nasci-
tur, quæ Gingiber est.

De Zedoaria CAP. XLII.

MAGNA est dubitatio de Medicamentis Zedo-
ria & Zerumbet, quoniam Auicenna lib. 2. cap. 743.
& 745. diuersa duo capita de eis scripsit. Rhases libr.
3. de re med. cap. 34. vtrumq; sub vno capite compre-
hendit. Serapio verò lib. simp. cap. 172. vnicum caput
de Zerumbet scripsit.

Zedoaria.

Zerumba.

Zerurabet.

EGO diu in eadem dubitatione versatus sum, &
existimaui Zedoariam, quæ celebrior est, eam esse qua
nobis hîc Zerumba dicitur, & medicamentũ est Per-
sis expetitur, quod hinc Ormuz defertur, inde in A-
siam minorem & Venetias. Zerûbet verò id esse quod
nos hîc vocamus Crocum indigenum, cuius in Croco
Indico mentionem feci. Postea tamen errare me depre-
hendi ex diuersis quibus prædita sunt facultatibus Cro-
cum Indicum & Zerumbet.

Crocum
indicum.

QVOD

QVOD nos hīc Zedoariam appellamus, Auicenna lib. 2. cap. 75 2. (tametsi non nouerit) Geiduar Geiduar rarsi admodum. dicitur: aliud nomen ignoro, quoniam nascitur regionibus, Chinenstum prouinciæ vicinis. Magno verò emitur Geiduar, nec facile inuenias nisi apud Circūforaneos quosdam & circulatores quos Indi jogues, jogues, Calandares. Mauritani Calandares appellant, hominum genus quod peregrinationibus & stipem emendicādo vitam sustentat. Ab his enim & Reges & Magnates Geiduar emunt.

EST verò Geiduar * magnitudine glandis, eiusdemq₃ fere formæ, colore sublucido. Vnicum huius Geiduar fragmentum, quod circiter dimidiam vnciā pen- Geiduar historia. debat, à Niŕamoxa semel impetraui. sed id in Lusitaniam cum insigni lapide Armenio missum, vna cum nauis perijt. Ostenderam id prius Pharmacopolis in Chaul & Goa: sed nemo illorum nouerat quid esset. Aliud paucillum apud istos circulatores vidi, sed non emi, quòd fraudem metuerem.

VTILE est autem istud Geiduar ad plurima, Geiduar facultates. sed præsertim aduersus venena, & virulentorum animalium ictus, morsusq₃.

PORRO hoc medicamentum Dioscoridi incognitum fuit, tum etiam Auicennæ, libr. 2. cap. 75 2. quoniam se existimare ait Geiduar esse. Zedoaria Geiduar veteribus ignotum. verò vocabulum corruptum est, & Geiduar dicendum est.

* Incognitum Europæ esse puto Geiduar hīc descriptum, & difficulter cognitum iri credendum est, ob eas rationes quas noster Auctor in medium profert. Nam quā Zedoariam vocamus, nihil minus est quàm Geiduar: sed

ex Zerumbeforfitan erit generibus, quam sequenti capite
 noster Auctor describit. Tametsi non desint, veluti in Co
 sto diximus, qui eam inter Costi genera Dioscoridi descri
 pta referendam censeant.

ZERVMBET SERAPIONIS.

De Zerumbet CAP. XLIII.

Zeruba.
 Cachoraa.
 qua.

ZERVMBET appellatur Arabibus, Persis &
 Turcis Zeruba*: in Guzarate, Decan, & Canara,
 cachoraa: in Malauar qua.

ABVNDÉ prouenit in Malauar prouincia, vi
 delicet in Calecut & Cananor. Sata autem & plan
 tata hac planta, plurimis locis prouenit. Sponte autem
 nascitur syluosis iam memoratarum regionum locis:
 inde à multis Gingiber syluestre appellatur, nec id sine

ratió-

Gingiber
 syluestre.

ratione, quoniam eius folia *Gingiberis* folijs similia sunt, maiora tamen & magis aperta: eius item radix *Gingibere* maior.

RADIX eruta conciditur & siccatur, deinde in *Arabiam*, *Persiam*q₃ defertur, in *Gida* et *Alexandriã*, vnde postea *Venetias* & alias regiones transfertur. Conditur etiam *saccharo*, laudatiorq₃ est *Gingibere* condito.

NUNC eos Auctores qui de hac scripserunt percurramus.

AVICENNA lib. 2. cap. 743. *Zedoariam* ra- Zedoaria.
dicem esse ait *Aristolochia* similem, atq₃ eam præferri quæ ad radices *Napelli* gignitur præstantissimum autem esse antidotum aduersus venena, serpentum præferim & *Napelli*. Capite verò 747. ait *Zerumbet* Cy Zerumbet.
pero similem esse, minus tamen odoriferam. Alio loco arborem esse vult similibus præditã facultatibus, quales *Serapio Zedoaria* tribuit.

SERAPIO lib. simp. cap. 172. *Zerumbet* esse *Zedoariam* scribit: deinde ex auctoritate *Isaac Zerumbet* radices rotundas esse instar *Aristolochia*, colore verò & sapore *Gingiberi* similes, easq₃ è *Chinarum* regione conuehi.

AVICENNA lib. 2. cap. 743. duntaxat *Zerumba* aut *Zerumbet* nouit. Sed quoniam eam vidit in frustra rotunda, interdum verò in oblonga concisam in sinu *Persicũ* vehi, duo genera esse existimauit *Zerumba* et *Zerubet*. Hac etiam de causa folia que non viderat prætermisit: & quæadmodũ ipsa radix ex *India* in alias regiões trãsferatur, duntaxat expressit. Et certè

etiam hodierno die diuersum est precium eius quæ in rotunda frustra resecta est, ab eius precio quæ in oblonga concisa est.

Auicennæ opinio explorata.

QVOD verò iuxta Napellum nasci optimã scribit, plane fabulosum est, quandoquidem Napellus vix hic reperitur (non sunt enim huius regionis syluæ procreando Napello aptæ) & Zerumba plurima, vt diximus, nascitur syluosis Malauar locis: tum etiam multis locis sata prouenit: nec quenquam (tametsi diligentissime perquisuerim) hanc radicem iuxta Napellum vidisse intellexi. Præterea ex reliquis ex Auicenna iam adductis locis manifestum est, quam sibi parum constet, vt facile hinc iudicari possit, eum Zurumbet historiam plane ignorasse.

Geiduat apud Chinenæs.

SERAPIONIS autem legitimi codices non habent additam expositionem Zerumbet, id est, Zedoaria, sed ab interprete insertam verisimile est, qui differentiam inter Zedoaria & Zerumba ignorabat. Id ex sequentibus facile deprehenditur cum ait è Chinarum regione conuehi. Certum enim est Zedoariam non nasci apud Indos, sed è Chinarum regione aduehi, raramq; apud Indos inueniri. Zerumba verò abunde in India nascitur.

Zerumba apud Indos.

NON defuerunt qui crediderint, Arnabo * de quo Paulus lib. 7. cap. 3. scribit, idem esse cum Zerumbet. Verùm ex vtriusq; historia satis manifestum est diuersas esse plantas. Siquidem Arnabo Pauli, arbor est procera, suauis odore spirans. Zerumba verò graminacea est planta, vt modo diximus.

Arnabo.

CETERVM minus sunt audiendi, qui aut Benalbum

album & rubrum, aut Carpesium esse volunt: quoniã Benalbum &
rubrum.
Carpesium.
hoc vtrumq; medicamentum huc non sine questu con-
uehitur. Zerumba verò hinc in exterâs regiones ex-
portatur. Præterea longè diuersa est vtriusque facies à
Zerumba.

* Zeruba siue Zerumba forsitan eritea radix quam ca-
pite de Costo Venetijs adferri dixi, Zingiberi adeo simi-
lem vt nihil supra, plerunque tamen maiorem, & intus
palescentem.

* Inuenitur Antuerpiæ apud quosdã aromatarios Zedoaria quoddã genus illis Bloczewal, id est tuberosa Zedoaria nuncupatum, rotundum instar Aristolochiæ rotundæ, foris nigricãs, interdum cinerei coloris intus candidans, gustu vidualis Zedoariæ. Eam radicem, quoniam multum cum Serapionis Zerumbet conuenire videtur, hic exprimi curauimus.

* Qui plura de horum opinione requiret, legat doctissimi Matthioli commentarios in Dioscoriden, & aliorũ recentiorum de re herbaria lucubrationes.

De ligno Colubrino CAP. XLIII.

NON modo aduersus animalium virus eiacularium morsus ictusue efficax est hoc lignum, siue potius Ligni Colu-
brini facultates.
radix: sed etiam eius puluis lumbricos necare, papulas, exanthemata, & impetigines tollere creditur, & cholericam quam vocant passionem (incola Mordexi dicunt) sanare. Similiter vtile esse medicamentum seruit Cholera mor-
bus.
Mordexi.
aduersus febrium circuitus, vnciæ pondere propinatũ, prius tamen tritum & aqua maceratum, per vomitus expurgata multa bile.

HANC verò radicem Serpentium moribus prodesse, hoc modo deprehensum est.

IN Zeilan insula, Serpentis genus est coronatum,
M 5 Lus-

Regulus ser-
pens.
Cobras de
Capelo.
Quil, Quir-
pele.

(Lusitani Cobras de capelo, nos Regulum dicere possumus) maximè noxium: Est item animalis genus magnitudine vierra huic serpenti inimicissimum, Quil, vel quirpele vocant. Quotiescunq; cū serpente congressurum est hoc animalculum, istam radicem (qua multa istic nascitur) ea parte pramordet qua denudata est: etenim eius pars aliqua extra solum prominet.

Reguli &
Quil pugna.

Pramorsa radice, pedibus anterioribus salua consper-
set caput primum, deinde reliquum corpus sibi demul-
cet: postea serpentem aggreditur, nec eum dimittit,
donec occiderit. Quod si eo congressu serpentem vin-
cere non potest, denuo ad radicem confugit, ad quam
se fricat, deinde in prælium redit, atq; ita mor-
su serpentem necat. Hoc spectaculo edocti Chingale (ij sunt
Zeilan incolæ) hanc radicem venenis resistere didice-
runt.

Chingalæ.

HVIVSMODI pugnarum spectatores plerique
fuerunt Lusitani. Nam solent domi alere similia ani-
malcula tum ad mures extirpandos quos acerrimè
persequuntur, tum vt cum serpentibus Regulis præ-
lientur quos circumferre solent Circumforanei quidam,
jogues appellant, stipem emendicantes, & cineribus
se aspergentes, vt hac ratione venerandos sese sancti-
monia titulo vulgo præbeant. Circumeunt isti omnes
regiones, & nonnulli ex ijs Circulatorum munere fun-
guntur, gestantq; serpentes regulos quos demulcere so-
lent & collo aptare (prius tamen exemptis dentibus)
vulgo persuadentes eos se incantasse ne nocere possint:
Interdum verò serpentes quos etiam habent integros,
quibusq; non sunt exempti dentes, accepto premio cū

jogues.

quas dixi viuerris, siue alio simili animalculo committere solent.

TRIA sunt huius ligni genera in insula Zeilan. Trialigni Colubri-
lubrini genera.
Rametul de-
scriptio.
PRIMUM & laudatissimū illud est à quo subsidium querit viuerra, vocaturq; incolis Rametul, Lusitanis Pao da cobra, id est, Lignum Colubrinū, quod serpentum morsibus sit salutare. Duorum aut trium palmorum magnitudine assurgit, paucis virgulis, quatuor aut quinq; duntaxat tenuibus: radix quæ maximè in vsum venit, veluti tenuiorum nostrarum pitium radices, multis capitibus aut nodis se propagās, ita vt semper radix aliqua extra solum se exerat, & radice vna exempta, aliæ in eius locum succedant. Radix hæc ex candido cinerea est, solida admodum, amaro gustu: folia Persicæ mali, magis tamen virentia: flos longè à folijs racematim coheret, pulcherrimo colore rubens. Fructus sambuci sed rubens & durus racematim coherens veluti in Periclymeno. Teritur primum hæc radix, & ex vino aut aqua cordiali propinatur à serpente percussis, teritur etiam ad cotem santali modo, & vulneribus inspergitur. Hanc multis alijs regionibus, & in Goæ continenti nasci tradunt.

SECUNDVM genus veluti primum aduersus venena commendatur, eodemq; modo quo superius v-
surpatur. Arbor est, cū sola prouenit nullis vicinis arboribus, Malo punicæ similis, spinis breuibus et firmis, horrida, cortice candido, denso, rimoso & solido, & amaro, non tamen veluti prioris cortex: folijs est luteis, aspectu pulcherrimis. Hæc autem, si iuxta aliquam aliam arborem proueniat, per summos eius ramos serpere,

at q;

atq; eos Cucurbita modo amplecti ferunt. Solent ipsum lignum cum radice & cortice permixtum exhibere. Præfertur tamen radix. Hoc etiam in insula Goa nasci ferunt: sed nunquam id videre mihi contigit.

Tertium genus.

Eius descriptio.

CUM Prorex in Iasanapat an insula, Zeilan contermina esset, dono dati sunt illi aliquot fasciculi ligni cum suis radicibus quæ tenues erant, duræ, nigra & odorata. Eam radicem mirificè prædicabant, & aduersus venena pollere aiebant. Similè in Continenti Goæ nasci ferunt. Ramos habet paucos, tenues, quatuor aut quinque cubitorum longitudine, qui, nisi alligati, sustentare se nequeant, sed per solum sese diffundant: folia rara, Lentiscinorum effigie, oblonga, non viridia, sed maculosa, siue nigricantibus ex candido maculis respersa.

RADICEM quandam in Malaca inueniri rumor est, quæ aduersus vulnera sagittis toxico illitis facta præsentaneum sint remedium.

Primi generis fragmentum, trium digitorum transversorum longitudine anno salutis 1564. ostendit mihi Salmanticae, ornatissimus vir Augustinus Vascus dono olim à Lusitania missum D. Ioâni Vascæo viro doctissimo eius parenti, cum vasculo à Cocco de Maldiuâ confecto, Lapide Bezar insigni, & vasculis testudineis: quæ omnia mirificè aduersari venenis creduntur.

De lapide Bezar CAP. XLV.

À LAPIDE Bezar nomen inuenerunt medicamenta venenis resistentia, quæ per excellentiam Bezardica dicuntur. Est enim hic lapis eximia aduersus venena facultatis: nasciturq; hoc modo.

Bezardica medicamenta.

Lapidis Bezar historia.

EST in Corasone & Persia Hirci quoddam genus,

nus, quod Pazam lingua Persica vocant, rufi aut al-
 terius coloris (ego rufum & prægrandem Goæ vidi)
 mediocri altitudine, in cuius ventriculo fit hic lapis Be-
 zar, circum tenuissimam quandam paleam semper au-
 gescens, & veluti multis è tunicis contextus; Columel-
 la aut glandis, forma plerunq; est, interdum alia & a-
 lia forma, leuis magna ex parte, colore veluti ex viridi
 nigricante. Inueniuntur exigui, & magni. Magni, qui
 variores sunt, ab earum regionum illustribus viris ex-
 petuntur: quo enim maiores sunt, eo valentioris esse
 facultatis sibi persuadent. Memini vnum habuisse, qui
 fere quinque drachmas penderet. Is in Lusitaniam de-
 latus, vix sexaginta quatuor Lusitanicis aureis (ij Hun-
 garicis æquipollent) vanit, cum tamen aliquanto plu-
 ris hic emptus fuisset.

HUNC verò lapidem ea ratione generari quam
 modo retulimus, tum his oculis obseruavi (lapidem e-
 nim contritum huiusmodi tenuem paleam in meditul-
 lo continere inueni) tum à viris fide dignis accepi, o-
 mnes in Persia natos simili modo circum paleolam ef-
 formatos inueniri.

CETERVM non solum generatur hic lapis in
 Persia, sed etiam nonnullis Malace locis, & in insula
 à Vaccis nomen sumpsit, haud procul à promonto-
 rio Comorim. Nam cum in exercitus annonam ma-
 garentur istic multi prægrandes hirci, in eorum ven-
 triculis magna ex parte hi lapides reperti sunt. Hinc
 factum est, vt quotquot ab eo tempore in hanc insulã
 appellunt, hircos obruncent, lapidesq; ex ijs tollant.

Lapis Bezar
 multis locis
 inuenitur.

VERVVM nulli Persicis bonitate comparari pos-
 sunt.

Lapis Bezar
perficus reli-
quos ante-
cellit.

Delectus
ratio.

Pazar, Pazan.

Bazar.

Lapidis Be-
zar facultates.

sunt. Dextri autē adeo sunt Mauritani, vt facile qua in regione nati sint singuli lapides, discernere & dyndicare possint. Vt verò adulterinos à legitimis dignoscant, manibus comprimunt, deinde spiritu instant. Nā si aër aliquis permeat, adulterini indicium est.

VOCATVR autem hic Lapis, Pazar à Pazan, id est, birco, cum Arabibus, tum Persis & Corasone incolis: nos corrupto nomine Bezar, atq; Indi magis corruptè Bazar appellant, quasi dicas lapidem forenses: nam Bazar eorum lingua forum sonat.

VTVNTVR eo Indi, nos sequuti, aduersus delecterie facultatis medicamenta. Ormuz verò & Corasone incolæ, non modo aduersus virulentorum animalium morsus vtuntur, sed etiam aduersus omnes melancholicos morbos. Opulentiores bis se purgant singulis annis, Martio videlicet & Septembri. A purgatione, quinque subsequētib; diebus continuis hauriunt in singulas doses, decem huius lapidis grana macerata in stillatitio rosarum liquore. Hoc remedio inuentam & membrorum robur sibi conseruari dicunt. Solent interdum nonnulli ad triginta vsq; grana sumere, nimis sanè magna quantitate. Nā tametsi nullas noxias facultates in se contineat hic lapis: tutior tamen est eius exigua quantitas. Atque etiam parua quantitate exhibere solent in Ormuz: nec sine periculo liberalius sumi dicunt.

EO vtor in inueteratis morbis melancholicis, veluti in mala scabie, lepra, pruriginibus, impetiginibusq;. Hac etiam ratione quartanis conuenire posse arbitror. Viros sanè plane deploratos, atq; à medicis derelictos,
huius

huius lapidis vsu pristinae sanitati restitutos fuisse intelligo.

QVOD scribit Matthiolus, lib. 5. cap. 73. Comment. in Diosc. adalligatum, ita vt nudam sinistri lateris carnem contingat, omnia venena superare, experiri nunquam vidi, nec hinc simili modo vtuntur. Illud autem verum scimus, quod eius puluis vulnere impositus, à mortiferis animalibus ictos liberet. Iisdem viribus pollet apertis carbūculis in Peste impositus: etenim venenum exugit.

QVONIAM verò exanthemata siue pustulae, & herpes in hac regione admodum noxia sunt, & subinde aegros necant, solemus aegris per singulos dies puluerem lapidis Bezar ex aqua rosacea propinare ad vnum aut alterum granum, magno cum successu.

COEPIIT autem successu temporis hic Lapis maiori in precio haberi. Nam necesse est nunc omnes ad eius regionis, in qua generantur, Regem perferri: nec sine difficultate inde haberi possunt.

* Inuenitur interdum Vlysiopone venalis hic lapis alia atque alia forma; quem tamen magno admodum aestiment mercatores, ea conditione vendere nolunt vt periculum, an legitimus sit, faciat emptor. Id autem fit in hunc modum, ducitur cum acu filum per toxicum (herba balestera vocant) deinde per canis aut alterius animalculi pedem transmittitur acus, atque filum relinquitur in vulnere. Canis ilico ea symptomata incipit habere quae comitari solent eos qui toxicum biberunt. Cū planè concidit canis atque desperatus videtur, tum puluerem ab hoc lapide abrasum & aqua dilutum cani in os iniiciunt, si auxilium senserit canis, legitimi probatio est: sin minus, adulterinum censent.

De

De lapide Malacensi CAP. XLVI.

Lapis Mala-
ocensis.

CETERVM Lapis Bezar alium lapidem mihi in memoriam reuocauit, quem vnice venenis resistentem in Malaca inueniri tradunt: saltem in Pam Regni Malacensis prouincia. Inuenitur autem istic in felle Histricis: sed tanta est in aestimatione apud ipsos indigenas ob raritatem, vt è duobus qui simul reperti fuerunt, alter pro ingenti munere missus sit ei qui pro Rege Lusitaniae Indiam gubernat. Et licet istic frequè lapis Bezar inueniatur, hunc tamen longè praeferunt incolae. Vnum duntaxat vidisse memini, cuius color dilutioris videbatur purpura, gustu amaro, tangenti leuis & lubricus, quemadmodum Gallicus sapo.

Lapidis Ma-
lacensis descri-
ptio.Lap. Malac.
facultates.

HACTENVS eius facultates experiri mihi nõ licuit. Sed Clarissimus vir & insignis medicus Dimas Bosque Valentinus eius facultates experimento comprobasse in duobus viris qui venenum hauserant, mihi affirmavit. Vulgari autem aqua (cùm cordialis deeset & periculum esset in mora) hunc lapidem aliquandiu macerauit: eam deinde aquam agris propinauit, qui illam gustu amarum inuenerunt, attamen eorum stomachus roboratus est, & venenum nihil obsuit.

MVLTVM certè huic viro debent omnes Indici medici, quòd huius lapidis facultates nobis aperuerit. Nam necessaria admodum sunt hac in regione medicamenta quae venenis resistunt, alexipharmaca Graeci appellant.

DE GEMMIS.

ABSOLVTA Aromatum historia, non inutile fore duxi si nonnulla de Gemmis subijcerem, praeser-

tim cum in lapidum mentionē iam inciderimus . In-
 titium igitur faciemus ab Adamate , quoniam reliquas
 omnes excellere , & quodammodo rex Gemmarū esse,
 ob substantiæ duritiem , creditur . Nam si valorem & co-
 loris elegantiam spectemus , primum locum obtine-
 bit Smaragdus , deinde Carbūculus (modo sincera sint
 gemma) tertium Adamas .

SED Gemmarum precium , aut ex earum rarita-
 te , aut ex hominum affectibus & voluntate intendi-
 tur . Maioribus enim facultatibus , usq̄ longo experi-
 mento comprobatis præditus est Magnes , tum etiam
 is lapis qui sanguinem vndecunque fluentem sistit . Ven-
 duntur tamen hi per manus , (ponderis genus est in Manus.
 Cambaya , vnde petuntur , quod viginti sex * libras
 pendit) Smaragdi verò per ratis (pondus est tria triti- Ratis.
 ci grana pendens) reliquæ gemmae , in Europa quidem
 per Carates (pondus quatuor grana constituens) in Carate.
 India verò per mangelis , pondus quinque pendens Mangelis.
 grana .

* Supra capite de Turbit , manus illi est auctior vnâ li-
 bra : si quidem viginti septem libras pendit .

De Adamante CAP. XLVII.

ARABES , quos plerique omnes Mauritani se-
 quuti sunt , Adamantem appellant Almaz , tametsi Almaz.
 Serapio lib. simp. cap. 391. alio vocet nomine . Ab indi-
 genis vbi nascitur , iraa : in Malayo , vbi etiam inueni-
 tur , itam . Iraa, Itam.

CETERVM tribus aut quatuor locis inueniun- Adamas in
 tur Adamantes , videlicet in Bisnager prouincia , dua- Bisnager.

N bus

bus vel tribus rupibus . Magnū questum adferunt ha
fodina illius prouincia Regi , magnaq; sunt eius iura.
Nam quemadmodum in Hispanijs Rex in Thynnorū
captura sua habet iura, ita vt si vnicus Thynnus capia-
tur, Regi cedat oportet. Sic in his fodinis magni sunt
Regis redditus . Nam quotquot Adamantes inueniuntur
triginta * mangelis excedentes, Regi cedunt. Pra-
terea diligentissimè obseruantur opera : quoniã si quis
vnicum Adamantem sustulisse deprehendatur, illico
ipse cum omnibus facultatibus Regis fisco addicitur.

° Sunt 150.
grana, vel
drachmas
duas grana
sex.

Adamas in
Decan.

Adamas de
rupe veteri.

Lispor em-
porium.

Naifes.

Adamas in
Tanjam.

ALIA est rupe in Decan, non procul ab ditione
Imadixa, quem nos Madre Maluco nuncupamus. Alia
quadã rupe est in dominio cuiusdam Reguli indige-
na, in qua præstantissimi Adamantes inueniuntur, sed
minores. Isti à vulgo de Rupe veteri cognomen sortiuntur : & vanum exportantur in urbem quandam re-
gionis Decan, Lispor nuncupatã, vbi celebris est mer-
catus. Istic emptos Guzaratenses huc nobis adferunt
emendos. Sed etiam in Bisnager deferunt, magnitudi-
ne precij eos inuitante . Nam magno apud eos habentur
in precio Adamãtes de Rupe veteri cognominati,
præsertim quos natura ipsa elaborauit, Naifes ab in-
colis appellantur. Nam quemadmodum, inquit, vir-
go præferenda est iam corruptæ mulieri : sic etiã Ada-
mas à natura elaboratus, præferendus est ei, quem ho-
minum industria expoliuit. Contra sentientibus Lusit-
anis, qui industria hominum expolitos longè plurius
estimare solent.

ALIA est rupe ad fretum Tanjam in Malaca
tractu, quæ etiam de rupe veteri cognominatos præ-
feri.

fert. Exigui quidem sunt, sed laudati: vnum tamen habent vitium, quod ponderosi sint, quo nomine gratiores sunt venditoribus quam emptoribus.

NULLO autem ex prædictis loco Cristallus inuenitur, quemadmodum nec per vniuersam Indiam. Admat enim Cristallus loca frigida, qualia sunt Alpes Germaniam ab Italia separantes.

NON negauerim in India Beryllum inueniri, qui Cristallo similis est, & quidem magnis fragmentis, ex quibus & vitra & vasa fabricari solent preciosa. Sed is in Bisnager non inuenitur, nisi locis procul ab Adamantum fodinis disitis. Plurimus autem est Beryllus in Cambaya, Martauan, & Pegu regionibus, vbi nullus Adamas, nisi qui importatus fuerit. Inuenitur & in Zeilan insula vbi nullus Adamas.

REFERT Plinius libr. 37. cap. 4. & in Arabia nasci. Verum id nec videre, nec audire mihi licuit: quemadmodum nec in Cypro, nec in Macedonia. Nam si istic nascerentur Adamantes, ÷ qui hinc nascuntur adeo non expeterentur à Turcis, qui potissimam Adamantum partem ad suos euehunt.

SCRIBIT Franciscus de Tamara, in Peru Adamantes reperiri. Sed huic auctori exiguam fidem adhibeo, quod videam in indicorum Adamantum extractione tam ineptas commentum esse fabulas: veluti quod peruigiles sint serpentes quæ Adamantes tuentur, eosque non posse inde auferri nisi prius obiectis carnibus certa quadam ratione preparatis, quas cum serpentes vorant, tuto Adamantes auferri possunt, alio nimirum occupatis serpentibus.

N 2

NON

Adamas nul-
lus in Hispania.

NON desunt qui in Hispanijs inueniri putent, quorum opinioni subscribere non possum, quoniã nullis probatã auctoritatis scriptoribus fulciatur.

Magnus Adamas.

REFERT etiam Plinius loco iam citato, haud facile inueniri Adamantem Auellana nucleo maiorem. In quo sanè non est reprehendendus: nam sibi comperita scribit. Sed inueniuntur hic interdum maiores quatuor Auellanis. Maximus tamen quem vidi centum quadraginta mangelis * pendeat. Proximus huic cētum & viginti pendeat. Intellexi apud quendam negociatorem esse vnum qui ducētos quinquaginta mangelis pondere aquet, tametsi is strenuè neget talem apud se esse. Accepi item à viro fide digno, qui affirmaret se Adamantem vidisse in Bisnager magnitudine exigui oui gallinacei.

Adamantum mira generat̃e.

SED miraculi instar id mihi videtur, huiusmodi gemmas quæ altissimè in terræ visceribus, multisq; annis perfici debebant, in summo ferè solo generari, & duorum aut trium annorum spacio perfici. Nam si in ipsa fodina, hoc anno, ad cubiti altitudinem fodias, Adamantes reperies. Post biennium, rursus illic excauato, ibidem inuenies Adamantes. Sed certum est grandes non nisi sub infima rupe nasci.

EST verò Adamantis nitor viuax & robustus. Crystalli verò non nisi elanguidus: qua nota, tum etiã duritiæ, à Gemmarijs dignoscitur.

Adamas mallei ictu frangitur.

CETERVM tantum abest vt mallei ictum respuat Adamas, vt etiam in scobem malleolo redigatur. Facilmè verò atteritur pistillo ferreo: eo etenim in mortario confringi & atteri solet, quoniam eius sco

be alij Adamantes expoliri solent.

FALSO igitur creditum est à Veteribus, Adamantem Crystallo innasce, & mallei ictu non frangi: sed hircino duntaxat sanguine rumpi, præsertim si (ex quorundam sententia) hircus prius apium aliasq; diu-reticas plantas depascatur, viniq; bibat. Sed nec Magnetem impedit quin ferrum trahat. Nam sæpius id experiri volui, sed figmentum esse deprehendi: quemadmodum & illud, quod de Adamante capiti mulieris ipsa inscia supposito ferunt. Etenim in amplexus viri dormiens ruet, si fidelis sit: sin labes eius pudicitie sit illata, maritum auersabitur.

Adamas Crystallo nõ innascitur.

Adamas Magnetem non impedit.

FABVLOSVM etiam est, quod Adamantis aciem plumbo obtundi putant, propter argenti viui cum plumbo commixtionem. Nam quemadmodum & ferrum vincit & reliqua metalla: sic etiam plumbum eadem facilitate penetrat, qua napum penetraret.

Plumbũ Adamantis aciem non obtundit.

ILLVD verò sæpius expertus sum in Adamantibus exquisitis, ex mutuo attritu sic glutinari, vt facile separari non possint. Sic etiam Adamantem vidi, vbi incaluisset, festucas trahere non secus ac electrum.

NVLLIVS autem est in medicina vsus, tametsi inuenerim medicos indigenas, qui eum per syringam in vesicam inijciebant ad confringendum calculum. Per os verò amplius non exhibent, quoniam erronea quedam persuasio in vulgus peruasit, deleterie facultatis esse, si intro sumatur Adamas, ob suam tenuitatẽ & penetrandi vim, qua intestina perforaret scilicet: cuius opinionis etiam video esse aliquot è recentioribus medicis.

Adamas nullius in Medicina vsus.

Adamas deleterie facultatis non est.

SED, vt dixi, erronea est persuasio. Nam Aethiopes Lapidariorum seruos noui, qui Adamantes deglutiuerint, quos quum requirerēt domini, tandem uerbis egregiè casti serui, se deglutiuisse fassi sunt: eosq; deinde cum recrementis eiecerunt, sine aliquo nocu-mento. Id ego testari possum.

Adamantis
scobes dele-
teriaz facul-
tatis non est.

AT in scobem tritus, inquires, uenenum est, quoniam & stomachum & intestina perforat. Imo nequaquam eum scobē attrahet ad se stomachus; at sua grauitate celeriter ad inferiora descendet. Et mulierem quandam scio, quæ marito antiqua dysenteria laboranti, Adamantis scobem per multos dies propinauit sine aliquo detrimento, donec medicamento toties reiterato lassus abstinuit, præsertim cum eius uxor à medicis intellexisset frustra se laborare: non posse enim maritum hoc morbo liberari. Is igitur multo post tempore sublatus est, cum scobe uti multis iam diebus desisset.

* 140 Mangelis, id est septingenta grana, siue unciam eum drachma, scriptulis duobus & granis quatuor. Nam mangelis, ut ante dixit noster Auctor, quinque grana pendit.

De Smaragdo CAP. XLVIII.

RARIOR & preciosior est Smaragdus, eiusq; locus natalis vix agnoscitur; nullis remanentibus fragmentis, sed propter raritatem, etiam ea auferentibus negociatoribus.

Pachee, Zamarrut, Zabarget.

PORRO Smaragdus appellatur Persis & India Pachee, Arabibus uero Zamarrut, non Zabarget, ut vulgatus Serapionis lib. simp. cap. 384. codex, aut Tabar-

Tabarget, vt Pandeſtarius in literis T & Z. vult. Tabargea.
 Nam corruptus eſt ille locus cap. de Smaragdo: & Zamarrut legendum eſt.

VVLGARE autem eſt in Balagate & Biſnager, vt fictitias Smaragdos ex vitrearum lagenarum craſtoribus fragmentis conſlent. Smaragdus adulteratus.

SED & Smaragdi quæ ex Peru noui orbis provincia aduehuntur, adulterationis ſuſpitione non carent.

CETERVM plurimum hallucinantur, qui in Electuario de Gemmis Smaragdum præſcribi putant, exiſtimantes per Feruzegi Smaragdum intelligendam: ignorant enim illi linguæ Arabicæ proprietatem, & ipſius Meſue mentē non intelligunt. Præterea Meſue codex Arabicus legit Peruzegi de Elect. diſt. 1. Et quoniam magna eſt, vt aliquando diximus, apud Arabes inter P. & F. literas cognatio, facilis fuit lapſus Librarij, vt F. pro P. reponeret. Fetuzegi. Peruzegi.

EST verò Peruzaa * Arabibus Turcheſa noſtra, quæ plurima tota Perſia naſcitur. Nō fuit igitur Meſue mens vt Smaragdus eam compositionem ingrederetur, tametſi cōtrā ſentiat Chriſtophorus de Honetiſt eius interpres: ſed Turcheſam voluit, quam omnibus Arabum compositionibus iniici oportet, quæ habent Feruzegi. Nam apud Mauritanos eius eſt in medicina vſus, ſed apud Indos minimè. Peruzaa, eſt Turcheſa.

* Idem ſuboluiffe videtur Bellunenſis in eadem compositione Electuarij de Gemmis.

De Rubino CAP. XLIX.

MVLTÀ ſunt Rubinorum genera. Nobilior Græcè Carbūculus.

εἰς ἀρθραξ, Latinis Carbunculus vocatur: non quòd in tenebris splendeat (fabulosa est enim ista persuasio) sed quòd eius nitor viuacior sit ceteris. Dicam tamē quòd à Gemmario quodam audiui. Emerat ille aliquot nobiliores Rubinos ex Zeilan insula delatos, sed minutiores, quales ij sunt quos vulgo Rubinos de Corja vocamus, id est, qui vigeni simul emuntur. Hos cum è mensa sustulisset, latuit vnus in plicis straguli quo mensa strata erat. Noctu in tenebris animaduertit quasi ignis scintillam quandam in mēsa. Accedit ad mensam, accensa prius candela, inuenit exiguum Rubinum, quo sublato nullam postea in mensa scintillam vidit. Non me latet Negociatores plerunque huiusmodi fabulas suis dictis admiscere solere; sed penes eum fides esto.

Rubini de
Corja.

Carbūculus.

CARBUNCULVM igitur appellabimus, cuius rubor fuerit splendens & elegans, & qui erit viginti quatuor quilatum siue caratum vt vulgo vocāt. Eiusmodi ego vidi apud Magnatem quendam in Decam, qui cum mihi familiaris esset, ostendere tamen non voluit, nisi prius accepta à me fide, Regi eius regionis non indicaturum quod eum haberet. Censebatur vicijs mille Lusitanicos aureos valere. Ipse tamen dominus affirmabat à se emptū sex auri manus, quae quinque Lusitanicas arrobas * efficiunt.

Manus auri.
Atroba.

Balafius.

SECUNDVM genus est quem Balafium vocant, aliquantulum rubens. Vilior hic est.

Spinellus.

TERTIVM genus est Spinellus appellatus: magis hic rubet: sed tamē vilior est, quia non habet splendorem illum legitimi Rubini.

INVENIUNTVR & candicantes. Sunt alij
ex

ex purpura candicantes, vel, vt verius dicam, colore cerasum maturescens referentes. Sunt & qui media parte rubent, altera candicant. Alij media ex parte Sapphiri, altera Rubini.

Huius varietatis causam, fieri puto ab ipsa Rubini origine. Cum enim Rubinus in sua rupe aut fodina recens generatus est, candicat; deinde maturescens ruborem acquirit: qui rubor cum temporis diuturnitate concilietur, fit, vt qui ante maturitatē eruti sunt, nunc candicantes, nunc ex rubro languescentes conspiciantur.

QVONIAM verò Rubinus & Sapphirus in eadem fodina nasci creduntur, fit interdum vt altera parte Sapphirum representet, altera Rubinum: qui, cum elegans est, & cœruleū colorē cum rubro equaliter permixtum habet, vocatur à quibusdam incolis Nilacandi, quasi dicas Sapphiro-Rubinum.

Rubinus & Sapphirus in eadem fodina generantur.

Nilacandi. Sapphiro-rubinus.

PORRO Arabibus & Persis Rubinus nuncupatur Yacut: huius regionis incola manica appellant.

Yacut. Manica.

* Lusitanica Arroba constat triginta duabus libris: hoc est fere modijs quinque Italicis, ingens sanè gemmæ precium.

De Sapphiro CAP. I.

GEMMA est Sapphirus que vili emitur: cum tamen ob eius elegantem cœruleum colorem, cuius aspectu oculi mirum in modum delectantur, magni deberet esse precij. Vocatur ab incolis Nilaa.

Nilaa.

EIVS duo sunt genera. Vnū enim obscurius est.

N 5 Alce-

Sapphirus
squcus.

Alterum verò splendens, quod genus vulgo Sapphirum aqueum vocant. Vilior hic est, & interdum coloris cuiusdam admixtione Adamantem ita emulatur, vt nonnullos plerunque fefellerit.

Sapphirus
ex Pegu.

INVENTVR vtrumq; genus in Calecut, Cananor, & varijs regni Bisnagua locis. Prestantiores ex Zeilan adferuntur: omnium verò laudatissimi ex Pegu.

TAMETSI verò adeo oculis sit grata hæc gemma, nullius tamen quantumuis magna, & viuidi coloris precium, mille Lusitanicos aureos superasse inuenietur.

De Hyacintho & Granato CAP. LI.

Hyacinthus.

Granatus.

VILISSIMI sunt hic precij cum Hyacinthus, tum Granatus, quos volunt nonnulli ex Rubinorum esse generibus, Hyacinthum flauescentem Rubinum appellantes, Granatum verò, nigricantem Rubinum.

NASCUNTVR autem & in Calecut, & Cananor: Granati etiam toto regno Cambaya & Balaguante: Hyacinthi verò & quibusdam Lusitania locis provenire feruntur, vt in Belas non procul Olysipone, & multis Hispania locis.

De Iaspide CAP. LII.

Iaspis viridis.

Porcellana.

INVENTVR Iaspidis genus viride, ex quo vasa Murrhina conflantur (Porcellanas vocant) adeo virentia, vt ex Smaragdo conflata videantur.

EX eius fortè genere erit id quod Genue ostenditur,

ur, quodq; ex Smaragdo esse contēdunt, rarius id videndum proponentes, quo maiorem auctoritatem lapidi concilient.

HUIUSMODI vas Murrhinum aliquādo mihi propositum fuit venale ducentis pardaons siue aureis Hispanicis: cuius, si ex Smaragdo conflatum fuisset, millesimam partem eo precio vix nancisci potuissent.

Vasa murrhina ex laspide vitidi.

De Alaqueca CAP. LIII.

INVENITUR in Balagate Lapidis quoddam genus quod Alaqueca, Arabes Quequi vocant, cuius libra minutis fragmentis expoliti regali Castellano eni potest, tanta est vilitas. Huius tamen virtus reliquarum facultates exuperat, quippe qui sanguinem vndequaue fluentem ilico sistat.

Alaqueca. Quequi.

De Oculo Catti * CAP. LIIII.

LAUDATISSIMI inveniuntur in Zeilan. Nonnulli etiam ex Pegu aduehuntur quos eò deferri rumor est ex regione Bramaa.

MULTO maioris is est apud Indos precij, quam in Lusitania. Memini enim quēdam eò misisse qui hīc sexcentis Lusitanicis aureis aestimabatur. Sed cū in Lusitania duntaxat nonaginta aureos aestimarēt, huc relatus eo, quod nunc dixi, precio venditus est.

Oculus Catti magno aestimatur apud Indos.

PERSVADENT sibi Indi, eius qui hanc gemmam possidet facultates nō posse imminui, sed semper incrementum facere & augeri.

Oculi Catti facultates.

EGO verò quod expertus sum referam. Lineus pan-

pannus ita compressus, vt ipsius Gemma meditullium siue oculum tangat, nullo igne vri potest.

Pseudoopalus.

* Hunc Cardanus lib. 7. de Subtilitat. Pseudoopalum vocat: de quo, tum etiam de alijs gemmis ille ibi multa.

De lapide Armeno CAP. LV.

Hager armini.
Lapis Armenus.

MIXTVS est hic Lapis ex cœruleo & diluto viridi. Appellatur Arabibus Hager armini, id est, Lapis Armenus. Interrogati tamen Armeni, an apud eos nasceretur hic lapis, affirmare non potuerunt. Sed Turci & Persa medici dixerunt exigua quidem quãtitate apud se vidisse, verum ignorare, num ex Armenia adferretur, nec ne. Aiunt multos inueniri in Vltabado vrbis celebri regni Balaguatæ.

Hoc lapide melancholiam purgant Mauritanii medici. Sed tamen experimento didici, segniter admodum purgare.

De Magnete CAP. LVI.

Fabulæ de Magnete.

FABVLOSVM est quod nonnulli de Magnete scribunt, videlicet eas naues quæ Calecut commeant, clavis ferreis non compingi, ob scopulorum è Magnete lapide frequentiam, à quo scilicet attraherentur & raperentur naues si ferreis clavis fabricatæ essent. Nam & in Calecut, & toto eo tractu plures inueniuntur naues clavis confixæ ferreis, quàm ligneis. Verum quidem est in Maldiuus insulis naues ligneis clavis esse extractas: id autem ob ferri penuriam potius, & quod minori constent, fieri puto, quàm quod à Magnete sibi metuant.

CE-

CETERVM Magnes ideo ferrum ad se haudquaquam trahit, quòd in eadem fodina nascantur, aut eorum fodinae sint contiguae, veluti quidam existimant: quandoquidem Magnes inuenitur ijs locis vbi nullum ferrum est.

Falsæ de Magnete persuasiones.

SUNT qui putent Magnetem ad se ferrum trahere; ob eam facultatem quam ferro communicauit, qua ad Magnetem feratur: eamq; ob causam Magnetem non maioris esse ponderis etiam si multum ferrum illi addatur, quam cum exigua ferri quantitate in bilance positum. At nos contrarium plerunque experti sumus.

SED nec deleterius est hic lapis, quod nonnulli voluerunt. Nam tradunt huius regionis incola, Magnetem pauca quantitate sumptum, adolescentiam conseruare. Qua de re fertur senior Rex Zeilan, patinas ex Magnete iussisse confici, in quibus cibus eius coquatur. Hoc, ipse, cui mandatum erat negocium, mihi asfirmavit.

Magnes non est deleteriæ facultatis.

Patinae è Magnete.

De Margarita CAP. LVII.

NUNC superest vt de Margaritis scribamus, quæ non modo ad decorem; sed etiam ad medicamenta expetuntur.

PRÆGRANDES igitur Margaritæ, Vniones Vnio. Latinis dicuntur, quoniam vix duæ reperientur magnitudine, figura & nitore similes. Minores appellantur Latinis Margaritæ simpliciter, Arabibus & Persis Lulu, Indis Moti, in Malauar Mutu, Lusitanis Aljofar, quod Arabicè sonat de Iulfar, is est portus

Margarita.
Lulu, Moti,
Mutu, Aljo-
far, Iulfar
portus.

in

in mari Persico, vbi laudatissima generantur. Nam tametsi Barem, Catifa, Camaran, alijq³ huius maris portus eas laudatas mittant; quia tamen nostris notior fuit initio hic portus, ab eo nomen Margaritæ indiderunt lingua Arabica Aljofar.

Margaritæ
Orientales.

HINC etiam fit vt illæ Orientales appellentur, quoniam hic sinus Persicus Orientalis fit, si cum nostra Europa conferatur.

Margaritarū
captura.

GENERANTVR etiam Margaritæ à promontorio Comorim, ad insulam vsq³ Zeilan (quæ captura & piscatio Regis Lusitaniæ est) sed minutiores maxima ex parte, nec cum superioribus conferendæ (quæ magnæ sunt & omni dote absolutissima) ideoq³ etiam viliori emuntur.

GENERANTVR & in insula Burneo, quæ tametsi sint grandes, formæ tamen elegantia à superioribus vincuntur. Sic & nonnullas Chinarū regio mittit, sed viles.

CERTVM est etiam in nouo orbe inueniri, verum nulla ratione cum Orientalibus sunt conferendæ. Nam aut obscuræ sunt, & nubili coloris, aut nullo orbe lauoreq³ commendantur.

Margaritarū
origo.

ORIGO atq³ genitura est è conchis, haud multum ab ostrearum conchis dissimilibus. Concha autem quæ superiori maris parte natant, grandiores Margaritas generant: Quæ verò in alto mari degunt, minutiores proferunt.

HÆ conchæ aëri expositæ siccantur, & sese pandunt, in quarum carne inueniuntur Margaritæ, nunc multæ, nunc pauca pro concharum magnitudine.

IN-

INVENIUNTUR & in nostratibus conchy-
lijs ostreisue, sed minus nobiles.

OMNIUM autem præstantissima ad generan-
das Margaritas censentur ea Conchæ laeues & candi-
da, quas eius regionis incolæ Cheripo appellant, ex Cheripo.
quibus cochlearia poculaq; conficiuntur.

VERVM, illud Cheripo non id est, quod vulgo
Matrem perlarum vocamus. Nam id Chanquo in- Chanquo
cola vocant, ex quo videlicet mensæ, cistule, spherule
precaria fabricantur. Licet enim parte externa sca-
brum sit & impositum hoc Cöchylij genus Cheripo
appellatum, interna tamen laevissimum est & aspectus
pulcherrimum.

DEVEHITUR id Conchylium Bengala mer-
cimonij gratia, ubi expolitur & poculi vices supplet:
maxima tamen ex parte conficiuntur ex eo armille et
alia opera. Fuit enim olim istic consuetudo vt nulla no
biliores virgines corrumpi possent, nisi huius generis ar
millis brachia exornata haberent. Nunc verò desijt
ista consuetudo: eamq; ob causam viliori emittur hac
conchyliæ.

HABENT mercatores huius regionis cuprea
quædam instrumenta multis foraminibus pertusa, Instrumenta
discernendis
Margaritis
idonea.
quibus præcia Margaritis imponere solent. Nam quæ
per instrumentum minoribus foraminibus pertusum
transeunt Margaritæ, vnius sunt præcij, vendunturq;
per drachmas. Quæ per instrumentum maiora paulu
foramina habens maioris sunt præcij: & ita deinceps
pro foraminum quibus instrumenta prædita sunt, qui-
busq; Margaritæ transmittuntur, magnitudine, præ-
cia

cia intendentes. At quæ adeo sunt minuta, vt perforari non possint (arte enim perforantur, non natura vt fabulantur quidam) cedunt officinis, qua de causa in Europam exportantur. Harum vncia duobus fortè assibus Gallicis venit.

MAXIMÆ quæ ad promontorium Comorim generantur Margaritæ, pendebant centū frumenti grana. Talium precium mille quingentorum aureorum in singulas esse solet. Multò maiores ego vidi, quas in insula Burneo captas asserebant: sed non erant eius elegantia cuius superiores. Vidi aliam hinc captam quæ centum sexaginta grana tritici penderet.

SENECTUTE pondus earum minui, & coloris elegantia immutari creditur. Diu autem orizæ leuiter contracta & sale versatas, pristinum vigorem & fulgorem recuperare, experius sum.

CERTVM est Margaritas post Plenilunium captas, cum tempore minui & decrescere. Quæ verò ante plenilunium capiuntur, huic vicio haudquaquam sunt obnoxia.

CETERVM raro in medicum vsum venit Margarita apud Indos. Mauritanii verò frequenter, nostro more, Margaritas cordialibus medicamentis iniiciunt.

IN-

Vnionum
magnitudo.

Margaritis
nitor resti-
tuitur.

Indis nullus
Margaritarū
in medicina
vsus.

INDICARVM
 ALIQVOT PLANTA-
 RVN HISTORIÆ,
 LIBER SECVNDVS.

De Arbore tristi CAP. I.

IN medicamentis & stirpibus In-
 dicis nobis incognitis non abs re fo-
 re duxi, initium facere ab arbore
 quadam, quæ non nisi à solis occa-
 su vsque ad eius ortum floret, inter-
 diu minimè.

ARBOR est Oleæ magnitudine, folijs Pruno si-
 milibus, flore noctu (dum scilicet floret) odoratissimo,
 nullius quod sciam vsus propter teneritatem: nisi quod
 florum pediculis, qui lutei sunt, huius vrbis incole v-
 tuntur cibus tingendis, siquidem Croci modo inficiunt.
 Et volunt etiam nonnulli aquam stillatitiam florum
 oculis vtilem esse admoto lineo panno hac intincto.

Arboris tris-
 tis descriptio.

Aqua è flo-
 rib. Arb. tristi.

PECVLIARIS est hæc arbor Goæ, quam è
 Malaca allatam asserunt. Eam sane nusquã alibi per
 Indiam vidi. Hanc Goæ Parizataco: in Malayo Sin-
 gadi vocant. Arboris tristis nomen illi inditum quod
 duntaxat noctu floreat.

Parizataco.
 Singadi.
 Arbor tristis.

FABVLANTVR autem indigenæ, Satrapæ
 cuidam nomine Parizataco elegantem fuisse filiam,
 quæ cum Solem deperiret, eam ille compresserit. Cum

Fabula de Pa-
 rizataci filia.

○ vrbè

verò postea illam relinqueret alterius amore irretitus, Pariſat aci filia præ amoris impatientia sibiipsi mortem consciuerit. Ex cuius cremata cineribus (nam adhuc vruntur in hac regione cadauera) hæc nata est arbor, cuius flores aded Solem exhorrent, vt eum videre non sustineant.

CETERVM horum florum fragrans odor, duorum aliorum odoratissimorum florum memoriam renocauit.

Mogori.

PRIORES sunt dicti Mogori, mali aurea floribus multo odoratiores, quorum stillatitius liquor eundem apud istos vsum obtinuit, quem apud Hispanos florum mali aurea aqua.

Champe.

ALII flores (quorum hic magnus est vsus) dicuntur Champe, odore grauiori quam Liliū album.

Indi odoramenti deditissimi.

PORRO (quandoquidem in odoramentorum mentionem incidimus) odoribus aded dediti sunt huius regionis incolæ, vt plerunque cibo abstineant, vt habeant vnde odores sibi comparare possint, ideoq; non immerito proniores in venerem esse censentur.

MVNERA quæ à tenuioribus offerri solent Regibus, prædicti sunt flores, & rose nostrates, quibus solent cubicula Regis insternere, & corijs floribus varijs depictis ornare.

NARRAVNT mihi quidam tantam esse huius gentis in odores amentiam, vt tributa ex odoribus & floribus in singulos annos Regi Bisnaguer soluta, ad quinq; millium Hispanicorum aureorum summam fere accedant.

De

De Nimbo CAP. II.

AB omnibus huius Indiae incolis Nimbo vocatur, arbor quaedam Fraxini magnitudine, folio Oleae, acutiore tamen, per ambitum serrato, vtraque parte viridi, non cinereo aut villoso. Multis luxuriat folijs, flos candidus est & fructus exiguis oliuis similis.

Nimbo historia.

UTILIS est haec arbor in vsu medico. Nam folia trita & vulneribus cum hominum, tum iumentorum cum succo Limonum (mali assyrij genus est) imposita, miraculose ea sanant. Foliorum succum vtilem esse ferant lumbricis necandis, cum Balaguata incola, tum Malauarenses: quod rationi consonum est, cum nonnihil amaritudinis possideant.

Nimbo facultates.

EXPRIMITUR in Bisnager & Malauar oleum ex eius arboris fructu, quod huc mercimonij gratia deportatur. Vtilissimum id est aduersus neruorum dolores, si eo calido inungantur.

Oleum ex Nimbo.

De Negundo CAP. III.

PROVENIT in Balaguata & Malauar arbor scula quaedam Persicae magnitudine, frequentibus ramis: qui recisi frequentiores latioresque renascuntur, folijs Sambuci, simili modo per ambitum serratis & aliquantulum hispidis: flos ex cinereo candidus: fructus niger, Piperis magnitudine, aut paulo maior. Malauar incola eum suis eduljjs Caril nuncupatis inspergunt.

Negundo historia.

VULGARE nomen est Negundo, nonnulli in Balagate Sambali appellant: in Malauar Noche.

Negundo Sambali.

Noche.

Negundo facultates.

MULTIS facultatibus praedita est haec arbor.

O 2

Tene-

Teneriorum ramulorum cum folijs decocto, aut ipsis elixis & contusis vtilissimè contusa fouentur modo nõ adfit vulnus. Friguntur interdum ydem rami cum folijs in oleo, & cõfusionibus applicantur, resoluunt enim tumores & curant. Frequens adeo est huius vsus, vt in omnibus doloribus, frictum cum oleo, aut elixum exhibendum censeant. Non desunt qui supra vulnera admouerint, vnaq̃ nocte dolorem sustulisse, materiamq̃ digestisse adfirmant: deinde folijs contusis, ipsis vulneribus impositis ita emundasse vulnera, vt breui ad cicatricem perducta sint.

VTILEM perhibent esse mulieres ad iuuandum conceptum: eius enim succo aut decocto epoto, vteros ad conceptionem preparari. Ego malim præmandi, valentius enim futurum existimo medicamentum. Masticata folia oris halitum commendant. Acrimonia verò cuiusdam participat veluti Nasturtium: vnde manifestum est calidam esse hanc plantam. Experti sunt nonnulli veneris stimulos & impetus cohibere, eamq̃ ob causam Viticem esse contenderunt: sed multum errant. Nam Vitex multum ab hac arbore differt.

Negundo vi
tex non est.

De Iaca CAP. IIII.

Iaca historia.

ARBOR est in India prægrandis, fructū in summo caudice, non in ramis, ferens, prægrandem magni Melonis effigie, interdum maiorem, foris virētem, intus verò fuluescentem, multis spinulis instar erinacei, sed mollibus obseptum. Continet autem hic fructus in se magnas quasdam nuces duro putamine tectas. Cortex fructus gustu Melonis, sed difficilime concoctionis, nempe

nempe qui plerunque soleat, ita vt assumitur, excerni. Nuces verò intus natae, torrentur aut elixantur, abie-
ctioq; putamine (qui nullius est vsus) castanearum mo-
do, quibus sunt persimiles, eduntur.

VOCATUR hic fructus in Malauar Iaca: in Iaca.
Canara & Guzarate Panaz. Nascitur autem dun- Panaz.
taxat in maritimis.

EXPERTVS sum cum in me, tum in plerisque
alijs, hasce castaneas siue nuces alui profluuiam mirum
in modum sistere.

* Hanc arborem describit Lud. Roman. libr. 5. cap. 15.
suarum nauigationum his verbis. In Calecut reperiuntur
nonnulli fructus, quos cultores *laceros* appellant. Caudici *lacerus*.
eius arboris amplitudo Piri est: fructui magnitudo bini
ac medij palmi, crassitudinis verò humanæ coxæ. Gigni-
tur fructus in caudice arboris subtus frondes, alij circiter
medium caudicem. Colos est viridis, cetera nuci Pineæ
haud absimilis, vinaceis tamen minutioribus. Quum ma-
turefcere incipit, obducit nigricantem colorem, marcereq;
videtur. Legitur is fructus mense Decembri: saporis sicut
ferme Peponis moschum redolentis, parumque si sapo-
rem quæras, abest à cotoneo persico, eodemq; mitiore. Va-
riam in cibatu voluptatem parit. Videberis modò edere sa-
uum mellis, modò suaue medicum malum comedere. In-
tra, membranas habet vt Malum punicum, inque eis deli-
tescunt fructus nescio qui, mollibus non dissimiles casta-
neis. Si enim igne torrentur, saporem castaneæ repræsen-
tant. Propterea fateri licet, non esse excellētiorem dignio-
rémue illo fructu quempiam.

De Iangomas CAP. V.

ARBOR Pruni magnitudine sponte nascitur in Iangomas
agris & etiam in hortis Bacaim, Chaul, & Batequa- *descriptio.*
la, multis spinis horrens, folijs itidem Pruni: floribus
candidis, fructu Sorbo simili, gustu Prunorum adstrin-

Iamgomar. gente & acerbo. Cùm primum emergit, Strobilo per-
similis est. Vocatur incolis Iamgomar.

Iamgomar
Credendi ratio.

ACCEPI à fide dignis viris, optimam serendi ra-
tionem esse, si fructus, postquam eū ederit certa qua-
dam auis, excretus, vnà cum excremento seratur. Fa-
cilius enim hac ratione satus emergit, citiusq; fructi-
fera fit arbor.

De Carandas CAP. VI.

Carandas hi-
storia.

ARBVSCVLA est arbuti magnitudine, folijs
similibus, copioso flore, odore Periclymeni: fructu exi-
guis malis persimili, nigricante per maturitatem, gra-
tissimoq; vuarum sapore, ex quo à nonnullis vinosus
succus exprimitur. Fructus autem virens magnitudi-
ne est nucis ponticæ cum suo putamine, interdum ma-
ior; succum nonnunquam exstillans viscidum & la-
cteum. Editur à nonnullis fructus maturus cum sale.
Solet tamen, cùm viridis est, muria aut aceto condiri,
& ita asseruari, ad excitandam elanguescentem ap-
petentiam.

Carandas.

NASCITVR tum in continenti, tū in Balaga-
te, vocaturq; Carandas.

Auzuba.

* Huius fere similem describit Ouedus lib. 8. suæ histo-
riæ cap. 12. in hunc modum. In Hispaniola insula, vasta
est arbor pulchraque materje firma & vtili Auzuba nomi-
ne; fructu quidem longe suauissimo, vtsunt pira apiana,
muscatellina vocāt, sed qui lacteo succo eoq; viscido &
glutinoso abundet, qualis est qui in ficibus immaturis:
idcirco molestus his qui eo vescuntur, nisi prius fructum
in aquam iniiciant & lacteum succum digitis exprimant;
qui in aqua sedit.

De

De Coru

CAP. VII.

CORV lingua Canarica dictus, frutex est in Arbuti altitudinem assurgens, aut paulo minor, folijs mali Persica, floribus candidis, Periclymeni odorem emulantibus. Hunc Lusitani Indiam incolentes Herbam Malauaricam nominant, quoniam Malauarense eius usum primi docuerunt. Hac etenim planta cuiuscunq; generis dysenterias presentissimè curant, euacuata primum magna ex parte peccante materia, alioqui facile in eundem morbum rursus incidunt.

Coru historia.

Herba Malauarica.

VSVS est corticis radicum primū exsiccati, quoniam recens lacteum liquorem exstillat, quem initio calidum putauit, sed degustatum, insipidum & frigidū inueni. Quamobrem ob eius effectus, frigidum & siccum constitui, plus tamen siccitatis quàm frigiditatis obtinentem: in quo ordine etiam huius regionis medici constituunt.

PVLVEREM huius radice contuse in ollulam distillatoriam imponimus, ac cum sero lactis maceramus: deinde additis Ammeos, apij, coriandri sicci, & cumini nigri seminibus tritis & torrefactis, vnciasq; vna butyri non saliti, ignis calore elicimus aquam stillatitiam, cuius quatuor vncias cum aqua stillatitiae rosarum, aut aquae è pediculis rosarum, aut plantaginis duabus vncijs agro propinamus. Quod si opus est, adijcimus puluerem pastillorū ex herba Malauarica confectorum. Formantur autem ex iisdem rebus è quibus fit aqua, dempto butyro. Inijciuntur etiam clysteres ex hac aqua confecti magno cum successu: sed frigidi, quoniam regio calida est. Quod si necesse sit, eam aquā

Coru facultates.

bis singulis diebus propinamus, mane videlicet hora sexta, & à meridie hora secunda. Cibus est orizæ sero lactis macerata, & pulli gallinacci in aqua orizæ, quam Canje vocant, macerati, pro virium agri robore cibū subministrantes. Certè vino omnino abstinemus, nisi urgente admodum necessitate in inueteratis dysenterijs eius necessarius sit vsus.

SED tametsi mihi semper bene successerit huius aquæ vsus: cogor tamen fateri Malauaricam herbam ab ipsis Malauarensibus præparatam magis præsentaneam opem adferre. Ea verò paratur ex iisdem, è quibus nostra aqua, rebus tenuissimè tritis, & sero, aut aqua orizæ probè coctæ maceratis. Sunt qui succum ex planta virente exprimant, cuius septem vncias mane exhibent, & totidem sub vesperam, si necessitas urgeat. Sed quoniam amarus est succus & ingratus, ab eius potu serum propinare ad os eluendū solent. Quod si Malauarenses fortiori adhuc remedio opus esse vident, opium admiscere solent, tametsi id semper strenuè negent.

SALVTARE est item hoc medicamentum stomachi debilitati: tum etiam vomitus compescit, cum aqua Menthe & Mastiches puluere sumptum.

De Auacari CAP. VIII.

EST etiam in hac prouincia pusilla arbor, maior tamen superiore, quæ folijs, floribus & fructu Myrto perquam similibus constat. Fructus eiusdem etiam est cum Myrto saporis, multò tamen adstringentior. Hæc plātam Auacari nominant incolæ. Nascitur in montibus.

AIVNT

Canje.

Auacari historia.

Auacari.

AIUNT mira esse efficacia aduersus inueteratas Auacati facultates.
 dysenterias è causa frigida prouenientes. Eius experimentum se fecisse asseruit Lusitanus quidam senex in filia sua, quæ cū integro anno dysenteria laborasset, nec ei quidquam reliqua medicamenta profuissent, sumpto huius plantæ cortice trito et in aqua orizæ macerato in ptisanæ modum, sanata est. Hanc arbusculā trifolium olere ferunt.

De Mangas CAP. IX.

TAMETSI ij fructus qui apud Indos nascuntur, longè sint excellentiores ijs qui in Europa proueniunt, veluti aurea mala, citria, ficus, vucæ, persica, punica, & similes: omnibus tamen præstat fructus quidam apud eos nascens quem ipsi Mangas vocant. Tanta est enim eius suauitas, vt cū in foro prostat, Ormuz incolæ, apud quos frequens est cum alijs fructibus iam enumeratis, reliquis neglectis, hunc sibi emant. Mangas.

COLLIGENDI tempus est in regionibus calidioribus, mēse Aprili: alijs regionibus serotinis, Maio & Iunio: interdum tamen Octobri (quem ipsi Rodolho vocant) & Nouembri. Mangas autumnus. Rodolho.

CETERVM pro regionum natura & diuersitate, variat etiam saporis bonitate hic fructus.

PRIMAS igitur tenet is qui in Ormuz nascitur. Secundum locum obrinet qui in Guzarate prouenit, præsertim is qui per excellentiā Guzarateus nuncupatur, magnitudine quidem reliquis cedens, saporis tamē & odoris gratia ijs superior, exiguo mtus osse siue nucleo. Tertiū bonitatis gradum obrinet quem Ba Mangas delectus.

O S lagate

lagate gignit, maior in vniuersum supradictis. Memini enim duos vidisse, qui quatuor libras cum dimidia penderent. Sed inter eos suauior mihi visus est quem proferunt Chacanna, Quindor, Madanager & Dultabado primaria vrbes Regis NiZamoxa. Boni sunt item ij fructus qui in Bengala, Pegu & Malaca proueniunt.

Mangas arbor bifera.

HABEO in meo pradio quod est in Bombaim (cuius in priori huius Historiæ parte memini) arbore huiusmodi fructus proferentem, quæ bifera est. Nam Maio mense fructum fert saporis quidem & odor gratia excellentiorem; Autumni verò sub finem, alium superiori magis commendabilem, quoniam præter tempus solitum nascatur.

Mangas facultates.

COLORE est is fructus ex viridi rubescente, & odore gratissimo. Exempto cortice, editur aut sine vino, aut generoso aliquo vino maceratus, veluti persica duracina. Conditur etiam saccharo, interdum verò & aceto, & oleo, & sale, inspersis in eius meditullio gingere, & allijs. Interdum editur cum sale, & nonnumquam elixus. Frigidus verò est & humidus, quemadmodum persica. Eius ossiculis assatis, alui profluuia sisti aiunt; quod verum esse deprehendi. Nuclei verò recentes lumbricos & ventris tineas necare dicuntur, quod rationi consonum esse puto ob eorum amarorem.

* Hic fructus in memoriam mihi reuocat Iaiama Ouedi, quem septimo suæ Historiæ libro cap. 13. describit, tamen si plus similitudinis habere videatur cum eius Anon, de quo lib. 8. cap. 18. Vtriusque igitur historiam hinc adscribam, vt vtra huic fructui magis quadret, lectori iudicandum relinquamus.

ANON igitur arbor est cuius fructus magnam cum

Gua-

Guanabano similitudinem habet, cum forma, tum carne & semine. Sed & ipsa *Anonis* arbor *Guanabani* arbori similitima est cum magnitudine, tum forma & folio. Duabus verò in rebus differunt; primum, quòd huius fructus minor sit *Guanabano*, corticq; color luteus, qui in *Guanabano* viridis est; deinde, quòd meo quidem iudicio gravior sit palato *Anon*, quàm *Guanabanus*, utpote firmiore carne. Vtrumque magno in precio habent *Indi Americi*, & diligenter in suis prædijs colunt. Hæc *Ouiedus de Anone*: Nunc ad *Iaiama* historiam accedamus.

NASCITUR in *Hispaniola*, reliquisque vicinis insulis fructus quidam, quem nostri à *Strobili* siue *Pineæ* nunc *Iaiama*.
 cis similitudine *Piñas* appellant, non quòd eiusmodi lignosas squamas habeat, sed quòd eius cortex simili modo distinctus videatur, tametsi non squamatim, sed peponis modo cultello integer auferatur. Vt autem succi bonitate & suauitate reliquos fructus hic antecellit; ita color illi pulcherrimus ex luteo virescens, paulatim per maturitatem virore euanescente. Odor iucundissimus qualis ferè in eo *Perficorum* genere quod à malis & cotoneis nomen apud *Italos* & *Hispanos* inuenit, magnitudo illi vulgaris *Melonis*. Nascuntur verò singuli fructus ex *Cardui* genere aspero & spinoso, oblongis prædito folijs, è quorum medio profilit caulis rotundus vnicum ferès fructum, qui post 10. aut 12. mensem demum maturescit. Eo sublato, nullus præterea in planta nascitur fructus, ideoq; ea velut inutilis abijcitur. In extremo fructu, interdum verò etiam in extremo caule sub fructu enascuntur veluti germi na & turiones quidam qui fructui magnum addunt ornamentum. Hi sunt tanquam semen: panguntur enim tribus sub terra digitis, sic vt media turionum pars extra solum extet, atque radices agunt, fructumque suo tempore perficiunt. Varia sunt eius genera, quæ pro linguarum varietate diuersis nominibus nuncupantur: tres verò distinctæ species notantur, prior *Iaiama* ab incolis appellata, altera *Boniama*, tertia *Iaiagna*. Posterior hæc carne est candida, gustu vinoso, sed acido & acerbo, *Boniama* carne est candida, gustu dulci & quodammodo fatuo. *Iaiama* reliquis oblongior est, & bonitate illis præstat, carne fuluente, dulci & suauis gustu. Per omnium tamen carnem sparsæ
 fung

sunt veluti fibræ quædam tenuissimæ, quæ tamen si palatum inter edendum non offendant, gingiuas tamen lædunt si crebrius quis eis vescatur. Quibusdam locis nascuntur etiam hæc genera sponte in agris abundanter: at quibus cultura accessit, longè sunt illis suauiores, & cultoris beneficium abundè compensant. Huius fructus abundantia auctoritatem eius minuit: Sed tamen & his insularibus cum bonitate, tum magnitudine præstant qui in continenti nascuntur. Maturus fructus quindecim tantùm aut viginti diebus conseruari potest. Hactenus Ouiedus.

H V N C Theuetus lib. Singularium Americæ cap. 46. *Nana* à Brasilianis vocari tradit, eoque plurimum in suis ægritudinibus vesci. Alium item huic similitudinem describit nomine *Hoyini* cap. 33. eiusdem libri.

De Musa

CAP. X.

Musa historia.

HÆC planta non nisi semel seritur. Nam semel sata, ex trunci pede multos stolones producit, qui in Arbusculas euadunt. Truncus ex squamoso foliorum cortice constat: folijs amplissimis binorum cubitorum vel amplius longitudine, cubiti latitudine, excurrente per medium lata crassaq; costa. Nullis constat ramis, sed è germine flores quosdam coniunctim profert, sub-rufos, oui effigie, & palmi longitudine, è quibus circum eminent pediculi, centum interdum ducentos aut plures ficus sustinentes.

Quelli, Palan, Piçan.

Guinea.
Bananas.
Musa, Amusa.

NASCITVR in Canara, Decan, Guzarate, & Bengala: vocaturq; illis Quelli. Nasctur etiam in Malauar, vbi Palan *; & in Malayo, vbi Piçan dicitur. Prouenit etiam pleriq; alijs locis, & in ea Africa parte quam Guineam appellant, vbi Bananas * nuncupantur. Arabes eum fructum Musa, aut Amusa vocant. Sic & Auicenna, & Serapio, et Rhases, qui

de hoc fructu peculiari capite scripserunt. Scripserunt forte & alij quos mihi videre non contigit.

COMMENDANTVR ij fructus qui in Martaban proueniunt : primum enim è Bengala eò delati sunt, deinde sati vt gratiores euaderēt: vocātur nūc ij, ficus Martabanis. Alij adhuc inueniūtur meo palato gratiores & odorati Cenorins appellant : sunt ij leues, flauī, & pleni. In Malauar sunt Chincapalones dicti, suauēs & palato grati, pleni, colore virescentes. Laudantur etiā in Sofala nati, Aethiopibus Iminga dicti. Inuenitur etiā in Baçaim alijsq; prouincijs genus quoddam amplum, plenum, palmi longitudine. Id assatum et vino deinde maceratum inspersa Canel-la, multò melius sapit quàm malum cydonium assatū. Idem fructus per medium sectus, & in sartagine cum saccharo probè frictus, insperso postea cinnamomo, gratissimus est cibus.

Ficus martabanis.

Chincapalones.

Iminga.

SCRIBIT Auicenna libr. 2. cap. 491. paucum præbere alimentum, bilem generare & pituitam: prodesse tamen aduersus pectoris & pulmonum incendia, stomachum autem offendere. Idcirco biliosis, ab huius esu, oximel cum seminibus propinandum esse: pituitosis verò mel. Vtilis est renibus & vrinam ciet.

Muscæ facultates.

SCRIBIT Rhases lib. de re med. 3. ad Almanf. cap. 20. noxium esse stomacho, appetentiam deijcere; subducere tamen aluum, & gutturis exasperationes lenire.

SERAPIO autem lib. simp. cap. 84. ex aliorum auctoritate Musam in sine primi calfacientium & humectantium ordinis esse asserit, & vtilem esse aduersus

sus pectoris & pulmonum ardores, eisq³ qui liber alius hac vescuntur stomachum pręgrauari: augere tamen fœtum in vtero, renibus opitulari, vrinas ciere, & vnerem exstimulare.

PRÆSCRIBVNT medici Indi hunc fructū in febribus alijsq³ morbis.

RIDICVLVM autem est quod scripsit quidā Franciscanus. Appellatur, inquit, hic laudabilis fructus *Musa*, quod dignus sit *Musis*, aut quod earum sit *cibus*. Addit præterea eum esse fructum quē degustauerit *Adam* in *Paradyso* terrestri.

* Iam aliquot annis in ea opinione fui vt existimarem *Musam* Arabum eam esse plantam cuius *Plinius* lib. 12. cap. 6. meminit his verbis. Maior alia poma, & suauitate præcellentior quo sapientes Indorum viuunt. Folium alas auium imitatur, longitudine trium cubitorum, latitudine duum. Fructum cortice emittit, admirabilem succi dulcedine, vt vno quaternos satiet. Arborei nomen *Palę*, poma *Ariena*. Plurima est in *Sydracis*, expeditionum *Alexandri* termino, &c. Nam ferè omnia pulcherrimè ad *Musæ* descriptionem quadrant. Huc accedit quod in *Provincia* *Malauar*, quæ supra *Indum* flumen est, intra verò *Gan gem*, *Palan* nomen adhuc retineat, à quo *Latini* suum *Pa la* mutuati videntur.

* *Vlysiopone* vbi aliquot plantas vidi, minimè tamè fructiferas, nomen hoc retinet. vocant enim etiamnum *Figuera* *Banana*, id est, ficum *Bananas* ferentem: Eius iconè satis affabre pictam inuenies apud *Matthiolum* commentarijs in lib. primum *Dioscoridis* cap. de *Palma*.

CETERVM meminit huius fructus *Lud. Rom.* libr. nauigationum suarum. §. cap. 1 §. ac tria eius genera constituit. Meminit item *F. Brocardus* qui terram sanctam descripsit, sub nomine *Pomorum* *paradyfi*, quem per omnia sequutus est *Cardan.* lib. de subtilitatib. Sed & *Theuetus* lib. *Singularium Americæ* cap. 33. eundem describit, atque *Pacona*, arborem verò *Paquouere* Americis vocari tradit. *Ouiedus* verò nomine improprio *Platanum* appellat lib.

Ridiculum
Musæ xy-
mon.

Figuera ba-
nana.

Poma Pa-
radyfi.

Pacona.
Paquouere.

lib. Historiæ Indicæ 8. cap. 1. cuius descriptionem tanquã pleniorẽ omiſſis ceteris (ne toties repetita Lectori factidium pariant) hinc ſubiungemus.

I N V E N I T V R, inquit, hic fructus Platani nomine, ta Platanus.
 meſſi neque arbor dici poſſit, neque vera ſit Platanus: ſed planta quædam huic Indiæ haudquaquam peculiaris, & aliunde translata ſub Platani nomine. Interdum autem hæc improprie dicta Platanus in arboris ceſſitudinem excreſcit, & hominis craſſitiem intumeſcit: alias verò coxæ humanæ craſſitie conſpicitur, pro ſoli natura & vbertate augeſcens. Ab infimo ad ſummum folia fert ampliſſima, interdum duodecimum palmos longa, ternos aut quaternos lata, plerunque minora. Hæc ventorum flatibus facile multifariam diſſecantur, & ex coſta illa per folij longitudinem excurrente pendere ſpectantur eum in modũ diſſecta. Tota planta veluti germen eſt aut ſurculus, in cuius ſummo enaſcitur pediculus aut malleolus brachiali craſſitudine, qui vnam producit, viginti, triginta, interdũ centenos & plures fructus palmari longitudine brachiali quæ craſſitudine ſuſtinentem, nonnunquam minores, quandoque etiam ampliores pro plantæ ipſius & ſoli fertilitate. Cortex huic ſatis craſſus, ſed qui facile eximatur, continens pulpam ſiue carnem bubulæ medullæ perſimilem. Integra vna ante maturitatem colligenda eſt, cũ videlicet aliquis fructus flauereſcere incipit, deinde in ædibus ſuſpendenda, illic enim plenam maturitatem cõſequitur. Hic fructus in duas partes per longitudinem apertus & vtrinque inciſus, deinde inſolatus, gratiſſimi eſt ſaporis, et caricas ſucci bonitate ſuperat. Tegulæ item impoſitus, & in clibano coctus cor reficit, & ſuaviſſimus eſt. Sunt qui cum carnibus elixent, cortice exempto ollæ imponentes eũm carnes ferè coctæ ſunt, diutinam enim coctionem nõ fert: ſed neque maturus nimium, neque omnino acerbus deligendus eſt. Sunt qui crudum edant, at maturum, ſine pane aliõue aliquo condimento, gratiſſimi etenim eſt ſaporis, nec minus ſalubris & facilis concoctionis. Caudex qui vnam profert annuus eſt & ſemel dũtaxat in vita fructus gignit: verum ad radices conſurgunt quinque, ſex, aut plures ſurculi qui parentem renouant, & ſubſequenti anno fructum perficiunt. Exempta vna abiicitur planta vt-
 pote

pote inutilis. Adeo verò fecunda est hæc planta, vt nunquam intercidat, sed subinde nouas proles gignat, vt fructus toto anno vberimè legere liceat. Formicæ huic plantæ admodum infestæ sunt, ideoque plurimæ hinc initio perierunt, ante quàm aduersus eas inuenta essent remedia. Peregrina enim, vt initio diximus, est hæc planta, & huc ex magna Canaria anno Domini 1516. primum translata. Hæc ex proluxa Ouiedi descriptione desumpta.

De Doriones CAP. XI.

Doriones
descriptio.

INTER celeberrimos Indiae fructus, recensentur à plerisque Doriones in Malaca vocati. fructus Me-lopeponis magnitudine, denso cortice rostratisque tuberculis plurimis obductus, veluti is quem Iaca Goæ vocant, de quo cap. quarto diximus, foris virescens, intus verò concameratus, seminaque exigui oui gallinacei magnitudine in singulis cameris continens, coloris & saporis eius condimenti quod ex amygdalis contusis, lacte, farina, aqua rosacea & saccharo fit, Manger blanc Galli vocant, non tamen ita mollescentia aut glutinosa: in nonnullis verò non candida sunt, sed pallidi coloris. Osiculum hæc in se continent mali persici osiculis persimile, sed rotundum. Folia huius planta medium palmum oblonga, acuta, salso gustu, colore viridi dilutiore parte auersa, interna verò parte admodum virescentia: flos è candido flauescens. Arborem Iuglandis modo prægrandem esse aiunt, folijs laurinis.

Alia Dorio-
nes descri-
ptio.

SUNT alij qui hunc in modum describunt. Fructus est Strobili siue nucis pineæ magnitudine, interdum multo maior; & eiusdem fere formæ, nisi tubercula illa siue aculeos multò tenuiores acutioresque haberet, Erinacei spinis ferè similes. Intus quatuor con-

came-

camerationibus siue cavitatibus cōstat, medullamq; siue pulpam continet pinguedini illi lactis similem quā Hispani Nata, Galli Crème, Itali Capo di latte vocant. Folio est virente, cuspidis lanceæ effigie, ducto per longitudinem duplici nervo, è quo deinde aliæ venulæ per folij latitudinem euagantur. Arborem ipsam ingentem ferunt, nec nisi post quadragesimum annum fructum edere; alij verò post quartum annum fructiferam esse. Fructus maturus viridis est quidem coloris, sed diluti & elanguescentis.

* Cum hoc fructu planè conuenit Guanabanus Ouiedi, quem libr. 8. suæ Historiæ cap. 17. describit, quemque per vniuersam fere Americam siue nouum orbem nasci tradunt.

GVANABANVS igitur procerâ arbor est, & formosa, folio eius Medicæ mali quam Limoneram appellant, virente: fructu pulcherrimo, mediani Melonis magnitudine, qui tamen interdum in capitis pueri crassitudinem excrescat. Cortex huic fructui viridis, & qui certis quibusdam squamis distinctus videatur, vt Strobilus, lenioribus tamen neque ita tumentibus, quandoquidem totus cortex tenuis sit neque crassior quàm in piris. Caro candidissima saporisque delicatissimi, quæ facile, pinguedinis lactis instar, in ore resoluitur. Per eius carnem sparsa sunt semina magna, Cucurbitarum seminibus aliquantò maiora & nigricantia. Frigidus est hic fructus, & per ætus vtilis. Nam tametsi quis integrum Guanabanum deuoret, nullum inde sentiet nocumentum. Infirma est ligni materies. Hæc Ouiedus.

CETERVM hic Guanabanus diuersus est ab eo cuius Cæsar Scaliger lib. de Subtilitat. aduersus Cardanum exercitatione 281. partic. 6. meminit in hunc modum.

GVANABANVS arbor est Pini stipite, procerâ, folio magno oblongoque, fructus Melonis magnitudine: cortici, color viridis, splendor Cydonij, digitalis crassitudo. Caro intus candida, dulcedine lactis coacti, semina continet phasiolacea. Hunc enim esse puto qui superioribus

P

annis

annis ex Aethiopiae Mozambique Antuerpiã allatus est fructus crassus, sesquipedali longitudine, cui densus durusque cortex tenui mollique vt in cydonijs, sed viridi lanugine obductus, aliquot per longitudinẽ excurrentibus venis, siue potius sulcis vt in Melonibus. Extrema parte in mucronem definit: Superiori verò, qua videlicet è ramis depēdet, pediculo inhaeret firmo duro & fibroso. Cōtinet hic fructus pulpam candicantem qua Aethiopes in febrium ardoribus vtuntur sitis sedandæ gratia, iucunda etenim aciditate prædita est. Hæc siccata friabilis est, sic vt digitis trita in pollinem resoluatur, remanēt tamen perpetuo aciditate. Per hanc sparsa sunt semina renibus, aut Anagyridis legitimæ fructui similima, nigro tamẽ colore nitentia, ac ex vmbilico fibris quibusdam suspensa vt in eius icone conspiciere est. Hæc terræ commissa, plantulas folio Laurinis simili protulerunt, sed quæ subsequente hyeme perierint.

H v i c etiam similitimum folijs tamen ab hoc diuersis describit Theuetus cap. 10. lib. Singularium Americæ his verbis. Tres sunt Hesperidũ insulæ ad Aethiopũ promontoriũ, Caput viride vulgo appellant. In harum vna arbor inuenitur, folio nostratus fici, fructu duorum fere pedum longitudine, crasso, magnis oblongisque Cyprijs cucurbitis haud absimili. Nonnulli eo fructu vescuntur vt nos Melonibus: continet verò semina fabæ magnitudine leporinis renibus similia. His quidam simias alunt. Alij monilia ex his collo aptanda conficiunt: siccata enim & bene matura, aspectu pulcherrima sunt.

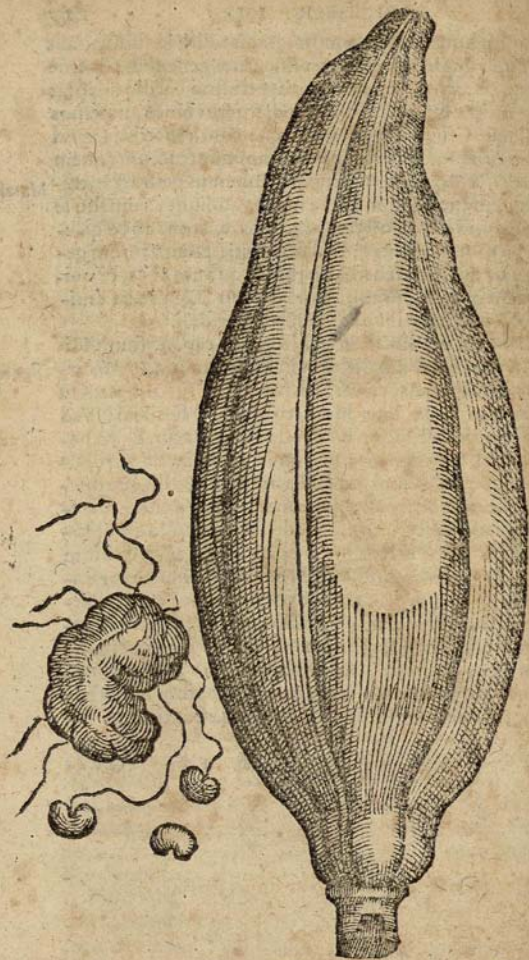
S E D & alium fructum apud Canibales Theuetus & alij tradunt, cuius historia non malè nostro fructui quadrare videtur, præsertim si interiora, quæ à nemine describuntur, demas: idcirco num semina contineat phasiolacea incertum. Talis autem est descriptio. Inter reliquas arbores quas apud Canibales inuenire est, fructus quidã conspicitur, Cucurbitæ minori, aut Peponi quem Citrullum vocant haud absimilis, oblonga siue ouali forma, quali scilicet Struthionum oua sunt. In cibos haudquaquam admittitur: sed eius aspectus oculis gratissimus, præsertim onusta arbore. Canibales ex eo vascula conficiunt: sed tamen & eum ad superstitionis quoddã genus seruant. Si-
quidem

quidem hunc pulpa exempta, granis milij, lapillisque, aut re simili implent, varijsque plumarum generibus supernè exornant: deinde inferiori parte pertusum bacillo adaptat quem tertæ infigunt. Huiusmodi fructus binos aut ternos in singulis tugurijs seruare magna cum reuerentiâ apud eos moris est. Existimant enim, cum hunc fructum (quem *Maraka*, & *Tamaraka* nuncupant) manibus pertractat, crepitantemque ob milij grana iniecta audiunt, cum suo se *Maraka* Toupan, id est, Deo sermones conferre, atque ab eo quædam responsa accipere, sic à suis *Paygi* (Diuinorum genus est, qui suffitu herba Petun, de qua nos aliâs, & quibusdam obmurmurationibus illorum *Tamaraka* diuinam facultatem tribuere perhibent) persuasi.

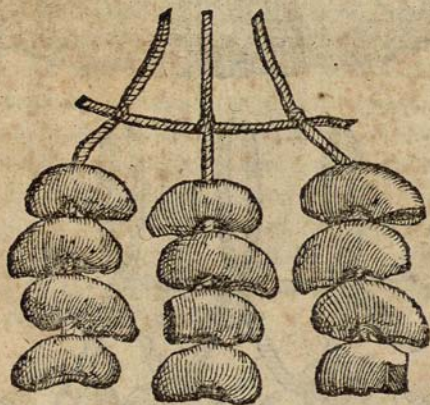
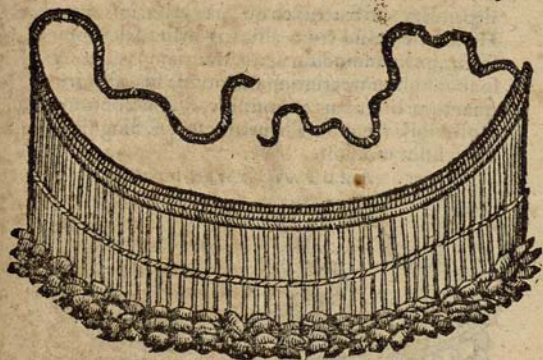
OVIDVS lib. Indicæ historiæ 8. cap. 4. solum *Higuero* tetrasyllabum describit in hunc modum. *Higuero* arbor est prægrandis, veluti *Morus nigra*: Fructum fert *Cucurbitæ* rotundæ, interdum verò oblongæ similem. Sed qui rotundus est, summa rotunditate spectatur. Ex eo pateras, et alterius generis vasa conficiunt. Materie est robusta, atque apta sedibus, subsellijs, ephippijs, alijsque operibus fabricandis: mali etenim medicæ aut punicæ materiam esse diceres. Cortice facile delibratur. Folio est oblongo, angusto, per extremum latiore, à quo ad pediculum vsque paulatim angustius fit. Indi nonnunquam præaliorum fructuum penuria hoc vescuntur, hoc est eius carne, quæ *cucurbitæ* carni cum adhuc virescuntur similis est. Cortici color & formâ *Cucurbitæ*. Maximus eius fructus libram aquæ continere potest: minimis verò pugnum magnitudine non excedit. Vulgaris est hæc arbor in *Hispaniola*, reliquisque insulis, & huius *Indiæ* continente.

P 1

GVK

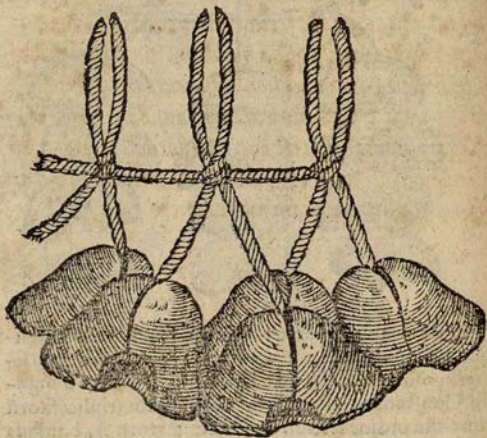
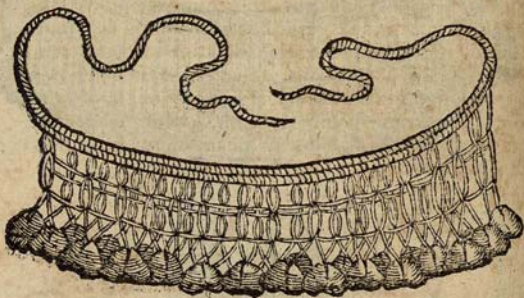
CETERVM hunc fructum, quocunq; tandem no-
 mine appelleretur, quod rarus esset & peregrinus, non ne-
 gligendum, sed huic nostræ Epitomæ adijciendum pu-
 tavi in gratiam studiosorum rei herbariæ, qui eum Col-
 deberg, à quo mihi communicatus est, acceptum ferent.

Porro apud meseruo ex huius fructus aut huic si-
 milis seminibus, quibus exempta est medulla, lora duo fi-
 lo xyliño contexta: alia item bina è fructu quodam angu-
 lofo. Constant verò fingula lora duplici aut triplici florum
 xyliarum ordine reticuli modo contextorum, è quibus depen-

dependēt vacui fructus eo quem exprimi iussimus modo.
 His Canibales ad crura alligatis in suis saltationibus vti
 solent, quemadmodum apud Mauritanos atque etiā Hi-
 spanos holarum et tintinnabulorum vsus est: mirū etenim
 quantum hi fructus ex mutua collisione sonitum edant.
 Posterioris meminit Theuetus cap. 36. Singular. Ameri-
 cæ in hunc modum.

AHOVAY THEVETI.

AHOVAÿ nomen est arboris fructu venenoso & lethali, magnitudine vulgaris castaneæ, candido, forma literam Græcam Δ. representante. Huius nucleus præsentissimum est venenum, quod alter alteri in mutuis odijs & disidijs, præsertim verò viri vxoribus infensi, aut contra vxores viris indignatæ propinare solent. Peregrinis sanè nullo modo eum fructum recens collectum communicant, atque ab eius etiam contactu liberos suos arcent, nisi cui exemptus sit nucleus. Eo etenim exempto, fructu pro nolis vtuntur, quas è cruribus suspendunt, tantumq; sonitum edunt, quàm tintinnabula aut nolæ nostrates. Arbor ipsa Piri magnitudine, folio ternos aut quaternos digitos longo, duos lato, semper virente: cortex ligno candidans. Recisi rami succum emittunt lacteum. Arbor præcisa teterrimum spirat odorem: quam ob causam nullius est vsus, imo ne igni quidem struendo idonea.

De Mangostans CAP. XII.

SED & inter celeberrimos huius Indiæ fructus *Mangostans* recensent quendam Mangostans incolis nuncupatū, gustus suauitate commendabilem. Eum exigui mali *Mangostans* aurei magnitudine esse ferūt cortice cinereo (alij è viridi nigricante) pulpa quæ malorum aureorum pulpæ *descriptio.* similis sit, sed quæ cortici non adhereat.

NASCITVR hic fructus in pusilla arbore, Malo vulgari simili. Folijs est laurinis; floribus luteis. Hūc fructum dulcissimum esse perhibent, non tamen adeo, vt sua dulcedine nauseam moueat.

De Iambos CAP. XIII.

MAGNA apud Indos in æstimatione est is fructus cuius nunc mentionem facturi sumus, primum è Malaca (vbi plurimus nascitur) paucos ante annos huc tralatus.

Iambos hi-
Seria.

EST autem is fructus oui anserini magnitudine, aut paulo maior, colore ex candido purpurascense, pulcherrimo, odore rosaceo. Vel, ut verius dicam, similis est hic fructus magnis Gallis * recentibus (quas poma de Cuquo nuncupamus) cum in odore, tum in colore: gustu suavissimo, sed humido. Vocatur in Malaca & hac regione Iambos.

Iambos.

ARBUSCULA ipsa in Pruni magnitudinem assurgit, folia ferens magnam similitudinem habentia cum cuspide ferrea maioris alicuius lanceæ, viridia, aspectu pulcherrima: flos ruber odoratissimus, gustu acido. Firmis nititur radicibus hæc arbor, quoniam admodum fructifera est. Post quartum enim annum fructifera est, nec semel duntaxat fert in anno ut pleræque omnes ferè arbores, sed pluries singulis annis nouos edit fructus.

Iambos post
4. annum
fructifera.

CONDIUNTUR tum fructus, tum flores, atque ita asseruantur.

* Nisi noster Auctor Gallasillas maiores, quæ in Robore passim per Hispaniam & Lusitaniam nascuntur, intelligat per Bugualhas grandes, quid sibi velit, ignorare me fateor. Ceterum eas exigua pila palmaria maiores nunquam vidi, colore pulcherrimo rubicantes dum recentes sunt, & odoratas.

De Cydonijs Bengalenibus

CAP. XIII.

Marmelos
de Bengala.

APPELLAVIMVS hunc fructum Lusitanica lingua Marmelos de Bégala, id est, Mala cydonia è Bengala, quoniam saccharo condita primùm ad me perlata sunt è Bengala, cum hac inscriptione, vtilia sunt aduer-

aduersus alui profluuia. Intellexi autem ab amico, qui frequenter in proximas sylvas venationis causa excurrit, hunc fructum non modò in Bengala nasci, sed eius multas arbores in continenti huius prouinciæ inueniri.

CETERVM legitimum huius fructus nomen tum in Bengala, tum in reliquis vbi prouenit regionibus, est Sirifoles, & Beli: Sirifoles quidem nomine Sirifoleo, Beli. vulgo cognitus est, Beli verò nomine medicis duntaxat, qui in suis scriptis hoc vocabulum sese inuenire aiunt.

EST verò ipsa arbor Oleæ magnitudine, aut am- Beli histo-
pior, folijs Persicæ mali, eiusdemq; odoris, floribus pau- ria.
cis & statim deciduis: fructu per initia tenero, colore ex viridi nigricate, cortice tenui, magnitudine exigui mali aurei: sensim verò maturescens fructus auctior fit, donec, iam plenã maturitatem consequutus, in Cydonij mali magnitudinem euadat; cortex autem densatur, exsiccatur, & indurescit veluti putamē nucis Indicæ quam Coccum vocant.

FRUCTV maturo pulpa siue medulla eximitur, quam in laminas sectam saccharo condiunt. Aut tener adhuc & immaturus muria asseruatur in vsum.

SOLENT Guzaratenses medici vti hoc fructu Beli facultates.
tenero adhuc & immaturo, aceto vel saccharo condito, in inueteratis alui profluuijs sistendis: adstrictionē enim illam semper conseruant tametsi matura cydonia.

RETVLIT mihi Clarissimus vir Dimas Bosque Dimas Bosque Medicus.
Valentinus medicus rei herbaria peritus, & nunc hic

P 5 medi-

medicinam faciens, se, cum castra Illustrissimi Principis Domini Constantini in India pro Rege sequeretur in Iasanapatan, magno & admirabili successu vsu esse in profliganda dysenteria quæ vniuersum eius exercitum affligebat, cum ad manum non essent vsitata remedia. Etenim nunc ex huius fructus succo & saccharo miuam parabat quam agris daret: nunc pulpam eius emplastri modo ventriculo & aluo applicabat; modo pulpam saccharo exceptam vt in cydonijs solet, agris exhibebat: interdum fructum assum insperso saccharo: nonnunquam cortices exempta pulpa decoquebat, atq; id decoctum per clysteres iniiciebat, similem verò effectum præbebant, qualem balaustiorum aliorumq; adstringentium medicamentorum, quibus vi solemus, decocta præstare solent.

AT silentio prætereundum non est quod eadē castra sequenti contigisse refert. Dederat seruo Aethiopi bina huiusmodi mala assanda, vt ea cuidam militi dysenteria laboranti edenda præberet: verum, dum assantur, ea crepuerunt, ipsaq; pulpa Aethiopsis faciem, pectus et brachia sic adussit, vt puluere tormētario vstulatus videretur: quod contigisse puto ob pulpæ lētorem & visciditatem simul & adstrictionē, quæ semel accensa vehementius vrit, quam sicca aliqua materia, quemadmodum ferrum incensum magis quam lignū aut stupam vrere videmus.

De Carambolas CAP. XV.

FRUCTVS est in Goa magnitudine minoris ouis gallinacei, in quatuor, vt videtur, partes distinctus, flauescens,

uescens, qui in Malauar Carambolas vocatur, in Carambolas: Camariz, Balimba.
 Canara & Decan Camariz, in Malayo Balimba.

N VLLVS eius in medicina vsus, praterquam Carambolas facultates,
 quod in febris quotidianis exhibetur; & ex eius suc-
 co, cum alijs idoneis, fiunt collyria ad oculorum lippitu-
 dines vtilia.

PLERISQVE bene sapit hic fructus, praefer-
 tim qui vinosus est. Saccharo conditur, gratissimusq;
 est palato. Eo verò vtor syrupi acetosi loco.

De Ber CAP. XVI.

VOCATUR hic fructus in Canara Bor, in De- Bor, Ber, Vidaras.
 can Ber, in Malayo Vidaras, prestantior quidem no-
 strate, sed ei qui in Balaguata nascitur bonitate ce-
 dens.

ALIVS alio suavior est, sed tamen aliquid ad-
 strictoriae facultatis retinet, quoniam nunquã ita ma-
 turescit, vt commodè exsiccari possit, quemadmodum
 is qui in Anasegua prouenit. Hanc ob causam, expe-
 ctorantem facultatem obtinere nõ potest vt Ziçipha,
 è quibus syrupum conficimus. Sed cum alijs esui aptis
 malis careamus vti sunt camuesa Hispanis dictæ, com-
 mendantur hi apud nos.

D IFFERT arbor à Ziçiphis, magnitudine Ma-
 li, eiusdemq; folijs, minus tamen rotundis: verum nõ-
 nihil spinosa est.

De Ambare CAP. XVII.

FRVCTVS est hic in India, Ambare vocant, Ambare
 nucis magnitudine, nullius in medicina vsus. Sed eo so-
 lent

lent cibos condire, vt palato gratiores reddantur: maturus enim, odoratus est, gratamq; aciditatem retinet. Cartilagineo quodam integitur cortice, virescente dum immaturus est, at in maturo fuluus est color.

Amba.
Magna.

" Lud. Roman. lib. nauigat. 5. cap. 15. hunc fructū *Amba* nominat. Est item, inquit, alius fructus *Amba* nomine. Eius caudex *Magna* dicitur, similima est arbori, frequentesque, vt *Piro* fructus. Is iuglandem nucem è nostris effingit, cum iam sunt absoluti. Quum maturescit, fului, eiusdemque splendentis coloris est. Intra corticem occultatur fructus, vt amygdalæ aridæ. *Damasceno*, gustu suauior est fructus: conduntur in cadis vt apud nos oliuæ, sed sunt longè meliores.

De Iambolones CAP. XVIII.

NASCITVR sponte frutex quidam in agris *Myrti* effigie, sed folijs *Arbuti*. Fert is fructum maioribus oliuis persimilem, sed gustu admodum adstringentem, incolæ *Iambolones* vacant. *Muria* conditur oliuari modo.

Iambolones.

CETERVM neque hic fructus, neq; *Iaca* admodum salubres ab huius regionis incolis aestimantur.

De Brindones CAP. XIX.

IN hac regione est fructus quidam *Brindones* vocatus. Is foris aliquantulum rubicat, intus verò sanguinis modo rubet: gustu admodum acido.

Brindones.

INVENITVR interdum foris nigricans (qui color maturitate conciliatur) nec adeo acidus vti superior, qui tamen non minus quam ille intus rubeat.

MULTORVM palato sapidus est hic fructus, meo verò minimè, ob nimiam aciditatem. Eo rincte

res vtuntur . Cortex verò afferuatur atque mari aliò
transuehitur aceti conficiendi gratia : quod à Lusita-
nis quibusdam etiam in Lusitania factum est.

Acetum è
Brindones.

De Indico Melone CAP. XX.

EST apud Indos Melonis genus prægrande & ro-
tundum, oblongius tamen aliquantulū, formaq; quo-
dammodo ouali, quod Lusitanis Indiam incolentibus
Pateca (corrupto ab Indorum Baticec vocabulo) dici-
tur . Hunc Melonem per longitudinem non aperiunt,
vt melopepones nostrates comesturi aperimus: sed per
transuersum secant . Et licet dulcedine à nostris supe-
retur hic Melo: attamen suavis est, refrigeratq; mirū
in modum & humectat, tota carne sese in quendam
liquorem resoluente.

Melo indi-
cus.

Pateca, Ba-
ticec.

VTILIS est in biliosis febribus, & ardentibus,
aduersus iecoris & renum ardores, vt experientia di-
dicimus. Vrinæ ciet: solentq; sani eum fructum edere,
quatuor horis à ientaculo, quoniam tum maximè sit
infestus calor. Melius tamen mihi facere viderentur, si
ab eis suas mensas auspicarentur.

Melonis Im-
dici facultates.

HVIUS semina (quæ ante maturitatem candi-
da sunt, per maturitatem verò nigra) somnum prouo-
cant, eaq; reliquis seminibus frigidis, tametsi eis non
careamus, præstantiora estimamus.

REFERVNT Arabes & Persæ primum ex In-
dia hunc fructum ad se delatum, eamq; ob causam Ba-
ticec indi appellant, id est Melonem indicum; quo no-
mine etiam Auicennæ appellatur multis locis. Baticec
enim eorum lingua Melonem sonat . In India verò ab
ipsis

Baticec indi.

Calangari.

ipsis incolis Calangari dicitur.

MEMINIT huius Auicenna libr. 4. fen. 1. cap. 39. cap. de Tertianâ pura, ac eum multis laudibus commendat.

Budiecas.

PVTARVNT nonnulli id Melonis genus quod in Hispania Castella nascitur, quodq; Budiecas vocant, esse hunc Melonem indicum, & deprauato à Budiecas nomine Budiecas appellatum. Sed plurimū saluntur. Nam plurimum ab hoc differt tum folijs, tum tota planta, quæ Melonum indicorum modo per solum non extenditur & serpit, sed sese in altum attollit.

AIUNT etiam in Africa Indicis similem nasci: sed cū non viderim, affirmare non ausim.

IGNORABANT eruditi huius regionis medici, istius Melonis in medicina vsum (non solent enim ad huiusmodi minutias sese abijcere, & in suis curationibus experientia & consuetudine duntaxat nituntur) sed à me edocti, eis vti cœperunt.

Comolange.

* Cum hoc fructu similitudinem quandam habere videtur, quam Lud. Roman. lib. 5. nauigat. cap. 15. describit in hunc modum. Habent in Calecut fructus quosdā Cucurbitis similes, sed condituræ aptiores. Res est non indigna memoratu, huic nomen est Comolange. Oritur inculta tellure Peponum modo.

De Mungo CAP. XXI.

Mungo.

EST verò Mungo semen viride, quod per maturitatem fit nigrum, Coriandri sicci magnitudine. Pabulum est equorum; interdum tamen etiam ab hominibus editur. Guzarate & Decan incolæ in febribus hoc modo vtuntur.

FEBRIS

FEBRICITANS cibo abstinet per decem, ^{Mungo} nonnunquam per quindecim dies: post quos illis huius ^{vsus.} fructus decoctum propinatur, in quo nonnihil pulpæ remanserit: deinde cortice delibratum Mungo & instar Oriſæ coctum febricitanti exhibent, Panē vero triticeum non nisi post multos dies præbent. Non enim carent frumento hæc prouincia, tametsi non stercorentur & colantur agri quemadmodum apud nos: sed superficialiter duntaxat aratū solum, propria pinguedine & vbertate etiam interdum sine pluuiâ, frumentum sibi mense Nouembri commissum, medio Ianuario colligendum & maturum exhibet.

NASCI etiam ferunt in Palestina hoc Mungo. Eius meminit Auicenna, libr. 2. cap. 488. vocâtque Messē *, Bellunensis eius interpret Mens (Mex autem debere dici ab eruditis medicis Arabibus edoctus sum) item alio loco lib. 1. Fen. 3. cap. 7. vbi prohibet auiculas cum mex edi, quoniam cum facilius sint concoctionis quàm mex, periculum sit ne crudum adhuc mex cum earum chylo ad hepar rapiatur.

* Meisee habent nostra exemplaria. Mex.

De Curcas CAP. XXII.

NASCITVR in Malauar fructus quidam magnitudine Auellanae cū suo putamine, non tamen adeo rotundus est, candidus, gustu quali sunt tubera cocta: hunc Chiuiquilenga vocant, id est, exiguum Inhamē *: in Cairo, vbi frequens est, Curcas (sic etiam in quibusdam Malauar locis) in Cambaya Carpata. Dependet ex ramis cuiusdam plantæ, quæ seritur: nullus, quod sciam, in medicina vsus.

Curcas descriptio.

Chiuiquilenga. Curcas. Carpata.

QVAN-

Habelculcul. *Q*UANTVM coniectura consequi possum, videtur Serapio lib. simp. cap. 225. huius meminisse, vocasseq³ Habelculcul * corrupto vocabulo, cū Habelculcul dixisse deberet, quod Curcas significat (nisi nos ipsi forte Curcas corruptè vocemus) Habenim magnū semen sonat, al articulus est genitiui quē admodum aliquando diximus. Scribit autem Serapio eius frequentem vsū seminis quidem copiam facere, sed colericam quam vocant passionem excitare: quā omnia Malauares huic fructui tribuunt.

Kilkil. *E*IVS meminit Rhases, de re med. lib. 3. cap. 20. vocatq³ Kilkil, sed forsitan corruptè.

Cholera morbus. *S*ED quoniam in Colericæ passionis (quam veteres medici Choleram dixerunt) mentionem incidimus: Vocatur hic affectus Morxi Indis, id est, affectus ob nimiam cibi ingurgitationem causatus, (nos corruptè Mordexi) Arabibus Hachaiza, tametsi corruptè legatur in Rhaçe Saida. Multò autē acutior apud Indos est hic morbus, quàm apud nos, presentibusq³ eget remedijs. Nam plerunque intra viginti quatuor horarum, interdum verò decem horarum spacium hominem necat: sed nonnunquam etiam intra quatuor dies solummodo.

Hachaiza. *S*OLET autem eos magna ex parte inuadere qui voraces sunt, & lasciuia nimium dediti, præsertim verò mensibus Iunio & Iulio.

Inhame. * Inhame Lusitanis vocatur planta quædã, amplissimis folijs iuxta aquas & in ipsis aquis nascens. Verum non sponte prouenit, sed seri debet. Eam tametsi nonnulli Arabes Aegyptium esse censeant, Colocasia potius nobis videri Deo annuente aliquando demonstrabimus. At hoc Inhame, non id est quod alio nomine Taca vocatur, ex qua Ameri-

Americi farinam conficiunt.

* Videtur Serapio eo loco (quod tamen pace nostri Auctoris dictum volo) non Curcas intelligere, sed suum potius Secacul.

De Caceras CAP. XXIII.

INVENITUR hic radix Trasium modo in ipsis terra visceribus nascens, quæ deinde per siccitates cauliculum emittit dodrantalem, folia simul implicata, virentia Iridi lutea aquatica siue Gladiolo similia. Dehiscente per siccitates terra exilit. tuberum modo, deinde siccata castanearum saporem refert: non siccata autem, ingrati saporis est. Caceras hic vocant.

Caceras descriptio.

De Datura CAP. XXIIII.

PLANTA quam huius regionis incolæ Datura appellant, caule est crasso, folijs amplis, Acanthi similibus, minoribus tamen, per extrema & in ambitu aculeatis, multos secundum longitudinem nervos habentibus, insipidis fere, nisi quod admodum sint humida, & gustu nonnihil amara, odoremq; foliorum Raphani aliquantulum emulentur. Flos in extremis ramis provenit colore Rorismarini, magna ex parte rotundus. Nascitur in Malauar.

Datura descriptio.

INIICITUR à furibus hic flos, aut eius semē in cibos eorum quos depradari volunt: mente enim quodammodo alienantur quotquot id medicamentum sumunt, & in risum soluuntur, magna cum libertate finentes quod lubitum est depradari. Durat verò hæc mentis alienatio viginti quatuor horarum spacio.

Datura mentem offendit.

PRIMA cura esto vomitum cientia exhibere, ut quidquid in stomacho remāsit, vnà cum cibo eijciatur: deinde euacuare & diuertere oportet validis cly-

Curatio.

Q steri-

steribus, & forti crurum paulò supra pedem confricatione, fortibusq; ligaturis: interdum etiã venam secare in maiore pedis articulo.

HORVM remediorum vsu, nemo ex meis vnquã periclitatus est: sed omnes Dei beneficio intra viginti quatuor horarum spaciũ curauit.

PROPINATVR à plerisque hoc medicamentum ridendi & relaxandi animi gratia, cum vident eos qui id sumpserunt velut amentes & ebrios ferri. Attamen non placet hic ludus, & ne in seruis quidem experiri velim.

De Banguè CAP. XXV.

Banguè.
Ofium.

QVIA nonnulli in ea opinione fuerunt, vt putarent Banguè Indis dictum ab Opio, quod illis corruptè Ofium vocari dixi, non differre, non abs re fore duxi, pauca de Banguè differere.

Banguè de-
scripio.

EST igitur Banguè planta Cannabi haud absmilis, nisi quod huius semen Cannabino minus est, nec ita candidas vt illud: deinde huius stolones lignosi nullo fere cortice vestiuntur contra quã in Cannabi. Postremo Indi huius semen & folia edunt vt fiant in venerem procliuiosiores, cum Auctores contrarias facultates Cannabino semini tribuant, videlicet, quod genitale semen exsiccat.

Banguè suc-
cus.

COGITVR autem hic succus è folijs confusus, interdum ex semine, cui nonnulli admiscunt faufel viuentem (nam inebriant & quodammodo sensus cerebri ledunt) aut nucem moschatam, & macim, interdum garyophyllos, interdum caphuram de Burneo cognominatam, alij ambarum & moschum, plerique opium,

pium, vt potentiores Mauritanii. Nullam verò ex eò
 aliam vtilitatem capiunt, nisi quod in extasin quodã-
 modo rapiantur, atq; omni sollicitudine liberentur, te-
 nue quiddam ridentes.

CETERVM eius vsus primum excogitatus es-
 se dicitur vt Imperatores exercituum & militares ho-
 mines qui perpetuis vigilijs torquerentur, hoc Bague,
 aut vino, aut opio epoto, veluti ebrij ferrentur, & om-
 ni velut sollicitudine & labore soluti, altius dormi-
 rent.

SOLEBAT enim dicere magnus Sultanus Ba-
 dur Martino Alfonso de Sousa regio consiliario, quem Sultanus Ba-
dur.
 plurimum diligebat, & cui secretiora consilia crede-
 bat, quod cum in somnis adire vellet Lusitaniam,
 Brasiliam, Asiam minorem, Arabiam, & Persiã, pau-
 xillum Bague duntaxat sumebat, quod saccharo con-
 ditum, & supra recitatis simplicibus permistum, Ma- Majus
 iu vocant.

De Anil CAP. XXVI.

ANIL Arabibus, Turcis omnibusq; ijs nationi- Anil:
Gali.
Nil.
 bus dictum, vocatur in Guzarate, vbi fit, Gali, nunc
 verò à plerisque Nil.

HERBA est quæ feritur singulis annis, Ocymo
 * similis: eodem enim modo colligitur, & siccata ma-
 teratur. Hanc deinde probè contusam & in panes co-
 actam, per aliquot dies siccandam exponunt, & sicca-
 ta, viridi colore prædita videtur: quoque magis exsic-
 catur, eò magis ad cæruleum colorem tendit, donec
 tandem in cæruleum exsaturatum siue venetum colo-
 rem euadat.

Q 2

Id

Anil dele-
ctus.

Id Anil probatur quod maximè purum est, quòd-
que vstum arena modo non remanet, sed in tenuissi-
mam farinam diffunditur. Alij id præferunt quod in
aquam coniectum fluitat. Leue igitur esse debet, &
bene coloratum.

Mangiriqua.

* Mangiriquam habet Auctor quod vocabulum, quot.
quot Luitanos consului, Basilicum seu Ocymum inter-
pretati sunt. At mihi eorū interpretatio haudquaquā pla-
cet. Siquidem non solemus ex Ocymo pastillos conficere,
sed potius ex Isatide, quæ cum huius plantæ descriptione
multò elegantius quadrat.

De Anonymo CAP. XXVII.

Planta pere-
grina.

NASCITVR in Malauar planta mira natura,
nam si quis manum admoueat, illico contrahitur. Fo-
lia Polypodij, flores verò luteos habet. Nullus veterum
huius, quod sciam, mentionem fecit. Eam verò intelli-
gere videtur qui Americam descripsit, quoniam in Pe-
ru prouincia plantam nasci asserit, cuius folia solo con-
tactu siccantur.

Planta in Pe-
ru nascens.

De quibusdam Indiæ regibus.

CAP. XXVIII.

CETERVM, quoniam plerunque NiZamoxa
& quorundam Indiæ Regum in his nostris commen-
tarijs mentionem fecimus: non alienum à nostro insti-
tuto fore iudicauim, si quid de his alijsq; nonnullis Orien-
tis Regibus commemorarem.

ELAPSI sunt igitur circiter trecenti anni, quod
potens quidam Rex in regno Dely, magnam illius In-
diæ, quæ intra Gangem est, partem occupauit, & re-
gnum Balaguata siue Balagate quibusdam Regulis
Gentilibus ademit.

Eo

EODEM tempore tyrannidem in Cambaya occuparunt quidam Mauritani, expulsis legitimis dominis Gentilibus quos Reisbutos vocant.

Reisbutos.

A REGVLIS Balaguatae originem ducere creduntur, quos nunc Venezaras appellant, tum alij hanc regionem incolentes Colles nuncupati. Sed tibi, tum quos Reisbutos vocant, praeda & latrocinij vitam in hunc vsque diem sustentant. Illis totum Regnum Decan. His, Reisbutis scilicet, Cambaya regnum tributum pendent, vt ab eorum incursionibus se redimant. Nec haecenus à vicinis Regibus domari potuerunt: nam strenui sunt & militares viri. Sed etiam ipsi Reges pecuniarum auidi, illos impunè grassari sinunt, modo praeda partem auferant.

Venezaras.

Colles.

EST verò hoc regnum Dely procul in continenti situm Septentrionem versus, & Corasone vsq; extenditur. Frigida admodum est regio, niuibus & gelu per hyemem non minus diuexata, quàm nostra Europa.

Regnù Dely.

HOC regnum occuparunt, elapsi sunt triginta amplius anni, Mogores quos Tartaros nuncupamus. Sed aliquanto post tempore Tartaris ademptum est idem Regnù ab vno Equite, qui insensus Regi Bengala quòd eius fratrem occidisset, seditionem aduersus Regem mouit, eoq; trucidato regnù Dely, aliaq; multa regna occupauit, ita vt omnium sui temporis potentissimus Rex fuerit existimatus. Nam à viris fide dignis accepi eius ditionem octingentas leucas ambitu occupasse.

Mogores.
Tartari.

ERAT hic Eques initio dominus montium quorundam vicinorum regno Bēgala, vocatusq; fuit Xa-

Xaholam.

holam, id est, Rex mundi.

Tamirhan.

Tamberlanes.

Tamir-langue.

DE huius gestis maior historia conscribi posset, quàm de magno Tamirhan, quem nos corrupto nomine Tamberlanem vocamus, nonnulli Tamir-langue, idq; melius, quod Famir proprium eius nomen fuerit, & langue * claudum significet, quemadmodum ipse erat.

Xaholam.

CETERVM cum hic Rex Xaholam occupasset Decam & Cuncam, nec posset tantum imperium continere, redijt ad sua: & his postremo occupatis regnis suum Consobrinum prefecit.

DELECTATVS est semper eius Consobrinus peregrinis nationibus vt sunt Turci, qui propriè sunt Asiae minoris incole quam nunc Natoliam appellant: Rumes, qui Thraces sunt; Corafones, quos nonnulli Arios putant, & Arabes.

Adelham.

Idalcam.

DIVISIT autem regnum in prouincias, quibus praefectos dedit. Maritimam eam regionem qua ab Angediua vsque ad Cifardam per sexaginta leucas extenditur, deinde interiori regione cum alijs terminatur Prouincijs, gubernandam dedit Adelham, quem nos Idalcam appellamus. Ei prouinciae qua à Cifardam vsque ad Negatona extenditur per viginti leucas, interiori verò regione alijs prouincijs, & Cambaya iungitur, praefecit Nizamaluco.

Nizamaluco.

Suato, mór.

HI solum duo praefecturam obtinuerunt in Cuncam, qui tractus est maritimus vsque ad montem Guate appellatum. Latè patet hic mons, & multis locis praeraltus est, illud autem mirum, eius fastigium in pulcherrimam planiciem desinere. Et quoniam lingua

Persi-

Persica Bala fastigium significat, Guate verò montem, vasta illa vltra eum montem prouincia, nomen Balaguatae inuenit; quasi dicas supramontanam vel vltromontanam.

Bala, fastigium.

BALAGVATE igitur prouincia praefecti sunt Imadeinaluco, quem nos Madremaluco appellamus; & Cotalmaluco, & Verido.

Idemaluco, Madremaluco, Cotalmaluco, Verido.

ERANT verò omnes isti Praefecti, peregrini natione, praeter Nizamaluco quem ex Decan oriundū praedicat, & filium esse vnius Tocha Regis Daquem cum cuius vxore stupri consuetudinem habuerit Rex Daquem. Hinc fit vt Nizamaluco ex regia stirpe se prognatum praedicet: reliquos verò Praefectos Regis esse seruos & regia pecunia emptos.

Rex Daquem.

SUCCESSV verò tēporis factum est, vt hos omnes Praefectos taderet obsequiū regij. Cōiuratione itaque inter se facta, prouincias quibus praefecti erant singuli sibi occuparunt, & captum Regem Daquem, in Beder primaria regni Decan vrbe, Verido vni ex Praefectis custodiendum dederunt.

HVIVS coniuurationis etiam participes fuerunt Gentiles quidam, veluti Mohadum coja, & Veriche, quibus cesserunt regiones ampla cum aliquot opulentijs vrbibus: videlicet Mohadum, vrbs Visapor, qua nunc est regia Idalcam, & Solapor & Paramda, quas postea illi ademit Nizamaluco. Veriche suam prouinciam retinuit.

Mohadum coja. Veriche.

PROAVVS eius Adelham qui nunc vivit, vnus è coniuuratoribus fuit, natione Turcus: mortuus est anno quingētesimo trigesimo quinto supra millesimū.

Adelham.

Valde potens is semper fuit: at ei bis ademerunt Lusitani ciuitatem Goa qua ducentis leucis ab ostijs fluminis Indi, quem incolæ Diul vocant, abest.

Nizamaluco.

AVVS eius Nizamaluco qui nunc rerum positur, pater illius mei amici quem aliquoties curavi, à quo plus duodecies mille pardaons accepi; & si aliquot mensibus singulis annis apud eum herere vellem, in stipendium annuum offerebat quadraginta millia, quod accipere nolui: obiit anno nono supra millesimum & quingentesimum. Hic erat, vt supra dixi, ex Decam.

Imadmaluco.

IMADMALVCO, vel Madremaluco, natione Circasius fuit, initio Christianus: mortuus is est anno millesimo quingentesimo quadragesimo sexto.

Cotalmaluco.

COTALMALVCO, natione Corasone: mortuus est anno quadragesimo octauo supra millesimum & quingentesimum.

Verido.

VERIDO, natione Hungarus & initio Christianus, anno millesimo quingentesimo & decimo mortuus est.

CETERVM ante quàm ad horum nominum interpretationem accedamus, quadam præmittere lubet huic nostro proposito deseruientia.

Rao.
Naique.

RAO lingua indigena Regem significat: Naique verò Tribunum militum, aut Capitaneum vulgo vocatum. Admittentibus ergo his Regibus aliquem Gentilem indigenam in suum famulicium & ministerium, si exiguo honore illum censent, proprio eius nomini vocabulum Naique adnectere solent, vt Saluanaique, Acem naique: Si verò multo honore dignum censent, Rao vocabulum adiiciunt, vt Chitarao.

rao.

RAO. Sed Rao simpliciter & sine additione prolatum Regem Bisnager per excellentiam significat, qui olim Rex Bisnacer certe ab Adelham multum diuexatus est: nunc vero, reliquis totius Decam regulis potentior est, & ab eis fidelitatem accipit.

SED vt ad rē redeamus. Adel lingua Persica Iustitium significat: Ham verò apud Tartaros Regem sonat: & quoniam eos quibus fauent Ham vocant: hinc factum est vt Adelham, quasi Rex iustus dictus Adel-Ham sit, cum ipse & eius similes iustitiam haudquaquam coluerint. Hunc Hispani Sabayo appellant, quoniam Sabayo vt intelligo Arabica & Persica lingua Saibo Saibo Dominum sonat, quo nomine per excellentiam vocatur.

MALVCO regnum sonat, & Neza lāceam Maluco lingua Persica: hinc dictus est Nizamaluco quasi Neza lancea regni.

SIC Cota idem est Arabibus quod arx Latinis: Cota hinc Cotalmaluco, id est, arx regni.

IMAD eadem lingua Solium sonat: hinc Imad-Imad maluco, id est, Solium regni.

VERIDO conseruationem significat: hinc Verido Melique verido, quasi dicas Regem conseruationis. Si quidem à nonnullis vocati sunt hi Præfecti, non Maluci, sed Meliques, quasi dicas Regulos. Sed nec Melique Maluco propriè regnum significat, sed regionem aut prouinciam.

PORRO quoniam Nizamaluco interdum à me Nizamoxa appellatur, huius vocabuli significacionem prætermittendam esse non duco. Nizamoxa

XA ISMAEL pater eius Xatamas qui nunc Xa Ismael Xatamas

Q 5

rerum

rerum in Persia potitur ex humili genere euectus est in summum Imperatorem: & controuersiam cū Turcorum Imperatore habuit super sua religione. Is omnibus vicinis regionibus qua eius religionem excipere non vellent, cruentum intulit bellum. Huic succedens filius Xatamas, idem mandatum dedit Regulis regionis Decam: & eos titulo xa quod regem Persica lingua sonat, decorauit. Hinc factum est, vt nunc Adexa, Nizamoxa, Cotumixa appellentur, nomēq; regium saltem retineant: tamen si monetam cudendi facultatem non habeant, nisi æream. Huius religionem amplexus est Nizamoxa: at reliqui Reguli post Legati eius abitum, eam reiecerunt.

Xa.

Adexa.
Cotumixa.

Sofy.

Sufy.

Xeque.

HVN C xaïsmael appellarunt etiam Turci Sofy: quoniam sui exercitus Imperatorem virum strenuum habuit nomine Sufi.

SVNT qui Xeque non xa dicendum putent: sed errant. Nam tamen si xeque dignitatis sit nomen, quippe Xeque senem significat (vnde dicuntur xeques Arabes) tamen Xa Ismael dicendum est.

* Mathias à Michou lib. 1. de Sarmatia Asiatica cap. 10. paulò aliter, vbi de Tartarorum Imperatoribus agit: Quartus, inquit, Imperator ex Bathi genitus fuit. Temir cutlu, & interpretatur ex Tartarico felix ferrum, temir felix, & cutlu ferrum: erat siquidem felix & bellicosus. Ille est Tamerlanes in historijs celebratus, qui totam Asiam vastauit, & vsque ad Aegyptum pertransiit, &c. Et paulò post. Fuit & alius princeps Tartarorum eo tempore Acfac cutlu, quod in Latino sonat claudus, vel claudum ferrum: quoniam claudus erat sed ferox. Is multa bella feliciter gessit, &c.

Temir
cutlu.

Acfac cutlu.

FINIS.

INDEX
 EORVM QUÆ HOC LIBRO
 CONTINENTVR.

A Bexim regio.	39	aloë fossilis.	21
Acem-naique.	248	aloë Socotorina.	14
açete.	64	altith.	21
açibar.	14	alypum.	164
acorum.	144. & 147	Amba.	236
Acfac cutlu.	251	ambar.	9
adamantis generatio.	45	ambare.	235
adamantis scobes.	ibid.	ambari delectus.	12
adamas.	193. & seq.	ambarum.	9
adamas de rupe veteri.	194	ambili.	134
adcher.	ibid.	amfiam.	29
Adel.	249	amomum.	142
Adelham.	246. & 248	amusa.	220
Adelxa.	250	anacardium.	139
adhar.	152	ancusal.	39
adhecarum.	194	Andanager Decam empori-	
adher.	ibid.	um.	89
adrac.	178	ane.	64
aëc.	39	Angediua insula.	10
agallochi historia.	85	angeidan.	22
agallochum.	81	angelica.	27
agalugen.	84	anil.	243
ahouay.	230	anime.	45
alad.	174	anjuden.	22
alaf.	152	anon.	118
alaqueca.	203	anonymos.	244
Albohali.	13	anthrax.	199
aldirira.	145	antispoda.	62
aled.	174	antit.	22
algalia.	26	anuale.	132
aliaa.	178	arare.	132
aljofar.	205	arata.	145
almaz.	193	arboris tristis aqua.	209
almharut.	22	arbor tristis.	209
aloë.	14. & seq.	areaa.	14
αλόη.	14	areca.	120
		aretca.	

I N D E X.

aretea.	132	beli.	233
aritiqvi.	132	beli historia.	233
armenus lapis.	204	ben album & rubrum.	185
arnufel.	103	Bengala virgines.	207
arnabo.	184	benjaoy.	32
arroba.	200	ben judæum.	27
asa.	22. & seq.	Benjui amygdaloides.	34
affabel diriri.	145	benjui de boninas.	34
afuat.	131	benjuifera a rbor.	35
ati.	64	benjuinum.	27. 32. 10
auacari.	216	Benzacaria.	3
auacari historia.	216	ber.	235
auzuba.	214	berifera arbor.	42. 53
azel piscis.	10	beryllus.	195
azeure.	14	betre.	90. & seq.
azfar.	131	betre historia.	93
B Ache.	145	bezardica medicamenta.	
Bade frangi.	166	188	
Bahoo.	137	bezar lapidis historia.	188
Bala.	246	bezar lapis.	188
Balador.	139	Bodoins.	39
Balaguate.	247	bola.	38
balanus.	200	bor.	235
Balymba.	235	Bramenes.	28
bananas.	220	brafilium lignum.	83
Baneanes.	28. 83	brasma.	110
Bangue.	242	brechmasin.	110
bangue historia.	242	brindones.	236. 237
Barbaria.	176	budiec.	238
barcaman.	160	bunapalla.	101
baro.	64	bybo.	139
baticc.	237	C Aceras.	241
baticc indi.	ibid.	Cachoraa.	182
bauafimga.	137	Cadegi indi.	93. & 94
bauafimgua.	ibid.	cafur.	49
bazar.	190	cahçara.	148
Bdellium.	47	cajous.	141
befbafce.	101	cairo.	127
belenizan.	32	Cairum vrbs.	21
beleregi.	131	cais manis.	75

cala fu

I N D E X.

calafur.	103	cafsiæ fol. historia.	137
calambac.	85	caft.	156
calambuco.	97	cate comer.	14
calamus.	144. & feq.	cate, Lycium.	55. & feq.
calandares.	181	cate, ponderis genus.	13
calangari.	238	cato.	56
caluegiam.	176	caxcax.	30
calungiam.	ibid.	cebar.	14
çamac.	37	çembul.	148
çamac araby.	ibid.	cenalfil.	64
camariz.	235	cenorins.	51
cameaa.	75	chacani.	120
cancamum.	43	chaledfium.	174
candil.	138	chalidunium.	ibid.
canella.	71. & feq.	chamelæa.	84
canellæ folium.	72	chamderros.	51
canellæ historia.	77	champe.	210
canellæ aqua.	79	chandama.	86
canellæ oleum.	ibid.	chanque.	103
canje.	216	chanquo.	207
caphura.	48	cheichem.	43
caphura afchap.	11	chelidonium.	175
caphuræ historia.	50	cheripo.	207
capficum.	112	chermes.	44
capur.	49	Chinae Scithæ Afatici.	173
carabe.	43	Chinarum regio.	169
carambolas.	235	chincapalones.	221
carandas.	214	Chingalæ.	80. 186
carate.	193	Chitarao.	57
carbunculus.	199. & 200	chiuquilenga.	239
çarça parilla.	174	chofolus.	27
cardamomum.	115	cholera morbus.	185. 240
caril.	125	cholericæ paffio.	ibid.
carpara.	239	chryfobalanus.	100
carpefium.	113. 185	chulem.	156
carrumfel.	103	cinnamomum.	74. & feq.
caffab.	145	cobra de capelo.	186
caferhendar.	177	cocci historia.	120
caffia.	73. & feq.	cocci oleum.	128
caffia fol.	136. & feq.	coccus.	124

Chinae Radix in China 166.

I N D E X.

soccus de Maldiua.	128	daturæ descriptio.	ibid.
Colles.	245	darzad.	174
comdaca.	137	daulalfil.	143
cominham.	35	delegi.	131
comolange.	238	Dely regnum.	245
conder.	37	Dimas bosque medic.	233
copra.	125	dirimguo.	145
ex Copra oleum.	126	dirire.	145
coquo.	123	Diu insula.	153
cordumeni.	117	dore.	115
coru.	215	doriones.	224
cost.	156	doriones descriptio.	ibid.
costi.	156	E Bur.	63. & seq.
costi historia.	157	Ebur fossile.	ibid.
costus.	156	elachi.	115
cota.	249	elæomeli.	127
Cotalmaluco. 247. & 248		eleni.	123
Couchin Indiæ empor.	88	elephanti dens.	65
cristallus.	195	elephantorum carne vescun	
croci indici historia.	175	tur Aethiopes.	ibid.
crocus indicus.	175. 180	elephantus.	65. & seq.
çua.	182	embelgi.	131
cubab chini.	112	ençal.	115
cubebe.	112	etremelli.	115
cubebe historia.	ibid.	E Agara.	114
culungem.	176	Fana de Malaqua.	139
euminum rusticum.	145	faufel.	58. 119. 120
cumuc.	112	faufel historia.	121
cunhet.	174	faufel aqua stillatitia.	122
çupari.	120	feruzegi.	199
çura.	124	ficus martabanis.	221
curcas.	239	figuera banana.	222
curcuma.	175	fil.	64
curcumani.	ibid.	filfel.	120
euurdo.	75	filfil.	108
cydonia de Bengala.	232	foca.	152
D Archini.	75	folij historia.	96
darfulful.	108	folium indum.	94. & seq.
darfihahan.	75	formicæ Laccâ elaborât.	42
datura.	241	fufel.	120
		fula.	

I N D E X .

fula.	124	hachaiza.	240
fulful.	108	hadhadh.	58
fusti.	104	hager armini.	204
G Alanga.	176	halilig.	131
galangæ historia.	176	Ham.	249
gali.	243	hamama.	143
galungen.	176	haud.	84
gandas.	66	haxis cachule.	152
Gandis.	96	heger.	145
Ganga fl.	31	herba Malauarica.	215
Ganges fl.	31.86.149	herba Mezcatensis.	152
garro.	85	hiarxamber.	137
garyophylli.	101. & seq.	higuëro.	227
garyophylli historia.	103	hil.	115
garyophyllos redolens fru- ctus.	74.106	hilbane.	115
garyophyllorum gūmi.	104	hirculus.	151
geiduar.	181	hoiriri.	218
geiduar historia.	ibid.	hyacinthus lapis.	202
gemmæ.	192	I Aca.	212. & seq.
gengibil.	177	Ijaca historia.	212
gingiber.	177. & seq.	Iacerus.	213
gingiberis historia.	ibid.	jagra.	125
gingiber sylvestre.	182	jalama.	219
Goa Indiæ emporium.	88.	jaifol.	101
goan arbor.	63 (248)	jambolones.	236
golfam.	99	jambos.	231
gotim.	132	jambos historia.	232
gramalha.	137	jangomas.	215
granatus lapis.	202	japatri.	101
guaiacum lignum	166	jaralnare.	123
guanabanus.	225	jaspis.	202
guate.	246	jaufialindi.	123
gubera.	43	jaufiband.	101
Guinea.	73.220	Idalcam.	246
guti.	132	ihumani.	29
H Abalculcul.	240	Imad.	249
habelculcul.	240	Imadmaluco.	247. & 248
haber.	174	imgara.	22
hacchic.	57	imgi.	178
		ingu.	22
		imiga.	

I N D E X.

imiga.	221	lycium.	55. & seq.
imperatoria.	27	M Acer.	19
Indi odoramentis deditifsi-		Macis.	99
mi.	210	machazari.	89
inhame.	240	Madremaluco.	247
jogues.	181. & 186	Magna.	236
iraa.	193	magnes.	204. 205
itam.	ibid.	è Magnete patinæ.	205
Iulfarportus.	205	maju.	243
iunci historia.	155	malabattrum.	94. & seq.
iuncus odoratus.	152	Malacensis lapidis descri-	
iuncus rotundus.	154	ptio.	192
		Malacensis lapis.	ibid.
K Illkil.	240	insulæ de Maldiuæ.	10
Konder.	8	Maluccæ insulæ.	103
		Maluco.	249
L Ac.	39	mambu.	66
lacca.	39. & seq.	mangas.	217
laccæ historia.	41	mangas arbor.	ibid.
lampatam.	172	mangiriquam.	244
lancuaz.	176	mangostans.	231
lanha.	123	mangelis.	193
laser.	25. & seq. & 31	manjale.	174
laseris descriptio.	25	manica.	201
laserpicium Gallicum.	27	manna.	58
lauandon.	176	Manfarunge.	127
insula D. Laurentij.	74	manus.	162. 193
lengibeb.	176	manus auri.	200
ligni Colubrini descriptio.		Maraka.	227
42		marazalquelbe.	141
lignum aloës.	82	margarita.	205. & seq.
lignum colubrinum.	185	margaritarum origo.	206
liquidambar.	13	marmelos de Bengala.	232
Lispor emporium.	194	maro.	133
loc sumutri.	39	mazafrani.	89
louan.	35. & 37	meçeri.	29
louan jaoy.	35	meisce.	239
luc.	42	melato.	38
lulu.	205	melegueta.	117
lycij historia.	56	melique.	249
		melo	

I N D E X.

melo Indicus.	237	nardus.	148
Menxus.	16	narel.	123
meriche.	108	negundo.	211
Mesera.	21	neretil.	130
mespilus.	44	Neza.	249
mex.	239	nigella.	117
mexir.	43	nihor.	123
mexquetera.	143	nil.	243
Moalis.	92.121	nilaa.	201
moçebar medicam.	17	nilacandi.	201
Mogaraby.	23	nimbo.	211
Mogores.	245	nimbo historia.	ibid.
mogori.	210	Nizamaluco.	246.& 248
Mohadum-coja.	247	Nizamoxa horti.	89
molanga.	108	Nizamoxa rex.	143.250
Mombaim insula.	120	noche.	211
monoceros.	66	nux Indica.	123
mordexi.	185.240	nucis myristicæ historia.	
morois.	108	99	
moti.	205	O Cila portus.	80
morxi.	238	Ocosotl.	13
mungo.	238	oculus catti gemma.	203
murrhina vasa.	203	ofium.	29.242
musa.	220	olla.	124
musæ historia.	ibid.	ὀπίοφωγος.	30
mutu.	205	opium.	29
myrobalana.	130	orraqua.	124
myrobalanorum aqua.	133	oxyphœnix.	136
myrobalanor.historia.	132	P Ac.	120
myrobalanus Græc.	130	pacona.	222
myrrha.	46.38	pachee.	198
N Abathæa.	154	palan.	220
nachani.	57	palea de Mecha.	152
Naifes.	194	palla.	101
Naique.	248	palma Indica.	123
Naires.	65	palma sylvestris.	136
Nalediux insulæ.	9	palmitos.	128
Nana.	220	pam.	92
nardi historia.	149	panaz.	213
		pao da cobra.	42

R

Paquo-

I N D E X.

paquouere.	222	quelli.	220
pardaon.	138	quequi.	203
Parizataci filia.	209	querfaa.	75
Parizataco.	209	querfe.	ibid.
paftus camelorum.	152	quil.	186
pateca.	237	quirpele.	ibid.
pazan.	190	R Adicis Chinæ aqua.	39
pazar.	ibid.	radicis Chinæ confer-	
perdan.	55	ua.	171
peruzaa.	199	radicis Chinæ descriptio.	
peruzegi.	ibid.	172	
pes columbinus.	143	radix Chinæ.	166. & seq.
petrozan.	32	rametul.	187
piçan.	220	Rao.	248
piluanæ.	67	ratis.	193
pimpilim.	108	rauam.	166
pinan.	120	rauam Chini.	ibid.
piper.	106. & seq.	regulus serpens.	186
piper canarinum.	111	reimones.	36
piperis historia.	108	Reisbutos.	245
pisum, toxicum.	150	Rex Bisnager.	249
platanus.	223	Rex Daquem.	247
plumbum adamantem non		Rex Pegu.	68
obtundit.	201	Rex Sian.	ibid.
poaz.	120	rezañuale.	132
porcellanæ.	202	rhabarbarum.	165
poma paradyfi.	223	Rhasis catapotia.	10
promontorium Bonæ spei,		rhinoceros.	66
67		robalçus.	23
promōtorium Comorim.		roçamalha.	34
12.80		rodolho.	217
promontorium Cori.	28	rondér.	37
promontorium de Curren-		rosa Hierichuntina.	142
tes.	67	rubinus.	200.201
pseudoopalus.	204	rubinus de Corja.	200
pucho.	56. & 156	Rufi potio.	19
puli.	134	Rumes.	33
Q Vabeb.	112	S Abaio.	249
quabebe Chini.	ibid.	Sac.	39
quebulgi.	131	Sacar mambu.	61
		Sacco-	

I N D E X.

faccolaa.	115. & seq.	Sufy.	250
faccolaa historia.	116	Sultanus Badur.	243
fachbar.	152	fumbel.	149
fahefefrani.	97	fura.	27
Saibo.	249		
Saida.	54	T Abarget.	199
faiifram.	22	tabaxir.	60. & seq.
falihaca.	74	tabaxir historia.	61
Saluanaique.	251	taliffar.	98
Sa matra infula.	52	tamalapatra.	95
fambali.	211	tamarindi.	133
fambarane.	90	tamarindorum aqua.	135
fandal.	86	tamarindorum historia.	
fandali historia.	88	134	
è Sandalo idola.	89	Tamberlanes.	246
Sandalo fimile lignum.	87	tambul.	93
fandalum.	86. & seq.	Tambuldal.	91
fanguis draconis.	44	Tamirham.	246
fapphiro rubinus.	201	Tamir-langue.	246
fapphirus.	ibid. & seq.	tanga.	162. 164
fataifcir.	62	Taprobana infula.	52. 66.
fatiach.	150	80	
fatiech.	ibid.	Tartari.	245
feni.	131	tarum.	82
fercanda.	86	Temir cutlu.	250
fingadi.	209	tenga.	123
firacoft.	59	tengamaran.	123
firi.	92	terbet.	163
firifoles.	233	thalifafar.	98
fmaragdus.	199	thapfia.	165
Socotora infula.	14	thuris planta.	38
Sofy.	250	thus.	36
forbus.	43. & 44	thymelea.	29
fperma balenæ.	9	Tigris.	36
fpinellus gemma.	200	tiguar.	160
fpodium.	60	Timor infula.	87
<i>σποδίου.</i>	62	tincar.	102
ftyrax.	33	tiriambiabim.	59
ftyrax liquida.	26. & 34	trec.	39
fucte.	178	trican.	123

INDEX

tripolium.	163	vplot.	56. & 156
Troglodyta.	178	Vzbeque prouincia.	23
trungibim.	59	XA.	250
turbit.	160. & seq.	Xaholam.	246
turbit historia.	160	Xa-ismael.	250
turchesa gemma.	169	xarabdar.	91
turpetum.	165	Xatamas.	250
tutia.	62	Xeque.	ibid.
typographica apud Chi-		xilaloës syluestre.	83
nas.	173	xir.	59
		xircaft.	59
VAticam.	145	xirqueft.	ibid.
Vaz.	145	YAcut.	201
Vazabu.	145	Ytembo.	64
Vd.	84	ZAbarget.	198
vdo.	35	Zzamarrut.	ibid.
Veneraalues.	166	zedoaria.	180
Venezaras.	245	Zeilan infula.	66.80
Veriche.	247	zeruba.	180
Verido.	247. & seq.	zerumbet.	ibid. & 182
vidaras.	235	zigir.	80
vitex.	113		
ynio.	205. & seq.		

Relacion hecha por el doctor Monardes de Sevilla, sobre la rayz del Merhuaran, que traen de nueva España, purga y medicina excelentissima. 1550.

En la nueva España ay una prouincia q llaman Merhuaran, 60. leguas mas adelante de Mexico. En esta prouincia ay vn lugar principal de Indios: en elquel residio vn frayle de la orden de S. Frãsefo. y adolerio de una larga enfermedad. y como allý no obiesse medico, ni mederinas, estauo en disposion que tenia poca esperanga de su vida. Porq estaua con unas fieures continuas oppilado e ynchado, &c. El Carique de aquel lugar regalaua le todo lo q podia. y como lo veyo tan malo, dixole q el tenia vn Indio, q

*inflatus.
recutus.
indulgebat*

que era su medio: y el se lo trayria, y q̄ por ventura
 le daria salud. El frayle confesio en ello: y vino el me-
 dio Indio. y visto lo enfermo, le dixo q̄ si el tomasse
 vno poluos de vna rayz quel le daria, q̄ rierto sanaria.
 Visto por el padre, q̄ allí no auia otro remedio, dixo
 q̄ morir o biuir, el lo queria tomar. El Indio se le
 dio r̄o vn poco de vino, de lo q̄ el padre tenia, para
 las misas. Y fuele tambien r̄o ella, r̄e sano. y
 tambien otros muchos Españoles q̄ estauan enfermos
 en aquel lugar. Vso se luego en Mexico esta rayz
 de tal manera, ~~ERRATA~~ q̄ agora n̄o se purga

ron otra que con Mercurian. Abra dos años que se
 Pag. 8. in prioris libri capitulo. Faulsel. Pag. 15. lin. 1. Bayona
 16, 24. Abobali 31, 5. Sextarium 39, 20. Malauar 41, 13.
 nitra. 45, 4. descriptioni magis con. Gre. 46, 37. Faulsel. 41
 exhibendi occasionem, legendum 50, 6. sumunt. 60, 27. In-
 stans. 63, 22. caduina. 82, 26. lib. 2. cap. 84, 20. Ruellius ve-
 ro libro Gre. 87, 26. iudicari 90, 1. Sambarane. 122, 19. Col-
 dembergas, 26. exsucca. 121. postrema lin. Thucetus. 143, 21.
 hydrophoua 144, 15. Mexi. 146, 17. Manad. 160, 2. inus
 candidans. 166, 23. Badesfrangi. 167, 21. Soufa. 179, 7. au-
 rem libr. 2. cap. 151. in Tro. 17. adstringunt. 180, 19. Zedora
 182, 1. Zembra 208, 6. MAXIMAE. Comorum 240,
 lin. penult. At hoc

comento a usar en España, desta
 manera: Que vn Ginoues, llamada Pascual Cataño
 en Mexico se auia purgado muchas vezes r̄o esta rayz:
 y viniendo a Sevilla truxo vn pedazo d'ella, para
 purgar se. si lo vuisse menester. Y estando enfermo,
 persuasione q̄ le purgasse r̄o aquella rayz q̄ el trayra
 del Mercurian. Y como no conocie se la rayz,
 ni supiese su effetto, reprehendile el uso d'ella, y pur-
 guelo r̄o otra purga q̄ me pareria conuenible para
 su mal. Y no purgo tambien como el quisiera. y
 otro dia tomo de su mercurian, sin saberlo yo: y
 purgo muy bien, y sano de la enfermedad.
 Entores yo le es credito para r̄o aquel. Pero visto
 q̄ vinieron otros de la nueva España que la

trayan, y se purgauan rō ella, rōmence de li dar
mas credito, y usar la, principalmete en los Indianos.
y succedió les tambien, q̄ me dió ofadía para purgar
rō ella a tantos q̄ no ay numero. Y assi por la opi
nion del sucesso, y familiaridad de l'uso d'ella, y ser
medicina nueva (q̄ es gran parte para la opinion)
en tanta manera se uso, q̄ se han hecho rō ella tan
tos y tan buenos effectos, q̄ seria grāde rosa querer los
explirar.

Ella es vna rayz grāde, y blanca, a modo de
rayz de alla. Segun dizen, lleua la oja larga. No
saben mas explirar, los q̄ tienen noticia d'ella. Coxe

~~EXCVDEBAT CHRISTOPHORVS~~
~~se de partes q̄ tienen poca humedad, y de tierras~~
~~PLANIENSIS ANTIWERPIE, ANNO~~
Libres y livianas. Cogida la rayz, hazen la pedacos

~~M. D. LXXII. MENSE APRILI~~
y dexan la serar a la sombra. Disminuye se algo
de q̄to era verde. Coterua se en mayor virtud,
q̄to en mayores pedacos. Y assi los poluos q̄ se traen
d'ella hechos, tienen menos operon, q̄ q̄to se mue
len ara. Es la mejor, la mas blanca, y q̄ tiene
mas densidad, q̄ sea algo pesada, y q̄ no este rar
comida, y no tenga agujeros. Con el tiempo se
pone la rayz parda. y rō este se conoce ser aneja
o fresta: porq̄ la aneja es parda y rarronida: y la
fresta es blanca.

Las obras y effectos q̄ haze, son por qualidad mani
fiesta, y por propiedad oculta. Por qualidad mani
fiesta, q̄ parece templada en sus qualidades, rō algu
grado mas de sequedad. Parece en algo al Agarico,
sino q̄ carece de aquel anargor. Pero haze sus obras,
porq̄ es blanca, liviana; y assi purga principalmete
flegma. Por propiedad oculta, y de mas, y allen

de q̄

telenium.

rariosa.

fufsa.
arrnosa.

do que purga flegma, purga colera juntamente co
flegma. En esto no ay duda, porq̄ por larga ex
perientia se ha visto, poniendo mucha diligencia,
no en niente, sino en mill. Purga principalmente
flegma. y esta es la causa, q̄ es excellentiss.^a medicina
para las enfermedades q̄ participan d'ella. &

Su complexion, a lo q̄ parece, juzgada esta
racon por el gusto y operon (q̄ son los indicios
mas verdaderos) parece ser de qualidad tempera
tissima, co algun grado de sequedad. Esta co
puesta de partes aereas, y de algunas partes
terrestres (utiles, q̄ le dan alguna estititud. de
donde viene, q̄ con solutiva, tiene alguna confor
tation. Botifira se erhando se en vino blanco, er
hando co ella un poquito de poluo de canela,
q̄ le quita ser vomitiua: porq̄ en algunos Stoma
gos aparejados a vomitar, la vomitan q̄to la
toman. & co erhar el poluo de la canela en poca
q̄tidad, de agua de almastiga, no se vomita.

mastiche

Su propiedad es, purgar q̄ flegma gruesa
y mista co colera: o colera gruesa, erha de mul
titud de flegma y colera. Su principal effetto es,
purgar materias gruesas, y viscosidades adheretes
principalmente en el pecho, y en las iunturas.
Y de aqui es, q̄ en gota, o passiones de iunturas
de causa fria, o de humores gruesos mixtos. Es
marauillosa medicina, assi para erharlos y des
rajgarlos de todo el cuerpo, como de aquellas
partes. Verdad es, q̄ si las tales passiones son de
causa caliente, no co viene en el principio, sino q̄
al progreso del mal, q̄to esta resoluico, y queda

lo grueso. Así en toda pasión de ~~nieve~~ nervios
es maravillosa purga, en lamparones y oprofutas, y
en semejantes durezas flemáticas, haze maravillo-
sa operón. porq̄ cierto en estas materias gruesas tie-
ne progatiua. y de aquí es, q̄ en todas enfermedades
de antigüas (como por la mayor parte procedan
de tales humores) las euama, y haze grã offetto.
y así yo he quitado en el uso d'ella, dolor de
cabera antiguo, en asma, y pasiones de pecho,
de humores gruesos, los purga y euama. En pasi-
ones de madre, purga sin molestia: en retention
de mēstrues, opilaciones antigüas de hígado de
bazo aprouercha mucho: y en colica, haze marauil-
losa obra, porq̄ euama sin atrinon. Tiene experi-
encia grande en dolor de hígado, así antes q̄ venga
como en el dolor, y retention de orina, como roñis,
padion de vientre, expele y euama todas super-
fluidades. En niños con echizos los dexa li-
bres. Ha se dar la q̄tidad proporcionada à la es-
dad. En fiebres antigüas de diuersos humores, y
en fiebres rōpuestas haze maravillosa operación, rō
q̄ sean de humores, o de colera gruesa. y así pur-
ga en las rotidianas, terranas, y q̄ corren esse
curso marauilhanete. No rōniene en fiebres
agudas, ni en fiebres colericas, ni a do ay inflan-
mōnes de humores muy rālientes: ni a donde ay
humores inrensivos: porq̄, aung en agua, dexa
notable rālor. No haze daño a los dichos poluos,
si los echare en agua de nichorça, rō unas gotas
de vino blanco, por toda la noche, y a la mañana los
cuelen, y tomaran la coladura.

La q̄tidad q̄ d'ellos se toma, es peso de Real
y m, o de dos reales, rō rāldo de pollo, o agua de

prophulas.

vesira.

en dibia donde ay calentura, mas o menos, co-
mo periere tener el vientre largo o estrecho.
Aqui un cauallero llamado don Pero Lopez,
purga mucho con qñidad de medio Real. Otros no
purgan nada con peso de real y m. de modo
que se ha de mirar mucho a la obediencia del vi-
entre del q̄ la ouiere de tomar. Quando se
erhan en imposicion, erhan de peso dos Reales
hasta tres, dandose en todo tiempo y edad pro-
porcionada la qñidad conforme a la edad. porq̄
en niños y moços q̄ toman mal medicinas, los to-
ma sin estorbo alguna: porq̄ la mejor erelen-
cia q̄ ellos tienen, es q̄ son fuera de la orden y
modo q̄ tienen las otras medicinas purgatiuas,
lasquales son horribles al gusto, malas de olor,
desgranadas en color, hazen accidentes graues,
y otros desabrimientos q̄ pueden roturbar quien
las ha tomado. Estos poluos hechos desta raxa
son blancos, y de olor harto agradable a natu-
raleza, son gratos al gusto, porq̄ ningun sabor
tienen. Ay rosas q̄ ningun sabor tienen, y son
horribles de tomar: y esta no es sino grata y
suaua, q̄ antes da rotento y eraria. Con esta no
haz en vassas ny vomitos, antes el estomago
esta con ellos como si nada ouiesse tomado. Quan-
do comienza a obrar y hazer su effetto, no dan
rogojas ny ansias, q̄ qualquier medicina por no-
ble q̄ sea las hazen: y purga tan sin molestia, q̄
parece q̄ no es purga, sino q̄ natura leza expelle
aqlas camaras sin irritacion alguna. No dexa
de rotento alguno con el estomago, ni passion
en el coraçon, ny desgranaria laqual siemp queda

da en qualquier euacion, auyg ayax tomado ronia
fistula. no dexan relaxon ni debilitacion en el estomago:
por lo qual creo q̄ tienen alguna virtud
adritiua q̄ les da rofortacion.

Es rostumbre, despues de los auer tomado, dor
mir media hora a lo mas, sobre ellos: porq̄ asy
atrahien mejor. y romentando a purgar, no se ha
de dormir mas. Ny es menester caldo sin sal,
ny agua de reuada, como tiene rostumbre los
medicos dar a los purgados: porq̄ es medicina
tan noble, y tan sin danyo, q̄ no dexa en las
tripas alteron. Es rosa maravillosa en effito
en una rosa q̄ es rostraria de todas las medicinas
deliradas, como rasia y mana, y. q̄ si no obra,
dar de romer al q̄ los toma para q̄ obren. Esta
al rostrario: porq̄ non ser medicina tan delirada,
y tan facil, y tan sin rosumeto, si obra mas de
lo q̄ quieren, o de lo q̄ parere q̄ roniene, ro to
mar una esudilla de caldo, o ro romer qualquiera
rosa che sea, luego dexa de haler su obra, y no
haze mas. Lo qual es tanta grabelza y muy prin
cipal causa para ser tenida por principal medicina.
La causa q̄ las purgas son cerca de los medicos an
tigos tenidas en menos grado q̄ las sangrias, es por
q̄ en las sangrias se saca la q̄tidad q̄ quieren; y
en purga una vez tomada no se puede euacuar
ny purgar la q̄tidad q̄ quieren. porq̄ una vez
entra en el cuerpo, obra a su voluntad. Pero esta
medicina desta rayz obra lo q̄ el medico quiere.
pues q̄do va desenfrenada, es en mano del medico
poner le limites.

1.10

~~1.10~~

SCD Lyon 1